

شهرپژوه

ویژة نامه یازدهمین جشنواره

پژوهش و نوآوری

در مدیریت شهری

با آثار و گفتاری از:

- پیروز حناچی
- محسن هاشمی رفسنجانی
- محمدحسین بوچانی
- محمدجواد حق شناس
- احمد مسجدجامعی
- مهدی جمالی نژاد
- سید ابوالحسن ریاضی
- کیانوش سوزنچی
- مجید فراهانی
- مظفر صرافى
- محمد سالاری
- زهرا صدراعظم نوری
- سهیلا جلودارزاده
- اسماعیل صالحی
- محمد مهدی معینی

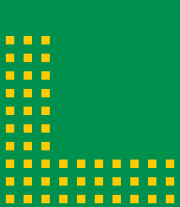
و متخصصان، کارشناسان و پژوهشگران حوزه شهری
همراه با خلاصه‌ای از طرح‌های برتر جشنواره

و ششمین جشنواره

پژوهش و آموزش

در مدیریت شهری و روستایی

بنام خداوند جان و خرد

شه‌ر شه‌ر شه‌ر

وژده‌نامه‌ی آژیرن شه‌واره‌ی پیش و نوآوری در مدیریت شهری

و ششمین جشنواره پژوهش و آموزش در مدیریت شهری و روستایی

هم‌شه‌رداری

دیب‌اچه

دکتر محمدحسین بوچانی
تلاش جمعی برای خردورزی شهری
دکتر حسین یوسفی
بارانی از دانش بر سر تهرانی‌ها
مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
در یک نگاه
معرفی جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری
اعضای شورای سیاستگذاری،
کمیته‌های علمی و داوران جشنواره یازدهم
مرور ده دوره جشنواره

تربیبون پژوهش

● مدیر مسئول:
مهران کرمی
● سردبیر:
آزاده محمدحسین
● شورای دبیران:
سروش جنابی / مهدی علیپور / زکیه سعیدی
علی الله سلیمی / ابودر چهل امیرانی
● مدیر هنری:
کامران مهرزاده
● تحریریه:
مهدی اسماعیل‌پور / سمیرا باباجانیور
مریم باقرپور / پروانه بهرام‌نژاد / زهرا بلندی
ت‌ریا روزبهانی / حسن حسن‌زاده / بهاره خسروی
زینب زینال‌زاده / رایحه تیموری / سحر جعفریان
سارا جعفرزاده / فاطمه عسگری‌نیا
راحله عبدالحسینی / مهین قاسم‌خانی
مریم قاسمی / زهرا کریمی / شهره کیانوش‌راد
مژگان مهرابی / مرضیه موسوی / پریسا نوری
رضا نیکنام / مقدار محرابی
● گروه هنری:
سعید غفوری / محمدرضا محمدی‌تاش
میلاذ رفاقتی / علی حسینی
● حروفچینی و تصحیح:
میترا تیموری / منیژه خسروآبادی / سمیه زند
اعظم آجوربندیان / سحر رمضانعلی‌پور
نصیب‌ه سجادی / فهیمه شیرازی / فاطمه نصیری‌ها
● هماهنگی و اجرا:
عرفان روحیان / پاکان شاه‌اویسی
● با همکاری مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
حسین یوسفی / روح‌الله فلاحی‌گیلان
مجید عبداللهی / حمید قربانی / رضا بصیری‌مژده‌ی
یونس کاویانی / یعقوب قاسمی / نوشا دبیری‌مهر
ویدا مقدم‌نژاد / محمدهادی قیومیان
محمدحسین نوروزی

حوزه‌های جشنواره

مدیریت شهرسازی و معماری
یادداشت مهندس رضابصیری‌مژده‌ی: ميثاق جمعی ماتحقق شهر
زیست‌پذیر ۲۲ / یادداشت دکتراسماعیل صالحی: عرصه‌های
شهری محل آزمون ... ۲۲ / یادداشت دکترمحمدمهدی
معینی: طرح‌های مطالعاتی خریدار ندارد۲۳ / یادداشت دکتر
کاوه رشیدزاده: تلاش برای ایجاد عدالت فضایی ۲۳ / یادداشت
دکتر امیر شفیعی: نوآوری در بازگشت به ریشه‌ها۲۴ / یادداشت
دکتر امیر منصوری: شهرسازی و نوآوری ۲۴ / یادداشت دکتر
علیرضا عندلیب: رؤیای شهر ایرانی - اسلامی ۲۵ / گفت‌وگو با رضا
بصیری‌مژده‌ی: پژوهش؛ زیربنای طرح‌های شهری ۲۶ / گفت
وگو با محمد سالاری: رویکرد ما رسیدن از پژوهش به... ۲۸ /
گفت‌وگو با دکترعلی اعطا: سرعت انجام پژوهش‌ها و... ۲۸

فنی و عمرانی
یادداشت دکتر فرهاد محبتی: فرصتی برای تفکر جمعی
نوآورانه۳۲ / یادداشت دکتر هاشم آرام: پیوستاری علم در
عرصه اجتماعی ۳۲ / گفت‌وگو با امیرعلی بزمونه: پژوهش
رکن اصلی در ... ۳۳ / گفت‌وگو با مهندس صفا صبوری دیلمی:
پژوهش‌ها لازم است قابلیت... ۳۴ / گفت‌وگو با امیر خادمی:
پژوهش باید به بهبود... ۳۶

خدمات شهری و محیط‌زیست
یادداشت دکتر زهرا صدراعظم‌نسوری: بهبود کیفیت زندگی با
بهره‌گیری از... ۳۸ / یادداشت آناهیتا گودرزی: ضرورت رویکرد
محیط‌زیستی در ... ۳۸ / یادداشت دکتر سمانه عابدی: شهر
سبز رویکردی نوآورانه در ... ۳۹ / گفت‌وگو با دکتر الهام فخاری:
محورهای پژوهشی با ۴۰ / گفت‌وگو با دکتر کیانوش سوزنچی:
آسیب‌شناسی در حوزه میراث طبیعی ۴۲ / گفت‌وگو با مهندس
آرش حسینی میلانی: پژوهش‌ها به کمک رفع آلودگی... ۴۴ /
پژوهشی از غزال کرامتی: تجربه‌ای فرابندی در بازشناخت... ۴۶

حمل‌ونقل و ترافیک
یادداشت دکتر محمد علیخانی: حل مشکلات شهری با ... ۴۸ /
یادداشت شهریانو امانی: گام بلند تهران ۴۸ / یادداشت
مهندس محمدحسین نوروزی: رویکرد انسان‌محور... ۴۹ /
یادداشت سیدعلی صفوی: مدیریت شهری، نیازمند... ۴۹ /
گفت‌وگو با دکترعلی‌اکبر کریمی: توسعه شهری
تحقیق و ... ۵۰ / گفت‌وگو با دکتر علی‌دشتی: پژوهش در
راستای کشف... ۵۲ / گفت‌وگو با دکتر شهاب‌الدین
کرمانشاهی: ضرورت ایجاد پایگاه اطلاعاتی... ۵۴ /
گفت‌وگو با یعقوب آزادمدل: حمل‌ونقل پاک در... ۵۶

اجتماعی و فرهنگی

یادداشت دکتر محمدرضاجواد‌ی پگانه: ایجاد بستر مناسب برای
تجاری‌سازی ۵۸ / یادداشت دکترمحمدجواد حق‌شناس: خلاقیت
و اقتصاد فرهنگ و هنر در ۵۸ / یادداشت ناصر بیات: راهبرد
«تهران، شهر خلاق» ۵۹ / یادداشت دکترسیده‌مانده‌قرشی:
تأملی بر اقتصاد فرهنگ ۵۹ / گفت‌وگو با حمید قربانی: پژوهش
در برنامه‌ریزی راهگشای... ۶۰ / گفت‌وگو با دکتر مجید شمشه:
نتایج پژوهش‌ها و مطالعات ... ۶۲ / گفت‌وگو با حسن خلیل‌آبادی:
جای خالی پژوهش در... ۶۴ / پژوهشی از دکتر محمدجواد
غلامرضا کاشی: سیاستگذاری فرهنگی بر مبنای... ۶۵ / گفت‌وگو
با دکتر سهیلا جلواززاده: توسعه کالبدی شهر از... ۶۶

سلامت شهری
گفت‌وگو با دکترناهید خداکرمی: شهری سالم، آرام و... ۶۸ /
گفت‌وگو با زینب‌نصیری: شهر را در اختیار فعالان حوزه
سلامت ... ۷۰ / یادداشت نسیم چالاکی: شهر شهروندان ۷۲ /
یادداشت دکتر رضا بیات: حل مسائل شهری با پژوهش و
نوآوری ۷۲

ایمنی و بحران
مقاله‌ای از دکتر علیرضا نوری: گام‌های مفید برای کاهش
خطرپذیری تهران ۷۴ / یادداشت دکتر رضا کرمی محمدی:
نقش پژوهش در مدیریت شهری ۷۵ / یادداشت دکتر
غلامرضا هروی: کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌های
شهری ۷۵ / گفت‌وگو با دکتر ایرج محمدفام: پژوهش‌های
ویترینی راه به جایی نمی‌برد ۷۶ / گفت‌وگو با داودرضا عرب:
پژوهش پیش‌نیاز تصمیم‌گیری است ۷۷ / گفت‌وگو با کاظم
غلامی مهتاج: طرح‌های برگزیده جشنواره را... ۷۸

مالی و اقتصاد شهری
یادداشت ابراهیم جمشیدزاده: نگاه تازه به اقتصاد شهری ۸۰ /
یادداشت عبدالحمید امامی: رویکرد نوآورانه به نظام مالی ۸۰ /
یادداشت امیر آریازند: رونق اقتصاد شهر با روش‌های... ۸۱ /
یادداشت حجت میرزایی: تمرکز بر چالش‌های عمده... ۸۱ /
گفت‌وگو با سید محمود میرلوحی: مرکز مطالعات، چهارراه
پژوهشگران و ... ۸۲ / گفت‌وگو با دکتر سید عطاءالله سینائی:
افق دید پژوهش‌ها باید ملی باشد ۸۴ / گفت‌وگو با دکتر ناصر
یارمحمدیان: زبان مشترکی میان پژوهشگران و ... ۸۶

حکمروایی شهری و مدیریت منابع انسانی

یادداشت دکتر ابراهیم شیخ: تغییر ساختار شهرداری باید
هدفمند باشد ۸۸ / یادداشت دکتر یونس کاویانی: شهری برای
همه، جشنواره‌ای برای همه ۸۸ / یادداشت سهیلا صادق‌زاده:
اهمیت پژوهش در فرایند تصمیم‌گیری ... ۸۹ / یادداشت
دکترسیدمناف‌هاشمی: راه طولانی تا پیوستگی ... ۸۹ / یادداشت
محمدتقی امائی‌پور: باورمندی به خدمتگزاری دانش‌پنیا ۹۰ /
یادداشت حسن ابوتراب: نقش پژوهش در زیبا زیستن
انسان‌ها ۹۰ / یادداشت مهندس محمد حقانی: در آرزوی شهر
هوشمند ۹۱ / گفت‌وگو با حسن رسولی: هدف ما بالا بردن کیفیت
عملکرد ساختار شهرداری است ۹۲ / گفت‌وگو با مهندس
مصطفی بیگی: چابک‌سازی شهرداری تهران در اولویت قرار
گیرد ۹۴ / گفت‌وگو با دکتر محمدحسین شریف‌زادگان: شهر
هوشمند برای حکمروایی خوب توانمندتر است ۹۶

ارتباطات، رسانه و اطلاع‌رسانی
یادداشت دکتر قادر باستانی: ژورنالیسم علم حلقه مفقوده
پژوهش ۹۸ / یادداشت دکتر غلامحسین محمدی: استقرار نظام
نوآوری در مدیریت شهری ۹۸ / گفت‌وگو با عباس عبدی: بنیان
حکمروایی خوب بر پژوهش استوار است ۹۹ / گفت‌وگو با دکتر
سیدابوالحسن ریاضی: مدیریت شهری در برابر نقد رسانه‌ای
بی‌دفاع است ۱۰۰ / گفت‌وگو با دکتر علی‌صفر محکی: پژوهش‌ها
پاسخگوی نیاز جامعه امروز نیست ۱۰۲ / یادداشت دکتر حامد
مظاهریان: چالش‌های نظام نوآوری در کلاتشهر تهران ۱۰۴

مدیریت روستایی و ناحیه‌ای
گفت‌وگو با دکتر سیدرضا جندقیان بیدگلی: موفقیت دهیارها،
مرهون پژوهش‌های محلی ۱۰۶ / گفت‌وگو با دکتر حمید جلالیان:
«آینده پژوهی تحولات روستایی» ما را ... ۱۰۸

کاربست پروژه‌های پژوهشی
گفت‌وگو با دکتر زهره داودپور: پژوهش‌های ناکارآمد با بودجه‌های
کلان ۱۱۲ / یادداشت دکتر مجید فراهانی: چالش اصلی: بی‌اعتمادی
بین مدیران و پژوهشگران ۱۱۴ / یادداشت دکتر جمیله توکلی‌نیا:
ضرورت کاربربست‌محور کردن پژوهش‌ها ۱۱۴ / یادداشت مریم‌ابه‌ری:
جایگاه و یژه مسئله‌شناسی در تحقیق ۱۱۵ / یادداشت علی نورپور:
پژوهش‌های شهری در اغما ۱۱۵ / پژوهش از ایمان رحیم‌نیا:
مطالعه و ارائه راهکارهای تحقق معماری و... ۱۱۶ / پژوهش از
ثابت: مناسب‌سازی فضا‌های شهری شاخص ... ۱۱۶ / پژوهش از
پونه شهریاری: بررسی علل عدم استقبال باتوان از بوستان باتوان
نرگس در... ۱۱۶

برترین‌ها

حمل‌ونقل و ترافیک
یاسر حاتم‌زاده/ میقات حبیبیان / علی خدائی ۱۱۸ /
دکتر میثم اکبرزاده ۱۱۸
مدیریت شهرسازی و معماری
احمد شاهپوندی ۱۱۹ / لادن رحمدل ۱۱۹ / حمیدرضا
دانش‌پور / نوید سعیدی رضوانی / محمدرضا بذرگر
۱۲۰
مدیریت روستایی و ناحیه‌ای
جاهده تکیه‌خواه/ سعدی محمدی ۱۲۰ / دکتر مهدی
برنافر ۱۲۱ / دکتر غلامحسن جعفری ۱۲۱
ایمنی و بحران
محمد رئوف حیدری‌فر ۱۲۲ / فرشته اصلانی ۱۲۲
فنی و عمرانی
ارشاد عموسلطانی ۱۲۳ / محمدحسین احمدی ۱۲۳
مدیریت منابع انسانی
سیدمحمد طباطبایی مزدآبادی ۱۲۴
مدیریت و حکمروایی شهری
دکتر طاهاربانسی ۱۲۴ / محمدمهدی مولایی ۱۲۴ /
حسین مرادی ۱۲۵ / سعید خاتم ۱۲۵
خدمات شهری، محیط‌زیست و سازگاری
مهدی مؤمنی نورآبادی ۱۲۵ / وحید ایمنی پارسا
۱۲۶
کاربست پروژه‌های پژوهشی
شهرداری منطقه ۹ ۱۲۶
طرح‌ها و ایده‌های نوآورانه
یوسف حجت ۱۲۷ / دکتر سید حمید موسوی / دکتر
آسیه اقدسی / دکتر مژگان قنبری ۱۲۷ / رضا کرمی
محمدی ۱۲۸ / رسول کشت‌پور ۱۲۸

یادداشت

دکتر محمدحسین بوچانی
رئیس مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

تلاش جمعی برای خردورزی شهری

۱ شهرنشینی، الگوی غالب اسکان بشر شده است و این "شیوه زیستن" به‌طور فزاینده‌ای در حال گسترش همه جانبه است. شهرها با وجود نارسایی‌ها و چالش‌های رو به گسترش فرارو، همچنان "فضای امیدبخش ارتقای کیفیت زندگی و شکوفایی" هستند. جهت‌گیری و گام نهادن در مسیر ارتقای شاخص‌های توسعه راستین شهرها الزاماتی دارد، مسیریابی "شکوفایی شهرها" مستلزم اراده‌ای علم مبناء آینده نگر، اجتماع باور، خردورز و مسئولیت‌پذیر است؛ اراده‌ای که در آن باور به "انجام کار درست به شیوه درست" بسیار قوی‌تر و جدی‌تر از "صرفاً انجام کار" نهادینه باشد. در چنین فرایندی انجام کار و افتتاح پروژه هدف نیست، بلکه انجام فعالیت و کار درست بهترین الگو، هدف قرار می‌گیرد. گام نهادن در مسیر این رویکرد مستلزم بررسی و شناخت علمی، نوآوری، درک گسترده از تجربیات مشابه و توجه به آینده نگرایی قبل از اتخاذ تصمیم برای هر فعالیت اجرایی است.

مدیریت شهری در ایران به‌ویژه مدیریت شهری کلانشهر تهران به واسطه محدودیت منابع و هزینه سنگین فعالیت‌های اجرایی و محدودیت زمانی و فشرده‌گی مکانی، امروزه نه به‌عنوان "انتخاب" بلکه به‌عنوان "الزام" باید از تصمیمات بدون پشتوانه دقیق علمی و پژوهشی و نوآورانه جلوگیری کند. پایبندی به فعالیت و اقدامات

"پژوهش مبناء" با باورداشت به "زینت بودن" پژوهش‌ها برای فعالیت اجرایی تفاوت ساختاری دارد.

۲ در سنوات گذشته با وجود تلاش‌های گسترده درخصوص توسعه و عمران شهری در تهران، "برون‌داد" چندان اثربخش و کارآمد نیست و در بیشتر مواقع فعالیت مدیریت شهر با وجود سرمایه‌گذاری‌های گسترده بر مدار پایداری و شکوفایی نبوده است. به‌عنوان مثال، حجم گسترده سرمایه‌گذاری در حوزه بزرگراه‌سازی برای حل مسئله ترافیک و آلودگی هوا اثری کم و در برخی مواقع معکوس داشته است؛ زیرا الگوواره جابه‌جایی در شهر را مبتنی بر خودرو قرار داده است یا آنکه با وجود گسترش فزاینده زیرساخت‌های فرهنگی در شهر و شهرداری، مشارکت برای مسائل کلیدی شهر و شهرداری از جمله مدیریت پسماند و کاهش مصرف انرژی به‌طور شایسته منعکس و نهادینه نشده است. بنابراین، دیدگاه و باوری استوار مبتنی بر لزوم تغییر فرایندها، رویه‌ها و سیاست‌های توسعه شهری تهران شکل گرفته است و رأی به تغییر در ساختار نهاد مدیریت شهری ریشه در این باور داشت.

۳ مدیریت شهری تهران برای جلوگیری از «نقش بر آب شدن» فعالیت‌ها و نهادینه شدن «نقش بر سنگ زدن» در اقدامات، لازم است از «روزم‌رگی» ویژگی ضد توسعه شهری دست بردارد. برای این «دگردیسی و دگرگونی» در مدیریت شهری تهران الزامات متعدد وجود دارد، اما دو موضوع:

- جلب مشارکت شهروندی،
- پایبندی به اندیشه، پژوهش و تحقیق قبل از اجرا

و ضروری و اولویت‌دار است. از این رو، برنامه‌ریزی به منظور گام نهادن در مسیر «تهران، شهری برای همه» به‌عنوان رویکرد اصلی مدیریت شهری کنونی تهران مستلزم توجه جدی به دو محور فوق است.

۴ برای تحقق رویکرد «تهران، شهری برای همه» هم‌افزایی و همگرایی مراکز علمی، پژوهشی و نوآورانه با ساختارهای اجرایی مدیریت شهری ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. اساساً بدون اتصال ساختارها و نهادهای اجرایی با نتایج و دستاوردهای مراکز علمی و پژوهشی و کانون‌های نوآوری، امکان دگردیسی و فرایندها وجود ندارد. چه آنکه تجربه جهانی نشان از پیوند همه جانبه این دو حوزه دارد. مراکز دانشگاهی و خلاقانه لازم است «کلینیک‌های تخصصی مدیریت‌های

شهری» باشند، در غیراین صورت اثر هم‌افزا برای پیشرفت همه جانبه‌صورت نخواهد گرفت. در دوره کنونی مدیریت شهری تلاش می‌شود بیش از سنوات قبل این اتصال و هم‌افزایی تسهیل شود و همچنین به‌صورت هدفمند و کاربردی دستاوردها با ساختارهای اجرایی انتقال یابد.

۵ وجود ۶۴۵۱۵ نفر نیروی انسانی در شهرداری تهران فرصتی مناسب برای دانش بنیان کردن فعالیت‌ها و خدمت‌رسانی در شهرداری تهران است. اگر «شهرداری تهران در پی ایفای نقش مادرانه» برای شهروندان است، لازم است از همه ظرفیت‌های موجود استفاده کند. بررسی‌ها نشان می‌دهد همه مناطق، معاونت‌ها، مراکز، سازمان‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات شهرداری تهران دارای تعداد قابل توجهی نیروی انسانی کارشناس، کارشناس ارشد و دکتری هستند. حضور این حجم از نیروی انسانی فرصت مناسبی جهت خردورزی بیشتر در فعالیت اجرایی و خدمات شهری می‌دهد. لازم است توجه شود در شهرداری تهران ۳۲۶ نفر مدرک دکتری تخصصی و ۸۷۳۳ نفر مدرک فوق‌لیسانس دارند. (تا تاریخ ۱۳۹۷/۹/۹)

۶ جشنواره پژوهش و نوآوری فرصتی مناسب برای مدیریت دانش و اتصال حوزه اندیشه، نظریه با عمل و اجراست. یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری با این محورهای تخصصی برگزار می‌شود:

- شهرسازی و معماری، خدمات شهری، محیط‌زیست و انرژی

- مالی و اقتصاد شهری، حمل‌ونقل و ترافیک
- مدیریت و حکمروایی شهری، اجتماعی و فرهنگی
- سلامت شهری، ایمنی و بحران
- فنی و عمرانی، مدیریت منابع انسانی
- میراث طبیعی تهران، ارتباطات رسانه و اطلاع‌رسانی
- کاربست پروژه‌های پژوهشی، پیوند شهر و روستا

محور یازدهمین جشنواره «نوآوری شهری» است. یازدهمین جشنواره پژوهش شهرداری تهران با ششمین جشنواره پژوهش مدیریت شهری وزارت کشور به‌صورت مشترک برگزار می‌شود. امیدوارم در آینده شرایطی فراهم شود که همواره این دو جشنواره و کنفرانس به‌صورت مشترک برگزار شوند.

نکته کلیدی دیگر درخصوص یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری حضور برندگان در کارگاه‌های تخصصی و پنل‌هاست. ارائه کار برندگان در کارگاه‌های تخصصی و پنل‌ها فرصت مناسبی برای اعلام نظر و انتقال ایده‌ها فراهم می‌آورد. در پایان جشنواره هم تلاش خواهد شد نتایج کارهای فاخر و برنده به مدیران اجرایی در

حوزه‌های مختلف منعکس و کاربست آنها در شهر و شهرداری عملیاتی شوند.

۷ در پایان لازم است از همه افرادی که در مسیر جشنواره پژوهش و نوآوری تلاش کرده‌اند، صمیمانه تقدیر و تشکر نمایم. حضور گسترده پژوهشگران و مراکز نوآوری در جشنواره و ارسال قریب ۴ هزار اثر نشان از مشارکت گسترده پژوهشگران حوزه مدیریت شهری دارد. از همه افرادی که دستاوردهای خود را در ۵ حوزه جشنواره ارسال کرده‌اند بی‌نهایت سپاسگزارم. اعضای شورای سیاستگذاری و کمیته علمی داوران در راهبری و هدایت درست جشنواره نقش‌آفرینی کم‌نظیر داشته‌اند و لازم است به‌طور ویژه از همه آنها سپاسگزاری کنم.

همچنین لازم است از همکاران و مدیران وزارت کشور، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها، شورای عالی استان‌ها، دانشگاه‌های مختلف که با همکاری مسئولانه خود، زمینه برگزاری مشترک جشنواره را فراهم و شراکت تمام شهرداری‌های مراکز استان‌ها و استادان دانشگاهی را جلب کرده‌اند، تقدیر شود.

دکتر حسین یوسفی، از رویکرد یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری تهران می‌گوید

بارانی از دانش بر سر تهرانی‌ها

■ مهین قاسمخانی■

یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری تهران در ۲۳ آذر ماه با شرکت صدها محقق، اندیشمند و استاد دانشگاه برگزار می‌شود. بیش از ۴هزار اثر به دبیرخانه این جشنواره ارسال شده که اکنون در مرحله دوم داوری است. به گفته دکتر «حسین یوسفی» معاون علم و فن آوری مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران، نوآوری در تحقیق و پژوهش مهم‌ترین ویژگی جشنواره امسال است و برگزارکنندگان جشنواره امیدوارند با استفاده از مقاله‌ها، پایان نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی نوآورانه ارائه شده به این جشنواره، در نهایت، راه‌حلی برای معضلات کلانشهر تهران بیابند؛ معضلاتی که برخی از آنها سال‌های سال است گریبانگیر پایتخت نشین‌ها شده است. گفت‌وگوی ما با دکتر یوسفی پیش‌روی شماست.

■ اما ما هنوز هم شاهد اجرای پروژه‌هایی هستیم که پیوست‌های مطالعاتی را همراه خود ندارند.

■ تا ۵۶سال قبل چنین مشکلی وجود داشت، اما در سال‌های اخیر شاهد اجرای پروژه‌هایی هستیم که انواع پیوست‌ها را دارد. امروزه وقتی می‌خواهیم یک پروژه را اجرا کنیم متولیان فرهنگی می‌گویند چرا این طرح پیوست فرهنگی ندارد. متولیان محیط‌زیست از نبود پیوست زیست‌محیطی گلایه دارند. مسئولان ترافیکی هستند و در توجه به پیوست‌های ترافیکی هستند و در یک کلام هرکسی از دیدگاه خودش پروژه را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و انتظاراتی دارد. اگر قرار باشد برای هر پروژه‌ای که می‌خواهیم اجرا کنیم این همه پیوست بنویسیم، پروژه غیرقابل اجرا خواهد بود. کاری در شورای اسلامی شهر تهران در حال انجام است که همه پیوست‌های یک پروژه باید در یک قالب نوین قرار گیرد. در این صورت به آنها «پیوست‌های ارزیابی اثرات توسعه»

■ آیا در سال‌های اخیر و به‌ویژه در دوره جدید مدیریت شهری پژوهش جایگاه خود را پیدا کرده است؟

■ تا ۵۶سال قبل متأسفانه به کارهای پژوهشی آن‌طور که باید توجه نمی‌شد، اما مدتی است اجرای پروژه‌ها هدفمندتر و ارتباط خوبی بین دانشگاه‌ها و صنعت کشور برقرار شده است. منظورم از صنعت اداره‌های دولتی، بخش خصوصی و صنایع مختلف است. البته نمی‌توان انتظار داشت دیدگاهی که سالیان سال دانشگاه‌ها را از حوزه اجرایی جدا نگه داشته است به سرعت تغییر کند و هر کار پژوهشی که در کشور انجام می‌شود در نهایت نتیجه اجرایی هم داشته باشد. به هر حال، این حرکت با ایجاد شرکت‌های دانش بنیان، استارت‌آپ‌ها و مراکز نوآوری و فن‌آوری آغاز شده است و ما در حال حرکت به سمتی هستیم که کار اجرایی می‌تواند یک طرح عمرانی با یک صنعت نوین باشد که در اداره شهر مورد استفاده قرار می‌گیرد.

■ اما ما هنوز هم شاهد اجرای پروژه‌هایی هستیم که پیوست‌های مطالعاتی را همراه خود ندارند.

■ تا ۵۶سال قبل چنین مشکلی وجود داشت، اما در سال‌های اخیر شاهد اجرای پروژه‌هایی هستیم که انواع پیوست‌ها را دارد. امروزه وقتی می‌خواهیم یک پروژه را اجرا کنیم متولیان فرهنگی می‌گویند چرا این طرح پیوست فرهنگی ندارد. متولیان محیط‌زیست از نبود پیوست زیست‌محیطی گلایه دارند. مسئولان ترافیکی خواستار توجه به پیوست‌های ترافیکی هستند و در یک کلام هرکسی از دیدگاه خودش پروژه را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و انتظاراتی دارد. اگر قرار باشد برای هر پروژه‌ای که می‌خواهیم اجرا کنیم این همه پیوست بنویسیم، پروژه غیرقابل اجرا خواهد بود. کاری در شورای اسلامی شهر تهران در حال انجام است که همه پیوست‌های یک پروژه باید در یک قالب نوین قرار گیرد. در این صورت به آنها «پیوست‌های ارزیابی اثرات توسعه»

بهترین پژوهش‌ها جوایزی هم تعلق گرفته است. علاوه براین از شرکت‌های پیشرو و پیشکسوتان عرصه پژوهش هم تقدیر کرده‌ایم، اما در جشنواره یازدهم ما بیشتر در پی طرح‌های تحقیقاتی نوآورانه هستیم. اگر طرحی طی ۲سال گذشته در تهران انجام شده و خروجی آن یک پروژه موفق شهری بوده، می‌تواند در این جشنواره شرکت داده شود و مورد ارزیابی داورانی که از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها هستند قرار بگیرد. در نهایت بهترین پایان نامه‌ها، طرح‌های پژوهشی و مقاله‌های نوآورانه جوایزی دریافت می‌کنند.

■ تاکنون چند اثر به دبیرخانه رسیده است؟

■ بیش از ۴هزار اثر دریافت شده که اکنون در مرحله دوم داوری است.

■ در سال‌های گذشته چندبار این جشنواره به‌صورت بین‌المللی برگزار شده است آیا باز هم برنامه‌ای در این زمینه دارید؟

■ امسال به دلیل زیاد بودن آثار داخلی از محققان خارجی برای شرکت در جشنواره دعوت نشد. به نظر من اگر اندیشمندانی خارج از کشور به این جشنواره اعتقاد دارند باید خودشان برای شرکت در آن پیشقدم شوند و آثار خود را ارائه کنند، البته در جشنواره امسال هم آثاری از خارج به دستمان رسید که در مقایسه با آثار داخلی در سطح پایین‌تری بود و در جشنواره شرکت داده نشد.

■ مهمانان شرکت کننده در مراسم چه کسانی هستند؟

■ بالغ بر هزار نفر از اندیشمندان و صاحب‌نظران و دانشمندان که در زمینه

مدیریت شهری تحقیق می‌کنند گردهم می‌آیند و بارانی از دانش به اشتراک گذاشته می‌شود. از سفیران یا اندیشمندان خارجی که در ایران مشغول کار هستند هم دعوت شده است تا در روز جشنواره در جمع محققان داخلی حضور داشته باشند.

■ گویا امسال برای نخستین بار آثار برگزیده جشنواره در وب‌سایت مرکز مطالعات قرار داده شود؟

■ بله امسال برای نخستین بار آثار برگزیده با همکاری صاحبان آثار به آ زبان فارسی و انگلیسی روی وب‌سایت مرکز مطالعات قرار

■ یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری شهر تهران چه تفاوتی با جشنواره‌های قبلی دارد؟

■ تاکنون ۱۰دوره از جشنواره پژوهش در مدیریت شهری تهران برگزار شده و در این ۱۰دوره ۴۰هزار اثر در قالب پایان نامه، طرح‌های پژوهشی و مقاله ارسال شده است. همه این آثار داوری شده و در نهایت به

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران در يك نگاه

مرکز مطالعات و

برنامه‌ریزی شهر تهران

یکی از مراکز تابع

شهرداری تهران است که

وظایف آن از مهر ۱۳۸۹به

شهرداری تهران واگذار

شده و از آبان همان

سال دستورالعمل اجرایی

ادغام نهاد مطالعات و

برنامه‌ریزی شهر تهران

با مرکز مطالعات و

برنامه‌ریزی شهر تهران

طی مصوبه شورای‌عالی

شهرسازی و معماری

اعلام شد. براساس آن

طرح ادغام برای ارتقای

بهره‌وری، رفع تداخل‌های

ساختاری و روشی

پیش‌بینی سازوکارهای

مناسب برای طراحی

راهبردها و همچنین

تعمیق نظارت بر اجرای

طرح جامع شهر تهران

انجام شد و این مرکز

تاکنون راه خود را با

اهداف و مأموریت‌های

مختلف ادامه‌داده‌است.

■ اهداف مدنظر مرکز

مرکز مطالعات همانند مراکز دیگر یکسری اهداف اصلی برای این مجموعه در نظر گرفته تا همه مأموریت‌ها و اقدامات براساس آنها انجام شود. اهدافی که شناسایی و به کارگیری راهکارهای جدید و کارآمد از ضرورت‌های اجتناب‌ناپذیر مرکز برای دستیابی به ابعاد کمی و کیفی آن است. این میان اجرای کیفی پروژه‌های مطالعاتی و تسریع در انجام آنها و اثربخش کردن نتایج مطالعات در فعالیتهای شهرداری بخش دیگری از این اهداف است. همچنین هماهنگی، نظارت، برنامه‌ریزی و ارزیابی تحقق طرح جامع شهر تهران و توسعه تعاملات داخلی و خارجی از دیگر اهداف مورد توجه این مرکز محسوب می‌شود. علاوه براینها جذب نخبگان و تعامل با صاحب‌نظران و فرهیختگان داخلی و خارجی و نیز تجهیز و توسعه مرکز (منابع انسانی، فیزیکی، مالی و...) از دیگر اهداف این مجموعه است.

■ مأموریت‌ها و چشم‌اندازها

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران برای رسیدن به اهداف مدیریت شهری و دستیابی به چشم‌اندازها، مأموریت‌های مختلفی را تعریف کرده است که ارتقای بهره‌وری و پیش‌تازی در حل مسائل مدیریت شهری و برنامه‌ریزی توسعه شهری از طریق مدیریت تمام فرایندهای مطالعاتی شهرداری تهران اعم از تفکر، پژوهش، مطالعه، نوآوری و یافتن راهکارهای نوین و اقدامات مناسب برای انجام مأموریت‌ها و وظایف شهرداری تهران و نظارت مهم‌ترین آنها است. همچنین ارزیابی و به روزرسانی طرح جامع، با بهره‌مندی از نیروهای متخصص و فن‌آوری‌های منطبق و به روز از دیگر مأموریت‌های این مرکز است. این میان در چشم‌انداز پیش روی این مرکز هم تأمین‌کننده نیازهای پژوهشی و برنامه‌ریزی برای پشتیبانی فکری از اقدامات شهرداری تهران و کسب جایگاه مرجعیت برای سایر شهرداری‌های کشور قرار دارد.

■ تشکیل دبیرخانه شورای نظارت بر گسترش شهر تهران

سابقه تأسیس مرکز مطالعات به سال ۱۳۵۷ و زمان استقرار دبیرخانه شورای نظارت بر گسترش شهر تهران در شهرداری برمی‌گردد. در آن دوره دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی در زمینه موضوعات پرونده‌های شورای مذکور، بررسی‌های فنی، تخصصی و مطالعات کارشناسی مربوطه را به عهده داشت. تا اینکه در سال ۱۳۶۳ این دفتر از دبیرخانه شورا منفک و در ساختار معاونت هماهنگی و برنامه‌ریزی شهرداری تهران به کارش ادامه داد. تحولات اواخر دهه ۱۳۶۰ در مدیریت شهرداری تهران، نقطه عطف مهمی در تاریخچه مرکز به شمار می‌آید که بازخورد آن را می‌توان در روند شکل‌گیری محورهای مطالعاتی شناخت شهر تهران و تهیه برنامه‌های عمرانی و راهبردی ۵ ساله مشاهده کرد. این میان از ابتدای سال ۱۳۸۶ رویکرد فعالیت‌های مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران بر مبنای «مطالعات راهبردی» و با هدف دستیابی به مدیریت و توسعه پایدار شهری تهران مبتنی بر دانایی محوری و طراحی و کاربرست مدل‌های توسعه پایدار شهری متمرکز بوده‌است.

■ نوآوری و فن‌آوری در پایتخت

یکی از مراکز مرتبط با مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، مرکز نوآوری و فن‌آوری شهر است که ایده شکل‌گیری آن اسفند سال ۱۳۹۲ با سفر شهردار وقت تهران به کشور چین و بازدید از منطقه فن‌آوری «زی پارک» چین و اطلاع از بهره‌وری اقتصادی فوق‌العاده این مجموعه به‌عنوان یک نهاد دانش بنیان به وجود آمد. پس از مطالعات و بررسی‌های تخصصی، در سال ۱۳۹۳ قرار شد شهرداری مدل مشابه و بومی را در تهران پیاده‌سازی کند تا بتواند برای سایر کلانشهرهای کشور به‌عنوان بستر توسعه خلاقیت و نوآوری برای نیل به شهر دانش بنیان الگوسازی شود که مأموریت تحقق این مهم به مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران محول شد. بعد از آن مرکز نوآوری و فن‌آوری شهر وابسته به شهرداری تهران در اردیبهشت سال ۱۳۹۶ با اخذ مجوز مربوطه از وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری و در زمینه اجرای سیاست‌های کلی کشور با همکاری شرکت‌های دانش بنیان و نقشه جامع علمی کشور به‌عنوان اسناد بالادستی و گسترش فعالیت‌های علمی و فن‌آوری در شهر تهران آغاز به کار کرد و چشم‌انداز آن تسهیل و فراهم‌سازی سازوکارهای لازم برای دانش پایگی و جهانی شدن شهر تهران است.

■ ضرورت ایجاد مرکز و فعالیت‌های آن

مرکز نوآوری و فن‌آوری شهرداری تهران با اهداف مختلفی ایجاد شده و از ۳ دیدگاه در حال کمک به بهبود کیفیت زندگی در تهران است که یکی از آنها ابزاری برای تحقق چشم‌انداز توسعه شهر تهران و دیگری کمک به رفع تنگناهای شهر با توسعه فن‌آوری است. این میان دیدگاه سوم نیز کمک به توسعه قابلیت‌های کلانشهر تهران است. با این حال مرکز نوآوری و فن‌آوری شهرداری تهران به‌عنوان بازوی علمی نوآوری و فن‌آوری شهر تهران و سیاستگذار این حیطه فعالیت کرده و در این مدت کوتاه فعالیت‌های زیادی را به‌رغم وجود مشکلات نیروی انسانی و مالی انجام داده و نیازمند حمایت و تقویت است. فعالیت‌هایی که پس از تأسیس مرکز نوآوری و فن‌آوری شهر، تلاش شد در ۱۰ محور ساماندهی و اجرا شود.

۱■ شناسایی و رفع مشکلات شهری و نیازمندی‌های مدیریت شهری با کمک ایده‌های نوآورانه و فن‌آوری‌های نوین

۲■ حمایت از ایده‌های نوآورانه با راه‌اندازی سامانه ایده بازار و برگزاری برترین ایده‌ها

۳■ پیگیری ساماندهی مشاغل شهری

۴■ سیاستگذاری برای توسعه فن‌آوری در شهر تهران با استفاده ازساز و کار مرکز نوآوری با تدوین مکانیزم و ارائه لایحه مناسب به شور‌ای شهر تهران

۵■ کمک به شکل‌گیری، پرورش و بقای فعالیت نوآورانه با برگزاری همایش‌های حوزه کارآفرینی و نوآوری و همچنین برنامه‌های استارت‌آپ‌تخصصی

۶■ پیگیری کمک به نوآوران برای تکمیل پروژه نوآوری از ایده تا تجاری‌سازی محصول

۷■ حمایت از نمونه‌سازی ایده‌های نوآورانه

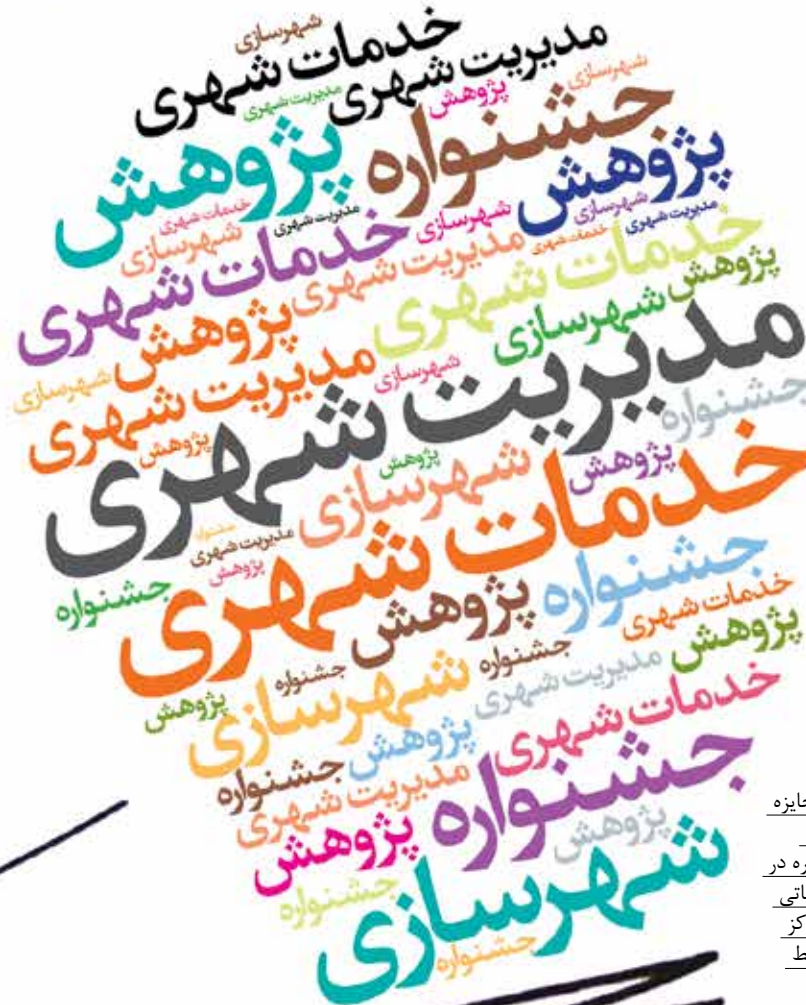
۸■ ایجاد سیستمی متمرکز برای ثبت و ارزیابی مالکیت‌های فکری مراجعان در مرکز نوآوری به‌عنوان یکی از ورودی‌های اطلاعاتی انواع ایده‌های نوآورانه

۹■ تشویق و ایجاد انگیزه در محققان در زمینه پیاده‌سازی تحقیقات نوآور و ارائه محصولات جدید با برگزاری ۳ برنامه استارت‌آپی

۱۰■ تجاری‌سازی محصولات و استفاده از ایده‌های تبدیل شده به محصول در محیط شهری و حمایت مادی و معنوی از محققان و صاحبان ایده

معرفی جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری

تبلور خرد جمعی

جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری (جایزه جهانی تهران)، توسط مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران به‌صورت سالانه برگزار می‌شود. جشنواره در حوزه دانش کاربردی، نقطه ثقل فعالیت‌های مطالعاتی در شهرداری‌های کشور بوده و حداکثر حمایت مراکز پژوهشی و دانشگاهی را در گستره موضوعات مرتبط با شهر و مدیریت شهری در بر می‌گیرد و یکی از حلقه‌های اتصال و مشارکت نخبگان و فرهیختگان در زنجیره تصمیم‌سازی مبتنی بر دانش شهر تهران است که بستر بهره‌گیری از خرد جمعی جامعه علمی در مدیریت شهری را فراهم می‌کند؛ رویدادی که در طول یک دهه برگزاری، از سطح شهرداری تهران به رویدادی در سطح ملی و بین‌المللی ارتقا یافته و از جایگاه مناسب و قابل قبولی در جامعه علمی و دانشگاهی برخوردار شده است.

جشنواره بر اساس تعریف شکل گرفته، در قالب‌های چهارگانه کتاب، پایان‌نامه، مقاله و طرح پژوهشی برگزار می‌شود و با توجه به محوریت نوآوری در جشنواره یازدهم موضوع طرح‌های نوآورانه شهری به آن افزوده شده است. از حیث قلمرو جغرافیایی ۳ سطح آثار تولیدشده در شهرداری‌ها، آثار داخلی و بین‌المللی را پوشش می‌دهد. جشنواره به تکریم پدیدآورندگان آثار علمی و پژوهشی در ارتباط با حوزه مدیریت شهری اختصاص دارد. آثاری در جشنواره بررسی، ارزیابی و انتخاب می‌شوند که واجد ویژگی‌های کارهای مطالعاتی و پژوهشی باشند و در قالب‌های چهارگانه مذکور دسته‌بندی شوند.

اهداف برگزاری

۱. شناسایی، تبادل و ترویج روش‌های علمی مدیریت شهری

بهره‌برداری مناسب از فرصت‌ها و تجارب ارزشمند محلی، ملی، منطقه‌ای در جهت پاسخگویی به نیازهای پویا و فزاینده زندگی شهری ناگزیر از بهره‌گیری کاربست دستاوردهای مطالعات و تکیه بر نوآوری‌ها در فرایند تصمیم‌سازی مدیریت شهری است. ضرورت تمرکز حوزه دانشی کشور بر چالش‌ها و مسائل کلانشهرها از الزامات برگزاری جشنواره است.

۲. شبکه‌سازی و ارتباط با اندیشمندان، نخبگان شهری و جامعه دانشگاهی با هدف هم‌افزایی علمی

ایجاد بستر شنیده‌شدن صدای تمامی ذی‌نفعان و بهره‌گیری از فرصت ایجاد شده در بسط گسترده مشاوران و صاحب‌نظران از اولویت‌ها و بایسته‌های برگزاری این رویداد است. هم‌افزایی ناشی از خردجمعی می‌تواند ضمن نقد گفتمان غالب مدیریت شهری به تولید راهکارهای خلاقانه و نوآورانه برای مسائل شهری بینجامد.

۳. تکمیل اجزای زنجیره علم و نوآوری شهری

جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری، فرصتی انگیزشی در خصوص ایده‌پردازی در چالش‌های شهری است تا با تقویت روح پژوهش و ابتکار در خصوص مسائل متعدد شهری و با مشارکت تمامی اجزای فعال در زیست‌بوم نوآوری و فن‌آوری و همچنین دانشگاهیان علاقه‌مند، راهکارهایی اجرایی و عملیاتی بیابند؛ رویدادی که در فضای رقابت علمی، تقویت کاربست پژوهش‌های نظری، دستاوردهای مطالعاتی و اشتراک و انتقال تجارب جهانی را فراهم کرده و منجر به ارتقای جایگاه گفتمان علمی در نظام مدیریت شهری می‌شود.

جشنواره پیشین پژوهش و نوآوری

به لحاظ تاریخی، برگزاری جشنواره در ده دوره، با هدف توسعه گفتمان علمی، تبادل اندیشه‌ها، اشتراک دانش و انتقال تجارب موفق حوزه مدیریت شهری موضوعات زیر را در بر می‌گرفته است: ■ دریافت ۳۹ هزار و ۷۹ اثر در قالب‌های مختلف؛ هرچند قالب‌های جشنواره در دوره‌های مختلف تغییر کرده به‌عنوان مثال در برخی از دوره‌ها آثار هنری را نیز در بر می‌گرفته است، اما کتاب، پایان‌نامه، مقاله و طرح پژوهشی قالب‌های ثابت دریافت آثار بوده است.

■ برگزاری ۳ کنفرانس علمی در راستای ترغیب و ترویج تولیدات علمی با موضوع چالش‌های اصلی شهری تهران، ■ برگزاری رویدادهای جانبی، برگزاری نشست‌های علمی و همچنین نمایشگاه دستاوردهای پژوهشی در حوزه مدیریت شهری.

مناسبات درونی و ارتباطات سازمانی جشنواره معطوف به اهداف تعیین شده و با همکاری مراکز تحقیقاتی در سطح کشور برگزار می‌شود. نخستین دوره جشنواره آذرماه ۱۳۸۶ در مرکز آفرینش‌های فرهنگی- هنری، دومین دوره آذرماه ۱۳۸۷ در محل نمایشگاه‌های تخصصی شهرداری تهران، سومین دوره اسفندماه ۱۳۸۸ در مرکز همایش‌های برج میلاد، چهارمین دوره اسفندماه ۱۳۹۰ در مرکز همایش‌های برج میلاد، پنجمین دوره آذرماه ۱۳۹۱ در مرکز همایش‌های برج میلاد، ششمین دوره آذرماه ۱۳۹۲ در مرکز همایش‌های برج میلاد، هفتمین دوره دی‌ماه ۱۳۹۴ در دانشگاه تهران، هشتمین دوره آذرماه ۱۳۹۵ در دانشگاه امیرکبیر، نهمین دوره آذر ماه ۱۳۹۶ در مرکز همایش‌های برج میلاد و دهمین دوره اردیبهشت ۹۷ در مرکز همایش‌های برج میلاد، برگزار شده است.

هرچند جشنواره پژوهش و نوآوری شهری مسیر تکاملی را طی کرده است، اما همچنان می‌تواند به لحاظ برنامه‌ای بر مبنای درس آموخته‌های جشنواره‌های قبلی حرکتی رو به پیشرفت را تجربه کند. شبکه‌سازی نخبگان و نارسایی در پرورش ایده‌های دریافتی، ضعف در ایجاد زمینه مشارکت ساختارمند در حوزه ذی‌نفعان داخلی و خارجی و گام نهادن در مسیر تبدیل شدن به جشنواره‌ای غیررقابتی، برخی از آسیب‌ها و چالش‌های رویداد علمی شهرداری تهران در دهه گذشته محسوب می‌شود.

تصویر کلی رویداد یازدهم

یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری مدیریت شهری (جایزه تهران) مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران به‌صورت مشترک با ششمین همایش پژوهش، آموزش و نوآوری مدیریت شهری و روستایی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری و روستایی وزارت کشور ۲۳ آذرماه در سالن همایش‌های برج میلاد برگزار خواهد شد. این رویداد با رویکرد «شهری برای همه» با همکاری شورای عالی استان‌ها، مدیریت‌شهری کلانشهرها و مراکز استان‌ها، استانداری‌ها، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، دانشگاه‌ها، مراکز تحقیقات و نوآوری، شرکت‌های دانش‌بنیان، پارک‌های علم و فن‌آوری و... برنامه‌ریزی شده است.

■ دریافت بیش از ۱۲۰ طرح نوآورانه در یک ماه گذشته و ۳ هزار و ۸۰۷ اثر (تا ۱۲ آذرماه)، از آثار مذکور، تعداد هزار و ۷۰۷ اثر شایسته قرار گرفتن در مراحل داوری شناخته شده‌اند که از این تعداد، ۳۰۶ اثر در محور اجتماعی و فرهنگی، تعداد ۵۸ اثر در محور فنی ایمنی و بحران، تعداد ۹۲ اثر در محور فنی و عمرانی، تعداد ۹۶ اثر در محور حمل‌ونقل و ترافیک، تعداد ۲۴۷ اثر در محور خدمات شهری و محیط‌زیست، تعداد ۲۶۳ اثر در محور حکمروایی و مدیریت شهری، تعداد ۲۰ اثر در محور کاربست پژوهشی، تعداد ۶۶ اثر در محور مالی و اقتصاد شهری و تعداد ۵۵۹ اثر در محور شهرسازی و معماری قرار دارند.

■ برگزاری نشست‌های تخصصی برای ترویج آخرین یافته‌های پژوهشی حوزه‌های تخصصی، تبادل دانش و تجارب متخصصان و بهره‌مندی از خرد جمعی. عناوین نشست‌ها عبارتند از ایمنی و عمران شهری، حمل‌ونقل انسان محور، مسکن و محیط مسکونی از مقیاس شهر دوستدار محیط‌زیست، چالش‌های تحقق کاربست پروژه‌های مطالعاتی، نوآوری شهری؛ اقتصاد فرهنگ و اجتماع شهری، تأمین منابع مالی پایدار برای شهرداری‌ها، حکمروایی هوشمندشهری: فرصت‌ها چالش‌ها، پیوند شهر و روستا.

ویژگی‌های جشنواره یازدهم

به لحاظ ویژگی‌های محتوایی موارد زیر از نکات برجسته جشنواره پژوهش و نوآوری به‌ویژه در دوره یازدهم محسوب می‌شود: ■ شفافیت و سلامت داوری با تأکید بر غربالگری دقیق و علمی و رعایت کامل انتخاب‌های کمیته‌های داوری، حضور استادان برجسته کشور در کمیته‌های علمی و وجود بیش از یک داور علمی برای ارزیابی هر اثر (نوع فعالیت‌ها و فرایند انجام در جشنواره مدون است تا از اعمال نظرهای غیرعلمی پرهیز و بر پایه تصمیمات کارشناسی اقدام شود)،

■ جایگاه ملی جشنواره پژوهش و نوآوری، با برگزاری همزمان و مشترک با ششمین جشنواره پژوهش، آموزش و نوآوری مدیریت شهری و روستایی وزارت کشور، ■ نگاه‌های کاربردی با اعطای جایزه نوآوری، تأکید بر رویکرد نوآوری در خصوص راهکارهای ارائه شده در مطالعات به‌عنوان محور اصلی ارزیابی و همچنین پیوند دانش و نوآوری با اعطای جایزه نوآوری به فعالیت‌های نوآورانه و راهکارهای خلاقانه اجرایی در دوسال اخیر در مدیریت شهری کشور، ■ تقویت مشارکت تمامی ذی‌نفعان، با مشارکت رسمی و فعال شورای عالی استان‌ها، شورای اسلامی شهر تهران و کلانشهرها، معاونت عمرانی وزارت کشور، مراکز تحقیقاتی شهرداری‌ها و شوراهای اسلامی شهرها کشور، ■ جامعیت: در جشنواره جنبه‌های مختلف فعالیت‌های پژوهشی مورد توجه است و به همین دلیل قالب‌ها و برنامه‌های اصلی آن دارای تنوع است.

برگزاری نشست‌های تخصصی

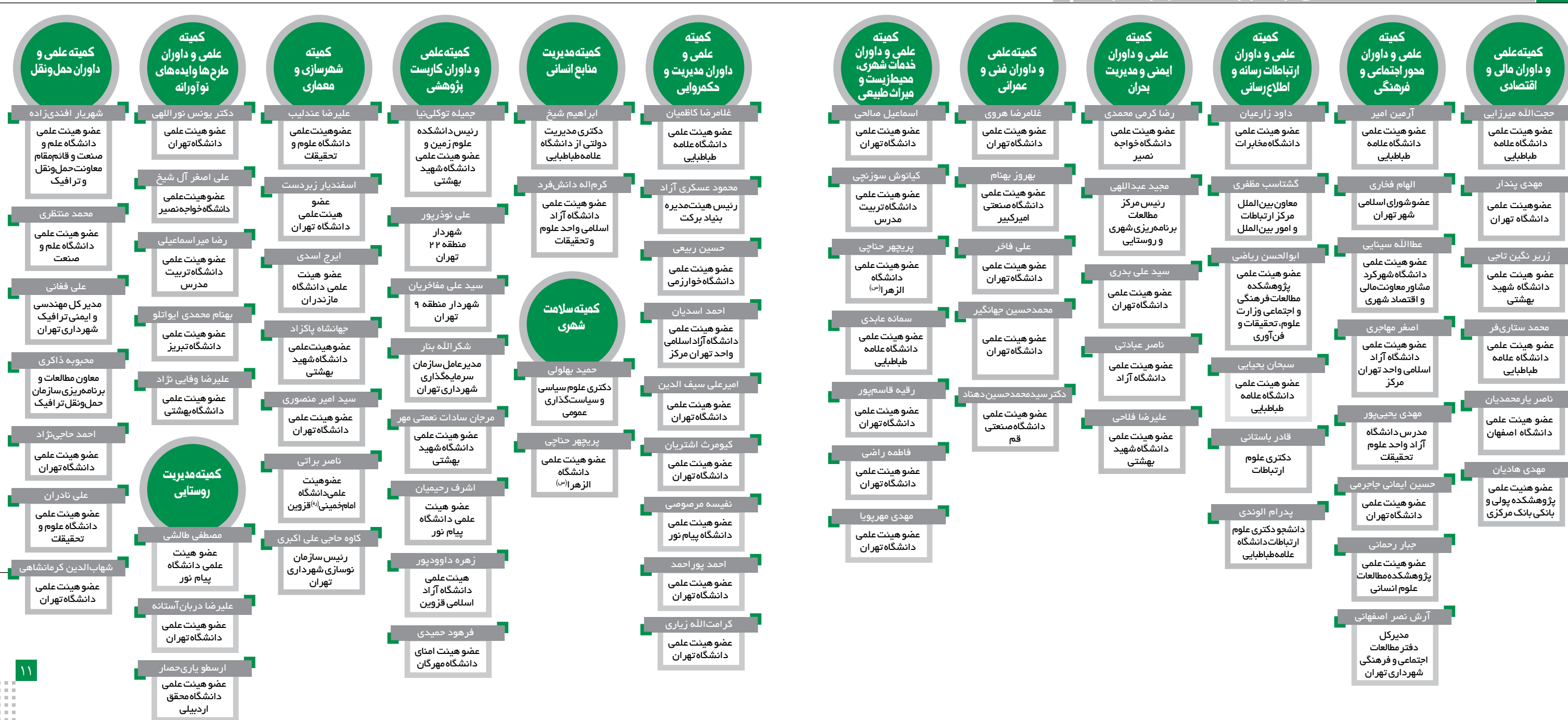
عناوین نشست‌های تخصصی در یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری عبارتند از:

- ایمنی و عمران شهری
- حمل‌ونقل انسان محور
- مسکن و محیط مسکونی از مقیاس بنا تا شهر
- شهر دوستدار محیط‌زیست
- چالش‌های تحقق کاربست پروژه‌های مطالعاتی
- نوآوری شهری؛ اقتصاد فرهنگ و اجتماع شهری
- تأمین منابع مالی پایدار برای شهرداری‌ها
- حکمرمایی هوشمند شهری: فرصت‌ها چالش‌ها
- پیوند شهر و روستا

اعضای شورای سیاستگذاری جشنواره یازدهم

اعضای کمیته‌های علمی و داوران جشنواره یازدهم

تريپون پڙوهش

جایگاه پژوهش در مدیریت شهری به روایت **دکتر پیروز حناچی**، شهردار تهران

پژوهش‌های کاربردی نیازشهر تهران است

هر مدیری که حلاوت پژوهش را چشیده باشد

هر گز خود را از این مهم محروم نمی‌کند

■ مهدی‌علیپور

می‌گویند پژوهش، شاه‌کلید توسعه پایدار است، اما شهردار تهران قید درستی پای آن می‌گذارد و رک و پوست‌کنده می‌گوید همه پژوهش‌ها لزوماً گره‌گشا نیست و طبیعتاً آنچه ما را به سر منزل مقصود می‌رساند پژوهش کاربردی است. «پیروز حناچی» آن‌طور که خودش می‌گوید برآمده از فضای تحقیق و باریک‌بینی و برنامه‌ریزی است؛ چه آن زمان که در قامت استاد دانشگاه حلاوت پژوهش را به دانشجویان می‌چشاند و چه زمانی که سکان مدیریت تهران را در دست گرفت و طرحی نو برای پایتخت در انداخت، همواره از پژوهش برای پیشبرد و موفقیت طرح‌هایش مدد گرفته است. نمونه دست به نقدش طرح میدانگاه هفتم‌تیر است که شهرداری تهران مبتنی بر پژوهشی حول نظریه توسعه قلمرو عمومی به اجرا درآورده است. چراغ گفت‌وگو با دکتر حناچی با پرستی درباره نگاه او به امر پژوهش روشن شد و در ادامه به جست‌وجو در ماهیت، دلایل کم‌توجهی و طرح‌های پژوهش‌محور در شهرداری پرداختیم تا ببینیم سهم پژوهش در طرح‌های شهری تا چه اندازه پررنگ است.

■ کم‌توجهی مدیران اجرایی چه در سطح کلان(دولت) و چه در سطح خرد(شهرداری) به مقوله پژوهش باعث شده تا بسیاری از مشکلات در ابعاد مختلف همچنان وجود داشته باشد. در آغاز گفت‌وگو می‌خواهیم بدانیم اساساً نگاه شما به پژوهش چگونه است؟

■ من چه زمانی که مسئولیت اجرایی نداشتم و چه زمانی که در دانشگاه در پست اجرایی بودم، اقداماتم به‌ناچار مبتنی بر پژوهش بوده است. این انتقاد به مدیران دولتی وارد است که آن‌طور که باید و شاید به پژوهش توجهی ندارند و حوصله این کار در همه مدیران نیست، البته جز افرادی که

حلاوت و اهمیت آن را درک کرده باشند. از طرفی نگاه همه پژوهشگران کاربردی نیست و لزوماً منجر به برداشتن باری نمی‌شود. بگذارید برای روشن‌تر شدن بحث اشاره‌ای کنم به تعریف دانشگاه؛ دانشگاه‌های نسل اول، آموزش‌محور؛ نسل دوم، پژوهش‌محور و نسل سوم، کارآفرین‌محور هستند، البته واقعیت این است که دانشگاه‌های ما هنوز به‌طور کامل کارآفرین‌محور نیستند، گرچه این مسیر آغاز شده و دانشگاه‌های تراز یک تلاش می‌کنند تا به سمت کارآفرینی حرکت کنند. مراکز نوآوری به این سمت در حال حرکتند و هریک به دنبال گره‌گشایی از مسائلی‌اند که در واقعیت درگیر آن هستیم. من خودم به پژوهش اعتقاد دارم و حتی سعی می‌کنم در این زمینه فعالیت داشته باشم و در محیط آموزشی‌ام هم تلاش دارم تا افراد موضوعات را به شکل واقعی ببینند تا کار آنها گره‌ای از مشکلات باز نکند.

■ راستش را بخواهید هیچ مدیری نیست که در کلام منکر اهمیت امر پژوهش شود، اما مهم این است که در عرصه عمل چقدر مدیران حاضرند پژوهش‌ها را به کار ببندند و از پژوهشگران باری بخواهند. واقعیت

این است که برخی مدیران، پژوهش را به‌عنوان امری لوکس می‌بینند.

■ می‌دانید تفاوت پژوهش به عنوان امری لوکس یا پژوهش به‌عنوان یک امر واقعی در چیست؟ پژوهش به مثابه امر لوکس یعنی اینکه انجام می‌شود، اما به کتابخانه می‌رود و گره‌ای را باز نمی‌کند با اینکه در حالت ایده‌آل باید پس از مطالعه در تصمیم‌گیری‌ها تأثیر بگذارد و موضوعی را از نظر مبانی نظری مشخص کند. اگر یک مدیر مبانی نظری مشخص نداشته باشد دچار مشکل می‌شود. تجربه نشان داده دوره‌هایی بوده‌اند که مدیری سودای شهر انسان‌محور داشته، اما در عمل مسیرهای سواره را توسعه داده است. تأثیر مبانی نظری اینجا مشخص می‌شود که پژوهش‌های فراوان ثابت کرده‌اند مسیر سواره بیشتر یعنی سفر بیشتر. ■ آیا طرحی در زمان شما به اجرا درآمده که مشخصاً صفر تا صد آن حاصل پژوهش و به کار بستن آن پژوهش باشد؟

■ طرح میدانگاه هفتم‌تیر همین حالت را داشته است. پیش از این قرار بود بزرگراه مدرس از زیر میدان عبور کند و جزء

چگونه فضایی در اختیار مردم قرار گیرد و چه ویژگی‌هایی باید وجود داشته باشد. مثلاً در حوزه دسترسی، اگر ایستگاه مترو نبود نمی‌توانستیم آنجا را قلمرو عمومی بدانیم. یا اینکه به مردم می‌گوییم از خودرو شخصی استفاده نکنید و برای اوقات فراغت به این مکان بیایید یا توجه به مسائل زیست‌محیطی و آرام کردن مجموعه. اگر تبدیل به زیرگذر شلوغ می‌شد نمی‌توانستیم با وجود ذرات معلق آنجا را به فضای عمومی تبدیل کنیم. طرح‌هایی هم از دوره مدیریت قبلی مانده بود و آنها را ادامه دادیم. می‌توانم به پروژه‌های تپه‌های عباس‌آباد، بوستان آب و آتش و پل طبیعت اشاره کنم که بخشی از طرح توسعه قلمرو عمومی است. اگر ایستگاه مترو شهید حقانی آنجا نبود احتمالاً این طرح تا این اندازه با استقبال روبه‌رو نمی‌شد که افرادی حتی از شهرداری برای تفریح به این مکان مراجعه کنند.

■ لطفاً پاسخ این پرسش را صریح و بدون رودربایستی بدهید. اگر پروژه‌ای در دوره شما کلید بخورد که در میانه اجرای آن پژوهش‌گران اعلام کنند ادامه آن به صلاح شهر نیست، این امکان وجود دارد شهردار تهران تمام‌قد بایستد و مانع اجرای آن شود؟

■ بله. مشابه این موضوع را هم داشته‌ایم که البته نبود منابع هم دلیل مضاعف بود. ما طرح ساخت تونل و بزرگراه شهید شوشتری را در دست اجرا داشتیم که از منطقه خجیر به سرخه‌حصار می‌رسید و درواقع کنار کمربندی شرق تهران بود. با اینکه بخشی از کار انجام شده بود، به دلیل مسائل زیست‌محیطی و کمبود منابع، اجرای نشد یا زیرگذر میدان سپاه که به آزادگان می‌رسید متوقف شد. این موارد البته بیشتر به دلیل نداشتن منابع مالی بود که اجرا نشد و اگر هم بخواهیم روزی انجام بدهیم باید طرح‌های پژوهشی آن، اعم از ترافیکی و زیست‌محیطی پیگیری شود.

■ از اظهارات شما این‌طور برداشت می‌کنیم که برای هر پروژه شهری در شهرداری تهران پیوست پژوهشی وجود دارد. درست است؟

■ همه پروژه‌ها این پیوست را دارند، اما مهم این است که چه کسی و با چه مبانی

نظری آن را تهیه می‌کند؛ ممکن است فردی قلمرو عمومی را مدنظر قرار دهد یا تردد و روان‌سازی ترافیک را. تلاش کردم فردی را برای طرح‌ها انتخاب کنم که نگاهش توسعه قلمرو عمومی باشد و به معنای واقعی و با تمام وجود به پژوهش اهمیت دهد.

■ مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران به‌عنوان بازوی شهرداری در

مباحث پژوهشی عمل می‌کند. پرسش من این است که چقدر مدیران خود را ملزم کرده‌اید تا از نظرات و پژوهش‌های این مرکز استفاده شود؟

■ مدیران در این زمینه هدایت می‌شوند، اما خود ما همین الان در بحث ساختار به مطالعات انجام شده مراجعه کرده‌ایم و الحمدالله مطالعه هم زیاد است، اما واقعیت این است که مطالعه یک بخش از ماجراست و اعتقاد به پژوهش بخشی دیگر، کاربردی بودن و مؤثر بودن پژوهش هم بخش بسیار مهم قضیه است. برخی مواقع کسی که سفارش می‌دهد و کسی که مطالعه می‌کند، می‌داند که پروژه اجرا نمی‌شود؛ در نتیجه دو طرف اهمیت زیادی به موضوع نمی‌دهند و انتظار زیادی نمی‌توان از آن داشت.

■ پس چرا سفارش داده می‌شود؟

■ متأسفانه به دلایل مختلف سفارش داده شده است. متأسفانه گاهی نگاه این بوده که بالاخره اعتبار نباید بازگردد! واقعیت این است که کیفیت اتفاقی نیست. اگر بنای محیرالعقولی را می‌بینید که ساخته شده مطمئناً مطالعه، مشاور، پیمانکار، طراح، کارفرما و بهره‌بردار خوبی داشته و در واقع این فرایند یک ضرورت ناگزیر است. در مورد پژوهش هم همین امر صدق می‌کند. سؤال درست، پژوهشگر متناسب، روند پژوهشی صحیح و برخورد حرفه‌ای با پژوهشگران و در نهایت خروجی‌ای که قابلیت اجرایی شدن داشته باشد مهم است و پژوهش را به یک اثر تأثیرگذار تبدیل می‌کند. نمی‌توانیم بگوییم که همه پژوهشگران پژوهش می‌کنند؛ برخی از استادان پژوهش می‌کنند اما کاربردی نیست. مرحوم دکتر قالیبافیان از استادان باسابقه کشور در رشته مهندسی عمران خودش مشاور داشت و وقتی سر کلاس صحبت می‌کرد، چون کار را از نزدیک لمس کرده بود حرفش هم سر کلاس حجت بود.

■ ولی ظاهراً بین مدیران اجرایی و فضای پژوهشی اختلاف وجود دارد. این‌طور نیست؟ چون معمولاً این موضوع در برخی از پایان‌نامه‌ها و موارد مرتبط با فضاهای پژوهشی دیده می‌شود.

■ این اختلاف دوطرفه است. مدیری که سابقه کار پژوهشی داشته باشد و خودش در این زمینه فعالیت کند و جایگاهش را بداند، مطمئناً خود را از این داشته محروم نمی‌کند. در سیستم اجرایی ما هم برخی مواقع مطرح می‌شود که دانشگاهیان تئورسین هستند. باز هم تأکید می‌کنم در هر حال کسی که حلاوت استفاده از کار پژوهشی را چشیده باشد خود را از این مهم محروم نمی‌کند. آنچه ما را به حوزه‌های تخصصی نزدیک

می‌کند و مورد توجه قرار می‌گیرد همان پژوهش است. مثلاً مدیر یک کارخانه نساجی را می‌شناختم که می‌گفت ۴ ماه فکر کردیم و ۶ ماه عمل. این یعنی برای اجرای کار، براساس نیاز پژوهش‌هایی صورت گرفته بود.

■ نتیجه پژوهش‌ها نشان می‌دهد در دنیای کنونی به کارگیری فناوری‌های نوین نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی شهروندان و حل مشکل آلودگی‌های هوا و پسماند ... دارد. برنامه شما برای استفاده از توان و تخصص شرکت‌های دانش‌بنیان که اساساً برمبنای پژوهش و برنامه‌ریزی شکل گرفته‌اند چیست؟ اصلاً شهرداری ارتباطی با این قانون‌ها دارد؟

■ ما بیشترین ارتباطات را با معاونت فن‌آوری ریاست جمهوری داریم و می‌خواهیم اکوسیستمی ایجاد کنیم تا این شرکت‌های نوپا جان بگیرند. برای این کار یک محیط کسب و کار نیاز است و در این زمینه ما تفاهمنامه‌ای با حوزه فن‌آوری ریاست جمهوری داشته‌ایم. حتی خودمان در نشست شهر هوشمند برخی از این موارد را مطرح می‌کنیم تا اگر شرکت‌های نوپا (استارت‌آپ‌ها) بتوانند در حوزه پسماند، آلودگی هوا و... ایفای نقش کنند، وارد عمل شوند، چون کسب و کارهای نوآورانه نیاز ضروری شهر است.

■ در حال حاضر پژوهش در شهرداری تهران به درخواست مدیران اجرایی انجام می‌شود. به نظر می‌رسد این ارتباط یکطرفه و براساس نیاز مدیران اجرایی بوده و فرصت نیازسنجی را از پژوهشگر می‌گیرد تا آنها راهکارهایی را برای اداره شهر به تصمیم‌گیران بدهند.

■ این رابطه دوطرفه است. ما خواسته‌ایم که پژوهشگران مشکلات شهر را مطرح و از طرف دیگر مدیران نیز اعلام کنند که چه پژوهشگری می‌تواند در کدام زمینه به کمک ما بیاید. مثلاً ما سال‌هاست در

شهرپژویش

زمینه تصفیه شیرابه زباله‌های تهران دچار مشکل هستیم. به همین علت با یک شرکت دانش‌بنیان وارد همکاری شده‌ایم و آنها توانسته‌اند معضل عظیمی را در زمینه زیست‌محیطی حل و فصل کنند و اکنون با طرح‌های پژوهشی آنها شیرابه‌ها کاربرد آب برای کشاورزی پیدا کرده است. ما از مدیران خواسته‌ایم مطالعه‌ای را که منجر به رفع مشکل می‌شود پیگیری کنند. مثلاً اخیراً در زمینه شهر هوشمند در سال ۲۰۱۹ در کنار شهرهایی مانند استکهلم، لندن، سئول و... مورد تقدیر قرار گرفتیم.

■ دلایل تقدیر چه بود؟

■ به‌خاطر طرح‌هایی که به‌صورت مشترک با استارت‌آپ‌ها در شهرداری تهران انجام گرفته است، مانند بیدود و شرکت‌های دانش‌بنیان و...

■ به نظر می‌رسد برنامه ۵ ساله توسعه تهران مصداق بارز توجه به پژوهش باشد؛ برنامه‌ای که قرار است چشم‌انداز آینده شهر و سیاستگذاری‌های کلان مدیریت شهری با توجه به آن ترسیم شود. تا چه اندازه در چهارچوبی که برای پیشرفت تهران و رسیدن به شهر ایده‌آل تعریف کرده‌اید، پیرو این برنامه بودید؟

■ البته مدت زیادی از تصویب این برنامه نمی‌گذرد. در زمان تدوین آن تلاش کرده‌ایم بگوییم که ما در تهران یک

چشم‌انداز مشخص داریم. اساساً ۲ چشم‌انداز متفاوت می‌تواند منابع را هدر بدهد. یک طرح جامع برای تهران وجود دارد که میثاق ۱۰ تا ۱۵ سال آینده ما برای پایتخت است و اهداف را تعریف می‌کند. البته شعارهایی هم داده‌ایم که منافاتی با این چشم‌انداز ندارد؛ مثل توسعه قلمرو عمومی و کاهش آلودگی هوا و... الان در حال نوشتن آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها هستیم و بودجه نیز بر همین اساس نوشته خواهد شد.

مهندس محسن هاشمی رفسنجانی، رئیس شورای اسلامی شهر تهران:

پژوهش می‌تواند سازمان‌ها را راهبری کند

ل مریم‌قاسمی

شورای اسلامی شهر تهران به‌عنوان نهادی قانونگذار همیشه به دنبال تحقق خواسته‌ها و نیاز شهروندان بوده و بر همین اساس نقش کلیدی در آبادانی شهر و محله دارد. از آنجایی که هر طرح و برنامه‌ای که در شهر اتفاق می‌افتد باید به تصویب برسد و دورنمایی از آن ترسیم شود نمایندگان مردم با حساسیتی دو چندان این موضوعات را بررسی و تصمیم‌گیری می‌کنند. نکته مهم در این‌باره نگاه مثبتی است که شورای پنجم به اصل پژوهش و پژوهشگری دارد و این موضوع مسیر پژوهشگران را تسهیل‌تر و موانع حضورشان را در اداره امور شهر از میان برمی‌دارد. هم‌زمان با برگزاری یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری سراغ مهندس «محسن هاشمی رفسنجانی» رئیس شورای اسلامی شهر تهران می‌رویم و با طرح چند سؤال دیدگاه او را در این زمینه جویا می‌شویم.

ل با توجه به اینکه نمایندگان مردم بیشترین تعامل را با مردم دارند و حرف آنها را می‌شنوند، می‌توانید بگویید که از دید مردم چه نواقصی در شهر وجود دارد که با پژوهش برطرف می‌شود؟

ل پژوهش به ۲ صورت کلی در شهر انجام می‌شود؛ پژوهش‌های توصیفی و تجویزی. در پژوهش‌های توصیفی علل و ابعاد مسائل تحلیل و بیان می‌شود؛ در پژوهش‌های تجویزی راهکار و راه‌حل مشکل به دست می‌آید. اگر پژوهش فقط برای پژوهش نباشد طبیعتاً خروجی آن باید با مسائل پیچیده را که به سادگی قابل تحلیل و ریشه‌یابی نیست شناسایی کند و یا برای مسائلی که راهکار مشخصی ندارد راه‌حل پیدا کند، بنابراین در یک نظام پژوهشی مسئله‌محور و کاربردی

ل چه رویدادهای خوب دیگری می‌تواند بر اثر پژوهش‌های هدفمند در شهر اتفاق بیفتد که هنوز رخ نداده است؟

ل امروزه نقدینگی سرگردان زیادی در تهران وجود دارد که اگر برنامه صحیحی برای جذب آن وجود داشته باشد، آسیب‌های اجتماعی، آسیب‌پذیری شهر در برابر سوانح، کمبود سرانه‌های خدماتی و... همه اینها می‌تواند در نگاه پژوهشی کارآمد موضوع یک تحقیق متفاوت باشد، تحقیقی که منجر به راهکار شود؛ مثلاً چگونه می‌توان کمبود سرانه‌های خدماتی مانند سرویس‌های بهداشتی، ایستگاه‌های آتش‌نشانی، پارکینگ و خدمات شهری را با تأمین مالی توسط بخش خصوصی جبران کرد. این تحقیق می‌تواند در محله و منطقه انجام شود و متناسب با سطح تحقیق خروجی دهد.

ناشی از پژوهش‌های علمی منشأ نشاط و رونق در شهر و رضایت شهروندان شود.

ل در حال حاضر چه حوزه‌هایی از چشم‌شهرداری دورمانده که می‌توان در این زمینه به آنها پرداخت؟

ل حوزه پسماند یکی از این حوزه‌هاست که می‌تواند با پژوهش‌های کاربردی و شناسایی راهکارهای مناسب برای بازیافت و تبدیل زباله، یکی از معضلات زیست‌محیطی شهر تهران را که ناشی از تجمع زباله در آرادکوه کهریزک است مدیریت کند.

ل از چه ظرفیت‌هایی می‌توان برای رفع مشکلات شهری بهره‌گرفت و از پژوهش تا چه اندازه می‌توان حمایت کرد؟

ل اگر پژوهش به درستی تعریف و راهبری شود طبیعتاً دستگاه‌های درگیر مشکل از اجرایی کردن آن استقبال می‌کنند، چون معضلات آنها را حل می‌کنند.

ل دیدگاه‌های مختلفی درباره پژوهش وجود دارد. گاهی عنوان می‌کنند که پژوهش «زینت‌المجلس»، «کالای لوکس»، «فرصتی برای

پولشویی» و یا فرایندی برای توجیه طرح‌هاست. نظر شما در این‌باره چیست؟ کدامشان دیدگاه غالب شورای شهر است؟ چرا؟

ل این دیدگاه‌ها بر اثر سوءاستفاده از نام پژوهش ایجاد شده است، اگر پژوهش براساس ضوابط حرفه‌ای و کاربردی تعریف، تخصیص و اجرا شود می‌تواند سازمان‌ها را راهبری کند. شورای پنجم نگاهی فرصت‌محور و مثبت به مقوله پژوهش دارد در عین آنکه معتقد به مراقبت‌های لازم و آسیب‌شناسی برای جلوگیری از سوءاستفاده عنوان پژوهش نیز است.

ل از دید یک فرد قانونگذار در شهر و اثرگذار در حوزه مدیریت شهری، چگونه می‌توان از سوءاستفاده در حوزه پژوهش‌های پدیدار کرد؟

ل باید نگاه‌های توصیه‌ای و سفارشی در حوزه پژوهش جای خود را به نظام تصمیم‌گیری حرفه‌ای مبتنی بر رعایت عدالت پژوهشی و مسئله‌محوری بدهد و به‌طور یکپارچه و با نظامی جامع پژوهش‌ها در سطح مدیریت شهری تعریف و اجرا شود.

نگاه

پژوهش، کلید اجرای پروژه‌های شهری ماندگار است

زیربنای توسعه در دنیای کنونی، علم و پژوهش و فناوری است. پژوهش در جوامع توسعه‌یافته نقش بنیادین و تصمیم‌ساز در مدیریت دارد و یکی از تفاوت‌های بارز دنیای جدید با دوران قبل میزان پایبندی به طرح‌های پژوهشی است. یکی از دلایل وضعیت نابسامان ملی و محلی در کشور ناشی از بی‌توجهی به مقوله پژوهش و کم‌توجهی به تجربیات جهانی بوده است. بنیان‌های تحقق اصول قانون اساسی توسعه سرمایه اجتماعی با رویکرد علمی خواهد بود و مدیران شایسته و متعهد به چارچوب‌های علمی با در نظر گرفتن شاخص علمی و پژوهشی، نیل به اهداف عالیه نظام را امکان‌پذیر می‌کنند.

برای ایجاد تمدن ایرانی-اسلامی پایدار و پیشرفته باید مراکز قوی و پژوهشی و دانشگاهی مرتبط با بخش اجرایی وجود داشته باشد تا بتواند به تحلیل درست مشکلات و پدیده‌های پیچیده جامعه امروز پرداخته و مدل و راهکار مناسب برای برون‌رفت از آنها ارائه کند. پژوهش در کاهش مشکلات شهری تأثیر مستقیم دارد. به‌عنوان مثال معضلات مدیریت شهری از آلودگی هوا و ترافیک که نیازمند کاهش آلاینده‌ها و توسعه مستمر نظام حمل‌ونقل عمومی شهری است تا آسیب‌های اجتماعی ارتقای تاب‌آوری شهری بافت‌های فرسوده، لزوم تجدید ساختار و جابک‌سازی بدنه اداری و ستادی، شیوه‌های نوین تأمین مالی و استفاده از سرمایه‌های خرد و کلان بخش خصوصی برای توسعه شهر، طراحی ساختاری برای استفاده بهینه از زیرساخت‌های فرهنگی، هنری، اجتماعی و ورزشی بازمهندسی فرایندهای مدیریت شهری و بهینه‌سازی آن و... بخشی از موضوعات نیازمند بهینه‌سازی و بخشی نیازمند نوآوری و پژوهش‌های کاربردی است که یک نظام پژوهشی مسئله‌محور می‌تواند برای هر کدام راه‌حل درست و قابل اجرا ارائه کند. هر اندازه بتوانیم در پژوهش از مرتبه پسانصمیم حرکت کنیم بهره‌وری و اثربخشی بالاتری را در مدیریت شهری شاهد خواهیم بود. ضرورت دارد پژوهش‌ها مسئله‌محور و نظام فراخوان پژوهشی مبتنی بر شایسته‌سالاری و استفاده از استعدادهای خلاق و جوان دانشگاهی باشد. لازم است در حوزه اجرای طرح‌های پژوهشی مدیریت شهری وحدت رویه و مکانیزم شفاف وجود داشته باشد و پراکندگی، موازی‌کاری و ناکارآمدی تبدیل به هم‌افزایی و تمرکز مراکز تحقیقاتی و ایجاد ساختار پژوهشی کارآمد منصفانه رقابتی، مسئله‌محور، تحقیق‌پذیر و سنجش‌پذیر در مدیریت شهری با استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و سیستم موجود شود.

امیدواریم مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران با راهبری شایسته پژوهشگران و ارائه معضلات و مسائل مدیریت شهری بتواند در انجام پژوهش‌ها با حفظ عدالت پژوهشی و توزیع مناسب بسترهای استفاده از زیرساخت‌های تخصصی و بهره‌گیری از یافته‌ها و نوآوری‌های حاصل از پژوهش گام مؤثری در بهبود عملکرد مدیریت شهری برداشته و خروجی فعالیت‌های پژوهشی آن در علمی شدن مدیریت شهری نقش‌آفرین باشد. برگزاری جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری و تکریم و تشویق پژوهشگران این حوزه با انتخاب آثار پژوهشی برتر تأثیر بسیاری در نیل به اهداف عالیه مدیریت شهری و جلب رضایت شهروندان تهرانی خواهد داشت.

مهندس محسن هاشمی رفسنجانی

یادداشت

احمد مسجدجامعی
عضو شورای اسلامی
شهر تهران

نشانه‌گذاری هوشمند جشنواره جایزه تهران

در دنیای امروز، دانایی و خردورزی سرچشمه توسعه و پیشرفت است. سنتجش دانایی به میزان تولید و مصرف اطلاعات و دسترسی سریع و آسان به منابع علمی است. امروز تلاش مدیریت‌های شهری برای بهبود کیفیت و بهره‌مندی شهروندان از آسایش و آرامش بر این امر استوار است تا هم مصرف‌کننده دانش و هم تولیدکننده آن باشد. بسیاری از چالش‌های امروز شهر تهران مستقیم و غیرمستقیم به پژوهش گره خورده و راه نجات هم به همین مقوله وابسته است. ما درون سنت‌ها حرکت می‌کنیم و مسائل امروز ریشه تاریخی دارند و با تغییرات آنی نمی‌توان به آنها پرداخت. مثلاً یافتن سازوکار برای شراکت‌بخشی شهروندان در تصمیمات شهری و کاهش فاصله میان شمال و جنوب، توجه به عدالت اجتماعی، توجه به دستاوردهای شهری در کنار زیست اخلاقی و آیینی، انجام پژوهش‌های نظرسنجی از شهروندان و آینده‌نگری می‌تواند مبنای

اطلاعات، تحلیل‌ها و نتیجه‌گیری باشد و چنانچه نتایج آن اجرایی شود به نوعی نظرات شهروندان نیز محقق شده است و این‌گونه قضاوت نمی‌شود که سازمان مدیریت شهری در خدمت جامعه نیست و این سازمان به نفع افراد خاصی تصمیم می‌گیرد. از این‌رو، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران باید به جایگاه تعریف شده خود بازگردد. این مرکز را می‌توان یکی از باسابقه‌ترین مراکز پژوهشی حوزه مدیریت شهری در کشور دانست که سابقه پیدایی آن به تصویب قانون و شورای نظارت بر گسترش شهر تهران در سال ۱۳۵۲ می‌رسد. این شورا به ریاست نخست وزیر وقت و وزرای دولت او و اعضای شورای اقتصاد کشور و با موضوع توسعه پایتخت تشکیل شد. همزمان با اعلام موجودیت قانونی این شورا، دبیرخانه آن نیز به‌عنوان یکی از معاونت‌های مدیریت عمران شهری و مسکن در سازمان برنامه و بودجه ایجاد شد و سپس تحت نظر شهرداری تهران قرار گرفت. دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی دبیرخانه شورا در سال‌های بعد به‌صورت مستقل و با عنوان مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران تا امروز به فعالیت خود ادامه داده و کم و بیش با پژوهش‌های کاربردی خود را از مراجع علمی نشان داده است. این اثر بخشی، فراز و فرودی داشته و گاهی کمرنگ هم شده است. ضروری است برای چاره، راهکارهایی اندیشیده شود. شاید بخشی از آفت به بی‌اعتمادی و اعتقاد مدیران شهری به پژوهش پیوند می‌خورد که تخصیص نیافتن بودجه و منابع کافی مصداق بارز آن است. جشنواره پژوهش‌های برتر شهری که برای نخستین بار به‌صورت مشترک با مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری و روستایی وزارت کشور برگزار می‌شود، می‌تواند به محلی برای تبادل آرا و بحث و نظر در خصوص مسائل شهری تبدیل شود. استقبال گسترده از این رویداد نشان از جایگاه آن دارد. تغییر حوزه جشنواره از پژوهش‌های صرف شهری به پژوهش‌های روستایی نشان از آن دارد که بعد از سال‌ها مدیران به این فهم رسیده‌اند که ریشه بسیاری از مشکلات شهری در روستاها نهفته است به‌ویژه تهران که ده‌ها روستای قدیمی را در خود جای داده و هنوز به هویت روستایی آن نپیرداخته‌اند. علاوه بر آن، پیوند دادن موضوع‌ها و پژوهش‌های سایر شهرهای کشور به همراه پژوهش‌های حوزه تهران نیز گام نخست دیگری است که نشان از دیدگاه نظام‌مند و همه جانبه‌نگر دارد؛ زیرا علاوه بر مشابهت چالش‌های شهری در ایران ریشه بسیاری از معضلات امروز تهران، ملی است و نمی‌توان برای پایتخت جدای از سیاست‌های کلان کشوری تصمیم گرفت. به عبارت دیگر تهران شهری است به وسعت ایران که در آن مستوره‌ای از همه این سرزمین حضور و مشارکت فعال دارد. این شهر ظرفیت و قابلیت آن را دارد که منشأ شکل‌گیری وحدت و همدلی همه ایرانیان باشد. امروز مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران با نشانه‌گیری هوشمندانه به این مقوله ورود کرده است. امیدوارم این رویکرد پژوهشی با بهره‌گیری از اندیشه‌های نو و خلاقیت‌ها در حوزه عمل و اجرا خود را نشان دهد. **■**

یادداشت

دکتر مهدی جمالی نژاد
معاون توسعه و عمران شهری
و روستایی وزارت کشور و
رئیس سازمان شهرداری‌ها و
دهیاری‌های کشور

پژوهش، پیش از تصمیم و اجرا

مطالعه و پژوهش زیربنای توسعه و پیشرفت کشورها در حوزه‌های مختلف است و اساساً هر جامعه‌ای که بخواهد به توسعه و پیشرفت برسد برای برنامه‌ریزی و انجام فعالیت‌های کارآمد و رفع نیازها و مشکلات خود باید به سمت جامعه و اقتصاد دانا محور حرکت کند و این مهم با توجه جدی به مطالعه و پژوهش و عملیاتی کردن آن حاصل می‌شود. تجارب کشورها و مؤسسات و شرکت‌های پیشرو نشان می‌دهد که رابطه مستقیمی بین توجه کمتی و کیفی به مطالعه و پژوهش و توسعه و پیشرفت آنها وجود دارد. موضوع علم و پژوهش در فرهنگ ایرانی و اسلامی ما جایگاه ویژه‌ای دارد و این موضوع در قانون اساسی کشور، سند چشم‌انداز، سیاست‌های کلی نظام و برنامه‌های میان‌مدت توسعه کشور مورد توجه قرار گرفته است. به نحوی که در سیاست‌های کلی علم و فن‌آوری ابلاغی

رهبر معظم انقلاب (۱۳۹۳/۶/۲۹) به ارتقای جایگاه جهانی کشور در علم و فن‌آوری و تبدیل به قطب علمی و فن‌آوری جهان اسلام و افزایش بودجه تحقیق و پژوهش به حداقل ۴درصد تولید ناخالصی داخلی تا پایان سال ۱۴۰۴ با تأکید بر مصرف بهینه منابع و ارتقای بهره‌وری ادعان دارد. همچنین در سیاست‌های کلی نظام اداری (ابلاغی ۱۳۸۹/۱/۱۴) به دانش بنیان کردن نظام اداری از طریق به کارگیری اصول مدیریت دانش و یکپارچه‌سازی اطلاعات اشاره شده است. نقش شهرها و روستاها در توسعه و پیشرفت کشور از یک سو و رشد شهرنشینی و تغییرات جمعیتی در دهه‌های اخیر از سوی دیگر، باعث بروز چالش‌های جدیدی برای شهرها و روستاهای کشور شده و مسائلی مانند مهاجرت، حاشیه‌نشینی، فقر شهری و روستایی، تخریب محیط‌زیست، تغییرات آب و هوا، بهداشت عمومی، مخاطرات و بلایا، شکاف توسعه بین مناطق و گسل‌های اجتماعی را ایجاد کرده است. در این زمینه پژوهش ابزاری اساسی برای تصمیم‌گیری باکیفیت برای مدیریت شهرها و روستاهاست و ادغام یافته‌های تحقیق در فرایندهای سیاستگذاری کمک می‌کند تا مدیران به‌طور مؤثر در مورد ماهیت تصمیمات، اطلاعات موجود و ملاحظات مختلفی که باید در فرایند تصمیم‌گیری گنجانده شوند، تأمل کنند. همچنین انجام پژوهش‌های کاربردی با رویکرد حل مسئله می‌تواند با کمک در انتخاب صحیح روش مورد عمل در اجرای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی و خدماتی در شهرها و روستاها به مدیران محلی، رضایتمندی شهروندان را تأمین کند. پژوهش‌های حوزه مدیریت شهری و روستایی باید به دنبال یافتن راه‌حل‌هایی برای استفاده بهینه از زمین و حوزه‌های عمومی، حفاظت از محیط‌زیست، زیرساخت‌ها، تأمین شبکه و بسیاری از بخش‌های دیگر باشد تا یک شهر یا روستا را قابل زندگی کند. برنامه‌ریزان و مدیران شهری و روستایی با اتکا به یافته‌ها و دستاوردهای علمی و مبتنی بر آینده‌نگری باید به همه نیازهای شهروندان و گسترش زیرساخت‌های مناسب توجه کنند. در این زمینه برگزاری رویدادهای علمی مانند جشنواره پژوهش، آموزش و نوآوری باعث گسترش فرهنگ مطالعه و تحقیق، هم‌افزایی علمی و ارتقای مدیریت مبتنی بر دانش، اهتمام مدیران به انجام مطالعه و پژوهش قبل از تصمیم و اجرا خواهد شد. **■**

یادداشت

دکتر مجید عبداللهی
رئیس مرکز مطالعات
برنامه‌ریزی شهری
و روستایی سازمان
شهرداری‌ها و
دهیاری‌های کشور

لزوم تأمین نیازهای پژوهشی مدیریت شهری و روستایی

اصولاً اساسی‌ترین برنامه سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی برای ارائه مجموعه‌ای از فعالیت‌های هماهنگ و هوشمندانه در تعیین اقداماتی است که انجام آنها با توجه به محدودیت‌های موجود برای نیل به وضعیت مطلوب ضرورت دارد. در واقع، هر سازمان در یک قلمرو جغرافیایی با اتخاذ مجموعه‌ای از تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات سعی در تحصیل بهترین نتیجه از فعالیت مجموعه تحت مدیریت خود دارد و براین اساس به‌کارگیری منابع در دسترس در هر شرایطی مورد انتظار است. انجام این مهم برای راهبری و هدایت امور در سطوح کلان کشور، منطقه‌ای و محلی نیازمند آینده‌نگری مبتنی بر دانش و بینش واقعی نسبت به محیط است و تحقق آن درچارچوب پژوهش و مطالعه میسر است.

در نظام اداری و اجرایی کشور که شهرداری‌ها و دهیاری‌ها به‌عنوان بازیگران اصلی توسعه در سطوح محلی تلقی می‌شوند نخستین نکته در امر پژوهش باور مدیران و دست‌اندرکاران اداره امور شهرها و روستاها به انجام امور مبتنی بر مطالعه است. با اتکا بر این باور جریان تصمیم‌گیری در شهرها و روستاها دانش محور شده و درصد خطا در فرایند تعیین و انتخاب تصمیمات صحیح کاهش می‌یابد. همچنین منابع انسانی و مالی نیز به‌عنوان اساسی‌ترین ارکان و ابزار انجام مطالعه و تحقیق، تجهیز و مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در نهادهای محلی که ارائه‌کننده خدمات در عرصه عمومی هستند و همواره منفعت عمومی را اصل قرار می‌دهند انجام پژوهش‌های کاربردی با رویکرد حل مسائل محلی در اولویت است و باید به‌عنوان سیاست پژوهشی مد نظر قرار گیرد. پیوند بین مراکز علمی و پژوهشی و دستگاه‌های اجرایی و نهادهای محلی نیز از ضروریات در بسیج امکانات فعلی کشور در عرصه علم و پژوهش است و به هم‌راستایی نیازهای پژوهشی و اقدامات مورد انتظار در جماع علمی کمک شایانی می‌کند. در چارچوب مطالب پیش گفته باید ابزارهای لازم برای پاسخ به نیازهای تحقیقاتی مدیریت‌های شهری و روستایی تأمین شود که برگزاری جشنواره‌های پژوهشی به‌صورت دوره‌ای و منظم و انتشار یافته‌ها و تجارب ارائه شده در آنها می‌تواند راهبری بخشی از این نیازها را به انجام برساند. **■**

یادداشت

دکتر مظفر صرافى
استاد برنامه‌ریزی
شهری و منطقه‌ای
دانشگاه شهید بهشتی

دگرسازی مدیریت شهری با تولید دانش

"روزم‌رگی" صفت نامطلوبی است که می‌توان به‌شیوه مدیریت اغلب شهرهای کشور نسبت داد. مدیریت روزمره، گذران مشکلات و نیازهای پیش‌آمده است و در واقع، آنچه بروز کرده و فشار می‌آورد مدیریت و در نهایت شهر را به دنبال خود می‌کشاند. هر چند نمی‌توان اهمیت برآوردنِ نیازهای فوری شهروندان را کتمان کرد، اما "شهرِ خوب" را نمی‌توان از کشش بازتابی و دفع‌الوقتی به‌آنچه پیش آید، برپا ساخت. دستیابی به‌شهر خوب به سلسله اقداماتی در چارچوب نقشه راه نیل به‌آینده مطلوب نیاز دارد؛ چنین است که "پژوهش" برای ترسیم شهر خوب و راه رسیدن به‌آن و تعیین وظایف و اقدامات مدیریت شهری در این راستا ضروری می‌شود. اضافه شود مدیریت آرمانی شهر تنها برای شهر نبوده بلکه همچون پیششار و الگوساز، اهمیتی اساسی برای توسعه کشور دارد.

از سوی دیگر، کافی است نگاهی به آنچه بر شهرهایمان رفته است، ببینازیم: "مشکلات" ناگشوده و پیچیده‌تر ادامه یافته است و شوربختانه، بیشتر و آسیب‌زاتر نیز خواهند شد. "منابع در دسترس" به‌ویژه مالی و طبیعی، کاهش یافته است و شوربختانه، کمتر و بحرانی نیز خواهند شد. "دانش چاره‌جویی" و یافتن راه‌حل‌های شهری، محدود بوده است و شوربختانه در مواجهه با عدم قطعیت‌های آتی، محدودتر و نامعلوم خواهد شد.

بر این منوال دیگر تردیدی باقی نمی‌ماند که دگرسازی شیوه کنونی مدیریت شهری ضرورتی عاجل است؛ شیوه‌ای که فاصله امروزین شهرهای کشور از شهر خوب را چاره نکرده و مهم‌تر، چشم‌انداز امیدبخشی هم برای دستیابی به آن نشان نمی‌دهد. شعار خوب "تهران، شهری برای همه" در صورتی تحقق می‌یابد که مشارکت دربرگیرنده و اثربخشی در مدیریت شهری برقرار شود و این بخش عمده‌ای از همین دگرسازی مدیریتی گفته شده است.

کوتاه سخن اینکه برای گره‌گشایی از مشکلات اساسی و دغدغه‌های کنونی توسعه شهری ایران که کلاشهر تهران نیز با آن روبروست (مانند: پیامدهای تغییر آب‌وهوا، آلودگی محیطی، بحران آب، بهره‌وری پایین اقتصادی، شکاف درآمدی و اجتماعی، سالمند شدن جمعیت، فقر و بیکاری، اسکان غیررسمی و فرسودگی بافت شهری، ضعف نظام جابه‌جایی، تاب‌آوری پایین در برابر سوانح و...)، مدیریت دانش و بسیج منابع نوبنی لازم است که پژوهش‌های کاربردی برای بستر گشایی آنها ضرورتی مبرم دارند. دگرسازی مدیریت شهری بدون این راهنمایی برای بسیج منابع و تولید دانش، ناممکن است. **■**

یادداشت

دکتر محمود عسکری آزاد

رئیس مرکز مطالعات

و برنامه‌ریزی شهر تهران

«در سال‌های

۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲»

اجرای پژوهش
برپایه مأموریت‌های
شهرداری

با افزایش روند شهرنشینی و تغییرات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی شهرها، ناکارایی شیوه‌های سنتی مدیریت شهر برهمگان آشکار شده است. درهمین راستا انتظارات و نیازهای روز افزون شهروندان و روش‌های سنتی در نظام‌های مدیریتی مشکلات اساسی را در مقابل شهرداری‌ها برای ادای وظایفشان به وجود آورده است. نوسان‌های اقتصادی، کندی در افزایش سرمایه اجتماعی و تخریب محیط‌زیست شهری برخی از مواردی است که روند توسعه در شهرها را با چالش‌های جدی مواجه می‌کند.

کلانشهر تهران که بی‌وقفه جریان زندگی در رگ‌های آن جاری است برای تأمین نیازهای مادی و معنوی ساکنان خود به برنامه‌ریزی و نوآوری در شیوه‌های متنوع خدمت‌رسانی نیازمند است. تهران در مواجهه با روند سریع تغییرات پیرامونی لازم است به فرایندهای مبتنی برانجام اصلاحات دائمی در حیطه‌های گوناگون مدیریت خود توجه اکید داشته باشد. اداره این شهر ابعاد گوناگونی دارد که تنها بخشی از آن در حوزه مسئولیت شهرداری قرار دارد. این سازمان برای تعقیب موفق مأموریت‌ها و وظایف خود در سال‌های اخیر تغییرات بنیادین را با هدف تبدیل تهران به شهری هوشمند، پاک و بالنده که از مطلوب‌ترین سطح شاخص‌های توسعه پایدار شهری برخوردار باشد آغاز کرده است. تغییراتی که طی مدت اخیر در معرض دید شهروندان قرار گرفته، محصول تفکر و تلاش‌های علمی نخبگان شهر است.

از جمله راهبردهایی که لازم است برای برون‌رفت از مشکلات و بهبود وضعیت فعلی و پاسخگویی هر چه بهتر مورد توجه قرار گیرد، استقرار حاکمیت محلی، بهره‌گیری از شیوه‌های نوین مدیریت و جلب مشارکت بیشتر مردم در اداره امور شهر است. بی‌شک پاسخگویی به سؤالاتی که در خصوص نحوه بهره‌برداری از این راهبردها مطرح می‌شود، بدون انجام مطالعات و پژوهش‌های کاربردی و بنیادی و بومی‌سازی تجربیات سایر شهرها در دیگر کشورها میسر نخواهد شد و این الزام بیانگر درجه اهمیت انجام تحقیقات در مأموریت‌های شهرداری‌هاست. تحقیقات باید برپایه اهدافی معین در چارچوب برنامه‌های ابلاغی و برای حصول دستاوردهایی پایهریزی شود که براساس آنها مأموریت‌های شهرداری به بهترین نحو و متناسب با انتظارات مردم انجام پذیرد. ▬

یادداشت

دکتر بابک نگاهداری

رئیس مرکز مطالعات و

برنامه‌ریزی شهر تهران

«در سال‌های

۱۳۹۲ تا ۱۳۹۶»

فرصتی برای اجماع
پژوهشگران در مسائل
شهری

امروزه کسی در اهمیت و ضرورت پژوهش و تحقیق برای مواجهه واقع‌بینانه با مشکلات جامعه تردیدی به خود راه نمی‌دهد. هر نوع تصمیم‌گیری مخصوصاً آنجایی که با منافع شهروندان سروکار دارد بدون انجام پژوهش و استفاده نکردن از خروجی‌های آن به نتایج مورد انتظار نخواهد رسید و چه بسا بر پیچیدگی موضوع نیز افزوده شود. اهمیت این موضوع در ارتباط با مسائل شهری دو چندان می‌شود. با توجه به ماهیت شهر و اینکه مسائل شهری متنوع و پیچیده‌اند درک این پیچیدگی و تنوع نیازمند یک نوع گفتمان بین‌رشته‌ای برای انجام پژوهش‌ها در راستای مواجهه واقع‌بینانه با مسائل و نیازهای شهری است. این گفتمان باعث نزدیکی هر چه بیشتر تخصص‌های مختلف و فاصله گرفتن از تخصص‌گرایی افراطی می‌شود که پیامد آن شناسایی واقعی مسئله و دادن راهکارهای مناسب برای حل آن است. امروزه بیش از هر چیزی به این گفتمان برای حل مسائل شهر تهران نیازمندیم.

می‌توان گفت کلانشهر تهران در دهه‌های اخیر در حوزه‌های مختلف رشد چشمگیری داشته و در نتیجه این رشد با مسائل و چالش‌های مختلفی مواجه بوده است. برنامه‌ریزی برای برخورد با این چالش‌ها و مسائل نیازمند این نوع گفتمان در فرایندهای مسئله‌یابی و حل مسئله است و از این طریق بیشتر می‌توان به نتایج پروژه‌ها اعتماد کرد.

در کنار این مسئله توجه به نشر نتایج پژوهشی انجام شده دارای اهمیت است که در این زمینه برگزاری جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری فرصت مناسبی است که امکان هم‌اندیشی و به اشتراک‌گذاری پژوهش‌های شهری را برای دانشجویان، استادان دانشگاه، کارشناسان و مدیران شهری فراهم می‌کند. بدون شک برگزاری این جشنواره می‌تواند گامی مهم در مسیر نزدیک کردن هر چه بیشتر پژوهشگران و رسیدن به یک اجماع حول مسائل شهری باشد.

لازم است از همکاران عزیزم در مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران تشکر و قدردانی کنم که با تلاش خود سبب استمرار و غنای بیشتر این جشنواره در سال‌های اخیر شده‌اند. ▬

مدیریت
شهرسازی و معماری

یادداشت

دکتر رضا بصیری مژدهی

معاون زیرساخت و طرح
جامع مرکز مطالعات و
برنامه‌ریزی شهر تهران

میثاق جمعی ما تحقق شهر زیست‌پذیر

دگرگونی‌های ساختاری و پارادایماتیک در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی و حقوقی، کلانشهر معاصر را با نقش‌های متفاوت و بعضاً متعارضی روبه‌رو کرده است. به همین اعتبار، کلانشهر تهران در مقام پایتخت کشور از یک سو، مطالبات پُرفشار حاصل از نقش‌آفرینی در تراز ملی، فراملی و جهانی و از سوی دیگر توقعات و انتظارات منتج از نقش محلی را پیش رو دارد. کثرت و ارتباطات متنوع ذینفعان و ذی‌نفع‌دان ذیل این نقش‌های چندگانه و عاملیت‌های مختلف منبعث از آنها، کشمکش بر سر انتفاع از این شهر را به اوج رسانده است. تجربه زیست همه ما در تهران به‌رغم تمام تفاوت‌های برآمده از موقعیت‌های جغرافیایی مختلف، بسترهای اجتماعی و فرهنگی متنوع و وضعیت‌های سیاسی و اقتصادی متفاوت حاکی از رخنه و احاطه جریان‌هایی دارد که در فقدان عقلانیت و نبود عزمی جدّی برای توسعه عقلایی شهر، کلانشهر تهران را طی چند دهه اخیر نه برای انسان بلکه برای ارضای امیال و منویات دشمنان شهر ساخته و پرداخته کرده‌اند.

ردپای حاکمیت چنین تفکری در توسعه شهری تهران را می‌توان در قالب بروز مشکلات عدیده‌ای دید که به نحوی از انحا در نظام‌های متنوع شهر از جمله برنامه‌ریزی و عمران شهری، معماری، حمل‌ونقل، محیط‌زیست و ایمنی شهری رخ می‌نماید. چنین روندی موجب شده تا نحوه مواجهه با این مسائل و مشکلات فزاینده که پیش روی صاحبان اندیشه در حیطه نظر و حرفه‌مندان در مقام عمل قرار دارد خود به یک ابرچالش تبدیل شود. ابرچالشی که دیگر با تدابیر پوسیده و امتحان‌پس داده گذشته امکان‌پذیر نیست؛ بلکه مستلزم ایده‌ها و راهکارهای نوآورانه و خلاقانه برای ارتقای کیفیت زندگی و اعاده حقوق عمومی در شهر است.

رسالت حوزه پژوهش و دست‌اندرکاران و ذی‌مدخلان این حوزه از جمله مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران و جشنواره حاضر همانا مسئله‌یابی درست و کوشش برای رفع آنها از مجرای تحقیقات کاربردی و نوآورانه است. ما در مقام یک متخصص، یک کنشگر اجتماعی، یک مسئول دولتی، یک استاد دانشگاه، یک دانشجو و از همه مهم‌تر یک شهروند تعهد داریم نه فقط به خانه و خانواده‌مان، بلکه به شهر به‌منزله بستر حیات جمعی و مدنی و به انسان‌ها فارغ از همه تفاوت‌هایشان. میثاق جمعی ما، تحقق شهری برای زیست بهتر است؛ «شهری برای همه».

یادداشت

دکتر اسماعیل صالحی
دانشیار دانشگاه تهران

عرصه‌های شهری محل آزمون و خطا نیست

چرا مدیران و برنامه‌ریزان شهری دیگر حق اشتباه کردن ندارند؟ در چه صورت می‌توان امیدوار بود که خطاهای تصمیم‌گیری در عرصه شهری به حداقل برسد؟ نوآوری در این عرصه چه جایگاهی دارد؟ برای پاسخ به این‌گونه سؤالات باید این واقعیت را در نظر گرفت که در طول چند دهه گذشته سرعت شهرنشینی جهان هم از نظر اندازه جمعیت شهری و هم از نظر مساحت سطح اشغال شتاب گرفته است. به استناد گزارش مرکز سکونتگاه‌های بشری ملل متحد، وضعیت جهان شهرنشین از این نظر متحول شده و همچنان نیز دامنه این تحول رو به افزایش است به‌طوری که در سال ۲۰۱۵ حدود ۵۴درصد از جمعیت جهان در شهرها سکونت داشته‌اند. درحالی که در ۱۱۰ سال قبل از آن، این نسبت حدود ۵درصد بود. پیش‌بینی می‌شود که این رقم در پایان

قرن حاضر به ۶۶درصد افزایش یابد. بنابراین، شهرها نقاطی هستند که چگالی زندگی انسانی در آنها شدیدتر و بیشتر از سایر نقاط زمین است. این درحالی است که امروزه با گسترش فزاینده اندازه و مساحت شهرها مشکلات این مکان‌ها نیز در سراسر جهان روز به روز در حال گسترش و پیچیده‌تر شدن است. حال آنکه شهرها شدیدترین نقاط تجلی و تمرکز نیازهای انسانی نیز به شمار می‌روند که از یک سو مجمعی از شبکه‌های درهم تنیده روابط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، و... را به وجود آورده و از سوی دیگر به دلیل تمرکزها و تراکم‌های شدید در صورت نبود مدیریت صحیح محلی برای بروز اصطکاک ۳محیط اجتماعی-اقتصادی، محیط کالبدی و محیط طبیعی با یکدیگر به وجود می‌آورند. به عبارت بهتر در حالی که امروزه شهرها به‌عنوان کانون‌های اصلی استقرار جهان جمعیت به شمار می‌روند در عین حال مهم‌ترین ریسک‌های بهداشتی، ایمنی و محیط‌زیستی نیز در این عرصه‌ها حداقل برای جمعیت‌های آسیب‌پذیر متمرکز است. اما در عین حال شهرها مقصد نهایی برنامه‌های توسعه و موتور رشد و توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جوامع با هدف زیست بهتر و آسایش ساکنانشان نیز به شمار می‌روند. از آنجا که شهرها حساس‌ترین نقاط زمین محسوب می‌شوند برنامه‌ریزی و مدیریت شهرها باید به این امر بیشتر از پیش واقف باشند که دیگر، مدیران و برنامه‌ریزان در این عرصه حق اشتباه کردن ندارند. حتی عرصه‌های شهری محل آزمون و خطا هم نیست و از نظر محدودیت‌های منابع شامل زمان، سرمایه و منابع طبیعی صرفاً باید این عرصه‌ها با توسعه و تحکیم پژوهش‌ها و تحقیقات عرصه بسط دامنه عقلانیت محسوب شوند. در این میان مدیریت شهری عهده‌دار نقش و مسئولیت سنگینی است تا شرایط زندگی را در این محیط نه تنها حفظ کند بلکه برنامه‌هایی نیز برای بهبود مستمر آن و ارتقای شاخصه‌های محیطی آن به اجرا درآورد. به عبارت بهتر برنامه و مدیریت محیط‌زیست درشهرها مهم‌ترین، اساسی‌ترین و پیچیده‌ترین آنها محسوب می‌شود. برای این منظور مقوله شناخت درست مسائل محیط شهری تنها حاصل پژوهش‌های شهری بوده و پژوهش و تحقیقات نه تنها ضروری و لازم است بلکه تنها در این صورت می‌توان امیدوار بود که خطاهای تصمیم‌گیری در عرصه شهری به حداقل برسد.

یادداشت

دکتر محمد مهدی معینی
استاد دانشگاه در رشته
معماری و شهرسازی

طرح‌های مطالعاتی خریدار ندارد

در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری مطالعات زیادی در حوزه‌های مختلف معماری و شهرسازی انجام شده است. از جمله مطالعات گسترده در حوزه مدیریت شهری آب و دیگر حوزه‌های شهری، اما تأثیری را که دانشگاه باید روی شهر داشته باشد در عمل مشاهده نمی‌کنیم. در همه شهرهای دنیا به‌ویژه در اروپا، در شهرهایی که دانشکده‌های معماری و شهرسازی وجود دارد به راحتی می‌توان تأثیر دانشگاه بر ساختار معماری شهری را دید. اما در تهران با وجود دانشکده‌های متعدد در این رشته، تأثیر حضور این مراکز علمی را در شهر نمی‌بینیم. درواقع حضور دانشگاه در شهر تهران تأثیری بر روند توسعه شهری نداشته است. ارزیابی دقیقی از تأثیر‌گذاری طرح‌های مطالعاتی در پروژه‌های شهری ندارم اما به نظر می‌رسد ارتباط درستی بین حوزه اجرا، پژوهش و عمل وجود ندارد. در حوزه شهرسازی مثل بسیاری از دیگر حوزه‌ها فاصله زیادی بین بخش‌های مطالعاتی و اجرایی وجود دارد. مطالعاتی در این حوزه انجام شده و می‌شود که در عمل در مدیریت شهری خریداری ندارد. درواقع، تفاوت در دیدگاه‌است که این فاصله را ایجاد می‌کند. از طرفی نیازسنجی درستی از سوی دانشگاه و مراکز تحقیقاتی و پژوهشی انجام نمی‌شود تا مطالعات انجام شده طبق پروژه‌های در دست اقدام پیش برود. باید تعریف تازه‌ای در زمینه مهندسی آنچه در پروژه انجام می‌شود ارائه دهیم و در این میان، ارزش پیوسته‌های مطالعاتی و جایگاه آن را مشخص کنیم. معمولاً روش توسعه شهر تهران بر این اساس بوده که ابتدا پروژه‌ای، تعریف و بعد مطالعات روی چگونگی انجام آن آغاز می‌شود. البته ممکن است چنین پروژه‌هایی وجود داشته و من از آن بی‌اطلاع باشم؛ اما راه درست این است که برای نیازهایی که در شهر وجود دارد ابتدا مطالعات لازم انجام شود و بعد از پژوهش و مطالعه به جزییات اجرای آن بپردازیم.

البته مثال‌هایی خلاف این موضوع در تهران کم رخ نداده‌اند. مثل تعدادی از پیاده‌راه‌سازی‌هایی که در شهر تهران انجام شد و به دلایل مختلف طرح‌های ناموفقی بودند. اجرای این طرح‌ها علاوه بر صرف هزینه و زمان از طرف مدیریت شهری هزینه زیادی را هم برای ذی‌نفعان و شهروندان تراشید تنها به این دلیل که مطالعات لازم برای این طرح‌ها انجام نشده بود. برای مثال جانمایی مناسبی برای آن در نظر گرفته نشده بود. گاهی شاهد هستیم پروژه‌هایی که در شهر اجرا می‌شود به دلیل نداشتن پشتوانه مطالعاتی صدمه زیادی به بافت شهری و زندگی شهروندی زده است.

یادداشت

دکتر کاوه رشیدزاده
عضو هیئت علمی و
مدیر گروه شهرسازی
دانشگاه آزاد واحد تهران
جنوب

تلاش برای ایجاد عدالت فضایی

تهران دور خود حرمی تعریف کرده که داخلش بیش از ۸ میلیون نفر ساکن هستند و بیرون این مرزبندی بسته به شعاع نگاه قلمرویی ما به همان تعداد ساکن سکونتگاه‌هایی هستند که تمام‌گونه‌هایی را که تا کنون می‌شناسیم شامل می‌شوند. همه این‌گونه‌ها از غیررسمی و روستایی تا کلانشهری تحت تأثیر پدیده و روند شهری شدن بوده و هستند. شهری شدنی که مانند خیلی جاها آکنده از نتایج توسعه نامتوازن در مقیاس منطقه‌ای است. حرکت کردن به سوی عدالت فضایی در تهران بدون تلاش برای ایجاد عدالت فضایی در مقیاس سرزمینی امکان‌پذیر نیست. برای نیل به این اهداف به هم متصل، حرفه و رشته و دانش برنامه‌ریزی فضایی باید رویکردهایش را تغییر دهد. در این زمینه چند راهبرد و رویکرد را مطرح می‌کنم:

- تلفیق دیالکتیکی و تکنیکی دو حرفه برنامه‌ریزی شهری، برنامه‌ریزی منطقه‌ای (آمایش) با طراحی شهری و معماری منظر و طراحی محیطی در بسط تفکر چندمقیاسی و میان‌مقیاسی.
- توجه به کل جغرافیای یک سرزمین که تحت تأثیر عامل انسانی قرار دارد شامل جغرافیای تولید و توزیع و مصرف و همچنین توجه به جغرافیا و قلمروهای غیرانسانی (طبیعی).
- بنابراین مرزهای قراردادی شهرها و حریم‌های آنها کم اهمیت می‌شوند و مطالعه مجموعه قلمروهای اکولوژیکی در کنار هم اهمیت اصلی را پیدا می‌کند.
- مطالعه عمیق شهری شدن در زمینه خاص خودش (مثال، پهنه شهریار-کرج) و در نظر گرفتن اینکه بخش بزرگی از جمعیت کره زمین در تراکم‌هایی بین ۲۰ تا ۶۰ نفر در هکتار زندگی می‌کنند و دانش شهرسازی و مدیریت شهری هنوز نسبت به شناخت این شرایط بسیار کم توجه بوده است. سپس با نگاه امکان‌گرا می‌توان برای آن بستر شهری شده سناریوسازی کرد.
- حق به برنامه‌ریزی باید برای همه و به‌طور یکسان وجود داشته باشد؛ مثال آن جمعیت حدود یک و نیم میلیون نفری است که بین تهران و کرج زندگی می‌کنند. این جمعیت به تنهایی می‌تواند یک کلانشهر را تشکیل دهد. اما در واقع کلانشهر خاموشی است با برخورداری اندک از برنامه‌ریزی، هم در سطح کلان و هم در سطح طرح تفصیلی. اگر بلندپروازانه بیندیشیم برای این تعداد جمعیت به استاندارد شهرهای آلمانی باید ۱۵ طرح تفصیلی تهیه کرد و برای این قلمرو شهری شده ۱۶۰ عدد.

یادداشت

دکتر امير شفيعی **مدیر بخش شهر سازی و معماری مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران**

نوآوری در بازگشت به ریشه‌ها

رویارویی با مشکل‌های شهر تهران، بیشتر از آنکه نیازمند به کارگیری رویکردها یا فن‌آوری‌های نوین جهانی باشد، نیازمند توجه به ریشه‌ها و تعریف سازوکارها و فرایندهای صلاحی آن در طول زمان است. مشکل‌های شهری همچون دسترسی به مسکن مناسب یا بهره‌مندی از محیط‌زیست سالم و دیگر موارد مشابه، موضوع‌ها و مشکل‌های دیرپای برنامه‌ریزی شهری هستند که در همه این سال‌ها در ایران و شهر تهران التیامی نیافته‌اند، اگر وخیم‌تر نشده باشد. شیفتگی به واردات و بازی با انگاشت‌ها و رویکردهای نوین جهانی همچون بازآفرینی شهری، تاب‌آوری شهری، شهر هوشمند، طب سوزنی شهری، شهر بیوفیلیک و همه و همه سبب شده تا آنها بدون ارتباط با بستر فضایی ایران و در بیشتر موارد با کُرفه‌می و بی‌تناسب با مبدأ خود و بعضاً سوءاستفاده، وارد سازوکارهای عرفی و قانونی برنامه‌ریزی شهری در ایران و شهر تهران شوند وگاه پدیده‌هایی جدید، بدقواره و بی‌تناسبی داشتند؛ همچون که نه تنها گرهی از مشکل‌ها نگشودند که سبب انحراف فرایند درست مشکل‌گشایی شده‌اند. اختیار ساختاری (جامع!) شهر تهران

رویکرد و بازشکله‌هی به سیاستگذاری بسترمند برای رویارویی با مشکل‌ها و برطرف کردن نیازها، نیازمند بازگشت به خود مردم به‌عنوان مهم‌ترین استفاده‌کنندگان فضا و اجتماع به‌عنوان مظهر شهر و تعیین آنها به‌عنوان هدف عالی، به جای پل و برج و تونل و خودنمایی با «واژه»های وارداتی، است. اختیار این رویکرد هم در روند کار همچون ارتقای شفافیت، ارتقای تصمیم‌گیری دموکراتیک(و هم در محتوا) همچون ارتقای کیفیت زندگی، کاهش نابرابری (مهم‌ترین دستور کاری است که به دلیل‌های مختلفی چون شتابزدگی در عمل، تقلید از ایده‌های نوین، پرداختن به ظواهر مشکل به جای دلیل آن، عدم اولویت‌بندی در رویارویی با مشکل‌ها، معطل ماندن رویارویی با مشکل به دلیل تقسیم کار بین بخشی، مسئولیت‌ناپذیری)چه قانونی و چه اجتماعی(در برابر مشکل‌ها و مواردی از این‌دست، در سال‌های گذشته در شهرهای ایران و سازوکار برنامه‌ریزی و سیاستگذاری فراموش شده است؛ که برونداد و پیامد این فراموشی آشکارا به شکل کیفیت زندگی پایین، نابرابری فضایی-اجتماعی شدید، فساد و موارد مشابه قابل مشاهده است. این رویکرد روندکاری و محتوایی همراه با آگاهی سنجشگرانه(انتقادی(از رویکردها و فن‌آوری‌های نوین جهانی می‌تواند امکان نوآوری و خلاقیت در رویارویی با مشکل‌ها در همه ابعاد را برای شهر تهران، به‌عنوان ۱۱۵۸۸ شهری در جهان جنوب، پدید آورد. جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری فرصتی برای بازاندیشی و گفت‌وگو با هدف واکاوی مشکلات و دسترسی به هم‌رایی نوآورانه است. ▮

یادداشت

دکتر امير منصوری **عضو هیئت علمی دانشگاه تهران**

شهرسازی و نوآوری

از رواج شهرسازی در ایران به مثابه یک علم که تقریباً با نخستین طرح جامع تهران مقارن بود حدود نیم قرن می‌گذرد. پیش از تأسیس رشته شهرسازی در دانشگاه، شکل‌گیری و رشد شهرها براساس عرف و مقررات محلی انجام می‌شد. به شهادت تاریخ، ایران با بهره‌مندی از تمدنی کهن از نظامی متعالی در ساخت شهرهای خود برخوردار بود؛ طوری که کشف سازمان فضایی و قانونمندی‌های حاکم بر شهر از مهم‌ترین زمینه‌های مطالعات امروز شهرسازی است. با وجود این، شهرهای امروز ایران در نگاه اغلب صنوف و گروه‌های اجتماعی دچار نزول کیفیت شده و به‌رغم علمی شدن طرح‌های شهری، شهرها مطلوبیت سابق را ندارند.

پارادوکس علمی‌شدن و نزول کیفیت را خلل‌های موجود در علم شهرسازی توضیح می‌دهد. در حقیقت آنچه از ۵۰سال قبل با عنوان علم شهرسازی در ایران نشر داده می‌شود گزیده ناقص و مخدوش از حقایق و قانونمندی‌هایی است که در ساخت شهر دخالت دارند. اما به واسطه خودشیفتگی شهرسازان در قبال دانش اندک خود که آن را تمام می‌دانند، شهرها با طرح‌های جامع به‌صورت نامطلوب امروز درآمده‌اند. هیچ تردیدی نمی‌توان در این حقیقت روا داشت که شهرهای امروز محصول دانش شهرسازی مصطلح نیم قرن گذشته ایران هستند. در مقابل علمی‌شدن شهرسازی که محصول مدرنیته شناخته می‌شود خصلت دیگری از دنیای مدرن در جهت تعدیل خسارت‌های «علم ناقص» برآمد. توسعه بی‌وقفه علم و نوآوری‌های فلسفه هم‌زمان به تعریف جدیدی از «مکان» رسید. مکان و فضا موضوع علم شهرسازی است و تغییر در مفهوم پایه دگرگونی‌های بعدی در معنای شهر و برنامه‌های توسعه آن را به دنبال دارد.

از نیمه قرن بیستم به بعد مفهوم جدید مکان به خلق منظر به مثابه «فضای حقیقی میان جهان درون و بیرون که انسان در آن زیست می‌کند» انجامید. در دیدگاه‌های نوآورانه فضا، ماهیت مکان امر عینی محض نیست و ذهن مخاطب نه تنها در فهم آن بلکه در تولید آن نیز مشارکت دارد. تعریف جدید فضا که ماهیت آن را ابتدا از امر کالبدی به کالبدی با الحاقات نمادپردازانه و سپس به عینی – ذهنی تغییر داد به تبیین ابعاد جدیدی از شهر نایل شده که پیش از آن سابقه نداشت.

خلق مفهوم مشارکت یا حق بر شهر به‌عنوان مبانی‌نظری امروزین مداخله در شهر و خارج کردن امر شهر از سیطره شهرسازان برنامه‌گرا از دستاوردهای نوآوری در مفهوم فضا بود که به ایجاد رشته‌های جدید مرتبط با موضوع فضا و شهر انجامید. این روند در ایران هنوز جایگاه درخوری نیافته و حل مسائل شهری ما همچنان در گروه خروج از تعاریف قدیمی شهر و شهرسازی و توجه به رویکردهای نوین در نظریه‌های مکان، فضا و منظر است. ▮

یادداشت

دکتر علیرضا‌عندلیب **عضو هیئت علمی شهرسازی دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات تهران**

رؤیای شهر ایرانی - اسلامی

هر ملت و کشوری برای پیشرفت ویژه و متناسب خودش (مبتنی بر مکتب جغرافیایی و فرهنگی‌اش) قطعاً از رؤیای مشترک و مورد اجماعش بهره می‌برد ولو اینکه آن رؤیا به تبیین و کتابت در نیامده باشد. این رؤیا برای کشورهای پیشتاز و تمدن‌ساز و نیز کشورها و ملت‌های برجسته و متمایز که در پارادایم تمدنی موجود نمی‌گنجند و حل نمی‌شسوند، نه یک انتخاب که یک ضرورت است. ضرورتی که برایشان منشأ تولید گفتمان می‌شود. گفتمانی که هم زبانی، هم جهتی، هم بختی و هم سرنوشتی را برایشان تسهیل می‌کند و افق‌های دور دست را دست یافتنی‌تر می‌سازد. این‌گونه رؤیاها، خیلی هم ساختنی و برنامه‌ریزی شده نیستند؛ بلکه بین الاذهانی و تاریخ پرورده هستند؛ لذا کشف می‌شوند و مورد وفاق و علاقه‌مندی قرار می‌گیرند. این رؤیا؛ انرژی کافی برای حرکت و دستیابی را تأمین می‌کند چون شوق درونی یک ملت را بر می‌انگیزد، شوقی که ذره ذره در طول تاریخ پرورده شده و در مقطعی تاریخی می‌خواهد پوسته بشکافد و سر برآورد و نفس بکشد و میدانداری کند.

ایران اسلامی پس از چند بار تمدن‌سازی و چند قرن تلاش‌های کم‌نتیجه؛ اکنون پس از یک انقلاب بی‌نظیر به سطحی از بلوغ و شایستگی رسیده که می‌تواند از فرصت تاریخی پیش آمده از نظر موقعیت تمدنی؛ خود را در جایگاه شایسته و بایسته خود بیابد و قرار دهد و به نقش‌آفرینی برتر در مقیاس تمدنی بپردازد.

اما اکنون پرسشش اینجاست: چه رؤیای ایرانی-اسلامی را مردم ایران باید باور کنند که در زندگی و خلیقات خود جاری سازند؟ این رؤیاها در جامعه ایرانی چگونه تبدیل به ارزش شده و همه مردم و نهادهای دولتی و غیردولتی از آن حمایت کنند؟ آفرینش‌های علمی و هنری ایرانی چگونه می‌تواند براساس درون مایه‌های ارزشی و البته تقویت آن در طول زمان ایفای نقش کند؟

رؤیای ایرانی-اسلامی (امید مطلوب) در واقع افق و چشم‌انداز عمیقی است که باید با مردمان تدارک ببینیم و امروز باید کارکرد آن رؤیا-همواره زنده بماند و دستگاه تبلیغاتی، نظام علمی و فرهنگی کشور و سیستم اقتصادی همواره به‌دنبال این مفهوم باشد. این رؤیا فارغ از اینکه واقعاً وجود دارد یا نه، در طول سالیان اخیر پرورش داده شده و فریه شده است. به گونه‌ای که مفاهیم جدیدی به آن افزوده شده و این مفاهیم اکنون مشخصه یک کشور به‌نام ایران اسلامی و یک فرد با عنوان ایرانی تلقی می‌شود و اتفاقاً این مشخصه‌ها، شعر یا سند صرفاً مکتوب در قفسه کتابخانه‌ها نباید باشد. باید جامعه‌شناس ایرانی، فیلمساز ایرانی، شاعر ایرانی، رسانه ایرانی، شهرساز و معمار ایرانی و… روز و شب به باز تولید رؤیای ایرانی-اسلامی بپردازد و مردم ایران نیز عمیقاً به این رؤیا باور داشته باشند یا حداقل این رؤیا چراغ راهنمایشان در عمل سیاسی و اجتماعی باشد. به گونه‌ای که اگر از آنان پرسیده شود، یک ایرانی چه خصوصیاتی دارد حتماً در پاسخ فهرستی از مشخصه‌های زیر را دریافت کند: «عدالت، سلامت، امنیت، معرفت، معنویت، آزادی، ثروت، قدرت و منزلت.»

و در این جهت، پرسش مهم این است که: رؤیای شهر ایرانی-اسلامی چیست؟ مؤلفه‌هایی که ما در تعریف یک شهر ایرانی-اسلامی معرفی می‌کنیم چیست؟ شهر ایرانی – اسلامی چگونه جایی است؟ چه اندازه مؤلفه‌های ایرانی بودن و اسلامی بودن در آفرینش‌ها و بازتولیدهای علمی و هنری ما خود را نشان می‌دهد؟ پاسخ به این‌گونه پرسش‌ها، رسالت مراکز علمی پژوهشی و جشنواره‌های برخاسته از این رویکرد به‌شمار می‌رود. زیرا در جهان امروز، تمدن و مدنیت با شهرنشینی درهم آمیخته‌اند و شهر محل تولید علم و دانش است. همان‌گونه که سکونتگاه‌هایی که انبوه جمعیت را دارند، محل تولید انبوه اقتصادی و مکان مصرف انبوه کالاهای مادی است؛ کلانشهرها، محل تولید انبوه دانش و محل مصرف انبوه محصولات علم و دانش است. از این رو، نقش مراکز مطالعات مرتبط با امور شهرسازی و شهرنشینی می‌توانند نقش حساس‌تر و اساسی‌تری در رابطه با تولید علمی و حل مشکلات شهری و شهرنشینی داشته باشند. تولید دانش و پژوهش در کشور اثرات عمیقی در تولید اقتصادی در دراز مدت خواهد داشت و پشتیبانی دائم از نهادهای آموزشی و پژوهشی و حمایت بی‌وقفه از دانشمندان و پژوهشگران به‌صورت‌های گوناگون و از جمله به‌صورت برگزاری جشنواره‌های پژوهشی در ابعاد مختلف می‌تواند کشور را در مسیر علم و معرفت قرار داده و این مسیر را مورد حمایت قرار دهد. ▮

گفت‌وگو با **رضا بصیری مژده‌ی**، معاون امور زیرساخت و طرح جامع مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

پژوهش؛ زیربنای طرح‌های شهری

■ شهره‌کیانوش‌راد، افسانه‌قانع

اداره شهر به‌صورت علمی و بر پایه پژوهش از موضوعات مهمی است که می‌تواند به برنامه‌ریزی و آینده‌نگری برای داشتن شهری که از جنس پژوهش بنیادین بوده و کاری پویا کمک کند. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری تهران تاکنون در حوزه‌های مختلف پژوهش‌هایی برای اجرای طرح‌های شهری انجام داده است. تجربه‌های پژوهشی نشان داده است که همیشه بین مرکز مطالعات و اجرا، فاصله‌ای وجود داشته است اما «رضابصیری مژده‌ی» معاون امور زیرساخت و طرح جامع مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران معتقد است که در دوره جدید تلاش شده این فاصله کمتر شود. به بهانه برگزاری **پژوهش در شهر تهران** یا بصیری مژده‌ی درباره استفاده تأثیر پژوهش در حوزه اجرای برنامه‌های شهر گفت‌وگو کرده‌ایم.

■ بررسی مطالعات و پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد که صرفاً در حد یک تئوری باقی مانده و اجرا نشده‌اند. چرا از این مطالعات در پروژه‌های شهری استفاده‌نمی‌شود؟ ■ بخشی از این مشکل برمی‌گردد به مطالعاتی که از جنس پژوهش بنیادین بوده و کاری به اجرا نداشته، اما به مرور زمان در مرکز مطالعات سعی کرده‌ایم این اشکال را رفع کنیم. البته نگاه مدیران اجرایی نیز نسبت به نتایج مطالعات و پژوهش‌ها تغییر کرده و مثبت شده است. ■ به نظر می‌رسد الزام مدیران اجرایی به داشتن پیوست‌های مطالعاتی صرفاً برای این است که به مدیر ارشدشان ثابت کنند ما به پژوهش رو آورده‌ایم. در واقع تأثیرگذاری پژوهش‌ها در اجرا دیده نمی‌شود. آیا رفع این آسیب وظیفه مرکز مطالعات‌است؟ ■ همیشه بین مرکز مطالعات و اجرا فاصله‌ای وجود داشته برای اینکه نتایج مطالعاتی در حیطه عمل اجرایی شوند. در برهه‌ای کمیته کاربست در شهرداری تهران راهاندازی شد؛ به نحوی که از طریق این کمیته، خروجی پروژه‌های مطالعاتی به کارهای اجرایی پیوند داده شود که دوره موافقی هم بود. اما بعد این کمیته منحل شد. خیلی از پروژه‌های مرکز مطالعات در دوره جدید قابلیت اجرایی داشته است. مثلاً در بحث پسماند یا حوزه فضای سبز که با منافع پیمانکاران در اجرا مواجه است از ابتدا با سازمان بهره‌بردار ارتباط تنگاتنگ داریم تا بتوانیم گام به گام آنچه را که در حوزه پژوهش به دست می‌آید در حوزه عمل به کار بیاوریم و ببینیم که بازخوردش چگونه بوده. اگر بازخوردش منفی بود نشان می‌دهد که باید پژوهش را به نحوی تعدیل کنیم که اجرای آن راحت‌تر شود.

طرح تفصیلی منطبق بر مدیریت شهر تهران از نظر شهرسازی نیست. مرکز مطالعات به‌عنوان مرکزی که در به وجود راهکار این است که ما زمان مطالعات را کوتاه کنیم و مهم‌تر از آن بیابیم گام‌های مطالعات را با گام‌های اجرا هماهنگ کنیم. یعنی بپذیریم که نیازی نیست از صفر تا صد یک مطالعه انجام شود و بعد وارد مرحله اجرا شویم. می‌توانیم در هر مرحله که نتایج مطالعات مشخص شد طرح را اجرا و بازخورد اجرایی آن را بررسی کنیم و اگر اشکالی در اجرا بود پژوهش را متناسب با آن جرح و تعدیل کنیم. این ۲ راهکار یعنی کاهش زمان و فازبندی پروژه‌ها متناسب با مراحل اجرایی تا حدودی که این مشکل را برطرف می‌کند. ■ آیا مرکز مطالعات، پژوهش‌های انجام شده را راستی آزمایی می‌کند؟ ■ مرکز مطالعات ناظر علمی دارد. این ناظر می‌تواند شخصیت حقیقی یا حقوقی باشد. یعنی از یک فرد که استاد دانشگاه است یا از یک شرکت یا مجموعه دانشگاهی استفاده می‌کنیم؛ برای اینکه روی کار مجری نظارت داشته باشد. علاوه بر این تمام کارهای مرکز مطالعات زیر نظر سازمان درخواست‌کننده آن پژوهش هم است و نماینده آنها از ابتدا تا انتهای پروژه همراه ماست. به ندرت اتفاقی می‌افتد نتایجی که به دست می‌آید دور از واقعیت باشد یا دخل و تصرف منفی در آن شده باشد. ■ در حوزه شهرسازی به رغم داشتن طرح جامع و طرح تفصیلی و به‌روز شدن اسناد بالادستی از سال ۱۳۸۶ به بعد همچنان می‌بینیم که توسعه شهرسازی بر مدار اسناد بالادستی نیست. در واقع

طرح تفصیلی منطبق بر مدیریت شهر تهران از نظر شهرسازی نیست. مرکز مطالعات به‌عنوان مرکزی که در به وجود راهکار این است که ما زمان مطالعات را کوتاه کنیم و مهم‌تر از آن بیابیم گام‌های مطالعات را با گام‌های اجرا هماهنگ کنیم. یعنی بپذیریم که نیازی نیست از صفر تا صد یک مطالعه انجام شود و بعد وارد مرحله اجرا شویم. می‌توانیم در هر مرحله که نتایج مطالعات مشخص شد طرح را اجرا و بازخورد اجرایی آن را بررسی کنیم و اگر اشکالی در اجرا بود پژوهش را متناسب با آن جرح و تعدیل کنیم. این ۲ راهکار یعنی کاهش زمان و فازبندی پروژه‌ها متناسب با مراحل اجرایی تا حدودی که این مشکل را برطرف می‌کند. ■ آیا مرکز مطالعات، پژوهش‌های انجام شده را راستی آزمایی می‌کند؟ ■ مرکز مطالعات ناظر علمی دارد. این ناظر می‌تواند شخصیت حقیقی یا حقوقی باشد. یعنی از یک فرد که استاد دانشگاه است یا از یک شرکت یا مجموعه دانشگاهی استفاده می‌کنیم؛ برای اینکه روی کار مجری نظارت داشته باشد. علاوه بر این تمام کارهای مرکز مطالعات زیر نظر سازمان درخواست‌کننده آن پژوهش هم است و نماینده آنها از ابتدا تا انتهای پروژه همراه ماست. به ندرت اتفاقی می‌افتد نتایجی که به دست می‌آید دور از واقعیت باشد یا دخل و تصرف منفی در آن شده باشد. ■ در حوزه شهرسازی به رغم داشتن طرح جامع و طرح تفصیلی و به‌روز شدن اسناد بالادستی از سال ۱۳۸۶ به بعد همچنان می‌بینیم که توسعه شهرسازی بر مدار اسناد بالادستی نیست. در واقع

دکتر حناچی این است که قرار نیست ما شهر را بفروسیم؛ شهر باید به صاحبان اصلی خود که مردم هستند، برگردد. کسب درآمد برای شهر باید از راه‌های مشروع غیر از شهرفروشی باشد. ■ الان این طرح‌ها بازنگری شده است؟ ■ معاونت شهرسازی در حال بازنگری چارچوب تهیه طرح تفصیلی است. به موازات آن شورای‌شهر هم میزان انحراف طرح تفصیلی در مناطق ۲۲گانه را بررسی می‌کند. ■ در این سال‌ها که شهر بی‌رویه توسعه پیدا کرد، فکر می‌کنید ضرورت دارد چه نوع مطالعاتی در حوزه معماری و شهرسازی انجام شود؟ ■ باید گره بین کسب درآمد و حوزه معماری شهرسازی باز شود. تا زمانی که کسب درآمد را به حوزه معماری شهرسازی گره زده‌ایم این مشکلات در شهر تهران دیده می‌شود و پابرجاخواهد ماند. مهم‌ترین کاری که شهرداری تهران باید انجام دهد این است که به سمت درآمد پایدار پیش رود و حوزه معماری و شهرسازی را از شر این موضوع خلاص کند. باید اقتصاد شهر را خودکفا و از راه درآمدهای پایدار، شهر را اداره کنیم. از سال ۱۳۹۶ تمام تلاش شهرداری تهران این بوده که این روند انحراف داشته. من اشکال را در ماهیت طرح تفصیلی کمتر می‌دانم و بیشترین مشکل در اجرای این طرح بود. مطالبات مردم با آنچه که در نقشه‌های طرح تفصیلی بود خیلی انطباق نداشت و اجرای طرح به عهده منطقه بود و در مواردی برای کسب درآمد منطقه ناگزیر به تخلف بود. موضوع مهم دیگر درآمد شهرداری تهران براساس عوارض ساخت‌وساز است. شعار

در سطح سازمان و نه در سطح مرکز مطالعات و نه در سازمان آتش‌نشانی مطالعه جامعی که حوزه بحران بپردازد نمی‌بینید. ■ حوزه خدمات شهری، ویتربین شهرداری تهران است. پسماند، زیباسازی، میادین میوه و تره‌بار و فضای سبز و... حوزه بسیار بزرگی است و به نظر می‌رسد پژوهش در این زمینه بسیار مهم است. چه کارهایی در این زمینه انجام شده است و چرا نتوانسته‌ایم مدیریت پسماند را به نحو احسنت انجام دهیم؟

■ مدیریت پسماند مطالعات جامع و کاملی نداشته و همیشه براساس سلیقه مدیران شهری اعمال شده است. به همین دلیل وضعیت اسفناکی دارد ولی همه این مشکلات به شهرداری تهران برنمی‌گردد. شهرداری تهران متولی جمع‌آوری پسماند‌های شهری است. این وضع برآند نیروهای مختلفی است که همه وظایفشان را خوب انجام نداده‌اند؛ از شهرداری تهران تا تولیدکننده‌های عمده و مردم. مرکز مطالعات با مشارکت سازمان پسماند در حال اجرای طرح جامع مدیریت پسماند است. البته چون ذی‌نفعان در حوزه پسماند زیاد هستند موانع بسیاری هم وجود دارد. اما با همت و تأکید دکتر حناچی، مدیریت صحیح پسماند و اصلاح آن در حال انجام است.

■ آیا در زمینه آبیاری فضای سبز و برای کاهش مصرف پژوهشی انجام شده است؟ ■ فضای سبز شهر تهران از ۲ زاویه قابل بررسی است. نخست نحوه توزیع متوازن فضای سبز شهر تهران است و موضوع دیگر اینکه آیا فضای سبز شهر تهران را به شکلی که تاکنون بوده توسعه بدهیم یا خیر؟ در هر حال اقلیم تهران خشک است و کاشت چمن در ۳ دهه گذشته اشتباه بوده است. در طرح جامع فضای سبز پیشنهاد شده گونه‌های مقاوم و سازگار با شهر تهران کاشه شود یا در بحث منظرآرایی از فضای سبز و گیاه استفاده نکنیم و از مصالح سخت استفاده شود. به جز این موارد طرح پیشنهادی تأمین آب ارائه شده است. البته این آب از منابع آبی و زیرزمینی تأمین نمی‌شود و می‌توان از آب خاکستری و پساب‌ها بهره‌برد. در این زمینه هم باچالش‌های بیرونی مواجه هستیم. چون متولی آب، وزارت نیرو است. ■ یکی از موضوعات دیگر در شهر بحث زیباسازی است. هنوز برای خیلی‌ها موضوع رنگ در شهر، المان‌هایی که جانمایی می‌شود و... ناشناخته‌اند. آیا مطالعاتی در این زمینه وجود دارد؟ ■ در زمینه رنگ و هنر عمومی ما به‌زودی طرح مطالعاتی را

شهرسازی

شروع خواهیم کرد. چون تاکنون در همه این زمینه‌ها سلیقه‌ای عمل می‌شد. ■ ماهیت یک شهر به سیستم حمل‌ونقل عمومی آن بستگی دارد. به نظر می‌رسد همچنان در این زمینه مشکل وجود دارد و حتی اتوبوس‌های بی.آر.تی هم در سراسر شده‌اند. آیا مطالعه‌ای در این زمینه انجام شده است؟ ■ توسعه حمل‌ونقل عمومی شهر تهران شامل بعدهای کیفی و کفی می‌شود. در بعد کفی، کانون‌های شهر تهران کانون‌های قابل قبولی است اما در زمینه کیفی اصلاً قابل قبول نیست. به‌عنوان مثال خطوط مترو افزایش می‌یابد اما در اوج سفرها مردم سختی زیادی را تحمل می‌کنند. می‌شد به جای سرمایه‌گذاری چند میلیاردی در بزرگراه صدر در توسعه خطوط مترو گام برداشت. پس بخشی به‌سیاستگذاری‌ها برمی‌گردد که درست برنامه‌ریزی نشده است. حتی قرار بود که در فاصله ۴۰۰ متری از منزل مسکونی شهروندان یک ایستگاه اتوبوس باشد که این هم اجرایی نشد. بخش دیگر مشکل به فرهنگ شهروندان برمی‌گردد. به‌عنوان مثال شهروندی به جای پیاده‌روی از خودرو شخصی برای رفتن به مغازه محله استفاده می‌کند. به نظرم در این میان حتی افزایش قیمت بنزین هم تأثیرگذار نخواهد بود. بنابراین نیاز به بازنگری در زمینه حمل‌ونقل عمومی داریم. ■ یازدهمین دوره جشنواره پژوهش در شهر تهران در حال انجام است. برگزاری چنین جشنواره‌هایی چقدر می‌تواند برای مدیران اجرایی راهگشا باشد و در اختیار مدیران اجرایی قرار گیرد؟ ■ بستگی به ماهیت جشنواره‌ها دارد. در جشنواره امسال بر نوآوری تأکید داریم. ما در جلسه‌های مرکز مطالعات در این نتیجه رسیدیم که مشکلات شهر تهران با شیوه‌های کلاسیک گذشته قابل رفع نیست و نیاز به طرح‌های کوتاهمدت با کاتالیزور خلاقیت نیاز داریم تا مشکلات شهر تهران را حل کنیم. بنابراین رویکرد اصلی جشنواره، نوآوری است که در حوزه‌های مختلف مانند ترافیک، خدمات شهری و... قرار می‌گیرد و سیاستمان هم در فراخوان این بوده که آثار را که جنبه نوآورانه دارد جمع‌آوری و شناسایی کنیم. از بین بیش از ۳هزار موضوعی که رسیده، برخی واقعاً قابل توجه هستند. البته در نظر داریم تنها به جایزه اکتفا نکنیم و از طرح‌های برتر در سیستم مدیریت شهری استفاده کنیم و حتی قرارداد مطالعاتی بسته شود تا از دل این مطالعات خروجی اجرایی گرفته شود.

در کمیسیون معماری و شهرسازی شورای شهر به کمک تحقیقات مرکز پژوهش‌های شهرداری به نتیجه رسیده است؟

■ بعضاً برنامه‌های مهمی مثل فرایند تصویب برنامه سوم توسعه شهر تهران و مأموریت‌هایی را که به‌عنوان مأموریت‌های

معماری و شهرسازی در این برنامه گنجانده‌ایم با همکاری مرکز مطالعات انجام دادیم. توجه به حقوق عمومی و عرصه‌های عمومی گوشه‌ای از این طرح است. در حوزه طرح‌های موضوعی شهر تهران و توجه به ساماندهی سیمای منظر شهری کارهایی شروع شده اما هنوز به سرانجام نرسیده است. ما محورهایی را برای احصا و مطالعه دربارۀ آن به مرکز مطالعات پیشنهاد کرده‌ایم. مثل تالار شهر و خانه گفتمان شهر. این فضای جدیدی است که برای ایجاد گفت‌وگو در شهر و طراحی آن به مطالعه و پژوهش نیاز حیاتی داریم. آنچه در همه این پژوهش‌ها ضروری به نظر می‌رسد طی کردن کامل مراحل پژوهش است. کسب نظر از ذینفعان واقعی شهر که مردم هستند در کارآمدی پژوهش‌ها بسیار مؤثر و این، همان چیزی است که نتیجه یک تحقیق را قابل اتکا می‌کند.

■ برگزاری جشنواره‌هایی در حوزه پژوهش شهری چقدر می‌تواند در شکل‌گیری و کارآمدی پژوهش‌ها کمک کند؟

■ این جشنواره‌ها بستری برای بیان تجربه‌های مختلف هستند و می‌توانند اشکالاتی را که در این راه وجود دارد مطرح کنند. محفلی برای آسیب‌شناسی هستند و فرصتی برای آشنایی با روش‌های نوین را پیش رو می‌گذارند. این جشنواره‌ها برای کارآمدی بیشتر می‌توانند خروجی پژوهش‌های انجام شده در مراکز را عرضه کنند تا هم نهادهای بهره‌بردار و هم عموم مردم نتیجه مطالعه و پژوهش را عینی مشاهده کنند. مشاهده این نتایج این احساس را در مدیران و تصمیم‌گیران ایجاد می‌کند که تحقیقات کارآمد تا چه اندازه می‌تواند به رسیدن به بهره‌وری بالا و دستیابی به هدف اصلی کمک کند.

شورای شهر دایر شده بود که به دلیل ناکارآمدی فعالیت‌های این مرکز متوقف شد. باید دید پژوهش‌های انجام شده تا چه اندازه کاربردی هستند. متأسفانه بسیاری از فعالیت‌های پژوهشی که در مراکز مختلف برای پروژه‌های شهری انجام می‌شود صرفاً سیاهه‌ای غیر کاربردی است.

رویکرد جدید شورای شهر این بوده که از ظرفیت مرکز پژوهش‌های شهرداری و تحقیقات انجام شده در این مرکز استفاده کند تا

نگاه جامع‌تری نسبت به مصوبات و طرح‌ها داشته باشد. البته این در شرایطی محقق می‌شود که این مراکز بتوانند با بدنه تخصصی شورا ارتباط مؤثری بگیرند. یکی از رویکردهای ما این بوده که پژوهش‌ها براساس درخواست‌های سازمان‌های اجرایی انجام شود که برای تصمیم‌گیری به نتایج آن پژوهش نیاز دارند. یعنی تحقیق و پژوهش در خدمت نهادهای تصمیم‌گیرنده باشد و نتایج حاصل از این مطالعات به دست نهادهای تصمیم‌گیری برسد؛ نه اینکه طرحی مصوب و اجرایی شود و تازه بعد از آن به دنبال نقاط ضعف و قوت آن باشیم.

■ چه گام‌هایی برای ایجاد این تعامل برداشته شده است؟

■ ایجاد این تعامل به مدیریت مرکز مطالعات شهر تهران بستگی دارد. در واقع نقش مدیریت مرکز در تعیین رویکردهای آن تأثیر زیادی دارد. اینکه این مرکز بخواهد صرفاً سیاهه‌ای از پژوهش‌ها را انجام دهد و در افکار عمومی کمیت این تحقیقات را ثمره کار خود بداند یا اینکه پژوهش‌های انجام شده در این مرکز کاملاً کاربردی و متناسب با روند بررسی پروژه‌ها در نهادهای تصمیم‌گیری باشند. در این صورت است که این پژوهش‌ها قابل اتکا هستند و در نهایت موجب ارتقای کیفیت زندگی در شهر می‌شوند. بسیاری از تحقیقات و پروژه‌های انجام شده در حوزه‌های شهری چندان قابل اتکا و اساساً جز کپی‌برداری از مقالات و تحقیقات موجود در اینترنت نیستند و عملیاتی کردن آن چیزی نصیب شهر و شهروندان نمی‌کند.

■ اکنون چه طرح‌ها و مصوباتی

مأموریت‌ها در شهر تهران انجام شد اما می‌بینیم که خروجی این فعالیت‌ها منجر به ارتقای کیفیت زندگی شهروندان نشد. تهران در سال‌های گذشته کارگاه عمرانی بزرگی بود که پروژه‌های بزرگی مثل پل‌سازی و ساخت بزرگراه در آن انجام شد اما به دلیل نبود نگاه کارشناسی و مطالعاتی این پروژه‌ها نتیجه مثبتی برای شهروندان در پی نداشت.

■ آیا ساز و کاری برای توقف این روند وجود نداشت تا امروز شاهد اجرای پروژه‌هایی نباشیم که صرفاً هزینه‌هایی بر دوش شهر و شهروندان تحمیل کرده و خروجی مثبتی نداشته‌اند؟

■ بخشی از این پروژه‌ها به دلیل توجه نکردن به رویکرد مطالعاتی شکل گرفتند. برخی دیگر از پروژه‌ها هم رویکردشان از پروژه به پیمانکار رسیدن بود. یعنی پروژه‌ها انجام شدند تا برای عده‌ای کار ایجاد شود و در فضاهای این پروژه‌ها هم رانت و فساد قابل توجهی وجود داشته. به همین دلیل در حالی که در تمام دنیا به این نتیجه رسیده‌اند که بزرگراه‌سازی در درون شهر راهکار مناسبی برای کم کردن ترافیک نیست و اتفاقاً زمینه را برای حضور بیشتر خودروها در درون شهر فراهم می‌کند ما در تهران بزرگراه‌های طبقاتی می‌سازیم. این رویکرد را می‌توان در تصمیم‌گیری‌های مجلس هم دید؛ رویکردی که برای راضی نگه‌داشتن عده‌ای در مقطع زمانی خاص پروژه‌هایی را تعریف و ایجاد می‌کند که در سطح کلان به نفع عموم مردم نیست. چنین اتفاق‌هایی وقتی رخ می‌دهد که پروژه‌ها پیوسته‌های مطالعاتی مناسبی نداشته و پژوهش در آن پروژه هیچ راهی نداشته باشد.

■ به نظر می‌رسد شورای اسلامی شهر هم در سال‌های گذشته مصوبات شتابزده کم نداشته است. نمونه آن طرح میدان امام حسین (ع) که با گذشت سال‌ها از اجرای آن هنوز راهکار مناسبی برای جبران اشتباهات این طرح پیدا نشده. این در حالی است که فعالیت‌های مرکز پژوهش‌های شورای شهر متوقف شده است.

■ بله. در گذشته مرکز پژوهش‌هایی در

محمد سالاری رئیس کمیسیون معماری و شهرسازی شورای اسلامی شهر تهران :

رویکرد ما رسیدن از پژوهش به پروژه است

■ مرضیه موسوی

■ اکنون پژوهش و مطالعه چه جایگاهی در مدیریت شهری و به‌ویژه حوزه‌های شهرسازی دارد؟

■ از پژوهش در برنامه‌ریزی‌های کشور در سطوح کلان و راهبردی مثل تدوین سندهای ۲۰ ساله و ۵ ساله و برنامه‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت مدیریت شهری به‌عنوان جایگاهی رفیع یاد می‌شود. اما اگر بخواهیم نگاه واقع‌بینانه‌ای به آن داشته باشیم بیشتر این توجه‌ها نمادین و نمایشی است و در عمل چندان توجهی به آن نمی‌شود.

■ آیا شورای اسلامی شهر در مورد پژوهش‌ها و طرح‌های مطالعاتی رویکردهای دیگری در پیش دارد؟

■ ما در شورای شهر تهران با توجه به شعارها و برنامه‌هایی که ارائه داده بودیم اعتقاد داریم مجموعه تصمیم‌گیری‌های ما باید براساس پژوهش‌های کارشناسی باشد و سعی کرده‌ایم این رویکرد را در این دوره مدیریت شهری نهادینه کنیم. مجموعه نشست‌ها و بحث‌های کارشناسی که در سطح کمیسیون‌ها، کمیته‌ها و شورا و مدیریت شهری در شهرداری

مدت زیادی از حضور نتایج

تحقیقات مرکز مطالعات و

برنامه‌ریزی شهرداری در

پرونده‌های مربوط به طرح‌ها

و مصوبات شورای اسلامی

شهر نمی‌گذرد؛ نامه‌هایی که

خلاصه‌ای از تحقیقات میدانی

و مطالعاتی روی پروژه‌های

شهری را به دست اعضای

شورای شهر می‌رسانند تا در

تصمیم‌گیری‌های نهایی مصوبات

شورا در نظر گرفته شوند. با

این حال «محمد سالاری»

عضو کمیسیون معماری و

شهرسازی شورای اسلامی شهر

جای تحقیق و پژوهش را در

صحن شورا و جلسات تخصصی

کمیسیون‌ها خالی می‌بیند. او

می‌گوید: «بسیاری از فعالیت‌های

پژوهشی که در مراکز مختلف

برای پروژه‌های شهری انجام

می‌شوند صرفاً سیاهه‌ای

غیر کاربردی هستند. رویکرد

جدید شورای شهر این بوده که

از ظرفیت مرکز پژوهش‌های

شهرداری و تحقیقات انجام شده

در این مرکز استفاده کند تا نگاه

جامع‌تری نسبت به مصوبات و

طرح‌ها داشته باشد. البته این در

شرایطی محقق می‌شود که این

مراکز بتوانند با بدنه تخصصی

شورا ارتباط مؤثری بگیرند.» به

گفته او مدیریت شهری در تهران

دورای را آغاز کرده که در آن از

پژوهش به پروژه می‌رسد؛ روشی

که برخلاف از پروژه پیمانکار

رسیدن، منفعتی عمومی برای

شهر تهران دارد و صرفاً ایجاد

شکل برای عده‌ای معدود را رقم

نمی‌زند.

دکتر علی اعطا، عضو کمیسیون معماری و شهرسازی شورای اسلامی شهر تهران :

سرعت انجام پژوهش‌ها و طرح مسائل در شورا همخوانی ندارند

■ **مرضیه موسوی** ■

■ **تهران** در زمینه سیمایمناظر شهری و در حوزه‌های مربوط به شهرسازی و معماری با آشفتگی‌های زیادی روبه‌روست. پژوهش‌های انجام شده در مرکز برنامه‌ریزی و مطالعات شهرداری تا چه اندازه توانسته در این زمینه مصوبات متناسب با هویت و بافت تهران ارائه دهد؟

■ **منطقی** است که ما برای هر طرح باید پیوست‌های مطالعاتی مرتبطی داشته باشیم که طرح‌ها را از زوایای مختلف و متفاوت بررسی کند. چنین وظیفه‌ای باید برعهده مرکز پژوهش یا مطالعاتی در درون شورا شکل بگیرد. در دوره گذشته چنین مرکزی داخل شورا به وجود آمد اما در این دوره مرکز پژوهش شورا تعطیل شد. در حال حاضر می‌توان گفت این نقش را مرکز پژوهش‌های شهرداری انجام می‌دهد. اما متأسفانه این مرکز نمی‌تواند نتایج مطالعات خود را به روز و بهنگام به دست ما برساند. در واقع سرعت انجام پژوهش‌ها در مرکز برنامه‌ریزی و مطالعات شهرداری با سرعت طرح مسائل در شورا همخوانی ندارد. اگر بخواهم عددی در این

زمینه ارائه کنم شاید بتوان گفت از هر ۱۰ طرح یا لایحه‌ای که در شورا مطرح می‌شود ۲ تا ۳ طرح ضمیمه‌ای از مرکز مطالعات شهرداری را به همراه دارد. ■ **آیا** ارائه و تصویب طرح‌های شتابزده از سوی شورا دلیل این اختلاف سرعت است؟ به هر حال هر طرح و مصوبه‌ای در شورا نیاز به زمانی برای مطالعه و پژوهش دارد اما می‌بینیم که سرعت بررسی طرح‌ها در شورا بیشتر از سرعت مطالعه آنها در مرکز برنامه‌ریزی و مطالعات است. ■ **علت** این است که مرکز مطالعات شهر تهران موارد بسیار زیادی برای پژوهش و مطالعه دارد و از اداره‌های مختلف در ساختار مدیریت شهری به آنها سفارش پژوهش داده می‌شود. این مرکز تا اینجا براساس ماهیت تشکیل، خود را ملزم نمی‌داند که طرح‌ها و لویحی را که در شورا در حال بررسی است در اولویت کار خود قرار دهد.

■ **نتایج** ایین پژوهش‌ها در مباحث مربوط به معماری و شهرسازی تا چه اندازه کاربردی است؟

■ **بستگی** به دیدگاه هر کدام از بازیگران این عرصه دارد. شورا و کمیسیون‌های تخصصی آن، مرکز مطالعات و بخش‌های ذیربط موجود در شهرداری هر کدام ممکن است نسبت به کاربردی بودن یا نبودن این مطالعات حرف داشته باشند و از منظر خود این نکته را بررسی کنند. من اگر بخواهم به این موضوع عددی را به عنوان درصد کاربردی بودن اختصاص دهم می‌توانم بگویم طرح‌های مرکز می‌تواند ۵۰ درصد برای ما کاربرد داشته باشد.

مدیریت شهری

«مدیریت شهری یعنی

شهرداری و بخش

سیاست‌گذار یعنی شورا

اغلب در بخش اجرایی

مدیریت شهری تفاوت نگاه

مبنایی دارند. متأسفانه

ما همچنان نتوانسته‌ایم

خیلی به یکدیگر نزدیک

شویم و بتوانیم مبنایی

خودمان را به هم نزدیک

کنیم» این را «علی اعطا»

عضو کمیسیون معماری و

شهرسازی شورای اسلامی

شهر تهران می‌گوید و به

طرح‌ها و مصوبه‌هایی اشاره

می‌کند که جای پژوهش

و مطالعه مرکز برنامه

ریزی و مطالعات شهرداری

در ضمیمه آن خالی

است. به گفته اعطا وجود

پیوست‌های مطالعاتی

برای هر طرح و لایحه در

شورای شهر یعنی نهاد

سیاست‌گذار و تصمیم

گیرنده مدیریت شهری

ضروری است. با این حال

از هر ۱۰ طرح و لایحه

مطرح شده در صحن شورا

تنها ۲ یا ۳ طرح پیوست

مطالعاتی دارد. او

نداشتن همخوانی

سرعت انجام

پژوهش‌ها در

مرکز برنامه‌ریزی

و مطالعات

شهرداری با

سرعت طرح

مسائل در شورا

را مهم‌ترین دلیل

این فاصله می‌داند.

یعنی شهرداری و بخش سیاست‌گذار یعنی مدیریت شهری تفاوت نگاه مبنایی دارند. متأسفانه همچنان نتوانسته‌ایم خیلی به یکدیگر نزدیک شویم و بتوانیم مبنایی خودمان را به هم نزدیک کنیم و خروجی شبیه‌تری داشته باشیم.

■ **حضور** نماینده‌ای از هر یک از معاونت‌های مرکز پژوهش‌ها در شورای اسلامی شهر و ارتباط نزدیک با کمیسیون‌های تخصصی هم نمی‌تواند این خلأ را جبران کند؟

■ **در** مقطعی من دیدم که این مرکز افرادی را برای ارتباط با کمیسیون‌های تخصصی شورا مشخص کرده بود. اما شخصا تا امروز این ارتباط را ندیده ام و فکر می‌کنم در این زمینه مرکز ارتباطات باید جدی‌تر عمل کند. به نظرم حضور رئیس مرکز و کارشناسان حوزه‌های تخصصی در صحن شورا و کمیسیون‌های تخصصی می‌تواند بسیار مؤثر باشد و این ارتباط را به وجود آورد.

■ **با توجه** به ضرورت نقش پژوهش در مصوبات شورای اسلامی

شهر، تقویت همکاری‌های مرکز پژوهش‌های شهرداری یا احیای مرکز پژوهش در داخل شورا چقدر ضروری به نظر می‌رسد؟

■ **معتقدم** در شهرداری تهران تنوع زیادی در بخش‌های مطالعاتی و پژوهشی داریم و این تکرر متأسفانه گاهی باعث موازی کاری‌هایی شده که به هیچ وجه مطلوب نیست و ممکن است باعث هدر رفتن منابع هم شود. بنابراین با توجه به اینکه نهاد سیاست‌گذار و تصمیم‌گیرنده شورا است به نظر می‌رسد بهترین اتفاق این است که مرکز مطالعات فعلی ذیل شورا تعریف شود و کارکردی مثل مرکز پژوهش‌های مجلس برای نهاد تصمیم‌گیرنده داشته باشد. با توجه به اینکه شهرداری مجری است و نیاز به مطالعات راهبردی به این مفهوم ندارد می‌توانیم به اداره‌های کل برنامه‌ریزی و مطالعات که در هر معاونت وجود دارد بسنده کنیم.

فنی و عمرانی

یادداشت

دکتر فرهاد محبتی

سرپرست مدیریت ترویج دانش و امور بین الملل مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهرداری تهران

فرصتی برای تفکر جمعی نوآورانه

کلانشهرها به دلیل اثرات عمیق و جدی بر ایجاد آلودگی هوا، کمبود آب، فقر و شکاف طبقاتی و اجتماعی همواره در کانون بین‌المللی سیاست و علم قرار دارند. از سوی دیگر با توجه به افزایش روزافزون مشکلات شهری، شهرداری‌ها در حال توسعه و اعتلای اشکال جدیدی از مدیریت و حکمروایی شهری هستند. امروزه به دلیل گستره و دامنه چالش‌های شهری و نیاز فزاینده به انجام تحقیقات در همه زمینه‌ها شاهد افزایش مطالعات و پژوهش‌های شهری و حجم عظیمی از داده‌ها هستیم که در آن، فرایندهای نوآوری با هدف تغییرات اساسی در نظام حاکم بر شهرها شکل گرفته‌اند.

در این میان، مطالعات ارزنده‌ای به انجام می‌رسند که ارائه و انتشار نشدن اطلاعات علمی و فنی حاصل از آنها و نبود امکان کافی برای دسترسی به گزارش‌های صحیح، اصولی، شفاف و به‌موقع به زبان واحد بین‌المللی ضمن اینکه منجر به نبود امکان بهره‌برداری از نتایج به دست آمده می‌شود امکان بهره‌مندی شهر و شهروندان از مزایای پایش اطلاعات و داده‌ها توسط مجامع بین‌المللی مسئول برای ارتقای سطح جهانی رتبه‌بندی شهر را از دست می‌دهند؛ بنابراین نقش انتشار دانش در سطح بین‌الملل امری اجتناب‌ناپذیر است؛ چون در دنیای امروز گردش آزاد اطلاعات برای بهبود وضع معیشت شهروندان در سراسر جهان به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم مدیریت و حکمروایی شهری و لازمه توسعه پایدار محسوب می‌شود.

مراکز مطالعاتی و تحقیقاتی کلانشهرهای برتر جهان با فعال نگهداشتن بخش‌های ترویجی در امور بین‌الملل و ارائه نتایج تحقیقات و مطالعات در محافل علمی بین‌المللی از طریق دریافت بازخورد از متخصصان و تأثیرگذاران حوزه مدیریت شهری به اتخاذ تصمیمات صحیح در حوزه‌های مربوط کمک می‌کنند.

برگزاری جشنواره و کنفرانس‌های بین‌المللی و پژوهشی و به دنبال آن گردآوری و انتشار نتایج حاصل از نظرات متخصصان، پژوهشگران، کارشناسان و مسئولان شهری فرصت مناسبی برای آشنایی با دیدگاه‌ها و تجربیات محققان بین‌المللی و همکاری‌های علمی فراهم می‌کند تا با دریافت و به کارگیری راه‌حل‌های برآمده از تفکرات جمعی و نظرات دیگران راه برای حل نوآورانه مسائل و چالش‌های شهری هموار شود. ▮

یادداشت

دکتر هاشم آرام

مدیر طرح، برنامه و سیاستگذاری امور پژوهشی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

پیوستاری علم در عرصه اجتماعی

یکی از ویژگی‌های دوره تکاملی جوامع، گذر از خصلت‌های ساده به پیچیده است. به‌این ترتیب اگر مبنای شکل‌گیری شهر را در سیر تکاملی‌اش، روستا در نظر بگیریم این موضوع قابل‌پذیرش است که موضوعات و مسائل شهر گسترده و درعین‌حال پیچیده است. حال سؤال این است آیا راهکاری برای حل مسائل پیچیده شهری وجود دارد؟ آنچه روشن است داشتن پاسخ و نیز تجربه موفق بسیاری از جوامع در حل‌وفصل مسائل پیچیده است.

انقلاب علمی و متعاقب آن انقلاب صنعتی در غرب که انقلابی در حوزه ماشینی بود به دنبال خود انبوهی از مشکلات و مسائل پیچیده را به‌ویژه در حوزه اجتماعی پدید آورد. نتیجه این امر ظهور و شکل‌گیری علوم اجتماعی بود برای مواجهه و تعدیل مسائل، که این موضوع جز با برنامه‌ریزی میسر نبود. برنامه‌ریزی حاصل انباشت و پیوستاری یافته‌ها و نتایج علمی و پژوهشی در عرصه اجتماعی، تعدیل‌کننده مشکلات پیچیده اجتماعی زندگی شهری بود. درواقع رویکرد علمی در عرصه اجتماعی ضمن پاسخ به نیازها، تعادل و تناسبی بین اجزا و عناصر ساختاری و کارکردی شهرهای توسعه‌یافته ایجاد کرد.

حال سؤال دیگر این است که آیا این امر، قابل تحقق برای شهر تهران است. تهران نمود عینی پیچیدگی مسائل در حوزه‌های مختلف کالبدی، جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مدیریتی است. واضح است در مرزبندی کشورها به لحاظ سیر تکاملی کشور ما به‌عنوان کشوری درحال توسعه و در حدفاصل بین سنت و تجدد است. درعین‌حال که ویژگی‌های تجدد را به خود گرفته، از ریشه‌های سنت به‌طور کامل جدا نشده است. اندیشمندان اجتماعی اذعان دارند که نتیجه چنین وضعیت و فرایندی ظهور مشکلات اجتماعی است و تهران از این قاعده مستثنا نیست. تغییر رویکرد در جوامع توسعه‌یافته راه‌حل مناسب و تعادل‌بخش و نتیجه برنامه‌ریزی حاصل از پیوستاری علم در عرصه اجتماعی بوده است، بنابراین یکی از راه‌های مواجهه و تعدیل مشکلات زندگی شهری در تهران، اتخاذ رویکرد علمی در عرصه اجتماعی است. در این راستا، رویکرد و گفتمان شهردار محترم تهران «تهران، شهری برای همه»، بن‌مایه اجتماعی و انسانی دارد و امیدوارکننده است و این موضوع وظیفه اندیشمندان و پژوهشگران عرصه اجتماعی را سخت می‌کند و لازم است پیوستگی، پیوستاری و اتصال علم و عمل در عرصه اجتماعی، جایگزین کارهای جزیره‌ای و ناپیوسته شود. امید است جشنواره پژوهش و نوآوری، به سهم خود، بستر و زمینه‌ساز اتصال و پیوستاری علم در عرصه اجتماعی شود. ▮

گفت‌وگو با رتبه اول مقطع دکترای عمران دانشگاه صنعتی شریف و مدیر کل هماهنگی فنی و عمران مناطق و سازمان‌ها

پژوهش رکن اصلی در توسعه پایدار شهر

رضانیک نام

یازدهمین جشنواره

پژوهش و نوآوری در

مدیریت شهری درحالی

برگزار می‌شود که

خیلی از کارشناسان

و نخبه‌ها به خروجی

این جشنواره خوش‌بین

هستند. یکی از این

افراد «امیرعلی بزمونه»

از جوانان نخبه کشور

است که سال ۱۳۸۸

با رتبه اول در مقطع

دکترای رشته «سازه

و زلزله» در دانشگاه

صنعتی شریف

تحصیل کرده و ضمن

اینکه طراح و سازنده

چندین طرح و سازه

ساختمانی از جمله

ساختمان سهام عدالت

است چندین نرم‌افزار

تخصصی در حوزه فنی

و عمران و سازه نیز

طراحی کرده است. با

بزمونه که مدیر کل

هماهنگی فنی و عمران

مناطق و سازمان‌ها

در شهرداری تهران و

عضو کمیته پژوهشی

استانداردسازی عمران

و زیرساخت‌های شهری

است گفت‌وگویی

کرده‌ایم که می‌خوانید.

▮ از نظر یک محقق و پژوهشگر، چه چالش‌هایی در شهر تهران وجود دارد و مدیران شهری به چه موضوعاتی باید توجه بیشتری داشته باشند؟

▮ وقتی می‌خواهیم درمورد پدیده یا پروژه‌ای فکر کنیم باید راهکارهای بهتری پیشنهاد دهیم. طبیعتاً باید ابتدای امر از مفاهیم آن پدیده ابهام‌زدایی کنیم و با ترکیب جدیدی از آن پدیده‌ها و یا ترکیب آنها با مفاهیم دیگر نظم نو، رویکرد نو یا راه‌حل جدیدی بیابیم. پس فکرکردن «تولید» است، نه مرورداشته‌ها. از این نظر «تجربه» با اینکه بسیار مهم است ممکن است ما را در دام مرور و یادآوری خاطرات و داشته‌ها و راه‌حل‌های «غیر بهره‌ور» بیندازد و نه تولید. بنابراین از این زاویه شاید بتوانم بگویم که به‌کارگیری نیروهای جوان به‌طور آماری و نه قطعی باعث بالا رفتن سهم فکرکردن و تولید استراتژی‌های جدید برای حل مسائل می‌شوند و پژوهشی که پایه و اساس آن بر تولید فکری است مسیر را به پیش و جلو می‌اندازد.

▮ آیا تاکنون مقوله پژوهش در مدیریت کلانشهری مثل تهران جایگاه خودش را پیدا کرده است؟

▮ متأسفانه تا پیش از این پژوهش به معنی واقعی کلمه و آنچه پژوهش مفید و کارگشا می‌نامیم چندان در اقدامات و امور شهری تجلی و تبلور نداشته است. البته استفاده از مهارت‌های خلاقانه چرا، اما پژوهش خیر. به‌طور مثال مقاوم‌سازی پل ملاصدرا روی بزرگراه شهیدچمران حاوی ایده‌های خلاقانه‌ای است. یا ساخت پل طبیعت ایده جالبی بوده، یا نصب تابلو نقاشی‌های فاخر

جهانی در بزرگراه‌های تهران هم همین‌طور، اما بدون تردید پژوهش ساختارمند و هدفمندی در شهر تهران تاکنون صورت نگرفته است. به نظر من در حوزه شهرسازی خیلی بیشتر از اینها به ابتکار و ایده‌های خلاقانه و نو در «پژوهش‌های سیستماتیک» نیاز داریم. اگرخلاقیت علمی و پژوهش‌محور نباشد، خودش می‌تواند بسیار مخرب‌تر از انجام همان کارهای رایج باشد که البته با کمی دقت دلیل آن را نیز می‌توان فهمید.

▮ چگونه می‌توان چالش‌ها و موانع موجود در شهر را از طریق پژوهش از میان برداشت؟

▮ ابتدا باید مطالبات شهروندان را در اداره پایدار شهر به درستی تفسیر و تعبیر کنید. باید آنچه شهر را برای ما، کودکان ما و نسل‌های بعد زیست‌پذیر می‌کند شناسایی و مهیا کنیم. افرادی که این اهداف را به‌طور واقعی دنبال می‌کنند و دست‌اندرکاران شهر حتماً

می‌دانند که ما اکنون مسائل حل نشده بسیاری در شهر داریم و گاهی اوقات با مسئله‌هایی مواجه هستیم که صورت مسئله آنها را نیز نمی‌دانیم. در نتیجه پژوهش

می‌تواند رکن اصلی این حرکت برای توسعه پایدار شهر باشد.

▮ برگزاری جشنواره پژوهشی و نوآوری تا چه اندازه می‌تواند در این مسیر اثرگذار باشد؟

▮ این روزها بیشتر پژوهش‌ها و نوآوری‌ها در حوزه آی‌تی و کسب و کارهای جدید انجام می‌شود. جشنواره پژوهش و نوآوری اگر در پیدا کردن پژوهشگران خلاق و محققان جدید که حرف‌های ناگفته بسیاری در حوزه فنی و عمران دارند کمک کند، می‌تواند بسیار مؤثر باشد. ریل‌گذاری ساختارهای معاونت فنی و عمران شهرداری تهران برای ساختن، بوده و اکنون باید در شهر ساخته شده به مسائل ساخته‌ها از قبیل مدیریت دارایی‌ها و نگهداشت شهر و... بیندیشیم و سپس حل مسئله کنیم. مثلاً در ریل‌گذاری برای نگهداشت ساخته‌های شهر، مسائل حقوقی و قراردادهای جدید لازم داریم. باید «پایش سلامت» یادگیریم یا در حوزه فنی و عمران باید تفسیر درست «ترک‌ها» و «خرابی‌های درون سازه‌ها» را بیاموزیم و در واقع همه اینها پژوهش درست لازم دارد.

▮ نکته پایانی...

▮ در پیدا کردن افراد با توان تولید فکر و اهل پژوهش واقعی فعالیت ساختارمند صورت بگیرد و از شتابزدگی در این حوزه خودداری شود. حوزه‌های منابع انسانی می‌توانند با بهره‌گیری از روش‌هایی که در شرکت‌های موفق جهان وجود دارد، به این امر مهم اقدام کند.

مهندس صفا صبوری دیلمی

معاون فنی و عمران شهردار تهران :

پژوهش‌ها لازم است قابلیت «کاربست» داشته باشند

■ مریم قاسمی

اگر به گوشه و کنار شهرمان نگاه کنیم متوجه تغییرات و تحولات خوبی در حوزه فعالیت‌های فنی و عمرانی نظیر راهسازی، ساخت پل، آسفالت معابر و... می‌شویم. برگزاری بازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری و ششمین جشنواره پژوهش، موضوع ما در بحث‌های پژوهشی، با توجه به تعاریفی که از پژوهش داریم، این است که برخی پژوهش‌ها قابلیت کاربرست (خروجی و نتیجه) ندارد یا اینکه واقعاً پژوهش نیست. نزدیک ۲۰ سال است که در شهرداری به‌طور جدی کارهای پژوهشی انجام می‌شود، اما به واقع اتفاق زیادی در حوزه پژوهش‌های مؤثر در فعالیت‌های عمرانی نیفتاده است. اما از نظر اینکه بگوییم ما در موضوع تکنولوژی، نوع کاری که انجام می‌دهیم و نوع نگهداشت شهر با امکانات روز دنیا پیش می‌رویم، نه واقعاً این‌طور نیست و نیاز به آینده‌پژوهی داریم. مثلاً تحقیق و پژوهش کنیم که پیاده‌روها باید چطور باشد و چطور طراحی شده باشد که مردم به‌راحتی از آن استفاده کنند. مثلاً کسانی که با کالسکه بچه، ویلچر و... وارد پیاده‌روی شوند به راحتی راه بروند و تردد کنند. تاکنون اگر پژوهشی در این زمینه‌ها شده، کاربرستی نداشته و این مطالعات طوری تنظیم شده که متأسفانه حالا در کتابخانه‌ها خاک می‌خورد و به فراموشی سپرده شده است.

■ به‌عنوان رئیس کمیته پژوهشی مدیریت استانداردسازی عمرانی و چالش‌هایی پیش روی پژوهش وجود دارد؟

■ موضوع ما در بحث‌های پژوهشی، با توجه به تعاریفی که از پژوهش داریم، این است که برخی پژوهش‌ها قابلیت کاربرست (خروجی و نتیجه) ندارد یا اینکه واقعاً پژوهش نیست. نزدیک ۲۰ سال است که در شهرداری به‌طور جدی کارهای پژوهشی انجام می‌شود، اما به واقع اتفاق زیادی در حوزه پژوهش‌های مؤثر در فعالیت‌های عمرانی نیفتاده است. اما از نظر اینکه بگوییم ما در موضوع تکنولوژی، نوع کاری که انجام می‌دهیم و نوع نگهداشت شهر با امکانات روز دنیا پیش می‌رویم، نه واقعاً این‌طور نیست و نیاز به آینده‌پژوهی داریم. مثلاً تحقیق و پژوهش کنیم که پیاده‌روها باید چطور باشد و چطور طراحی شده باشد که مردم به‌راحتی از آن استفاده کنند. مثلاً کسانی که با کالسکه بچه، ویلچر و... وارد پیاده‌روی شوند به راحتی راه بروند و تردد کنند. تاکنون اگر پژوهشی در این زمینه‌ها شده، کاربرستی نداشته و این مطالعات طوری تنظیم شده که متأسفانه حالا در کتابخانه‌ها خاک می‌خورد و به فراموشی سپرده شده است.

■ موضوع به‌کارگیری پژوهش‌های کاربرست محور در عمران شهری نکته بسیار مهمی است. چگونه می‌توان در این زمینه به نقطه ایده‌آل رسید؟

■ مقوله‌ای که در پژوهش مهم به نظر می‌رسد این است که تعریفی که از موضوع پژوهش می‌کنیم با محصولی که بیرون می‌آید هر دو دست به دست هم می‌دهند و در انتها نشان می‌دهد که پژوهش درست و مناسبی صورت

گرفته یا نه؟ پژوهش باید طوری باشد که با درخواست‌ها هماهنگ باشد. ما تقریباً هر سال بودجه‌ای نزدیک به ۳۰۰ میلیارد تومان برای مناسب‌سازی و مرمت پیاده‌روهای شهر تهران هزینه کرده‌ایم. چرا باید پیاده‌روهای ما به این ترتیب باشد؟ چرا وقتی به کشور پیشرفته‌ای می‌رویم، می‌گوییم پیاده‌روها چقدر راحت و عالی است. شاید باورش برای مردم سخت باشد که آنها کمتر از ما هزینه می‌کنند. معتمد که ما کم خرج نمی‌کنیم. مثل یک کشور پیشرفته هزینه می‌کنیم، اما هزینه‌ای که می‌کنیم گسسته و پراکنده است و چون هدفمند هزینه نمی‌کنیم به هدف نمی‌رسیم و نتیجه خوبی به دست نمی‌آوریم.

■ نظر شما درباره برگزاری جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری و انتخاب برترین پژوهش‌ها چیست؟

■ نکته اول اینکه اگر کاربرست پژوهشی خوبی داشته باشیم و نتیجه دهد، یک پژوهش مؤثر می‌شود و گرنه هر سال جایزه برترین پژوهش را می‌دهیم، اما نتایج‌اش چه بوده است. یعنی جایزه‌ای گرفته می‌شود و تمام. آیا نتیجه آن پژوهش در شهرداری جاری و ساری شده است؟ شاید هم این اتفاق برای برترین پژوهش‌ها افتاده باشد، اما برای بقیه پژوهش‌ها چطور؟ بنابراین باید آسیب‌شناسی کنیم هزینه‌هایی که در شهر تهران می‌شود، به یک امکان رفاهی و راحتی برای مردم تبدیل شود. باید پژوهشگران به ما نتایجی را اعلام کنند تا بتوانیم کاربرست‌هایی برای شهر ایجاد کنیم.

نکته دیگر این است که اکنون بیشتر پژوهش‌ها در قفسه کتابخانه‌ها خاک می‌خورد. نقطه انفصال ما در این جاست که پژوهش به کاربرست‌های مختلف تبدیل نمی‌شود. در پژوهش‌هایی که ما سال‌ها پیش انجام داده‌ایم، باید نگاه کرد چند درصد این پژوهش‌ها تبدیل به تکنولوژی و زیرساخت شده است. من فکر می‌کنم خیلی کم و اگر این نقص را برطرف نکنیم در واقع هر سال بودجه‌ای را هدر و دوباره سال بعد همان کارهای تکراری را انجام می‌دهیم. جشنواره برپا می‌کنیم و به برترین پژوهش‌ها جایزه می‌دهیم و... اما با این کار پیاده‌روها درست و آسفالت خیابان انجام نمی‌شود.

■ به نظر شما چند درصد از پژوهش‌هایی که تاکنون انجام شده به نتیجه رسیده است؟

■ نمی‌خواهم با قطعیت بگویم که پژوهش‌ها نتیجه‌ای نداشته، اما اگر پژوهشی هم نتیجه‌ای داشته فقط ۵ تا ۱۰ درصد بوده

است، در صورتی که در ابتدا تا ۸۰ درصد برای حصول نتیجه هدف‌گذاری شده بوده، چیزی که مورد نیاز است تا به مقصد برسیم. تازمانی که آسیب‌شناسی نکنیم نمی‌توانیم پیشرفت کنیم. ما مجبوریم این تلخی‌ها را تحمل کنیم تا به شیرینی برسیم.

■ در این مسیر با چه چالش‌هایی روبه‌رو هستیم و باید چه کار کنیم؟

■ موضوع اصلی اینجا است که ما تعریف مسئله‌مان خوب نیست. یعنی اگر تعریف مسئله خوب باشد پژوهش خوبی انجام می‌دهیم. به فرض ۸۰۰ پل سواره‌رو در تهران داریم که باید اینها را تعمیر و نگهداری کنیم. احتیاج داریم عده‌ای پژوهشگر بیایند و بررسی کنند که چطور باید خرابی‌ها را شناسایی و چطور آنها را تعمیر کنیم. بنابراین می‌توانیم مسائل بسیاری برای پژوهش‌ها مطرح کنیم. یک راهکار این است که متقاضیان پژوهش مسائل را درست تعریف کنند. یکی از راهکارها این است که صورت مسئله در کمیته‌های پژوهشی تحلیل شود طوری که پژوهشگر بتواند به ما پژوهشی ارائه کند که بتواند حل مسئله کند. نکته دیگر اینکه برای پژوهش تعارف نکنیم. ببینیم اگر راه‌حل مسئله است پژوهش را تحویل بگیریم. من فکر می‌کنم خیلی وقت‌ها ما این پژوهش‌ها را تحویل می‌گیریم بدون اینکه به راه اصلی رسیده باشیم. به نظر من پژوهشگر باید ضمانت کارش این باشد که کاربرست پروژه را درست انجام دهد و به راه اصلی حل مسئله رسیده باشد.

■ چطور می‌توان آمار و اطلاعات پژوهش‌ها را به درستی در اختیار پژوهشگران قرار داد؟

■ به نظر می‌رسد در گرفتن آمار و اطلاعات مشکلی وجود نداشته باشد. تا به حال هر پژوهشی که تحلیل شده، پژوهشگر انجام داده، اما موضوع این است که صورت مسئله را خوب تعریف نکردیم و به نتیجه درست نرسیدیم. این دو موضوع را باید برطرف کنیم تا پژوهش درستی داشته باشیم. ساختار مدونی هم برای دستیابی به پژوهش‌ها وجود دارد و در سایت مرکز مطالعات شهرداری تهران بارگذاری شده و همه به آن دسترسی دارند. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران براساس مواردی

که هر سال در کارگروه‌های پژوهشی معاونت تصویب می‌شود، مثل مواردی که در سال ۹۸ تصویب شده با فراخوان از پژوهشگران کل کشور دعوت می‌کند. به نظرم ساختار این کار درست طراحی شده و هر روز کیفیت و کمیت آن را ارتقا می‌دهند.

■ چرا فاصله معناداری بین پژوهش و عمل وجود دارد؟

■ پاسخ این سؤال را با مثالی روشن می‌کنم. به فرض اگر مشکل ما این است که چرا در نقطه‌ای از شهر پیاده‌روها این قدر بالا و پایین است، باید پژوهشگران این موضوع را به‌طور دقیق تحلیل و بررسی و با محور قرار دادن کاربرست برای حل مسئله اقدام کنند. یعنی چه کار کنیم که وقتی پیاده‌رو می‌سازیم سطح زمین بالا و پایین نباشد. نمونه‌اش خیابان شریعتی است که وقتی با خودرو در خیابان حرکت می‌کنید شیبی در مسیرتان احساس می‌کنید. چه کار کنیم که پیاده‌روهای خیابان شریعتی با این شیب هماهنگ در بیاید؟ چرا پیاده‌روهای خیابان شریعتی با همین شیب حرکت نمی‌کند؟ شاید یکی از جواب‌ها این باشد که خانه‌هایی را که سال‌ها قبل اینجا ساخته‌اند، بالا و پایین سطح زمین ساخته‌اند و به این دلیل شیب پیاده‌روها به این شکل درآمده است. حال اگر پیاده‌رو سابق سرچایش بماند و یک‌متر به عرض آن اضافه کنیم، آیا می‌تواند با شیب خیابان هماهنگ باشد یا باید به جای آن پله بگذاریم. اینجا با یک مشکل فنی در پیاده‌روسازی مواجه هستیم. باید تجزیه و تحلیل کنیم که چه اتفاقی افتاده سطح

خیابان یک شیب دارد، اما پیاده‌رو آن دست‌انداز دارد و گاهی ۵ پله می‌خورد و با یک شیب خیلی تند مواجه می‌شویم. چرا شیب پیاده‌رو با شیب خیابان جلو نمی‌رود؟ آسفالتی که با عرض ۱۰ متر، شیب ۵ درصد بالا می‌رود، چرا پیاده‌رو کنار آن با همان شیب بالا نمی‌رود. درواقع اینجا است که باید پژوهشگر راهی پیدا کند که این مسئله را حل کند. فرهیختگان علمی و دانشگاهی می‌توانند روی این طرح‌ها کار کنند و اینکه از این به بعد چه کار کنیم که این اتفاق نیفتد. مشکل دیگر این است که بخشی از پژوهش‌هایی که ارائه می‌شود فاسد شده، یعنی زمانی ارائه شده که دیگر آن مسئله در شهر وجود ندارد. مثل اینکه شما الان گرسنه هستید و درخواست غذا می‌دهید و اگر روز بعد غذا دست‌تان برسد فایده‌ای ندارد. زمانی که کار پژوهشی انجام می‌شود نباید سوخت شود. به عقیده من پژوهش باید طوری باشد که در درازمدت بتوان از آن بهره‌گرفت.

■ بعضی‌ها گمان می‌کنند که کارهای پژوهشی به نوعی هدر دادن سرمایه است. در این زمینه چه نظری دارید؟

■ به عقیده من اصلاً این‌طور نیست. مگر چه تعداد پژوهش در شهر تهران انجام می‌شود و چه مقدار هزینه دارد؟ یک پژوهش خوب ممکن است ۵۰ میلیون تومان هم خرج بر ندارد و البته که جامعه دانشگاهی که کار پژوهشی انجام می‌دهد انسان‌های فرهیخته‌ای هستند و بعید است که مسائل و تحلیل کنیم که چه اتفاقی افتاده سطح

مفسده‌انگیز در بین آنها وجود داشته باشد. دوباره تأکید می‌کنم که در یک پژوهش از اول کاربرست و خروجی‌ها باید دقیق تعریف شود و اگر این اتفاق بیفتد، با نتیجه درستی روبه‌رو خواهیم شد.

■ آیا اکنون به دوره‌ای رسیده‌ایم که مدیریت نگهداشت امکانات شهری ارزش بیشتری پیدا کرده و به همین دلیل کمتر در شهر شاهد افتتاح پروژه‌های عمرانی هستیم؟

■ تصور اشتباهی است. باید در شهر خوب قدم بزنید و ببینید. از سال ۱۳۹۶ تاکنون نزدیک به ۳۸ پروژه بزرگ در تهران افتتاح شده است. همین الان هم ۵ پروژه بزرگ (مگا‌پروژه) در حال بهره‌برداری است. توضیح اینکه پروژه عمرانی فقط ساخت پل و بزرگراه نیست و دامنه کاربردش وجوه مختلفی دارد و خیلی وسیع است. ساخت شبکه جمع‌آوری آب‌های سطحی را در تهران در نظر بگیرید. آن را نمی‌بینیم چون در زیر زمین در حال اجراست. این پروژه انقدر بزرگ است که لوادر و کامیون به داخل آن می‌رود، اما دیده نمی‌شود و مردم از آن بی‌اطلاعند. الان در شهر تهران ۵۲۰ کیلومتر بزرگراه داریم و ۵۲۰ کیلومتر شبکه جمع‌آوری آب‌های سطحی

هم وجود دارد. برای نمونه دستگاه «تی بی‌ام» با قطر ۲۷ متر از اردیبهشت تاکنون ۵۰۰ متر تونل ایجاد کرده که در نوع خود بی‌نظیر است. دیگر اینکه یک سامانه جمع‌آوری آب‌های سطحی ایجاد کردیم که خطر وقوع سیل را در مناطق ۲۱ و ۲۲ برطرف می‌کند؛ پروژه‌ای که از اردیبهشت امسال شروع شده و یک طرح ۸۰۰ میلیارد تومانی است. نمونه‌های دیگر از پروژه‌های عمرانی زیرگذر اسناد معین، بزرگراه شهید رستگار و شهید بروجردی است که در گوشه و کنار پایتخت در حال اجراست. اکنون ۷۷ پروژه دیگر نیز در حوزه عمرانی پیش رو داریم. بنابراین اصلاً این‌طور نیست که کاری در شهر انجام نمی‌شود. به نظرم این گفته‌ها

شایعه یا بهتر بگویم افتراست. مثلاً در پروژه گیشا باید گفت که از سال ۹۳ تا ۹۶ فقط ۱۳ درصد پیشرفت داشته و از سال ۹۶ تا ۹۸ تا ۷۰ درصد پیشرفت داشته است. شهرداری تهران در ۲ سال گذشته به اندازه ۵ برابر آن ۳ سال کار کرده است. مثال دیگری می‌زنم. در ساخت زیرگذر استادمعین وقتی پروژه را تحویل گرفتیم، بعد از ۳ سال ۱۱ درصد کار انجام شده بود، اما از زمانی که کار را تحویل گرفته‌ایم یعنی بعد از ۲ سال این پروژه ۸۵ درصد پیشرفت داشته است. پروژه رازی هم یک طرح ۳۰ هزارمترمربعی در ۴ هکتار زمین است که از سال ۱۳۷۳ شروع شده و قرار است در آنجا سالن تئاتر ۹۵۰ نفری ایجاد شود که نمونه دیگری ندارد و اکنون به مراحل پایانی رسیده است.

امیر خادمی، مشاور معاون فنی و عمران شهردار تهران:

پژوهش باید به بهبود کیفیت زندگی مردم بینجامد

نوید فرجو

دیدگاه‌های مختلفی در

زمینه پژوهش وجود

دارد. کارشناسان، مقوله

پژوهش را محدود به

حوزه خاصی نمی‌دانند،

اما بدون تردید مقوله

پژوهش و پژوهشگری

اصولی و درست در

مدیریت شهری و در

اداره امور شهر می‌تواند

تأثیرگذار و قابل لمس

باشد. «امیر خادمی»

کارشناس باسابقه و

مشاور معاون فنی و

عمران شهردار تهران

در این باره به سؤالات ما

پاسخ می‌دهد.

نقش پژوهش در عمران و آبادانی شهر

و کسب رضایت شهروندان چقدر است؟

■ پژوهش و خروجی‌های آن در توسعه

و گسترش زیرساخت‌های عمرانی شهر و

محل‌ها بسیار تأثیرگذار و انکارناپذیر است، اما

در این میان پژوهش‌هایی که انجام می‌شود

باید نگاهی «انسان‌محور» داشته باشد، چراکه

اجرای طرح‌های مختلف در شهر با ایجاد

فضاهای گوناگون، شرایط اجتماعی متفاوتی

برای شهروندان به وجود می‌آورد و حتی باعث

تغییر در زندگی روزمره آنها می‌شود.

این همان موضوعی است که باید به

آن توجه داشت.

■ به نظر شما بهتر نیست

پژوهش‌ها ساز و کار مدون‌تری

پیدا کند؟

■ در بحث پژوهش باید اذعان

کرد که نباید هدف و

مقصد ما فقط

برگزاری

جشنواره

و چاپ یک یا

چند جلد کتاب

باشد. پژوهش

مناسب و مطلوب

پژوهشی است که

به بهبود کیفیت

زندگی شهروندان

بینجامد. هدف عالی

پژوهش، پاسخگویی به

نیازها و مطالبات بحق

مردم است. به‌طور

طبیعی مدیران باید از پژوهش‌هایی پشتیبانی

کنند که با نگاه صرفاً کتابخانه‌ای تولید نشده

باشد. مثلاً زمانی که در یک پژوهش عمرانی

همه جوانب زیست‌محیطی، تأثیرات ترافیکی

و انسان‌محور بودن پروژه در نظر گرفته

شده باشد حتماً به سمت شهری مدرن پیش

خواهیم رفت. در این صورت به راحتی می‌توان

جوابگوی نیاز شهروندان بود و خدمت‌رسانی در

شهر و به شهروندان آسان‌تر می‌شود.

■ آیا پژوهش‌هایی که در حوزه فنی و

عمران انجام می‌شود تاریخ مصرف

دارد؟

■ با در نظر گرفتن سرعت بسیار

بالای پیشرفت تکنولوژی و علم در

دنیاى امروز که شامل پژوهش‌های

بنیادین، توصیفی و کاربردی هم

می‌شود، کلمه فاسد‌شدنی یا کم‌اثر شدن

پژوهش‌های پیشین اجتناب‌ناپذیر

است. البته در خصوص

پژوهش‌های زیرساختی

مانند «طرح مخلوط

بتن و آسفالت» و این

قبیل مصالح و تدوین

دستورالعمل‌های

مختلف می‌تواند

مورد استفاده

قرار گیرد. به‌طور

مثال با اینکه

بیشتر از ۲۰سال

از آمدن تلفن

همراه می‌گذرد

خیلی از افراد هنوز

از گوشی‌های غیرهوشمند استفاده می‌کنند،

این موضوع نافی اثرات وجود موبایل نیست.

پژوهش‌های عمرانی هم به همین ترتیب عمل

می‌کند، اما به روزرسانی پژوهش‌ها حتماً در

بهبود عملکرد اجرای پروژه‌های در دست اقدام

مؤثر است.

■ کمی از چالش‌ها و موانع موجود در

مسیر پژوهش‌ها صحبت می‌کنید؟

■ با در نظر گرفتن گروه‌های هدف و با توجه

به قرارگیری پروژه‌های عمرانی در میان بافت

مسکونی یا مکان‌های عمومی شهری، انجام

پژوهش مستلزم بررسی‌های دقیق و همه‌جانبه

است. در این زمینه تحقیقات علمی، اجتماعی

و فرهنگی به شدت مؤثر است. بررسی سلیقه‌ها

و رفتارهای اجتماعی گروه‌های مختلف در

پژوهش به کاربری‌های مناسب و قابل استفاده

پروژه‌ها در شهر کمک شایانی می‌کند. بنابراین

به نظر من مهم‌ترین چالش در مسیر پژوهش

و پژوهشگری توجه به مسائل اجتماعی و

فرهنگی و نگاه انسان‌محور به جای تمرکز بر

وسایل و امکانات فیزیکی است.

■ آیا پژوهش در سرعت اجرای پروژه‌ها

و کاهش هزینه‌ها تأثیرگذار است؟ چگونه

می‌توان مشکلات پیش روی طرح‌ها را از

قبل شناسایی کرد؟

■ شناسایی علل افزایش زمان ساخت

و تأخیر در اجرای پروژه‌های عمرانی بسیار

ضروری است و باعث می‌شود تا در پروژه‌های

مشابه نیز جلو خسارت احتمالی گرفته شود.

قدر مسلم مدیریت و پیشگیری از بروز این

مشکلات به مراتب ساده‌تر و کم‌هزینه‌تر

است.

خدمات شهری و محیط‌زیست

یادداشت

دکتر زهرا صدر اعظم نوری
رئیس کمیسیون سلامت،
محیط زیست و خدمات
شهری شورای
شهر تهران

بهبود کیفیت زندگی با بهره گیری از کاربست های پژوهشی

مؤلفه های کیفیت زندگی در فضاهای شهری شامل شاخص های کیفیت محیط اقتصادی محیط کار کردی، حمل و نقل، فرهنگی، اجتماعی و محیط زیستی تنها زمانی می تواند به سطوح رضایتمندی شهروندی منتهی شود که برنامه ریزی ها و سیاست گذاری ها همراه با مطالعات جامع و نیازسنجی صحیح از وضع موجود و مطلوب شهر بنا شده باشد. در چنین شرایطی می توان چشم اندازی روشن از نیل به اهداف توسعه پایدار شهری و بهبود کیفیت زندگی ترسیم کرد.

این مهم به ویژه در شهر تهران به واسطه تمرکز جمعیتی و محوریت سیاسی و اقتصادی اهمیت بیشتری پیدا می کند. مطالعات مؤلفه های کیفیت زندگی در فضاهای شهری شهر تهران نشان می دهد سطح رضایت از شاخص های کلی کیفیت زندگی شهری بین کم تا متوسط است. و سنجش کیفیت زندگی شهری در کلانشهر تهران در مقایسه با تجارب شهرهای دنیا در برخی پژوهش ها ۱۹ عامل را به عنوان عوامل اصلی مؤثر بر کیفیت زندگی در کلانشهر تهران معرفی کرده است که از مهم ترین آنها می توان به دسترسی به کاربری های خدماتی و رفاهی، وضعیت بهداشت، سلامت، محیط زیست، حمل و نقل عمومی، تأسیسات شهری، کیفیت معابر و ایمنی در شهر اشاره کرد.

نتایج مطالعات نشان داده است که توسعه متوازن شهرها به ویژه در حوزه گسترش فضاهای سبز شهری، ترمیم و بازآفرینی سکونت های غیررسمی، راهبردهای یکپارچه برای توسعه فن آوری های نوین و انرژی های تجدیدپذیر، حمایت از برنامه ریزی شهری هوشمند و پایدار، کاهش خطرات اقتصادی ناشی از تغییرات آب و هوا منجر به بهبود کیفیت زندگی شهری می شود. بنابراین، لازم است با اتخاذ راهبردهای توسعه پایدار و تکیه بر برنامه ریزی پژوهش محور، ضمن شناسایی صحیح نیازها و اولویت سنجی اقدامات متناسب با منابع موجود، برای ارتقای شاخص های کتبی و کیفی در کلانشهر تهران قدم برداشت. بررسی های ظرفیت توان محیط زیستی شهر باید با نگاه آینده نگر و توجه به کاهش پیامدهای محیط زیستی مبتنی بر پژوهش های کاربردی انجام شود و سهم کاربست های نتایج مطالعات در مدیریت اجرایی و نظام برنامه و بودجه ریزی اثر گذار بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد. این رویکرد به عنوان یک وظیفه اداری یا تکلیف برنامه ای تلقی نمی شود بلکه نیاز وضعیت کنونی است و تلاش برای حرکت در مسیر تعالی، لازمه پژوهش های کاربردی و همراه با کاربست های عملیاتی است. ■

یادداشت

آناهیتا گودرزی
مشاور شورای
شهر تهران

ضرورت رویکرد محیط زیستی در مدیریت شهری

شهرها قلب تپنده جوامع امروز به شمار می روند. همه هنر مدیریت شهری در عصر حاضر بسامان کردن شهر از وجوه گوناگون و فراهم کردن بستری مناسب برای حیات و پویایی زندگی شهروندان است. در جهان امروز با سیطره و غلبه تکنولوژی بر وجوه مختلف زندگی، توجه به دغدغه های واقعی انسان ضرورت تردیدناپذیری دارد.

پیچیدگی و سرعت حاکم بر زندگی شهری و کمرنگ شدن تعاملات اجتماعی، اهمیت نقش بی بدیل محیط زیست شهری و فضاهای گوناگون جمعی را مشخص می کند. زمانی اهمیت این نکته بیشتر می شود که اولاً با توجه به شرایط خاص اقتصادی کشور و نبود مجاری اطمینان بخش برای جذب سرمایه ها در بیش از یک دهه پیشین شاهد گسیل منابع مالی و سرمایه های سرگردان به بازار زمین و مسکن و انباشت آنها در امر ساختمان سازی بوده ایم. ثانیاً با نبود ساز و کار مناسب برای درآمدهای پایدار با هدف گذران امور شهری عملاً شاهد اتکای بیش از پیش شهرداری ها به درآمدهای ناشی از عوارض حاصل از ساخت و ساز بوده ایم. همچنان که اتکا اصلی دولت ها به تک محصول نفت بوده، اتکای شهرداری ها (مدیریت های محلی) هم به تک محصول ساختمان بوده است. این دوگانه در دهه گذشته موجب از بین رفتن ذخایر عظیم محیط زیستی تهران و دیگر شهرها که عملاً از تهران الگو می گیرند شده است.

خوشبختانه در دوره جدید مدیریت شهری علاوه بر گام های مؤثری که در مسیر اتکای شهرداری به درآمدهای پایدار برداشته شده شاهد لغو مصوبه برج باغ هستیم که بیش از یک دهه موجب ویرانی باغ های انبوه و ارزشمند شهر شده بود. رویکرد محدودیت ساخت و ساز به همراه اعمال تشویقات گوناگون برای صاحبان باغ های باقیمانده شهر در چهای امیدوارکننده به روی شهروندان گشوده است. سیاست دیگری که افق امید را به روی ما می گشاید. الزام به کاشت درخت در املاک بر مبنای میزان مساحت در ساخت و سازها برای دریافت پایان کار است. بنابراین پافشاری بر حفظ سرمایه های طبیعی شهر و همیاری مجموعه مدیریت شهری برای حفاظت فعال، احیا و مداومت سیاست های حمایتی از صاحبان باغ ها و عرصه های سبز شهری و البته به همراه فرهنگ سازی مستمر از مطالبات بحق شهروندان تهرانی است. ■

یادداشت

دکتر سمانه عابدی
عضو هیئت علمی
دانشکده اقتصاد دانشگاه
علامه طباطبایی

کیفیت زندگی، پایداری محیط زیست و اقتصاد رقابتی از مهم ترین مؤلفه هایی اند که شهرها را زنده نگه می دارند. این در حالی است که مدیران شهری برای ایجاد پایداری در شهرها با مشکلات پیچیده ای روبه رو هستند. به طوری که افزایش مصرف انرژی، آب و مواد غذایی در مناطق شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه به موازات رشد درآمد منجر به ازدیاد مصرف، افزایش بهره برداری از منابع محدود و در نهایت تولید حجم وسیعی از پسماند شده و از این طریق بر پایداری شهرها تأثیر منفی گذاشته است. علاوه بر آن شهرها در برابر پیامدهای ناشی از تغییرات اقلیم و خطرات محیط زیستی مانند سیل و طوفان آسیب پذیرند. بر این اساس الگوهای فعلی رشد جمعیت شهری، نارسایی های بسیاری را برای سیاست گذاران و برنامه ریزان شهری ایجاد کرده است.

سال ۲۰۱۰ نخستین بار بیش از نیمی از جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی می کردند که مطابق با این روند برآورد شده تا سال ۲۰۵۰ بیش از دوسوم جمعیت جهان در مناطق شهری زندگی خواهند کرد. بنابراین، انتظار می رود با این سرعت سریع شهرنشینی، به طور عمده در کشورهای در حال توسعه چالش های متعدد بین بخشی برای مدیریت شهری ایجاد شود. از آنجا که مهم ترین نارسایی های گسترش شهرها شامل نبود زیرساخت ها و خدمات پشتیبانی، کاهش منابع، زوال محیط زیست و خطر بروز بلایای طبیعی ناشی از تغییرات اقلیمی است راه حل های جدید نوآورانه می تواند برای رفع این نارسایی ها در ۳ عرصه پایداری اجتماعی، محیط زیستی و اقتصادی در مدیریت شهری راهگشا باشد. چون پایداری طولانی مدت شهری بستگی به فن آوری هایی دارد که در مصرف منابع صرفه جویی می کند و ضایعات را نیز به حداقل می رساند که در این زمینه شهرها فرصت های زیادی برای نوآوری در اختیار دارند.

بنابراین علم، فن آوری و نوآوری می توانند راه حل های مختلفی را در زمینه مدیریت پایدار شهری برای برنامه ریزی و تصمیم گیری های بلندمدت و برنامه ریزی سرمایه گذاری شهری ارائه کنند. به طوری که نوآوری در مدیریت شهری در قالب به کارگیری روش های خلاقانه، سیاست گذاری، طراحی یا وضع مقررات جدید می تواند نیازهای جمعیت شهری را به نحو کارآمدتر، مؤثرتر و پایدارتری برآورده کند. پس پژوهش و نوآوری با در نظر گرفتن ابعاد اقتصادی، محیط زیستی و اجتماعی شهرنشینی می تواند به دستیابی به توسعه پایدار شهری کمک کند.

در این میان طراحی و ایجاد شهرهای پایدار در کشورهای در حال توسعه نه تنها برای توسعه پایدار بلکه در دستیابی به چندین مورد از اهداف توسعه هزاره فعلی به ویژه موارد مرتبط با فقر، آموزش و بهداشت نقش مهمی را ایفا خواهد کرد. تجربیات جهانی نیز حاکی از آن است که برخی شهرها با به کارگیری راهبردهای

شهر سبز رویکردی نوآورانه در مدیریت پایدار شهری

نوآورانه شهری مانند «شهر سبز» به مدیریت پایدار و هوشمند شهری دست یافته اند. به نظر می رسد یکی از رویکردهای اساسی در پاسخگویی به دغدغه ها، نوآوری در مدیریت شهری با تمرکز بر ایده «شهر سبز» و ایجاد زیرساخت های سبز است. چون این رویکرد نه تنها منافع اقتصادی را تأمین می کند بلکه شامل مزایای محیط زیستی و رفاه اجتماعی نیز است.

شهر پایدار یا «شهر سبز» شهری دوستدار محیط زیست و سازگار با ایده توسعه اقتصادی پایدار است که با تکیه بر پایه اقتصادی قوی نه تنها اثرات نامطلوبی را بر محیط زیست ندارد بلکه در احیا و ارتقای کیفیت زندگی نیز مؤثر است. همچنین راهبردهای سبز، مسائل اجتماعی و محیط زیستی را مورد توجه قرار می دهد و آنها را با یک دید وسیع و جامع می نگرد. در این زمینه «شهر سبز» به گونه ای اداره می شود که کمترین وابستگی به محیط پیرامون خود و منابع آن را دارد، انرژی مورد نیاز خود را از منابع تجدیدپذیر تأمین می کند و کمترین اثر و رد پای نامطلوب زیست محیطی را در محیط پیرامون خود باقی می گذارد. بر این اساس در شهر پایدار ضمن تأمین منافع اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی و سلامت، مفهوم پایداری در تمام سطوح ولایه های اجتماع برای ایجاد شغل جدید، کاهش فقر و افزایش عدالت اجتماعی، بهبود در کیفیت زندگی، کاهش آلودگی، بهبود بهداشت عمومی، افزایش خدمات اکوسیستم ها و کاهش انواع ریسک جاری است.

چشم انداز چنین شهری آن است که با محیط زیست پیرامون خود سازگار بوده و احترام به محیط زیست بخشی از اولویت شهروندان آن است. همچنین اکولوژی در اولویت اهدافی است که «شهر سبز» دنبال می کند. از دیگر اهداف چنین شهری می توان به بازنگری در اولویت کاربری اراضی متنوع و سبز، استفاده مجدد از زمین، توسعه های درون ز، بازنگری در اولویت های حمل و نقل و تأکید بر دسترسی نزدیک، ترویج بازیافت، گسترش فن آوری حفاظت از منابع و هم زمان کاهش آلودگی و پسماندهای خطرناک، بالا بردن درک و آگاهی های محیط زیستی جامعه، اشاره کرد. در این شرایط با تولید کمپوست از مواد زائد، مدیریت صحیح پسماندهای شهری حاصل از فعالیت ها، کاهش آلودگی ها، استفاده مناسب از زمین و همچنین حداقل سازی میزان سهم تأثیرگذاری شهر در تغییرات آب و هوایی و محیط زیست قادر خواهد بود این اثرات را به طور طبیعی در مدت زمان کوتاهی احیا کند.

با توجه به اینکه حرکت به سوی «شهر سبز» یک انتخاب نیست بلکه یک الزام برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار شهری است بنابراین با افزایش رقابت در استفاده از منابع و گسترش شهرها برای پذیرش جمعیت های رو به رشد حتی در شهرهایی که محدودیت توسعه جغرافیایی ندارند لازم است برای تحقق اصول شهر هوشمند و نوآوری در مدیریت شهری برنامه ریزی اصولی صورت پذیرد. ■

دکتر الهام فخاری، نایب رئیس کمیسیون فرهنگی و اجتماعی و رئیس کمیته اجتماعی شورای شهر تهران:

محورهای پژوهشی با تهدیدهای زیست‌محیطی متناسب بوده‌اند

■ سارا جعفرزاده

حفاظت از محیط‌زیست

به‌ویژه در محدوده

شهرها که همواره

با ساخت‌وسازهای

بی‌رویه مواجه است،

موضوع تازه‌ای نیست.

با گذشت زمان ضرورت

اهمیت این مسئله

بیش از پیش احساس

می‌شود. متأسفانه در

سال‌های اخیر عوامل

مختلف انسانی به‌ویژه

در کلانشهرها آثار

مخری در محیط‌زیست

به‌جا گذاشته است. این

موضوع دامنه وسیعی را

شامل می‌شود از آلودگی

رودها و آب‌ها گرفته

تا آلودگی هوا و از بین

رفتن باغ‌ها و فضای سبز

که همه اینها بخشی

از منابع طبیعی شهر

تهران محسوب می‌شود

و اکنون نشانه‌های

تخریب و نابودی این

منابع در برخی نقاط

شهر دیده می‌شود.

در این زمینه با «الهام

فخاری» نایب رئیس

کمیسیون فرهنگی

و اجتماعی و

رئیس کمیته

اجتماعی

شورای شهر

تهران

گفت‌وگو

کرده‌ایم. او

درباره پژوهش

در حوزه

محیط‌زیست و

مدیریت میراث

طبیعی شهر

تهران حرف‌های شنیدنی

دارد.

■ در حوزه محیط‌زیست شهری،

کلانشهرها همواره با چالش‌های

بزرگی مانند دخالت عوامل انسانی

در منابع و میراث طبیعی مواجه

هستند. طبعاً کلانشهر تهران هم

از این قاعده مستثنی نیست

و در سال‌های اخیر شاهد

ساخت‌وسازهای گسترده

پیرامون روددره‌ها و حتی دامنه

کوه‌ها بوده‌ایم. در این زمینه

شورای شهر برای جلوگیری از وضع

موجود چه اقداماتی انجام داده و

آیا پژوهش‌های لازم برای چگونگی

حفظ این میراث طبیعی انجام شده

است؟

■ در زمینه وضع طبیعی و زیستی شهر

تهران، پژوهش‌های شهری مختلفی انجام شده که هم به‌صورت موضوعی در کل و هم با پرداختن به موضوعی مانند روددره فرحزاد یا منطقه سرخه‌حصار در مرکز مطالعات موجود هستند. شهر تهران از سرمایه‌ها و منابع طبیعی و زیستی ارزشمند و بی‌مانندی برخوردار است که فشار تراکم جمعیت و نبود

بر پایه پژوهش و ارزیابی‌های علمی و فنی با توجه به پیوست‌های اجتماعی، محیط‌زیستی، ترافیکی و فرهنگی تدارک و انجام شود. این منابع و سرمایه‌ها و فضای زیستی تهران باید متناسب با کشش و توان زیستی منطقه مدیریت شود و برخی سرمایه‌ها مانند قله‌های البرز از جمله توجال یا دماوند و مسیرها

■ با توجه به اهمیت و حفظ باغ‌ها و مراتع، شورای پنجم مصوبه برج‌باغ را لغو کرد و رویکرد مدیریت شهری، حفظ باغ‌های باقیمانده است که در این زمینه، مذاکره با نهادهایی مانند بنیاد مستضعفان، برخی مالکان خصوصی و نهادهای دولتی انجام شده تا فضاهایی به‌عنوان باغ سبز در اختیار مردم قرار بگیرد. همچنین ضوابط خانه‌باغ بر اساس مطالعات مرکز در صحن‌شورا بررسی شد و تصویب آیین‌نامه‌ای برای پیش‌بینی مشوق‌های شهری ویژه نگهداری باغ‌ها را دنبال می‌کند. برای نگهداشت کالبدی، فرایندی و زیستی مراتع باید به جنبه‌های اجتماعی و همراه کردن مردم توجه داشت. در تهران با این فشردگی جمعیتی و

بالا بودن بهای زمین و مسکن پدیده‌هایی مانند کوه‌خواری نمایان است. در محدوده شهر تهران، مرتع به معنای زیستی تقریباً دیگر وجود ندارد ولی در شهرستان‌های اطراف استان تهران از جمله دماوند، آبسرد، فیروزکوه و شمیران مرتع‌های بهار و تابستان طبیعی بوده و هنوز هست و در شهرستان‌هایی مانند ورامین یکی از مشاغل مهم روستایی هنوز دامپروری وابسته به مراتع است. با توجه به تغییر الگوهای بارش، جمعیت انسانی و نیازهای پروتئینی این جمعیت، لازم است چگونگی و میزان بهره‌برداری از مراتع برپایه مطالعات آمایش و پژوهش‌های آینده، ارزیابی شده و پایش مداوم داشته باشد.

در موج بلند مرتبه‌سازی‌های بدون توجه به مطالعات و پیوست محیط‌زیستی، مسیربایی‌های تونل‌های مترو و حتی ساخت‌وسازهای بخش خصوصی به جای اندیشیدن و یافتن راه و روش مهندسی برای حفظ توانان قنات و پیشبرد سازه‌های جدید، چشمپوشی بر قنات زنده و کندن و پر کردن روش متداول بوده است

■ در حوزه محیط‌زیست شهری امروزی، مدیریت قنات‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است که هم به‌عنوان فرصت و هم به‌عنوان تهدید می‌توان از آن یاد کرد. با توجه به اینکه قنات‌های خشک به‌عنوان نوعی تهدید به حساب می‌آیند، آیا شورای شهر برنامه پژوهشی در این زمینه دارد و همچنین برنامه‌ای برای تغییر کاربری قنات‌های خشک و ایجاد ظرفیت گردشگری در تهران که اگر تحقق یابد می‌تواند به جنبه‌های گردشگری شهر تهران اضافه کند.

■ قنات‌ها، شبکه رگ‌های زندگی در پیکر خاک و بافت ایران بوده است. در این زمینه هم در مرکز مطالعات پژوهش‌هایی انجام شده است. آنچه روشن است، این است که شوربختانه در توسعه پرشتاب تهران به بایستگی نگهداری و پایش این شبکه زندگی کم‌توجهی شد و مدیران دوره‌های گوناگون از سویی و برخی سازندگان از سوی دیگر بدون توجه به کارکردهای ارزنده و نجات‌بخش قنات‌ها، مسیرهای قنات را مسدود و با بتن‌ریزی ویران کردند و قنات را از کارایی انداختند.

این شبکه زندگی منابع آب را در سرزمینی که بیشتر پهنه‌های آن دچار خشکی و تابش آفتاب تند بود، سالم و جاری می‌کرده و توزیع عادلانه آب را ممکن می‌ساخته است. در موج بلند مرتبه‌سازی‌های بدون توجه به مطالعات و پیوست محیط‌زیستی، مسیربایی‌های تونل‌های مترو و حتی ساخت‌وسازهای بخش خصوصی به جای اندیشیدن و یافتن راه و روش مهندسی برای حفظ توانان قنات و پیشبرد سازه‌های جدید، چشمپوشی بر قنات زنده و کندن و پر کردن روش متداول بوده است. در حالی که قنات دستاورد دیرین ایران بوده و باید پیش از هر کاری با روشی مناسب به فکر حفظ آن باشیم.

دکتر کیانوش سوزنچی

عضو علمی کمیته پژوهشی خدمات شهری و محیط‌زیست شهرداری:

آسیب‌شناسی در حوزه میراث طبیعی تهران مغفول مانده است

ل پریسا نوری ل

ل وقتی از میراث و منابع طبیعی حرف می‌زنیم تصویری از جنگل، کوه، رودخانه و... به ذهن‌مان می‌رسد، عناصری که دور از شهرها هستند و ارتباط تنگاتنگی با زندگی شهروندان ندارند. آیا این تعریف از میراث طبیعی و جایگاه آن در شهرها درست است؟

ل خیر، تعریف میراث طبیعی گسترده و در عین حال بسیار ساده است. در واقع میراث طبیعی همه آن چیزی است که در طبیعت وجود دارد و ساخته دست انسان نیست، اما برخی به غلط فکر می‌کنند که فقط آنچه به ما منفعت می‌رساند، مانند جنگل‌ها و درختان، میراث طبیعی است. متأسفانه ما میراث طبیعی را به درستی نمی‌شناسیم و ارزش آن را نمی‌دانیم و حتی به دلیل آگاهی نداشتن با میراث طبیعی مانند زباله رفتار می‌کنیم. مثلاً برای شکل گرفتن یک سانتیمتر خاک زراعی، چند صد هزار سال زمان لازم است، پس خاک یک میراث طبیعی و تاریخی تجدیدناپذیر است، اما ما قدر این گنج را نمی‌دانیم چون به اهمیتش واقف نیستیم و با آن مانند زباله رفتار می‌کنیم. در کارگاه‌های ساختمان‌سازی خروارها از این گنج را با لودر از دل زمین بیرون می‌آوریم و دور می‌ریزیم.

ل با توجه به اینکه سال‌هاست در کمیته‌های پژوهشی شهرداری و شورای شهر فعال هستید، از نگاه کمی و کیفی وضعیت پژوهش در حوزه میراث طبیعی، محیط‌زیست و خدمات شهری چگونه است و این پژوهش‌ها چقدر مورد استفاده برنامه‌ریزان و مدیران اجرایی برای مدیریت شهر قرار می‌گیرند؟

ل تجربه نشان داده در حوزه میراث طبیعی اگر بحث و موضوعی چالش

بشود برایش پژوهش تعریف می‌شود. در حوزه خدمات شهری هم دستگاه‌های اجرایی نیازهایشان را اعلام می‌کنند و بر اساس آن نیازها، طرح پژوهشی تعریف می‌شود. در بخش محیط‌زیست هم مانند سایر حوزه‌های شهری، پژوهش‌هایی انجام شده که بسیار مفصل است، اما واضح است که به مسائل محیط‌زیست شهری نمی‌شود نگاه کلی داشت و باید بسیار جزئی به این موضوع پرداخت و همه جوانب را سنجید. مثال‌های زیادی از اجرای پروژه‌های شهری بدون پژوهش داریم. مثلاً برخلاف عقیده عمومی که هر گونه کاشت درخت موجب کاهش آلودگی هوا می‌شود، در لکه‌های سبز و پارک‌های کوچکی که در مناطق آلوده شهر ایجاد شده است، به دلیل اینکه مقدار آلودگی محیط اطراف بیش از ظرفیت پالایش هوا توسط درختان است، با تبخیر و ترق درختان، یک حفره هوایی ایجاد می‌شود که هوای گرم و آلوده را از اطراف به داخل پارک می‌کشد، از این‌رو تراکم آلودگی در برخی از این پارک‌ها بیشتر از خیابان‌های اطراف می‌شود. پس لازم است قبل از ایجاد پارک‌های کوچک بر روی تعادل میزان آلودگی هوای اطراف و ظرفیت درختان پژوهش شود. مثال دیگر تأکید بر اثر کمربند سبز تهران بر کاهش آلودگی هوا و پیشگیری از ورود گردوغبار به شهر است در حالی که ذرات گردوغبار در ارتفاع بالا حرکت می‌کند و پوشش درختی با طول حداکثر ۳۰ متر نمی‌تواند مانع ورود این ذرات شود از این‌رو کمربند سبز فقط در کاهش آلودگی محیط اطراف تا یک محدوده معینی مؤثر است. مثال دیگر تخریب رودره‌هایی است که موجب انتقال هوای خنک کوهستان به داخل شهر و گردش هوا می‌شد. وقتی

رودره پل همت را با خاکریز می‌بندیم، یا رودخانه را به بزرگراه امام علی (ع) تبدیل می‌کنیم، بستر طبیعی را که در گذشته در کاهش آلودگی هوا مؤثر بود از کار انداختیم و باید بودجه بسیاری برای اجرای طرح‌های پیشگیری از آلودگی هوا هزینه کنیم. در حوزه خدمات شهری دستگاه‌های اجرایی نیازشان را اعلام می‌کنند و بر اساس آن نیاز طرح‌های پژوهشی تعریف می‌شود. اتفاقاً فعالیت‌های پژوهش‌محور در این حوزه موفق بوده‌اند. مثلاً در سال‌های اخیر در موضوع مدیریت پسماند، پژوهش‌هایی برای تغییر الگوی مصرف شهروندان و کاهش تولید پسماند و تفکیک در مبدأ اجرا شده که نتیجه آن تغییر سبک زندگی شهروندان به سمت کاهش تولید و تفکیک زباله در مبدأ خواهد بود. در حال حاضر معاونت خدمات شهری شهرداری با همکاری سایر نهادها چون آموزش و پرورش برای ترویج این سبک زندگی در تهران تلاش می‌کنند.

ل چه نهادی متولی هدایت پژوهش‌های مرتبط با مسائل شهری در شهر تهران است؟

ل مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران به‌عنوان مرکز پژوهش‌های شهرداری شناخته شده و به همه دستگاه‌ها ابلاغ شده که پژوهش‌های خود را از طریق این مرکز انجام دهند تا سیاستگذاری شده و در دسترس همه قرار بگیرد، با اینکه در سال‌های اخیر در این مرکز گام‌های مؤثری برای پژوهش در حوزه شهری برداشته شده ولی تا رسیدن به مقصود راه طولانی باقی مانده است.

ل با توجه به اینکه پژوهش در میراث و منابع طبیعی شهر بر مبنای نیاز و هنگام بروز چالش

تعریف می‌شود، چه پژوهش‌هایی در این حوزه مغفول مانده است؟

ل در این حوزه وقتی مسئله یا مشکلی به وجود می‌آید سراغ پژوهش می‌رویم در حالی که ما نیاز داریم قبل از ایجاد مسئله پژوهش و آسیب‌شناسی کنیم. مثلاً قوانین و ضوابطی برای تخریب باغ‌ها و قطع درختان داریم که بخشی از آن شامل پرداخت معادل ریالی جریمه قطع درخت یا کاشت نهال جایگزین و... است. در حالی که اگر باور داریم که درخت میراث طبیعی است باید به آن احترام بگذاریم و در هیچ شرایطی اجازه قطع یک درخت بالغ را ندهیم و منفعت عمومی شهروندان را فدای نفع شخصی مالک یاغ نکنیم. باید پژوهش کنیم و بدانیم که قطع یک درخت از نظر اکولوژیکی چه تأثیری بر زندگی شهروندان دارد و آیا چندنهال می‌توانند از نظر اکولوژیکی جایگزین یک درخت قطور شوند؟ انجام پژوهش‌هایی برای یافتن پاسخ سوالاتی مانند «حفظ یک باغ در کلاتشهر تهران، چقدر به نفع شهروندان است؟ ارزش واقعی یک درخت چقدر است؟ رودخانه در شهر چه ارزشی دارد؟ تأثیر تپه ماهورها و ساختمان‌های بلند شهر تهران در جابه‌جایی هوا چقدر است؟ و...» ضروری است. اینها موضوعات زیربنایی است که تا به حال پژوهشی درباره آنها انجام نشده است.

ل کوهستان‌های اطراف تهران به‌عنوان یکی از کهن‌ترین میراث طبیعی این

شهر به حساب می‌آیند. وضعیت کوه‌های تهران چگونه است و چه پژوهش‌هایی در این حوزه انجام شده است؟

ل کوه‌ها هم به‌عنوان بخشی از میراث طبیعی تهران کمتر مورد توجه پژوهشگران بوده‌اند چون دور از دسترس هستند و در زندگی شهروندان تأثیر زیادی ندارند در واقع به نظر می‌رسد کوهستان‌های تهران ضرورت زندگی شهری نیست، از این‌رو پژوهش‌های زیادی روی آنها انجام نشده است. در حالی که کوه‌ها به دلیل سختی و شکنندگی و شب زیاد تأثیر تغییرات اقلیمی و تخریب را در آن چند برابر بیشتر از نقاط مسطح است. یعنی اگر یک حفره در یک سطح مسطح ایجاد شود به همان شکل باقی می‌ماند اما اگر بخشی از کوهستان حفر یا تخریب شود به دلیل شیب زیاد بقیه خاک‌ها هم می‌ریزد و چون سنگلاخ است پوشش گیاهی ندارد که خاک را تثبیت کند و مانع ریزش خاک شود. از طرفی کوهستان‌های تهران از منظر لذت دیدن و تماشا

هم اهمیت دارند. شما هنگام غروب آفتاب اگر در خیابان فاطمی بایستید و هوا تمیز باشد نور آفتاب بر قله دماوند می‌افتد و شما منظر زیبایی غروب آفتاب بر فراز قله دماوند را می‌توانید ببینید، حالا اگر در این مسیر هر برج و ساختمان بلندی ساخته شود که این منظر را از شما بگیرد به حق اشراف شما به کوه تجاوز کرده است. درست مانند برج‌هایی که در امتداد بزرگراه چمران ساخته شده و لذت تماشای کوه را از سایرین سلب کرده‌اند. اینها موضوعات ظرفی است که باید به آن پرداخته شود و هنگام ساخت برج‌ها باید پژوهش‌هایی انجام شود که مناظر زیبای طبیعت و میراث طبیعی برای همه شهروندان محفوظ بماند.

ل طی چند دهه اخیر، شهر تهران به دلیل مهاجرت بی‌رویه با افزایش چشمگیر

جمعیت روبه‌رو بوده است. آیا ظرفیت منابع طبیعی موجود در شهر تهران با جمعیت این کلانشهر متناسب است؟

ل طبق مطالعات توان ظرفیت منابع و میراث طبیعی شهر تهران برای ۲ میلیون و نیم شهروند است در حالی که در حال حاضر جمعیت تهران ۸ و نیم میلیون نفر است که با احتساب شهرهای حاشیه‌ای به ۱۳ میلیون نفر می‌رسد.

طبق مطالعات توان و ظرفیت منابع و میراث طبیعی شهر تهران برای ۲ونیم میلیون شهروند است درحالی که ۸ونیم میلیون نفر است که با احتساب شهرهای حاشیه‌ای به ۱۳ میلیون نفر می‌رسد

در واقع ظرفیت شهر کفاف یک پنجم جمعیت فعلی را می‌دهد و کافی نیست. از این‌رو نه فقط مدیران که باید نگاه تک تک شهروندان به منابع طبیعی تغییر کند. باید بدانیم وجود باغ‌ها، درختان، خاک، رودها، کوه‌ها و... ضرورت و تضمین کننده زندگی ماست.

ل افزایش جمعیت، ناگزیر توسعه شهر را به بار می‌آورد و اگر توسعه بر مبنای پژوهش علمی و کارشناسی نباشد قطعاً به منابع طبیعی لطمه می‌زند. برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران امور شهری چه تدبیری اندیشیده‌اند که توسعه شهر مستلزم تخریب و تحدید منابع طبیعی نشود.

ل منابع طبیعی تهران یک ظرفیت محدود و مشخصی دارد و برای قد و قامت فعلی شهر هم بسیار بسیار اندک است، پس قطعاً توسعه

شهر اثرات جبران‌ناپذیر و فاجعه‌باری به دنبال دارد. برای مثال یک محله ۶۰ هزار واحدی در بالادست باغ ملی گیاه‌شناسی در منطقه ۲۲ در دست ساخت است آب شرب این شهرک از کجا باید تأمین شود. در حال حاضر ظرفیت بهره‌برداری چاه‌های آب مورد استفاده باغ ملی گیاه‌شناسی نصف شده است. اگر شهرک افتتاح شود با حفر چاه برای تأمین آب شهرک باغ ملی گیاه‌شناسی که جزء میراث دست‌ساز ماست و بیش از ۵۰ سال قدمت دارد، در معرض تهدید قطعی قرار می‌گیرد. و این تهدید جدی برای مکان‌های مرتبط با منابع طبیعی شهر تهران مانند همین باغ گیاه‌شناسی است. طبعاً این اتفاق محصول نبود پژوهش در حوزه شهرسازی است.

مهندس آرش حسینی میلانی، عضو کمیسیون سلامت، محیط‌زیست و خدمات شهری:

پژوهش‌ها به کمک رفع آلودگی‌هوا بیایند

■ **راحله عبدالحسینی**■

یازدهمین جشنواره

پژوهش و نوآوری در شهر

تهران فرصتی مغتنم است

تا بار دیگر پژوهشگران

طرح‌های خود را برای

بهبتر شدن زندگی در شهر

ارائه کنند. پژوهش‌ها با

نگاه موşkافانه و دقیق

به موضوعات مختلف

می‌پردازند که معمولاً آن

دسته از پژوهش‌ها که

تحقیقات میدانی در آنها

وجود دارد کاربردی‌تر

هستند. در حوزه سلامت،

محیط‌زیست و خدمات

شهری لزوم پژوهش‌هایی

با رویکرد آلودگی هوا یا

توجه به وضع وارونگی هوا

و آلودگی هوای پایتخت

بیشتر احساس می‌شود.

«ارش حسینی میلانی»

عضو کمیسیون سلامت،

محیط‌زیست و خدمات

شهری شورای اسلامی

شهر می‌گوید: «تاکنون

پژوهش‌های پایه‌ای زیادی

در حوزه خدمات شهری

و محیط‌زیست انجام

شده ولی جای خالی

پژوهش‌های کاربردی

دیده می‌شود. آلودگی هوا

مهم‌ترین دغدغه ما در

حوزه محیط‌زیست است.»

■ **امکان پژوهش در حوزه**

محیط‌زیست و خدمات شهری چقدر

فراهم است؟

■ یکی از مشکلات ما در بحث پژوهش‌های

مربوط به حوزه محیط‌زیست شهری این

است که برخلاف حوزه‌های مهندسی

یا شهری اطلاعات ثبتی کمتری داریم.

هم دستگاه‌های متولسی پارامترهای

محیط‌زیستی را اندازه‌گیری نکرده‌اند و

در بانک‌های اطلاعاتی منسجمی نوشته

نشده و هم اینکه پارامترهای محیط‌زیستی

پیچیدگی‌هایی دارند که اندازه‌گیری

آنها هزینه‌بر است. به‌طور کلی در زمینه

پژوهش‌های محیط‌زیستی در کشور مشکل

داریم و پژوهش‌های محیط‌زیستی تا به

حال به محیط طبیعی گرایش داشته‌اند.

اما محیط شهری کمتر مورد مطالعه قرار

گرفته است.

■ **در حالی که موضوعی مثل آلودگی**

هوا به شدت نیازمند پژوهش در محیط

شهری است.

■ خوشبختانه شهرداری در حوزه آلودگی

هوا آ‌دهه است که ایستگاه‌های اندازه‌گیری

و سنجش آلودگی هوا را فعال کرده و این

داده‌ها آنلاین در اختیار پژوهشگران قرار

می‌گیرد. از نظر داده‌های پایه در بخش

آلودگی هوا پیشرفت خوبی داشته‌ایم.

■ **از دیدگاه شما اگر پژوهش‌هایی که**

با رویکرد آلودگی هوا انجام می‌شود

به‌صورت منطقه‌ای باشد آیا به نتیجه

ب‌تری می‌رسیم؟

■ اکنون در بحث آلودگی هوا سنجش

وضعیت خیلی خوب صورت می‌گیرد و

می‌توانیم بین ادوار مقایسه کنیم. اما در

بخش مدل‌سازی موضعی یا منطقه‌ای

هنوز کار انجام نشده زیاد داریم. در حوزه

طرح ترافیک جدید هم یکی از کمبودهای

جدی توجه نکردن به بحث آلودگی

هواس‌ت که پژوهش می‌تواند ایرادهای

آن را برطرف کند. با مدل‌سازی‌های

دقیق و صحت‌سنجی آن مدل‌ها اثرات

طرح ترافیک بر آلودگی هوا را می‌توان

تدقیق کرد. بنابراین در مقوله آلودگی

هوا به اطلاعات منطقه‌ای نیاز داریم.

چون مقایسه‌ها برای سیاستگذاری کفایت

نمی‌کند. تأکید کردیم که شرکت کنترل

کیفیت هوا با کمک دانشگاه این کار را در

دستور کار قرار دهد.

■ **در بحث فضای سبز پژوهش‌ها**

چطور به عرصه عمل درآمده‌اند؟

■ در مقوله فضای‌سبز پژوهش‌های متعدد

و مفصلی در قالب پایان‌نامه‌ها یا طرح‌های

مختلف انجام شده‌است. ایستگاه میدانی یا

تحقیقاتی که به‌صورت آزمایشی، داده‌های

پژوهش را در شهر تست کنند در شهر

تهران جمع شده بود یا اصلاً وجود نداشت.

در دوره جدید این ایستگاه‌های تحقیقاتی

در حال ساخت است.

■ **ایستگاه‌های تحقیقاتی می‌تواند**

زیرساختی برای کاربردی شدن

می‌شود تا عملیاتی شود؟

■ در سیاستگذاری به چندین طریق از

پژوهش‌ها می‌توان بهره‌گرفت. یکسری

پژوهش‌های پایه است. مرکز مطالعات

شهرداری باید در مورد چنین پژوهش‌هایی

مطالعات موردی انجام بدهد و این پژوهش

را کاربردی کند. به‌رمندی از پژوهش‌ها

در شورای‌شهر به این بستگی دارد که

کمیسیون مربوطه یا عضو شورا مسئله را

به چه صورت تعریف می‌کند.

■ **شما در کمیسیون خدمات شهری و**

محیط‌زیست تجربه‌ای داشتید؟

■ موضوعی را در حوزه باغ‌ها در کمیسیون

خدمات شهری و محیط‌زیست مطرح

کردم. در این‌باره به اطلاعاتی

نیاز داشتم که مرکز مطالعات

بر مبنای مطالعات و پژوهش‌ها

پاسخ داد و در تصمیم‌گیری

صحن هم تأثیرگذار بود. اگر

شورا بتواند خوب مسئله خود

را معرفی کند ظرفیت مطالعاتی

و تحقیقاتی در شهرداری وجود

دارد.

■ **پژوهش‌های حوزه**

خدمات شهری و

محیط‌زیست به‌ترتیب

اولویت چگونه دسته‌بندی

می‌شود؟

■ مسلماً آلودگی هوا اولویت

دارد. چون دغدغه همه ماست.

گام دوم بحث پسماند است

که البته پژوهش‌ها در حوزه

پسماند مقداری جنبه‌های

مهندسی محیط‌زیست دارد.

شاید نیازمند کمک‌های فنی- مهندسی

باشد که از دانشگاه‌ها بگیریم و بعد از آن

هم حوزه فضای سبز است.

■ **برگزاری این دوره جشنواره و**

جمع‌آوری پژوهش‌ها تا چه اندازه

می‌تواند در تدوین طرح‌های خدمات

شهری و محیط‌زیستی تأثیرگذار

باشد؟

■ خیلی زیاد. به‌خصوص اینکه ممکن

است اکنون برخی از مسائل در شهر از نظر

حمایت مغفول مانده باشد.

■ **به‌عنوان مثال چه طرح‌هایی؟**

■ میراث طبیعی شهر تهران شامل گونه‌های

گیاهی که باید محافظت شود مقوله مهمی

است. در این مورد از پژوهش‌هایی که انجام

شده است عقب هستیم. الان شهرداری از

میراث طبیعی در حوزه شهری حمایت

پژوهشی می‌کند. یعنی پژوهشگران را

تشویق می‌کند که در این موضوع فعالیت

کنند

■ **نگاه**

پژوهش، مهم‌ترین رکن مدیریت دانایی‌محور

دانایی و مدیریت مبتنی بر دانایی در دنیای امروز یکی از محورها و

شاخص‌های اصلی پیشرفت و بالندگی هر جامعه است. سنجش سطح

دانایی هم به میزان تولید و مصرف اطلاعات و دسترسی سریع و آسان

به آن وابسته است. نکته قابل توجه اینکه دانایی و مدیریت مبتنی بر

آن یا بر اساس پژوهش دیگران یا پژوهش‌هایی که خود انجام می‌دهیم

به دست می‌آید. بنابراین، می‌توان «پژوهش» را مهم‌ترین رکن تحقق

مدیریت دانایی‌محور و جامعه دانا دانست.

مدیریت شهری نیز از جمله عرصه‌هایی است که ضرورت انجام امور

بر اساس یافته‌های پژوهشی در آن بیش از سایر عرصه‌هاست.

اهمیت تحقیق و پژوهش در زمینه مسائل شهری از آنجا نشئت

می‌گیرد که انجام مطالعات روزآمد درباره مسائل شهر، نگاهی

آماری و تحلیلی به شهر و مسائل آن را طلب می‌کند. این نگاه

تحلیلی با بهره‌گیری از نظرات کارشناسانه می‌تواند مدیریت

شهری را با نظارت شورا به سوی بالندگی و توسعه متوازن هدایت

کند. این در حالی است که تا پیش از این، برخی از تصمیم‌گیری‌ها

و سیاستگذاری‌ها در زمینه مسائل شهری به دلیل نبود پژوهش

و همچنین ناهم‌نگی با شرایط موجود، خسارات اقتصادی و

آسیب‌های اجتماعی فراوانی را در پی داشته است و اکنون تلاش

می‌شود ضمن متوقف کردن قطار این رویه، مدیریت شهری را در

ریل تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری مبتنی بر پژوهش قرار داد.

متأسفانه حوزه محیط‌زیست و خدمات شهری از جمله حوزه‌هایی

است که طی سال‌های گذشته بیشترین لطمه را به دلیل انجام

پروژه‌های فاقد پژوهش و ارزیابی‌های محیط‌زیستی دیده است؛

به طوری که می‌توان مهم‌ترین مسائل اورژانسی و چالشی

مدیریت شهری را در این‌ین حوزه مورد ارزیابی قرار داد. گواه

این مدعا آخرین نظرسنجی انجام شده از شهروندان تهران در

خصوص اولویت‌هایشان در عرصه مدیریت شهری است. در این

چارچوب، اولویت‌های اصلی شهروندان تهران متمرکز بر ۲مقوله

آلودگی و ترافیک است که ارتباط تنگاتنگی با شرایط محیط‌زیست تهران

دارد و نقش مهمی در حیات اجتماعی شهر ایفا می‌کند.

کمیته محیط‌زیست و خدمات شهری شورای شهر، تلاش خود را برای

جهت بخشیدن به طرح‌های مدیریت شهری در حوزه محیط‌زیست

با پشتوانه پژوهش‌های علمی براساس آخرین متدها و استانداردهای

جهانی مبتنی بر نیازهای شهری سامان داده است. در این زمینه،

سازمان بوستان‌ها و فضای سبز تهران به ایجاد ایستگاه تحقیقاتی

فضای سبز برای انجام پژوهش‌های لازم با هدف تغییر الگوی کشت،

سازمان مدیریت پسماند شهر تهران با همکاری مرکز مطالعات شهر

تهران به تهیه و تدوین طرح جامع مدیریت پسماند و شرکت کنترل

کیفیت هوای تهران با مشارکت نهادهای علمی و آژانس‌های بین‌المللی

برای روزآمد کردن لیست سیاهه انتشار و طرح‌های مربوط برای پایش

و کاهش آلودگی هوا اقدام کرده‌اند. بسامان رسیدن این اقدامات البته

خود نیازمند برداشتن گام دیگری مبتنی بر تخصیص بودجه به طرح‌ها و

پروژه‌های ضروری همراه با پشتوانه پژوهش و ارزیابی‌های زیست‌محیطی

در هنگام بررسی و تصویب لایحه سالانه بودجه در صحن شورااست؛ زیرا

در برخی موارد شاهد هستیم که بین یافته‌های علمی با اولویت‌ها و اجرا

فاصله وجود دارد.

مهندس آرش حسینی میلانی

برگی از پژوهش

تجربه‌ای فرایندی در بازشناخت دانش بومی

تجربه بازشناخت نسبت و رابطه انسان و آب در گستره سکونتگاهی چند هزار ساله‌ای که امروز کلاتشهر تهران نامیده می‌شود، از سال ۱۳۹۴ به همت جمع کوچکی از چند معمار و شهرساز دانشگاهی و حرفه‌مند زمینه‌گرا شکل گرفته که ذیل عنوان دبیرخانه آب‌های تهران با حمایت مالی و اجرایی شهرداری تهران فعال است و در سال‌های ۱۳۹۶ (با حمایت معاونت فنی و عمرانی، سازمان مشاور فنی و مهندسی و شرکت خاکریزآب) و ۱۳۹۷ (با حمایت شهرداری منطقه ۱۲) ۲ مرحله از این پژوهش عملی مشارکتی را به روشی که در ایران کمتر مسبق به سابقه است به انجام رسانیده‌اند.

موضوع پژوهش در ۳ بخش تعریف شده:

۱) وقتی که آب در شهر جاری باشد. (دربند؛ شمیران: آب / رودره / ما مردمان)

۲) وقتی که آب در زیر شهر جاری باشد. (سنگلج؛ تهران: کاریز / کهن شهر / خانه من)

۳) وقتی که آب از زمین جوشیده و شهر باستانی را حول خود شکل داده باشد. (چشمه‌علی؛ شهر ری: چشمه / اسطوره / فردای شهر ما)

هدف پژوهش، بازشناخت دانش بومی در مواجهه با عنصر آب

در شهر دیروز، برای دستیابی به فنون و روش‌های نو و ابداعات زمینه‌گرایانه در بازطراحی زیرساخت‌های آبی و توسعه عرصه‌های عمومی در کلاتشهر امروز است. نوع پژوهش، کاربردی به روش عملی، مشارکتی است و روش انجام آن برگزاری سلسله نشست‌ها و کارگاه‌های تخصصی با حضور و مشارکت صاحب‌نظران دانشگاهی و حرفه‌مندان و مدیران شهری است که برای دو موضوع اول و دوم به سرانجام رسیده و دستاوردها در قالب دو مسابقه کارگاهی طراحی با تمرکز بر آب جاری، برای دو مکان در شهر تهران (خیابان دربند و امتداد قنات سنگلج) با طراحان مشتاق و جوان، به‌ویژه دانشجویان معماری و شهرسازی و طراحی منظر و مرمت شهری به اشتراک گذاشته و طرح‌های منتخب داوران از سوی شهرداری تهران تقدیر شد. اجرای موضوع سوم، از طریق مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران به‌عنوان حامی مالی و اجرایی دبیرخانه آب‌های تهران در دست اقدام است.

غزال کرامتی
معمار و طراح شهری، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکز و مشاور کمیته محیط‌زیست شورای اسلامی
شهر تهران از ۱۳۹۳

حمل و نقل و ترافیک

خلاصه طرح جامع مدیریت پسماند شهر تهران

طرح جامع مدیریت پسماند شهر تهران با چشم‌اندازی ۲۰ساله، برای اصلاح سیستم مدیریت پسماند شهر تهران و ارائه برنامه عملیاتی یکپارچه برای مدیران و ذینفعان مختلف و با رویکردی استراتژیک، به همت مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران تعریف شده و در دست تهیه است. علاوه بر الزامات کارشناسی و تخصصی، اسناد بالادستی همچون ماده ۴۴ بین‌نامه اجرایی قانون مدیریت پسماند، ماده ۲۹ برنامه ۵ ساله دوم و ماده ۵۸ برنامه ۵ ساله سوم توسعه شهر تهران بر لزوم تهیه طرح جامع مدیریت پسماند تأکید می‌کند.

مهم‌ترین اهداف تهیه طرح عبارتند از حداقل‌سازی تولید انواع پسماند، دفن و آثار زیست‌محیطی، حداکثرسازی تفکیک از

مبدأ، بازیابی مواد باارزش پسماندها، ساماندهی و مدیریت فعالان غیررسمی پسماندها و ارتقای محصولات بازیافتی، شناسایی خلأهای قانونی و اجرایی و پیشنهاد برای اصلاح آن، تبیین و بازنگری وظایف مدیریت اجرایی به‌سوی مدیریت هدفمند و یکپارچه به سبب ساختار سازمانی، حداقل‌سازی نارضایتی‌های اجتماعی و افزایش رفاه شهروندان و حداکثرسازی بهره‌وری اقتصادی با توجه به مسئولیت شهرداری درباره پسماند عادی تولید شده شهری، تمرکز مطالعات طرح جامع بر روی پسماند خانگی و پس از آن بر روی نخاله ساختمانی شهر تهران است. امید است که با همکاری همه ذینفعان، طرح جامع پسماند شهر تهران، منجر به ایجاد تحولی رو به رشد در ساختار فعلی مدیریت پسماند شهر تهران شود.

یادداشت

دکتر محمد علیخانی
رئیس کمیسیون
حمل‌ونقل و ترافیک
شورای شهر تهران

حل مشکلات شهری با روش‌های علمی

جهان معاصر، آوردگاه تحولات شگرف و شتابنده شده است و تغییرات، چنان غافلگیرکننده و برق‌آسا از راه می‌رسند که حتی لحظه‌ای درنگ می‌تواند به بهای گزاف غافلگیری راهبردی در عرصه‌های گوناگون تمام شود. این خطر وجود دارد که اگر رویکردهای خود را متناسب با تهدیدها و فرصت‌های ناشی از این تحولات طراحی نکنیم و مسائل مطرح در این حوزه‌ها را به دقت و با موشکافی لازم مورد مطالعه و پژوهش مستمر قرار ندهیم و اجازه دهیم که تغییر و توسعه به‌صورت نامنظم و بدون مدیریت هدف‌دار شکل بگیرد در آینده با مشکلاتی به مراتب بیشتر و بزرگ‌تر از مشکلات امروز مواجه می‌شویم. با نگاهی به مسائل شهری در کلانشهرهای دنیا از جمله شهر تهران، می‌توان دریافت که تقریباً همه مدیران شهری با مشکلات مشابهی در

شهرهای خود روبه‌رو هستند. تهران نیز مانند بسیاری از شهرها، معضل ازدحام خودروها در معابر شهری را دارد؛ چالش بزرگی که از نتایج آن ایجاد آسیب‌های جدی بر سلامت جسم و روان شهروندان است. بدون تردید اکنون یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های سیاست‌گذاران و مدیران شهری در کلانشهر تهران، ایجاد سیستم حمل‌ونقل ایمن، پایدار و فراگیر است؛ به‌طوری که بتواند راهکار سودمندی برای شهروندان ایجاد کند.

طی سال‌های گذشته، سیستم مدیریت شهری برای بهبود وضع ترافیک، شبکه بزرگراهی و تقاطع‌های غیرهمسطح ساخته است اما تجربه نشان داد که ساخت پل و بزرگراه به تنهایی پاسخ مناسبی برای حل معضل ترافیک و آلودگی هوای شهر تهران نیست. هرچند ممکن است که در کوتاه‌مدت مشکل را رفع کند. بنابراین با افزایش مطلوبیت استفاده از خودروهای شخصی شهر پس از مدتی با مشکلات جدیدی در حوزه ترافیک مواجه خواهد بود.

مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته در اقصی نقاط دنیا بر اقتصادی نبودن استفاده از خودروهای شخصی تأکید دارد. به همین دلیل در بسیاری از شهرها گسترش زمینه‌های لازم برای استفاده از وسایل حمل‌ونقل عمومی و روش‌های نوین در مدیریت ترافیک و بازطراحی حریم خیابان‌ها و پیاده‌راه‌ها برای بهبود وضعیت شهرها در اولویت سیاست‌های آنها قرار گرفته است.

در واقع، هدف آنها اعمال روش‌های برنامه‌ریزی کارا با رویکرد مطالعاتی و پژوهشی با توجه به استفاده از فن‌آوری‌های نوین است تا از این طریق بتوانند کیفیت زندگی را در محیط‌های شهری خود ارتقا دهند. سیستم مدیریت شهری تهران نیز از این امر مستثنا نیست؛ به‌طوری که با مرور بر مبانی علمی و تجارب جهانی در حل مشکلات شهری، تنها یک راه‌حل را می‌توان برای حل مشکلات حوزه حمل‌ونقل در تهران ارائه کرد و آن هم توسعه حمل‌ونقل همگانی است. برنامه‌های اجرایی در این حوزه باید اولویت‌دار، تحقق‌پذیر و قابل سنجش باشد تا بتوانیم شاهد ارتقای کیفیت زندگی در این شهر باشیم. ▮

یادداشت

شهربانو امانی
عضو‌شورا و رئیس
کمیته حمل و نقل
شورای اسلامی
شهر تهران

تهران، شهر بی‌نظیری است. کوه‌های بلند شمال آن چشم‌اندازی ایجاد کرده که در بین شهرهای جهان کم‌نظیر است. در مسیر بادهای غربی و شمالی قرار گرفته و آبش از قدیم به سبکی معروف بوده است. طبیعت ملایم و معتدل و تنوع جمعیتی بی‌مانندی دارد. همین تنوع، جمعیتش را نیز ملایم و معتدل و آن را بستری برای زایش‌های فکری و فرهنگی کرده است. تنوع جمعیتی، بافت محله‌ای تهران را غنی و پرمعنا کرده است. تهران در مرکز تبادلات شرقی – غربی و شمالی – جنوبی کشور و منطقه واقع است. اقتصاد بزرگ و جوان دارد؛ آمیزه‌ای از هردو اقتصاد سنتی و مدرن. تهران بهترین دانشگاه‌های ایران و منطقه را در خود جای داده است. اینها و بسیاری ویژگی‌های دیگر، تهران را در موقعیت بی‌نظیری نه تنها برای شغل و تحصیل بلکه برای زندگی قرار می‌دهد.

ولی واقع امر این‌گونه نیست. مردم از تهران فراری‌اند. مردم در تهران کلافه‌اند. سلامتی مردم تهران در خطر است. تهران شهری بسیار آلوده است. آلوده دود، صوت، فلزات سنگین. بنزین و گازوئیل و آلوده خودرو. تهران به یک منطقه ویژه بزرگ برای خودروها تبدیل شده که زیر حجم انبوهی از دود جولان می‌دهند. خودروهایی که حتی اگر تردد هم نکنند پارکینگ بزرگی می‌سازند. در واقع جایی برای آدم‌ها در شهر نیست. تهران فعلی محلی برای رشد و بالندگی افکار و ایده‌ها و تشکیل اجتماع سالم و محلی برای فراغ بال تهرانی‌ها نیست. در ابتدای شکل‌گیری شورای پنجم، عضو کمیسیون حمل‌ونقل شورا شدم. با اتکا به تجربیات گذشته‌ام در بهز بستی، مجلس و محیط‌زیست، شاید طبیعی‌تر بود که کمیسیون‌های اجتماعی یا بودجه یا محیط‌زیست را انتخاب کنم، ولی به نظرم آمد اجتماعی‌ترین و اقتصادی‌ترین و زیست‌محیطی‌ترین مسئله تهران که مدت‌هاست دچارش هستیم و تهران زیبا را از ما ستانده، خودروها هستند. خودروها و همچنین موتورسیکلت‌ها کاری کرده‌اند که دیگر نه دماوند را می‌بینیم و نه توجال را. خودروها اقتصاد بزرگ تهران را می‌مکند و سلامتی تهرانی‌ها را به مخاطره انداخته‌اند. محله‌هایمان نیز پارکینگ خودروها شده است.

هدفم را بر مبارزه با خودرو گذاشتم. اما پرهیز کردم از واکنش‌های انفعالی و راه‌حل‌های یک‌شبه و مقطعی. اینها در ابعاد تهران پاسخگو نیستند. تهران TOD لازم داشت. نوعی از بازآفرینی شهری که درنهایت سفرهای شهر را از خودرو به پیاده و عمومی تبدیل می‌کند. شورای پنجم، شورایی منسجم، متمرکز و مطلع است. مدیریت شهری نیز آشنا به علم روز است. مطالبات مدنی نیز همراهم شد. شد آنچه باید می‌شد. تلاشی ۲ساله منجر به ۲تصمیم‌گیری مهم شد. طرح تفصیلی تهران براساس TOD بازنگری و خیابان‌های تهران کامل شود. این دو، تهران را در میان و بلندمدت به‌صورت بازگشت‌ناپذیری از شر خودروها رها خواهد کرد. هردو کار اکنون آغاز شده و ثمراتش را ان‌شاءالله در همین دوره خواهیم دید. باید صبور بود. برای آماده‌سازی گام بزرگ زمانی لازم دارد. ▮

یادداشت

مهندس محمدحسین نوروزی
مدیر حمل و نقل و
ترافیک مرکز مطالعات و
برنامه‌ریزی شهر تهران

رویکرد انسان‌محور با حمایت دولت و مجلس

با خاتمه جنگ جهانی دوم و آغاز نیمه دوم قرن بیستم میلادی، کارخانه‌های خودروسازی به‌عنوان نمادهای توسعه صنعتی در اروپا و آمریکا گسترش پیدا می‌کردند و شهرنشینی که هر روز جمعیتشان به واسطه اشتغال در مراکز صنعتی بیشتر می‌شد، بازار هدف تولیدات خودرو بودند و تردد در شهرها افزایش می‌یافت. بر همین اساس، مدیران شهری اقدام به توسعه و ساخت شبکه بزرگراهی کردند و در عمل، میزان بزرگراه‌های هر شهر شاخصی برای ارزیابی توسعه‌یافتگی آن محسوب می‌شد. در دهه‌های بعد با بروز آسیب‌هایی مثل

حاشیه‌نشینی و ترافیک‌های سنگین در کنار بحران‌های جهانی انرژی و محیط‌زیست، این نگاه حاصل شد که مسیر حل مشکلات شهر از توسعه شبکه معابر نمی‌گذرد؛ پس راهبردهایی مانند توسعه حمل‌ونقل عمومی و مدیریت تقاضای سفر

مورد استفاده قرار گرفت. با نزدیک شدن به قرن بیست و یک و بروز انقلاب ارتباطات، مدیریت ترافیک با بهره‌گیری از فن‌آوری‌های جدید و اطلاع‌رسانی مورد توجه قرار گرفت. در تمام این مسیر می‌توان مشاهده کرد که نظام مدیریت شهری تهران تا حد امکان پایه‌پای رویکردهای جهانی پیش آمده است که نمونه‌های آن در آغاز بزرگراه‌سازی در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ شمسی، ایجاد محدوده طرح ترافیک در دهه ۶۰ و ایجاد مرکز کنترل ترافیک در دهه ۷۰ مشاهده می‌شد.

اما اتفاق اصلی که متأسفانه تهران در همراهی با آن دچار مشکل شده است، در ۲۵دهه اخیر بروز کرده و آن غلبه رویکرد انسان‌محوری بر رویکرد خودرومحور مدیریت شهرهاست. در حالی که در شهرهای توسعه‌یافته به‌طور متوسط، بیش از ۲۵درصد سفرها با انواع وسایل حمل‌ونقل پاک اتفاق می‌افتد، شاهد آن هستیم که سهم این نوع از سفرها در شهر تهران کمتر از ۲درصد است و در مقابل سهم ۲۵درصدی وسایل شخصی در تهران افزون بر ۵۰درصد است. انسان‌محوری به آن معناست که شهر را مناسب افراد و پاسخ به نیازهای اجتماعی آنان و با توجه به پارامترهای زیست‌محیطی و اقتصادی طراحی کنیم، نه متناسب با تردد روان‌تر و بیشتر خودروها. در شهر انسان‌محور تلاش می‌شود که با جابه‌جایی کمتر خودروها دسترسی بیشتری فراهم شود و این امر در قالب خیابان‌های شهری که خطوط ویژه و ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی، پیاده‌روهای بسیار خوب و مسیرهای دوچرخه‌سواری مناسب دارند متبلور می‌شود.

اگرچه در سال‌های اخیر شهرداری تهران به‌ویژه مجموعه حمل‌ونقل و ترافیک در این زمینه گام‌هایی برداشته ولی رویکرد انسان‌محور هنوز به رویکرد غالب تبدیل نشده است. اتفاقی که علاوه بر همگامی و همسویی تمام ارکان مدیریت شهری از شورای شهر تا معاونت‌های مختلف شهرداری (به‌ویژه شهرداری، عمران و حمل‌ونقل) نیازمند حمایت و برنامه‌ریزی از جانب مجلس و دولت نیز هست تا گام‌های مثبتی که در شهر برداشته می‌شود بی‌تأثیر نشود و همه شهروندان امکان بهره‌مندی از برکات و مزایای آن را پیدا کنند. ▮

یادداشت

سیدعلی صفوی
دکتری طراحی شهری
و عضو هیئت علمی
دانشگاه تربیت مدرس

مدیریت شهری، نیازمند پشتوانه فکری و علمی

پژوهش‌های شهری پشتوانه اصلی مدیریت یا همان نظام تصمیم‌گیری در شهرها هستند. نظام مدیریت شهری بدون پشتوانه فکری و علمی دچار اقدامات اقتضایی و مبتنی بر سعی و خطا می‌شود. چنین اقداماتی با این شیوه در یک سیستم پیچیده شهری مانند کلانشهر تهران می‌تواند بسیار پرهزینه باشد و سبب هدررفت سهم زیادی از بودجه بدون دستیابی به نتیجه‌ای مفید شود. علاوه بر این، اقدامات غیرآلمانه از ۲منظر دیگر نیز برای شهر آسیب‌زاست؛ اول اینکه با از دست رفتن بودجه، فرصت (هزینه و زمان و امکانات اجرایی و...) برای انجام سایر فعالیت‌ها محدود خواهد شد. به‌طور مثال، بعد از ساخت چند بزرگراه متوجه می‌شویم که چاره ترافیکی شهر تهران توسعه بزرگراهی نیست. در واقع آنچه در دانش تخصصی تحت عنوان دور باطل اتواتو

(بزرگراه بیشتر اتومبیل بیشتر) سال‌ها پیش مردود شناخته شده است. به‌طور مثال هزینه چند ۱۰هزار میلیارد تومانی ساخت بزرگراه طبقاتی صدر، نه تنها ترافیک را کم نکرد بلکه موجب افزایش خودرومداری شهر شد. در واقع هزینه گزافی که می‌توانست شبکه مترو را تکمیل کند، بدون نتیجه قابل قبولی از دست رفت. دوم اینکه با مداخلات گسترده غیر تخصصی در شهر، امکان بازگرداندن شرایط به قبل نیز از بین می‌رود و به دلیل مشکلات حقوقی و هزینه‌های گزاف تخریب و آواربرداری، این کار غیرممکن است. نمونه بارز آن برج‌ها و مال‌هایی است که قارچ‌گونه در تهران در حال رشد هستند و معضلات ترافیکی زیادی را در شبکه‌های معابر اطراف و همچنین بافت اجتماعی پیرامون و کیفیت زندگی آنها ایجاد کرده‌اند، با فرض پی‌بردن به چالش‌های آنها نمی‌توان شرایط را به قبل برگرداند و احتمالاً برخی را تخریب کرد.

در آسیب‌شناسی این‌گونه رویه‌ها در شهر تهران با یک فرایند چندوجهی مواجه‌ایم که باید به نبود یکپارچگی نظام تصمیم‌گیری در تهران به‌عنوان مهم‌ترین عامل اشاره کنیم. فقدان یکپارچگی در این نظام موجب تضعیف دامنه عملکرد شهرداری و مواجهه با مغایرت‌های فکری در سیستم‌های متداخل تصمیم‌گیری است. (۲۱دستگاه مدیریتی). این وضع سبب می‌شود که فرایندهای اجرایی و تصمیم‌گیری در شهر چنان آشفته، مغشوش و پیچیده شود که مباحث پژوهشی اولویت خود را در این میان از دست بدهند. توسعه ناکارآمد مسیرهای دوچرخه، ایرادهای مربوط به سیاست تجمیع در بافت فرسوده و به هم ریختن نظم دانه‌بندی بافت و اغتشاش فرم کالبدی، تراکم‌فروشی نامتوازن و بی‌برنامه در شهر و موارد مشابه بسیار، ناشی از تبعات ارتباط ناقص نظام تصمیم‌گیری با نظام تصمیم‌سازی است که وظیفه مطالعات برای پشتیبانی نظری از تصمیمات عملی، نظام تصمیم‌گیری را در رهنمون شهر به سوی آینده‌ای مطلوب و شهری زیست‌پذیر دارند. ▮

دکتر علی اکبر کریمی، عضو کمیسیون اقتصادی مجلس:

توسعه شهری تحقیق و پژوهش نیاز دارد

زینب زینالزاده

چه ارگان و نهادی در توسعه شهری بیشترین سهم را دارد؟ واقعیت این است که توسعه شهری موضوعی بسیار گسترده است و ابعاد متنوعی دارد. بیشترین موضوعاتی که در توسعه شهری مطرح می‌شود، جزء وظایف شهرداری‌هاست. البته نهادها و دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی دیگری در این امر دخالت دارند، اما شهرداری بیشترین سهم را در این زمینه دارد.

آیا توسعه شهری در دهه‌های اخیر دچار تحول شگرف شده و به موضوعی چندوجهی و پیچیده تبدیل شده است؟ این موضوع حقیقت دارد و باید پذیرفت که طی دهه‌های گذشته، مسائل حوزه توسعه شهری از سادگی به سمت پیچیدگی رفته است. یکی از مسائلی که مصداق بارز این ادعاست حمل‌ونقل درون‌شهری است. در گذشته این موضوع به دلیل کم بودن شبکه‌های معابر شهرها و تعداد کم وسایل نقلیه، موضوعی ساده تلقی می‌شد، اما امروزه به دلیل گستردگی شهرها و وجود میلیون‌ها دستگاه انواع وسایل نقلیه سبک و سنگین، موضوع حمل‌ونقل درون‌شهری و ترافیک را به پیچیده‌ترین مسائل حوزه توسعه شهری تبدیل کرده است.

برای پاسخ دادن به پیچیدگی شهرهای توسعه یافته چه باید کرد؟ پرداختن به همه مسائل و مشکلات موجود در شهرهای توسعه یافته نیاز به دانش، تخصص و علم دارد. با توجه به اینکه مسائل مربوط به حوزه شهری جدیدند، به‌طور قطع باید برای حل آنها کار تحقیقاتی و پژوهشی انجام شود. به‌طور نمونه در ۵۰ سال گذشته با پدیده ترافیک مواجه نبودیم، اما الان در

بسیاری از کلانشهرها به یکی از معضلات جدی تبدیل شده است و به همین دلیل، انجام تحقیقات و پژوهش‌های علمی با رویکرد کاربردی در هر شهر، کلانشهر و کشور نه تنها می‌تواند به حل این معضل و پدیده کمک کند، بلکه به یک ضرورت تبدیل شده است.

مهم‌ترین راهکار ارائه شده برای رفع معضلات حوزه حمل‌ونقل شهری چیست؟

در بسیاری از شهرهای بزرگ موضوع‌هایی که مدیران شهری دنبال می‌کنند کاستن تردد وسایل نقلیه خصوصی و تأکید بر استفاده از وسایل حمل‌ونقل عمومی است. انواع وسایل حمل‌ونقل عمومی از وسایل نقلیه سنگین مانند اتوبوس‌هایی با ظرفیت بالا گرفته تا مترو و تراموا و مونوریل در جهان مورد استفاده قرار می‌گیرند. بهره‌برداری از این وسایل نقلیه با توجه به شرایط اقلیمی و محیطی و سرزمینی،

نیازمند پژوهش است. در واقع به کمک همین پژوهش‌هاست که می‌توان با حداقل هزینه و سرمایه‌گذاری بهترین روش خدمت‌رسانی را انتخاب کرد و به هدف مطلوب رسید.

آیا به‌نظر شما پژوهش‌های انجام شده به‌ویژه در حوزه حمل‌ونقل کاربردی‌اند و به حل مشکلات شهرها کمک کرده‌اند؟ در کشور ما با توجه به وجود شورای عالی حمل‌ونقل

و ترافیک که در وزارت کشور تشکیل می‌شود، تصمیمات، مبتنی بر گزارش‌های ارائه شده از سوی مشاوران مجرب و متخصص، همچنین تحقیقات دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، گرفته می‌شود و در خیلی از موارد هم مفید بوده است. بنابراین در کاربردی بودن پژوهش‌ها شکی نیست و باید با توسعه ظرفیت‌های علمی و تخصصی شرایط مطلوبی در کشور ایجاد

در بسیاری از شهرهای بزرگ یکی از مهم‌ترین موضوع‌هایی که مدیران شهری دنبال می‌کنند کاستن تردد وسایل نقلیه خصوصی و تأکید بر استفاده از وسایل حمل‌ونقل عمومی است

کرد تا شاهد توسعه شهری ایده‌آل در حوزه حمل‌ونقل و ترافیک شهری باشیم.

آیا نمونه‌هایی از کارهای پژوهشی و تحقیقاتی انجام شده در حوزه حمل‌ونقل را که کاربردی و مؤثر بوده‌اند، سراغ دارید؟ امروزه یکی از معضلاتی که مردم در حوزه حمل‌ونقل با آن مواجه‌اند انتخاب نوع وسیله و مسیر درست است. این معضل با کار تحقیقاتی و فعالیت استارت‌آپ‌ها برطرف برای شده و امروز مردم برای تردد با حداقل قیمت، بهترین وسیله و کوتاه‌ترین مسیر را انتخاب می‌کنند. همچنین فعالیت اپلیکیشن‌های مسیریاب که پشته‌های تحقیقاتی داشته‌اند، کمک شایانی به مردم و صرفه‌جویی در انرژی می‌کند. اینها نمونه‌هایی از فعالیت‌های پژوهش‌محور در حوزه حمل‌ونقل هستند. باید کارهای پژوهشی و تحقیقاتی را توسعه دهیم تا مردم بتوانند از دستاوردهای آنها در زندگی روزمره استفاده کنند.

کار پژوهشی نیاز به بودجه و اعتبار مالی دارد. آیا دولت بودجه‌ای برای این کار اختصاص می‌دهد؟ کارهای مربوط به حوزه شهری توسط شهرداری‌ها انجام می‌شود و دولت بودجه مجزایی به این تحقیقات نمی‌دهد. چراکه نهاد شهرداری، مستقل است. اما وزارتخانه‌هایی مانند وزارت راه و شهرسازی و وزارت کشور که در امور شهری دخیل هستند، بودجه دارند و می‌توانند در این کار به شهرداری‌ها کمک کنند.

دکتر علی دشتی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد و دبیر هیئت رئیسه شورای عالی استان‌ها:

پژوهش در راستای کشف مطالبات مردم باشد

ترافیک معضلی است که تنها یک نهاد در آن دخیل نیست و همه نهادهای مرتبط باید پای کار بیایند

وقتی سخن از تحقیق

و پژوهش به میان

می‌آید، ذهن‌ها به

کارهای تحقیقاتی و

پایان‌نامه‌های دانشگاهی

و مقاله‌های استادان

معطوف می‌شود. همه

گمان می‌کنند کارهای

پژوهشی، در راستای

بررسی نقاط قوت و

ضعف یک معضل یا

پدیده انجام می‌شود

و این تفکر، همگانی

شده است. دکتر

«علی دشتی»، عضو

هیئت علمی دانشگاه

آزاد و دبیر هیئت رئیسه

شورای عالی استان‌ها،

نظر متفاوتی دارد و

می‌گوید: «تحقیقات

برای اینکه کاربردی

شود باید در راستای

کشف مطالبات و

خواسته‌های مردم

باشد.» او در این

گفت‌وگو توضیحات

بیشتری از نقش

و جایگاه تحقیق و

پژوهش در مدیریت

شهری و دلایل نقاط

ضعف پژوهش‌ها در

کشور و کلانشهر تهران

ارائه می‌دهد.

■ «تهران شهر زیست‌پذیر و شهروند

مشارکت‌پذیر» یکی از شعارهای

مدیران شهری بوده و هست. هدف از

این شعار جلب مشارکت شهروندان

است. آیا تحقیق و پژوهش درباره

چگونگی جلب مشارکت شهروندان

ضرورت دارد و انجام شده است؟

■ در دوره معاصر در بسیاری از کشورها

مدیران و مسئولان به دنبال شهرسازی

و شهرداری مشارکتی هستند. یعنی

دوره برگزاری انتخابات و انتخاب یک

فرد به‌عنوان مدیر و فراموشی افراد

انتخاب‌کننده، گذشته است. به عبارت

دیگر در دوره معاصر مدل‌های مدیریت

شهری منوط به حضور و مشارکت

شهروندان است. بنابراین مشارکت

شهروندان در جامعه امری لازم و

ضروری است و پیش‌نیاز جلب

مشارکت، وجود پژوهش‌ها

و زیرساخت‌های فکری

و فرهنگی است تا بتوان از طریق آنها

به نظرات شهروندان دست یافت. پس

در یک کلام، برای مشارکت شهروندان

در مدیریت، نیاز به شناخت و فهمیدن

نیازهای مردم و اولویت‌بندی آنها است

و این امر محقق نمی‌شود مگر با برقراری

اتصال میان تحقیق و نیازهای مردم.

■ آیا تصمیم‌گیری براساس تحقیقاتی

که بر گرفته از نیاز شهروندان است،

منطقی و کارگشاست؟

■ وقتی پژوهش‌ها در راستای شناخت و

کشف نیازهای شهروندان و مردم جامعه

باشند و تصمیم‌ها منطبق بر مقتضای

محلی گرفته شود، بی‌تردید منطقی و

کارگشا خواهد بود. در اصل ۱۰۰ قانون

اساسی به صراحت درباره اداره امور هر

بخش از شهر و روستا و استان مواردی،

ذکر شده است و براساس همین اصل،

تصمیم‌ها باید جزئی باشد و این کار از

طریق برقراری ارتباط عمیق‌تر و دقیق‌تر

با مردم محقق می‌شود. تصمیم‌گیری

در ابعاد جزئی نکته بسیار مهمی است

که به نظر بنده در این مورد مرتکب

غفلت شده‌ایم و به همین دلیل در

جلب مشارکت شهروندان،

آن‌گونه که باید و شاید

موفق نبوده‌ایم.

■ آیا تحقیق و پژوهش

می‌تواند در مدیریت بهتر

شهر به مدیران ارشد و

میانی کمک کند؟

■ بی‌شک این اتفاق می‌افتد.

برای اداره بهتر شهر، نیاز به

شناخت مقتضیات محلی،

ویژگی‌ها و خواسته‌های

مردم است. بنابراین اگر

مدیران شهری یا مدیران هر

نهادهی نتوانند با مردم ارتباط

برقرار کنند از خواسته و

انگیزه آنها دور می‌شوند و

در چنین شرایطی پژوهش

نقطه مهمی محسوب

می‌شود و می‌تواند این

ارتباط را برقرار کند.

■ به نظر می‌رسد،

تحقیقات و پژوهش‌ها در

کشور از جایگاه خاصی

برخوردار نیستند. آیا این

موضوع صحت دارد؟

■ نمی‌توان به صراحت در

این‌باره صحبت کرد. اما تحقیق و پژوهش

نیاز به بودجه دارد و در کشور بودجه‌ای

که به این کار اختصاص داده می‌شود، کم

است، اما با همین کمبود هم پژوهش‌هایی

انجام می‌شود. نکته مهم این است که

در جهت‌دهی نوع پژوهش‌ها با مشکل

مواجه هستیم و آن‌گونه که باید و شاید

پژوهش‌ها، کاربردی و قابل استفاده

نیستند

■ چگونه می‌توان پژوهش‌ها را

کاربردی کرد؟

■ بیشتر پژوهش‌هایی که در دانشگاه‌ها

و در سطوح کارشناسی ارشد و دکتری

انجام می‌شود، مباحث شکلی و ظاهری

را در بر می‌گیرند و به امکان و شیوه

استفاده و کاربردی شدن آنها فکر

نمی‌شود. بنابراین پژوهش‌ها اگر با فکر

و ایده انجام و به سمت و سوی کاربردی

شدن سوق داده شوند، بی‌تردید گره‌ای

از مشکلات را باز می‌کند. آسیب دیگری

که پژوهش و تحقیقات را تهدید می‌کند،

این است که پژوهش‌ها، مدیریت محور

یا به عبارتی مدیر زده می‌شوند. به

این معنا که از افرادی که خودشان

مدیر هستند، می‌خواهیم پژوهش‌های

مربوطه را انجام دهند. این

کار درست نیست و برای

اینکه تحقیقات، راهبردی

شوند باید از افراد خارج از

مجموعه که غرق در سیستم

اداری نیستند و رویکرد

مشخصی دارند، استفاده

شود. به عبارت بهتر تلفیقی

از نظار مدیران اجرایی و

متخصصان بیرون مجموعه

که بتوانند نیازهای اداره و

شهر را به درستی تشخیص

دهند، در رأس پژوهش‌ها

قرار گیرند و از مدیریتگی و

آرمانگرایی پرهیز کنند.

■ چنددرصد طرح‌ها با

پشتوانه تحقیق و پژوهش

اجرا می‌شود؟

■ به‌طور کلی نمی‌توان در

این‌باره درصدی را اعلام

کرد زیرا بسیاری از پروژه‌ها

و طرح‌ها ابلاغی هستند

و به همین دلیل بدون

پشتوانه مطالعاتی اجرایی

می‌شوند. متأسفانه طرح‌ها

و پروژه‌ها به‌ویژه پروژه‌های

شهری، بلندمدت نیستند

و باید در فرصت کوتاهی اجرایی شوند

و همین شتاب‌زدگی مانع از تحقیقات و

آسیب‌شناسی طرح‌ها می‌شود و ممکن

است پس از اجرا، مشکلاتی داشته

باشند. اگر طرح‌ها و پروژه‌ها با مطالعه و

تحقیق و پژوهش پیش بروند و از همان

ابتدا پیوسته‌های فرهنگی و اجتماعی و

اقتصادی داشته باشند، بی‌شک اجرای آنها

به نفع مردم و حاکمیت خواهد بود.

■ کلانشهر تهران سال‌های زیادی

است که با معضل ترافیک دست

و پنجه نرم می‌کند. چرا تاکنون

پژوهشی برای رهایی از این معضل

انجام نشده است؟

■ ترافیک معضلی است که تنها یک

ارگان در آن دخیل نیست و عوامل

زیادی در به وجود آمدنش سهم دارند.

درباره انجام نشدن پژوهش و تحقیق در

این مورد، نمی‌توان گفت هیچ پژوهشی

انجام نشده است. کارهایی در این زمینه

انجام شده و تا حدودی کارگشا بوده اما

تا وقتی همه نهادها و ارگان‌های مربوطه

پای کار نیایند، نه تنها تحقیقات حاصلی

نخواهد داشت بلکه این معضل هم

برطرف نمی‌شود.

دکتر شهاب‌الدین کرمانشاهی، برای کاربردی شدن پژوهش‌ها در حوزه حمل‌ونقل راهکارهایی پیشنهاد می‌کند

ضرورت ایجاد پایگاه اطلاعاتی ترابری شهری

■ کارشناسان برای‌بن باورند که حمل‌ونقل شهری یک علم است. نظر شما دراین‌باره چیست؟

■ حمل‌ونقل شهری نه تنها یک علم بلکه دانش چند تخصصی است. موضوع حمل‌ونقل تنها به مهندسی ترافیک و مهندسی عمران معطوف نمی‌شود و با موضوعهایی چون طراحی شهری، برنامه‌ریزی شهری، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، اقتصاد و آی‌تی‌(IT) نیز ارتباط دارد.

■ با توجه به موارد مطرح شده، به نظر می‌رسد که دامنه تحقیقات در حوزه حمل‌ونقل بسیار گسترده است؟

■ بی‌تردید همین است. پژوهش‌های این حوزه بسیار وسیع و گسترده است، اما آنچه امروز در حوزه حمل‌ونقل خیلی مرسوم شده، برنامه‌ریزی درباره کاربری زمین، طراحی خیابان و مسائل تخصصی و مهندسی ترافیک است و می‌توان از این پژوهش‌ها برای سیاستگذاری و مدیریت و برنامه‌ریزی در حوزه حمل‌ونقل استفاده کرد.

■ ارتباط دانش حمل‌ونقل با دیگر موضوع‌ها را بیشتر تشریح می‌کنید؟

■ موارد زیاد است، اما موجز به چند مورد اشاره می‌کنم. استفاده از سیستم‌های هوشمند، کنترل هوشمند تقاطع‌ها، استفاده از روش‌های هوشمند اطلاع‌رسانی در حمل‌ونقل همگانی و شخصی، استفاده از تجهیزات مسیریابی مناسب برای عابران پیاده و دوچرخه‌سواران، موضوع‌های مشترک حمل‌ونقل و آی‌تی هستند.

بررسی اثرات طرح‌هایی چون قیمت‌گذاری محدوده زوج و فرد، توسعه بزرگراه‌ها و ایجاد پیاده‌راه‌ها وجه مشترک حمل‌ونقل و حوزه اقتصادی است. می‌توان بررسی رفتار و واکنش موتورسیکلت‌سواران و عابران پیاده را به مدت زمان تعیین شده چراغ‌های راهنمایی و رانندگی و هدایت مسیر در وجه روان‌شناسی بررسی کرد.

■ چه نهادهایی متولسی پژوهش در حوزه حمل‌ونقل شهری هستند؟

■ نهادها و ارگان‌های زیادی در حوزه حمل‌ونقل تحقیق و پژوهش می‌کنند. دانشگاه‌ها، یکی از شاخص‌ترین متولیان مطالعات در بخش حمل‌ونقل شهری‌اند.

■ در حال حاضر، بخش زیادی از پژوهش‌های انجام شده در حوزه حمل‌ونقل مربوط به چه بخش‌هایی می‌شود؟

■ واقعیت این است که پژوهش‌های انجام شده مربوط به واکنش شهروندان به سیاست‌های جدید مانند قیمت‌گذاری پارکینگ‌ها و شبکه‌های حمل‌ونقل است.

بخش فعالیست چون ترافیک، روش‌ها و تکنیک‌های مربوط به برنامه‌ریزی حمل‌ونقل شهری، روش‌های بهینه‌سازی و طراحی شبکه حمل‌ونقل همگانی و طراحی شبکه دوچرخه، مورد توجه دانشجویان است و معمولاً موضوع پایان‌نامه دانشجویان

کارشناسی ارشد و دکتری قرار می‌گیرد. در حوزه‌های روان‌شناسی شبکه حمل‌ونقل کمتر تحقیق و پژوهش انجام شده است.

■ آیا پژوهش‌های انجام شده کاربردی بوده‌اند؟

■ یک جواب مشخص نمی‌توان به این سؤال داد و نمی‌شود به صراحت اظهار نظر کرد که آیا تحقیق‌های انجام شده کاربردی بوده‌اند یا خیر. به هر حال پژوهش‌های قوی و ضعیف داشته‌ایم و بی‌شک همه آنها کیفیت یکسانی نداشته‌اند. به‌طور کلی در مقایسه با ۱۰ تا ۱۵ سال گذشته رشد خوبی در تحقیقات داشته‌ایم. هر چند مقالات نوشته شده به‌طور کامل نشان‌دهنده کاربردی بودن پژوهش‌ها نیستند، اما نشان می‌دهند در این حوزه تلاش‌هایی انجام شده است.

■ می‌توانید به برخی از تحقیقات اشاره کنید؟

■ به‌طور نمونه در حوزه ایمنی و برنامه‌ریزی حمل‌ونقل و واکنش استفاده‌کنندگان از وسایل حمل و نقل به سیاست‌ها و مدیریت تقاضای حمل‌ونقل، کارهای خوبی انجام و

برخی هم چاپ شده‌اند.

■ در حوزه حمل‌ونقل پاک هم تحقیقاتی انجام شده است؟

■ کمتر از ۱۰ سال است که به‌طور ویژه حوزه حمل‌ونقل پاک مورد توجه قرار گرفته است. تحقیق‌هایی هم در این حوزه انجام شده که می‌توان به موضوع ترویج و نهادینه کردن فرهنگ پیاده‌روی، بررسی رفتار عابران پیاده و موانع پیاده‌روی و بررسی موانع دوچرخه‌سواری که یکی از شیوه‌های حمل‌ونقل فعال است، اشاره کرد. به‌طور کلی واقعیت این است که در بخش پیاده و دوچرخه، نه تنها از نظر پژوهش کمبودهای جدی داریم، بلکه با مسئله پایهای و فراهم نبودن شبکه حمل‌ونقل پاک از دید مهندسی مواجه هستیم و باور دارم یکی از نخستین اولویت‌های شهر تهران، اصلاح پیاده‌روها و اصلاح شبکه پیاده‌روی و افزایش ایمنی و امنیت شبکه پیاده‌روی است.

■ مهم‌ترین چالشی که تهران در حوزه حمل‌ونقل با آن مواجه است چیست؟

■ پیاده‌روی نخستین و مهم‌ترین چالش

شهر تهران است. موضوع موتورسیکلت‌ها و مدیریت پارک حاشیه‌ای هم موارد دیگری هستند که نبود اعمال قانون و مقررات جدی به این چالش‌ها دامن می‌زند. آلودگی هوا مسئله دیگری است که شهروندان با آن دست به گریبانند و می‌توان با استفاده از فن‌آوری نوین مانند بهره‌گرفتن از اتوبوس‌های برقی جدید که با باتری کار می‌کنند، این معضل را به حداقل رساند.

■ حمل‌ونقل کالا چه سهمی از تحقیق‌ها و پژوهش‌ها دارد؟

■ یکی از نکات مغفول در حوزه حمل‌ونقل تهران، حمل‌ونقل کالا است متأسفانه

دراين‌باره فقر اطلاعاتی و مطالعاتی داریم. در هر صورت زمینه پژوهش در حمل‌ونقل، آنقدر گسترده است که باید با دقت نظر بیشتری اولویت‌بندی شود.

■ پیشنهاد شما برای کاربردی شدن پژوهش‌ها چیست؟

■ برای کاربردی شدن پژوهش‌ها می‌توان ۲ پیشنهاد ارائه داد. نخست، استفاده از توان محققان و کارشناسان داخلی مسلط به مسائل تهران و دوم، فراهم کردن و ایجاد پایگاه اطلاعات است. مسائل حمل‌ونقل شهری به سبب گستردگی جغرافیایی، تنوع شیوه‌ها و تنوع تصمیم‌گیران، نیازمند جمع‌آوری اطلاعات است. شهرداری می‌تواند با ابزار مکانیزه مانند دوربین‌های ثبت پلاک، دوربین‌های تردد، شمار و شناسگرهای تردد، اطلاعات را ثبت کند و پایگاه اطلاعاتی مناسبی در اختیار پژوهشگران قرار دهد و انتظار داشته باشد براساس این امکانات، راهکارهای مفید و مؤثری از پژوهش‌های کاربردی به‌دست‌آورد.

یکی از نکات مغفول در

حوزه حمل‌ونقل

تهران،

حمل‌ونقل

کالا است که

متأسفانه

دراين‌باره فقر

اطلاعاتی و

مطالعاتی داریم

ی‌عقوب آزاده‌دل، سال ۱۴۰۱ را

زمان تحقق سهم دوچرخه‌سواری در تردد تهرانی‌ها می‌داند

حمل‌ونقل پاك در مسیر توسعه

طرح جامع حمل‌ونقل

و ترافیک کلانشهر

تهران در راستای «شهر

انسان‌محور» براساس

و اولویت «حمل‌ونقل

انسان‌محور» از سال

۱۳۹۴ اجرا شده است.

این طرح به شکل ویژه

با توسعه حمل‌ونقل پاك

یا همان «دوچرخه»

همراه بوده و در سال‌های

اخیر، با ایجاد مسیرهای

سبز در معابر تهران، به

تدریج جایگاه خود را

میان وسایل حمل‌ونقل

عمومی پیدا کرده و

برنامه‌های مرتبط برای

توسعه حمل‌ونقل پاك

به پشتوانه تحقیقات

و پژوهش‌های علمی

انجام شده است. دکتر

«ی‌عقوب آزاده دل»،

مدیر واحد توسعه

سیستم‌های حمل‌ونقل

پاك معاونت حمل‌ونقل

و ترافیک شهرداری

تهران، بهره‌گیری از

دوچرخه به‌عنوان

بخشی از اجزای

ناوگان حمل‌ونقل

عمومی را برای حفظ

محیط‌زیست و

مقابله با آلودگی

هوا مثبت

آرزیایی و

در عین

حال تأکید می‌کند:

«توسعه حمل‌ونقل پاك

در سال ۱۴۰۱ به اوج

می‌رسد.»

«انسان محور کردن حمل‌ونقل عمومی

از یک سو به انسان و از سوی دیگر به

حوزه حمل‌ونقل و ترافیک برمی‌گردد و هر

۲ باید هم‌سو با یکدیگر مورد توجه قرار

گیرند. در سال‌های اخیر، تنها به توسعه

حمل‌ونقل توجه شده و متأسفانه موضوع

انسان‌اندکی مغفول مانده است.» دکتر

«ی‌عقوب آزاده‌دل» در ابتدای صحبت‌هایش

این مطلب را می‌گوید و در تشریح بیشتر

موضوع، انسان محور کردن حمل‌ونقل

عمومی را این‌گونه توضیح می‌دهد:

«توسعه حمل‌ونقل انسان محور، همان

توسعه حمل‌ونقل پاك یا دوچرخه است.

از سال ۱۳۹۷ برنامه‌های مربوط به توسعه

دوچرخه‌سواری بر اساس سند ۵ساله

دوچرخه‌سواری شهر تهران با پشتوانه

تحقیقات و پژوهش‌های انجام شده در این

حوزه، آغاز شده است. در واقع، نتایج همین

تحقیقات زمینه موفقیت این طرح را فراهم

کرد و امروز در حوزه حمل‌ونقل انسان

محور در شرایط و موقعیت

خوبی قرار داریم. هدف مهم

این کار اختصاص سهم یک

و نیم‌درصدی سفرهای

درون‌شهری تهران

به دوچرخه بوده

است که براساس

پژوهش‌ها و

پیش‌بینی‌ها در

سال ۱۴۰۱ محقق

می‌شود.»

واحد توسعه سیستم‌های

حمل‌ونقل پاك معاونت

حمل‌ونقل و ترافیک

شهرداری تهران، برنامه‌ها

را براساس پژوهش‌های

انجام شده پیش می‌برد

و قرار است در سال

۱۴۰۱ دوچرخه سهم

قابل توجهی در ناوگان

حمل‌ونقل عمومی داشته

باشد و به گفته دکتر

آزاده‌دل در آن سال

پیش‌بینی می‌شود که

روزانه به ۳۰۵ هزار سفر

درون‌شهری در تهران با

دوچرخه نایل شویم.

تحقیق روی

شیب‌های تهران

شیب تند برخی

معابر و فراهم نبودن

زیرساخت‌های لازم

برای توسعه حمل‌ونقل

انسان محور، دغدغه

مدیران شهری است.

آزاده‌دل با استناد به

تحقیقاتی که خود

و سایر کارشناسان

حوزه حمل‌ونقل و ترافیک شهری

انجام داده‌اند، می‌گوید: «زیرساخت‌ها

در مسیرهای شرقی- غربی یا برعکس

فراهم است و استفاده از دوچرخه با

استقبال خوب شهروندان مواجه شده،

اما مشکل اساسی کلانشهر تهران،

شیب تند مسیر جنوب به شمال است.

کارشناسان در این‌باره به‌طور ویژه

تحقیق و درجه و میزان شیب هر

معبر و نقطه به نقطه کلانشهر تهران

را استخراج کرده‌اند و با استناد

به آنها می‌توان مسیرهای سبز

دوچرخه را طراحی کرد. همین

تحقیقات نشان می‌دهد بخش

زیادی از شهر تهران به‌ویژه

مسیرهای شرقی و غربی و

برعکس مشکل شیب ندارد و

تمرکز تحقیقات در مسیرهای

جنوبی و شمالی است.»

نیمه اول

امسال، حدود

نیم‌درصد از

سفرهای کل

درون‌شهری

تهران با

دوچرخه انجام

شده و همین

عدد نشان

می‌دهد که

فاصله زیادی

با عدد مطلوب

و اختصاص

سهم يك و

نیم‌درصدی

حمل‌ونقل

عمومی نداریم

رفع مشکل شیب‌ها با

دوچرخه‌های دنده‌ای

براساس تحقیقات انجام شده

در حوزه توسعه حمل‌ونقل پاك،

مناطق يك و ۳ و شمال مناطق ۲،

۵، ۴ و ۶ با شیب تند مواجه هستند

و پژوهش‌ها نشان می‌دهد که

تندی این شیب‌ها دوچرخه‌سواری

را مشکل می‌کند. مدیر واحد

توسعه سیستم‌های حمل‌ونقل

پاك معاونت حمل‌ونقل و ترافیک

شهرداری تهران، این موضوع را

سدى برای توسعه حمل‌ونقل انسان

محور نمی‌داند و می‌گوید: «نتایج

به دست آمده از تحقیقات مربوط

به شیب کلانشهر تهران نشان

می‌دهد نمی‌توان زیرساخت‌ها را

برای مسیر دوچرخه فراهم کرد.

اما این ظاهر ماجراست. وقتی

هدف ما خدمت به شهروندان است

بی‌تردید از موانع عبور می‌کنیم و

به کمک تحقیق و پژوهش نقاط

شیبدار را شناسایی و با استقرار

دوچرخه‌های دنده‌ای و اشتراکی

بخش زیادی از این موانع را برطرف

می‌کنیم. بنابراین می‌توان در همه

معابر کلانشهر تهران شاهد توسعه

حمل‌ونقل پاك بود.»

خشت طلا، سهم تحقیقات

حمل‌ونقل پاك

در سال‌های اخیر، تحقیقات و

پژوهش‌های متعددی درباره توسعه

حمل‌ونقل پاك کلانشهر تهران انجام

شده و به پشتوانه همین تحقیقات، امروز

شاهد توسعه آن هستیم. همچنین به

گفته آزاده‌دل، امسال تحقیقات انجام شده

در حوزه حمل‌ونقل انسان محور، موفق

به دریافت جایزه خشت طلایی مدیریت

شهری شد: «همین امر نشان می‌دهد

کارشناسان موفق عمل کرده‌اند و براساس

آخرین آمارهای به دست آمده در نیمه اول

امسال، حدود نیم‌درصد از کل سفرهای

درون‌شهری تهران با دوچرخه انجام شده و

همین عدد نشان می‌دهد که فاصله زیادی

با عدد مطلوب و اختصاص سهم یک و

نیم‌درصدی حمل‌ونقل عمومی نداریم.»

اجتماعی و فرهنگی

یادداشت

دکتر محمد رضا جواد ییگانه
معاون اجتماعی و
فرهنگی شهردار تهران

ایجاد بستر مناسب برای تجاری سازی یافته‌های پژوهشی

تقارن کلمات پژوهش و فن آوری فرصت خوبی برای مدیران، سیاستگذاران و پژوهشگران این حوزه است تا به ابعاد مختلف همکاری این حوزه‌ها و متناسب با نیازهای پژوهشی و ظرفیت‌های فن آورانه کشور بپردازند. نقش پژوهش در توسعه پایدار و نیاز ملی به ساماندهی وضعیت پژوهش انکارناپذیر است و در طول سال‌های اخیر حساسیت‌ها به حوزه مدیریت وضعیت پژوهش و فن آوری در کشور به خوبی مورد توجه دستگاه‌ها و سازمان‌های این حوزه قرار گرفته است.

پژوهش و فن آوری را موتور محرک توسعه پایدار دانسته‌اند. اما پیچیدگی‌های مسیر توسعه کشور نشان داده است که برای مؤثرتر عمل کردن این ۲ ابزار نیاز داریم که هر ۲ عرصه پژوهش و فن آوری را مرتب با توجه به نیازها و چالش‌های اجتماعی عینی‌مان بازتعریف کنیم و برای رفع این نیازها ابزارهای پژوهشی و فن آورانه را به کار گیریم. از زوجه بسیار اساسی قدرت علمی یک کشور، مدیریت مؤثر سازمان‌ها و نهادهای علمی و پژوهشی و مدیریت مراکز علمی و تحقیقاتی است. مدیریت قوی و توانمند در نهادهایی که عهده‌دار انجام امور پژوهش هستند مهم‌ترین عامل پیشرفت و توسعه در کشور ماست و از راهبردهای مهم برای دستیابی به برتری علمی در سطح منطقه و جهان محسوب می‌شود. توسعه علمی در هر کشور به میزان شناختی وابسته است که دست‌اندرکاران آن کشورها از نیازهای جامعه‌شان دارند. ساختارهایی که برای شناسایی این نیازها طراحی شوند و همزمان به دنبال ارائه راهکار و پاسخ‌های مناسب نیز باشند به بازوهای قدرتمند توسعه علمی کشورها تبدیل می‌شوند. این ساختارها مسیر توسعه پایدار را تسهیل می‌کنند، زیرا بدون شناخت نیازها نمی‌توان انتظار پاسخگویی داشت و بدون پاسخگویی، توسعه جامعه و تأمین منافع عمومی غیرممکن خواهد بود.

یکی از اهداف ملی هفته پژوهش و فن آوری ایجاد بستر مناسب برای تجاری سازی یافته‌های پژوهشی و فن آوری‌های توسعه‌یافته است. در سال‌های گذشته و با توجه به راهبردهای تصریح شده کلان کشور، در زمینه‌های اقتصادی و تولید ملی برای دستیابی به این هدف گام‌های خوبی برداشته شده است. امیدواریم این تلاش‌ها ادامه یابد و پژوهشگران و برنامه‌ریزان اخلاق‌مدار و خلاق از پژوهش و فن آوری همسو با منافع عمومی، برای پاسخ به نیازهای جامعه و حل چالش‌های اجتماعی استفاده کنند. ■

یادداشت

دکتر محمد جواد حق شناس
رئیس کمیسیون فرهنگی
اجتماعی شورای اسلامی
شهر تهران

خلاقیت و اقتصاد فرهنگ و هنر در تهران

برنامه سوم توسعه شهر تهران در حوزه فرهنگی و اجتماعی، رویکرد پایداری فرهنگی و اجتماعی را اتخاذ کرده و در قالب احکام برنامه به تصویب رسانده است. پایداری فرهنگی و اجتماعی تداوم تفکر پیش‌رویی است که بر این باور است در روند توسعه، حفظ منابع طبیعی امری حیاتی است. به این معنا نه تنها منابع زیست‌محیطی و اقتصادی بلکه منابع فرهنگی و اجتماعی نیز باید به درستی و با در نظر داشتن نیازها و حقوق نسل‌های آینده مصرف شود. بر این اساس، مدیریت شهری مکلف است در فرایند توسعه شهر در مسیر حفظ ارزش‌ها و منابع فرهنگی و اجتماعی گام بردارد. به این ترتیب، پایداری فرهنگی و اجتماعی به مثابه مسئله اصلی و شاخص ردیف اول در اسناد پشتیبان برنامه سوم توسعه شهر تهران جا گرفت. در مرحله بعد و در تدوین شاخص‌های سطح دوم، چارچوب مفهومی این رویکرد در قالب ۱۰ شاخص تعریف شد و به تصویب شورای شهر رسید. این شاخص‌ها عبارتند از مدیریت دانش،

حس مکان، عدالت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، کیفیت زندگی و سلامت شهری، فعالیت‌ها و برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی، دیپلماسی شهری و در نهایت طبقه خلق و اقتصاد فرهنگ و هنر و گردشگری. رشد خلاقیت، طبقه خلق، صنایع خلاق، به کارگیری منابع فرهنگی شهر، توسعه فضاهای فعالیت صنایع خلاق، استفاده از بسترهای همکاری و رویدادها و جشنواره‌های بین‌المللی از جمله هدف‌گذاری‌هایی است که در قالب شاخص‌های سطح سوم اسناد عملیاتی برنامه سوم توسعه همراه با پیوند با اقتصاد گردشگری در قالب شاخص طبقه خلق و اقتصاد فرهنگ و هنر و گردشگری دنبال خواهد شد. این برنامه پتانسیل بسیار عظیمی برای شهر تهران ایجاد می‌کند. بستر قانونی مناسبی برای رونق خلاقیت و رشد صنایع خلاق فراهم شده که در صورت مدیریت صحیح، نقش مهمی در اقتصاد شهر تهران و در پایداری فرهنگی و اجتماعی آن خواهد داشت. در چارچوبی که یونسکو برای شبکه شهرهای خلاق جهان اعلام کرده است ۷ حوزه موسیقی، فیلم، ادبیات، هنرهای رسانه‌ای، صنایع غذایی، صنایع دستی و هنرهای مردمی و طراحی به‌عنوان صنایع خلاق در نظر گرفته شده است که هر شهر بر اساس مزیت‌های نسبی و انرژی و ظرفیت خود یکی از این زمینه‌ها را به‌عنوان اولویت انتخاب می‌کند. از شهرهای ایران تاکنون اصفهان و بندرعباس در حوزه صنایع دستی، رشت در حوزه خوراک‌شناسی و سسندج در حوزه موسیقی به شبکه شهرهای خلاق پیوسته‌اند. حال شهر تهران باید اولویت خود را در بین این صنایع خلاق مشخص کند. این یک چالش جدی در حوزه پژوهش است. شهر تهران در کدامیک از زمینه‌های خلاقیت مرتبط با شبکه شهرهای خلاق جهان ظرفیت و مزیت بیشتری دارد؟ شهر تهران بستر بسیار مناسبی برای توسعه خلاقیت و رونق صنایع خلاق دارد. منابع فرهنگی عظیم در کنار جمعیت پرشمار، سطح درآمد، سطح فرهنگ ساکنان، سطح فن آوری، انبوه استعدادهای انسانی در حوزه‌های مختلف صنایع خلاق و سطح بالای تسامح و تنوع فرهنگی شهر تهران فضای مناسبی برای فعالیت صنایع خلاق در این شهر فراهم کرده است. همه زمینه‌های صنایع مورد نظر شبکه شهرهای خلاق در شهر تهران فعال است و ظرفیت‌های قابل توجهی دارد. اما در این میان به نظر می‌رسد صنعت فیلم بتواند جایگاه متفاوتی داشته باشد. صنعت فیلم در شهر تهران باسابقه‌ای صد ساله یک صنعت کاملاً فعال است. برگزاری جشنواره‌های فیلم شناخته شده و مطرح مانند فیلم فجر و فیلم کوتاه تهران و حضور نمایندگان و فیلمسازان در جشنواره‌های بین‌المللی فیلم‌های کوتاه و بلند جهان تجارب و کارنامه مؤلفی را نشان می‌دهد. این صنعت نیروی کار خلاق و مشاغل خلاق متنوعی را در برمی گیرد که سهم قابل توجهی در جذب سرمایه بخش خصوصی و دولتی و درآمدزایی دارد و زیرساخت‌هایی مانند لاله‌زار و بازار، عرصه و تقاضای داخلی قابل توجهی دارند. بنابراین صنعت فیلم می‌تواند نقشی محوری و پیش‌قراول در توسعه اقتصاد، فرهنگ و هنر و صنایع خلاق شهر تهران را برعهده بگیرد. به طبع این موضوع نیازمند بررسی‌های جدی توسط پژوهشگران و سیاستگذاران و مدیران حوزه فرهنگی و اجتماعی است. ■

یادداشت

ناصر بیات
دبیر کمیسیون اجتماعی
و فرهنگی شورای
اسلامی شهر تهران

راهبرد «تهران، شهر خلاق»

شبکه شهرهای خلاق یونسکو سال ۲۰۰۴ راه‌اندازی شد. این شبکه، فرهنگ را مبنای بازآفرینی و توسعه پایدار شهری می‌داند و با تکیه بر دانش، رهیافت جدیدی برای ارزش آفرینی اقتصادی و نوسازی و توسعه شهرها ارائه می‌کند. اینجاست که مفاهیم صنایع خلاق (صنایع دستی و هنرهای مردمی، طراحی، فیلم، صنایع غذایی، ادبیات، موسیقی و هنرهای رسانه‌ای) و طبقه خلق (حاملان استعداد و دانش و هنر) شکل می‌گیرد. شهری که ظرفیت پذیرش تنوع و نوآوری فرهنگی و هنری را دارد و از آن برای رونق اقتصاد و فرهنگ و هنر و توسعه پایدار و زیست‌پذیری بهره می‌برد و مقصد مناسبی برای جذب گردشگران می‌شود. تاکنون بیش از ۱۰۰ شهر از حدود بیش از ۵۰ کشور به شبکه

شهرهای خلاق پیوسته‌اند. هریک از این شهرها بنا به ظرفیت‌های خود یکی از صنایع خلاق را به‌عنوان اولویت برگزیده‌اند. انتخاب یکی از این زمینه‌ها به‌عنوان اولویت، تصمیمی راهبردی است که باید با در نظر داشتن فرصت‌ها و تهدیدها و نقاط ضعف و قوت و تحلیل شرایط محیطی و عملیاتی اتخاذ شود. شهر تهران از نظر گستره و ترکیب جمعیتی، تمرکز امکانات، منابع، دانش و فن آوری و اهمیت سیاسی و اقتصادی جایگاه ویژه‌ای در بین شهرهای ایران دارد و از نظر منابع فرهنگی بسیار ثروتمند است. در عین حال موانعی نیز وجود دارد. اگرچه ظرفیت تنوع‌پذیری فرهنگی و دسترسی به فن آوری و مدارا نسبت به سایر شهرهای کشور بالاست اما در حوزه فیلم و موسیقی و رسانه محدودیت‌های جدی ناشی از سیاست‌زدگی مطرح است و در حوزه صنایع غذایی و صنایع دستی بدون اتکا به تنوع فرهنگی منبعث از سایر شهرهای کشور نارسایی‌هایی وجود دارد. بنابراین به نظر می‌رسد انتخاب صنعت برتر خلاق شهر در تهران کار ساده‌ای نیست. شاید مهم‌ترین مزیت نسبی تهران را نباید در یکی از صنایع خلاق جست وجو کرد. واقعیت این است که تهران عصاره تنوع فرهنگی چند هزارساله ایران و در عین حال پیشرو در همه حوزه‌های صنایع خلاق است، زیرا قادر است با در کنار هم چیدن منابع فرهنگی اقوام و خرده فرهنگ‌های سراسر کشور و ترکیبی از صنایع خلاق شهر، راهبرد جدید و خلاقانه‌ای را در دستور کار خود قرار دهد. به هر دلیل برجسته‌ترین استعدادها و صنایع خلاق کشور در پایتخت گرد هم آمده‌اند. شاید بتوان معادلات یونسکو را نادیده گرفت و به جای تعیین یکی از صنایع خلاق به‌عنوان اولویت راهبرد شهر خلاق بر تنوع فرهنگی و صنایع خلاق گرد هم آمده در تهران تکیه کرد. به نظر می‌رسد شهر در آستانه انتخابی مهم است. این انتخاب لزوماً باید مبتنی بر بررسی‌های علمی و مطالعات میدانی کاملاً حساب شده صورت گیرد. شاید هم تا حدودی بتوان محک تجربه را به کار گرفت. می‌توان در یک زمان‌بندی مناسب ضمن ایجاد بسترهای فعالیت صنایع خلاق و ایجاد فضای مناسب برای ظهور و بروز استعدادها و خلاقیت‌ها و حتی رقابت در عرصه عمل، میدان را برای خودنمایی مزیت نسبی شهر باز گذاشت و همزمان با تعمیق مطالعات و ادبیات موضوع در انتخاب صنعت خلاق برتر شهر گزیده‌تر سخن گفت. ■

یادداشت

دکتر سیده‌مائده قرشی
مدیر اجتماعی فرهنگی
مرکز مطالعات و
برنامه‌ریزی شهر تهران

تأملی بر اقتصاد فرهنگ

اقتصاد فرهنگ مانند دیگر شاخه‌های کاربردی علم اقتصاد به تخصیص کارا و بهینه منابع تولیدی کمیاب موجود در حوزه فرهنگ و هنر و همچنین رشد مستمر و پایدار آن در طول زمان در این حوزه می‌پردازد. به علاوه با مکانیسم‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نهادی و چگونگی گسترش بازار تولیدات فرهنگی و هنری نیز سروکار دارد و جریانات اقتصادی اثرگذار بر بخش فرهنگ را مورد بررسی و کنکاش قرار می‌دهد. اقتصاد فرهنگ و هنر از ابزارهایی است که دولت‌ها برای تحقق اهدافی مثل ارتقای همکاری فرهنگی بین‌المللی، تقویت مشارکت فرهنگی، حفظ میراث فرهنگی و تقویت هویت فرهنگی در راستای توسعه اجتماعی به کار می‌گیرند. شهرداری تهران در جایگاه نهادی اجتماعی چشم‌انداز خود را «ارتقای کیفیت

زندگی شهری» و «توسعه اجتماعی» تعریف کرده است که برای دستیابی به این هدف، فرهنگ و محصولات فرهنگی نقشی انکارناپذیر دارند. شهر تهران در مقام پایتخت فرهنگی کشور نقش عمده‌ای در تولید و عرضه همه محصولات و اقلام فرهنگی و هنری در کشور ایفا می‌کند. به همین دلیل شهرداری تهران طی دهه‌های اخیر سرمایه‌گذاری‌هایی را در زمینه رونق حوزه فرهنگ و هنر انجام داده و تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم بر اقتصاد فرهنگ در تهران داشته است. این امر شامل ساخت سالن‌های سینما و تئاتر، مجموعه‌های فرهنگی، فرهنگسراها، کتابخانه‌ها، چاپ و نشر کتاب، حمایت از هنرمندان و آثار هنری و بسیاری از اقدامات دیگر می‌شود. با وجود این، سهم اقتصاد فرهنگ و هنر در شهر تهران سهمی درخور توجه در اقتصاد ملی ایران و اقتصاد شهری تهران به نظر نمی‌رسد. بی‌شک باید وضعیت نامناسب فعلی را در ناکارآمدی حلقه‌های تولید، توزیع و مصرف محصولات جست‌وجو کرد. حرکت رو به جلو استراتژی توسعه اقتصاد فرهنگی نیازمند تلاش منسجم و همه جانبه کشور از جمله گسترش ابتکارها، برنامه‌ها و خدمات مشترک جدید است. شهرداری تهران به منزله نهادی اجتماعی که حضورش با ابعاد گوناگون زندگی شهری پیوند خورده است و با شبکه‌های وسیع ارتباطات مردمی، می‌تواند به خوبی در این حوزه (تولید، توزیع و مصرف محصولات و کالا‌های فرهنگی) نقش آفرینی کند و همسو با توسعه فرهنگی شهر گام بردارد. به این منظور مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران با برگزاری یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری در محورهای مختلف پژوهشی از جمله اجتماعی و فرهنگی به بررسی مفهوم اقتصاد فرهنگ و وضع موجود آن در کلانشهر تهران و تجربیات موفق جهانی می‌پردازد. ■

بررسی عملکرد مراکز مطالعات و برنامه‌ریزی تهران

در گفت‌وگو با حمید قربانی، معاون مدیریت، امور اجتماعی و اقتصادی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران

پژوهش در برنامه‌ریزی راهگشای درك پیچیدگی‌های شهری

مریم باقرپور

«اجرای طرح‌ها اگر

حاصل دستاورد تحقیق

و پژوهش محققان باشد،

بی‌شک مطلوب‌تر خواهد

بود.» این یک جمله

نوشته شده روی کاغذ

نیست و بررسی‌ها نشان

می‌دهد، طرح‌هایی که

این‌گونه اجرا شده‌اند،

نقاط ضعف کمتری داشته

است. چنین حرکتی

معطوف به طرح‌های

عمرانی نمی‌شود و از این

قانون نانوشته می‌توان

در پروژه‌های فرهنگی،

اجتماعی، اقتصادی و حتی

برنامه‌ریزی‌ها پیروی کرد

و شاهد نتایجی مطلوب

بود. البته نکته مهمی که

در تحقیقات و پژوهش‌ها

باید مورد توجه قرار

گیرد، پرهیز از تکرار و

دوباره‌کاری است. نکته‌ای

که دکتر «حمیدقربانی»،

معاون مدیریت، امور

اجتماعی و اقتصادی مرکز

مطالعات و برنامه‌ریزی

شهرداری تهران بر آن

تأکید می‌کند و می‌گوید:

«پروژه‌های مطالعاتی

کشور همراه با مطالعات

تطبیقی است و همین

شیوه به ما کمک می‌کند

تا از انجام تحقیقات

تکراری پرهیز کنیم.»

تقویت مراکز مطالعات در

مجموعه شهرداری و سایر

سازمان‌ها و نهاده‌ها، گامی

به‌سوی توسعه، همراه

با دستاوردهای مطلوب

است. در این گفت‌وگو

دکتر قربانی، از ابعاد

مختلف تحقیق و همچنین

دستاوردهای حاصل از آن

به‌طور ویژه درباره مدیریت

شهری می‌گوید.

■ نخستین پرسش مخاطب در باره

یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری در

مدیریت شهری این است که پژوهش‌های

دوره‌های قبل که در حوزه‌های اجتماعی

اقتصادی و مدیریت برنامه‌ریزی در

جشنواره شرکت کرده و رتبه گرفته‌اند

به چه اندازه کاربردی بوده‌اند؟

در سال‌های اخیر و به‌ویژه در دوره مدیریت

جدید، شرط لازم پژوهش‌هایی که در مرکز

مطالعات انجام می‌شود، رسیدن به مرحله

اجراست. اگر پژوهش‌ها این شرط را

نداشته باشد در مرحله پیشنهاد

عنوان از دستور کار خارج می‌شود.

بنابراین، تمامی پژوهش‌ها

بهره‌بردار داشته و با هدف

باز کردن گرهی از مشکلات

شهری ارائه شده‌اند. این نکته

نشان می‌دهد که پژوهش‌های

دوره‌های گذشته کاربردی

بوده‌اند و

امسال هم این شرط وجود دارد و داوران نگاه ویژه‌ای به کاربردی بودن تحقیقات داشته و دارند.

■ به‌طور کلی پژوهش در کشور ما یک

کار لوکس محسوب می‌شود و مطالعات

هنوز جایگاه‌ش را در فعالیت‌ها و

طرح‌های مدیریت شهری پیدا نکرده

است. در سال‌های اخیر چقدر تلاش شده

که پژوهش مقدم بر مصوبات و طرح‌ها

شود؟

این نگاه نه تنها در حوزه مدیریت شهری، بلکه در کل کشور

وجود دارد و نمی‌توانیم آن

را رد کنیم. هنوز ضرورت

پژوهش و مطالعه پیش از اجرا

به‌طور کامل در خیلی از ارکان

سیستم اداره کشور جا نیفتاده

است، ولی در شهرداری تهران به

دلیل تأکید «پیروز حناچی»

بر تحقیقات و

پژوهش‌های

شهری، نگاه

ویژه‌ای به

پژوهش

وجود

مدیریت و فارغ از اینکه چه کسی شهردار است

و چه کسی معاون شهردار و چه کسی اداره

شهر را بر عهده دارد، می‌تواند به مدیریت شهر

کمک کند، همین برنامه پنج ساله سوم است.

■ بسیاری از طرح‌های پژوهش محور در

حوزه مسائل اجتماعی به ظاهر روی کاغذ

طرح‌های خوبی‌اند اما وقتی به مرحله

اجرا می‌رسند به ضعف‌ها و بن‌بست‌های

بزرگی برمی‌خورند. این موضوع را قبول

دارید؟ آیا مطالعات دیگری در این زمینه

انجام می‌شود؟

در حوزه فرهنگی و اجتماعی پروژه‌های خوبی

اجرا شده است و ما به بررسی آسیب‌شناسی

طرح‌ها تأکید فراوانی داشته‌ایم. این انتقاد

که در اجرای موفق طرح‌ها با مشکل مواجه

شده‌ایم یا براساس مطالعات کارشناسی

برنامه‌ریزی نشده، وارد نیست. در بسیاری از

موارد مانند سراهای محله‌ها و گرمخانه‌های

زنان سرپرست خانوار یا برگزاری

جشنواره‌های عطر سیب و شمشه مخالفانی

هم داشتیم. افرادی که به‌صورت گروهی با

سند و مدرک و دلیل اثبات می‌کردند که این

طرح‌ها تبعات و مشکلاتی دارد و هدف اصلی

شهرداری را پوشش نمی‌دهد. اما چاره چه

بود؟ نمی‌شد کار را رها و از کنار آن بی‌تفاوت

گذر کرد. معتقدم اگر تمام دستگاه‌هایی که

در کشور متولی فرهنگ و مسائل اجتماعی

هستند کنار هم باشند و هر بخش بر اساس

توانمندی‌های اجرایی عهده‌دار فعالیتی شود،

بسیاری از مسائل را می‌توان حل و فصل کرد،

اما اگر نهادهای متولی حوزه اجتماعی جداگانه

■ در برخی از موارد پژوهش‌ها هیچ

کمکی به مدیران نمی‌کند. آیا ایراد از نوع

و شیوه پژوهش است؟ آیا مدیران اجرایی

زبان مشترکی بین پژوهش و کار اجرایی

خودشان پیدا نکرده‌اند؟ به‌طور کلی حلقه

مفقوده اتصال پژوهش و اجرا چیست؟

خیلی از دانشگاه‌ها بخشی به نام اداره «ارتباط

با صنعت» دارند و کارهای علمی در این

اداره‌ها باید در صنعت، اجرا و عملیاتی شود.

بنابراین نمی‌توان به صراحت گفت اتحادی

بین پژوهش و عملکرد مدیران شهری وجود

ندارد. در بسیاری از موارد تحقیق و پژوهش به

کمک مدیران اجرایی آمده و کارهای بزرگی

انجام شده است. در برخی موارد این ضعف به

تیم‌های تحقیقاتی برمی‌گردد زیرا گاهی اوقات

تیم‌ها کاملاً آکادمیک و دانشگاهی هستند و

قطعا مشکلاتی ایجاد می‌شود.

■ چقدر باید مطالعه شود برای اینکه

مدیریت شهر تهران و مدیریت اداره

شهر تهران روی ریل درستی قرار بگیرد

و با تغییر مدیریت‌ها دچار نوسان نشود؟

برای این ماجرا برنامه پنج ساله سوم

شهرداری تدوین شده است و همین برنامه از

شتاب‌زدگی در عملیات جلوگیری می‌کند و

می‌توان گفت مهم‌ترین سندی که در مسیر

درگیر جریان‌ات و موانع می‌شود به فاصله به

مسیر پژوهش تا روند اهداف کلان پی می‌برد.

اما اگر ارگان و نهادهای متولی فرهنگ به

جای دیدگاه رقیبانه به همکاری و تعامل فکر

کنند و با همین نیت در کنار هم قرار بگیرند

می‌توانند بسیاری از اختلافات و فاصله‌ها را کم

کنند. متأسفانه باید گفت مسئله‌ای که ما را

در زمره کشورهای جهان سوم درحال توسعه

قرار می‌دهد همین ناهماهنگی‌های بین‌بخشی

است که امیدواریم روز به روز اوضاع بهتر شود.

■ به نظر شما چه موضوعات مهمی در

حوزه اجتماعی نیاز به مطالعه و پژوهش

دارد؟

در حوزه اجتماعی حساسیت زیاد است. آنچه

به‌عنوان نیاز و مسئله به نوعی مطرح می‌شود

از جانب کسانی است که خودشان متولی این

ماجرای هستند. وقتی در حوزه اجتماعی عناوین

پژوهشی را برای مطالعه و بررسی لیست

می‌کنیم حتماً به حضور نهادهای متولی تأکید

می‌کنیم. از جمله معاونت اجتماعی متولی

نهاد فرهنگی شهرداری تهران. کمیسیون

شورای فرهنگی و اجتماعی شهر تهران،

صاحب‌نظران در حوزه اجتماعی و... از جمله

اشخاص و نهادهای مهم در اجرای پژوهش‌ها

و طرح‌های اجتماعی هستند.

■ چه زمانی ضروری می‌دانید که یک

مطالعه انجام و نتایج در قالب یک

برنامه اجرایی به مدیران منتقل شود؟

آیا همیشه سفارش پژوهش و مطالعه

از سوی نهادهای متولی اجتماعی و

فرهنگی انجام می‌شود؟

برای آغاز کار پژوهشی، موضوع به ما ابلاغ

می‌شود. در واقع، اگر قرار به ریشه‌یابی و بررسی

موضوعی در حوزه اجتماعی باشد ما به‌صورت

مجزا دنبال مسئله‌ای نمی‌رویم. یاد پژوهش‌ها

دنبال این نیستیم تا ببینیم مشکل چیست

و چه پیش‌بینی‌ای می‌توانیم انجام دهیم. در

مرکز مطالعات نیاز و سفارش باید به نوعی

به ما اعلام شود و ما در مسیر حل آن نیاز،

حرکت کنیم.

یکی از ایرادات این رویه به‌حاشیه رفتن نقش

پژوهشگر است. نگاه مدیران اجرایی بیشتر در

حوزه تخصص‌شان و براساس طرح و پروژه

مورد نظر است. اما پژوهشگران معمولاً نگاهی

فراتر دارند. برای مثال اجرای طرح بزرگراه امام

علی(ع) طرح خوبی بود و بسیاری از معضلات

شهری را کاهش داد اما به هويت محله‌های این

همجوار بزرگراه صدمه زد و آن را تبدیل به

کانون آسیب‌های اجتماعی کرد.

این مسئله‌ای است که کل کشور با آن درگیر

است. اگر یک مدیر شهری مطمئن باشد در

حوزه تخصصی‌اش مدت زمان طولانی حضور

دارد و در آینده باید پاسخگوی سؤالات باشد،

شاید قدری فضای پژوهش و مطالعه جدی‌تر

گرفته شود. اما تا زمانی که دوره‌های مدیریتی

کوتاه است یک مدیر به این موضوع فکر

می‌کند که بزرگراه و بل بسازد تا موقعیتش

را از وضعیت «الف» به «ب» برساند. اینجاست

که فضای علم و تحقیق ضعیف

می‌شود.

■ آیا حضور پژوهشگران

اجتماعی در اجرای طرح

مطالعاتی کمک بزرگی به

چشم‌انداز طولانی مدت

طرح‌های شهری می‌کند؟

کاملاً با این موضوع موافقم.

ما معمولاً نمی‌توانیم به طور

کامل هزینه تبعات اجتماعی

را پیش‌بینی و محاسبه کنیم.

در واقع، این موضوعات قابل

پیش‌بینی و سنجش نیست و

در طول زمان مشخص می‌شود.

در واقع، پژوهش باید عمیق و

کاربردی باشد تا تبعات آن به

حداقل برسد و در بسیاری مواقع

ناگزیر به انجام یکسری کارها

هستیم

■ در سال‌های گذشته با

تبیین جایگاه مرکز مطالعات

شهرداری تهران در میان مدیران شهری،

شاهد مناسبات خوبی بین شهرداران

کلانشهرها بوده‌ایم که تبادل تجارب

داخلی و خارجی یکی از مهم‌ترین

دستاوردهای این مهم بود. چرا این

تبادلات امروز کم‌رنگ شده‌است؟

درست است امروز در سایه برخی شرایط،

حاکم بر فضای کشور از جمله حواشی ناشی از

برجام، تبادلات بین‌المللی ما در حوزه شهری

کاهش یافته اما قطع نشده است. ضمن

اینکه ما امروز شاهد فعالیت نیروهایی در

مجموعه خود هستیم که به لحاظ ارتباط‌های

بین‌المللی تجارب خوبی دارند، از تفکرات به

روزی برخوردارند و به تعاملات بین‌المللی بها

می‌دهند. این افراد امروز هم در شهرداری هم

در شورای شهر فعالند. بنابراین درست است

محدودیت‌های جدید در عرصه‌های بین‌المللی

کمی از رفت‌وآمدهای کارشناسان ما در قالب

الگوگیری از طرح‌های پژوهشی کشورهای

دیگر کاسته است، اما کمابیش ادامه دارد.

■ همچنان اقتصاد شهری یک موضوع

جدید برای مدیران شهری بوده و این

موضوع موجب شده تا ما نتوانیم در

جذب فرصت‌های سرمایه‌گذاری موفق

عمل کنیم. به نظر شما چرا به‌رغم

حساسیت و اهمیت اقتصاد شهری این

بخش همچنان برای مدیران شهری ما

غریب است؟

بله درست است. ما همواره بحث‌های زیادی

را درباره درآمدهای پایدار شهری داریم اما تا

به حال توفیقی در این حوزه

واکاوای پژوهش‌های شهری در گفت‌وگو با دکتر مجید شمسه معاون مدیرکل مطالعات اجتماعی شهرداری تهران

نتایج پژوهش‌ها و مطالعات قربانی ناکارآمدی مدیران اجرایی

فاطمه‌عسگری‌نیا

توجه به پژوهش و مطالعات

علمی در حوزه مدیریت

شهری موضوع مهمی است

که از سوی کارشناسان،

استادان حوزه مدیریت

شهری و متخصصان این

بخش به مدیران شهری

توصیه می‌شود تا راه

دستیابی به توسعه پایدار

شهری هموار شود. افزایش

روزافزون شهرنشینی و

بالا رفتن جمعیت شهری

در تهران ضرورت انجام

پژوهش‌های اجتماعی را

در حوزه شهری دو چندان

کرده است، پژوهش‌هایی که

می‌توانند به بهبود کیفیت

زندگی شهروندان کمک

کنند. «مجید شمسه»،

معاون مدیر کل مطالعات

اجتماعی شهرداری تهران،

انجام مطالعات علمی در

حوزه‌های مختلف شهری و

به کارگیری دستوردهای

این مطالعات در اداره

امور شهر را تأیید و تأکید

می‌کند که نتایج این

پژوهش‌ها می‌تواند نقش

مؤثری در مدیریت امور

شهری و توسعه پایدار ایفا

کنند به شرط آنکه این

پژوهش‌ها هم از کیفیت

لازم برخوردار باشند و

هم برای کاربردی کردن

نتایج‌شان از سوی مدیران

شهری عزمی وجود داشته

باشد.

برای توسعه اجتماعی باید

حرف مردم را شنید

دکتر شمسه معتقد است که

پژوهش‌های اجتماعی می‌توانند در

شناسایی مسائل، شناخت علل و عوامل

پدید آورنده و به تبع آن ارائه راهکارهای

علمی و عملی البته تأثیرگذار به مدیران

شهری نقش‌آفرینی کنند.

معاون اداره کل مطالعات اجتماعی

فرهنگی شهرداری تهران در حالی که

به گستردگی دامنه موضوعات اجتماعی

در حوزه شهری و ارتباط شهروندان با

این موضوعات اشاره می‌کند، می‌گوید:

«نظرسنجی‌های منظم و دوره‌ای

بخش قابل توجهی از پژوهش‌های

اجتماعی را تشکیل می‌دهند. علتش

هم ضرورت اطلاع مدیران شهری از

ذهنیت شهروندان در خصوص پروژه‌ها و

برنامه‌های شهری، به‌عنوان کسانی است

که آنها را بر کرسی مدیریت شهری

نشاندہ‌اند.»

شمسه معتقد است تا وقتی که مدیران

صدای شهروندان را نشنوند نمی‌توانند

در برنامه‌ریزی برای توسعه شهری

و ساختن شهری ایده‌آل موفق عمل

کنند: «توسعه اجتماعی شهر بدون

نظارت و شنیدن حرف‌های شهروندان

امکان‌پذیر نیست، مدیران شهری با

انجام نظرسنجی‌های مردمی پیرامون

مهم‌ترین مسائل شهری و سیاست‌های

مهمی که زندگی شهروندان را متأثر

می‌سازد، می‌کوشند تا صدای گروه‌های

مختلف را بشنوند. بی‌شک این نوع

مطالعات می‌تواند در امر شناخت و

کسب اطلاع موثق از نظرات، نگرش‌ها

و آگاهی‌های شهروندان تهرانی بسیار

مفید و کارساز باشد.»

پژوهش‌های توسعه اجتماعی

خاک می‌خورند

تنوع شیوه‌های انجام مطالعات و

پژوهش‌های علمی در حوزه توسعه

اجتماعی آنقدر زیاد است که دست

پژوهشگران را برای انتخاب باز گذاشته

تا با توجه به شرایط موجود در مسیر

پژوهش گام بردارند. معاون اداره کل

مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری

تهران با اشاره به این موضوع می‌گوید:

«طبیعی است که وقتی یک پژوهش

انجام می‌شود انتظار داریم که نتایج آن

بتواند برای سازمان، شهروندان و جامعه

هدف، مزایایی را در پی داشته باشد.

بنابراین نفس کار پژوهش به خودی خود

دارای مزیت است، اما باید توجه کرد که

مزایا و معایب استفاده شدن و یا استفاده

نشدن این پژوهش‌ها در عمل، مستقیماً

به کیفیت پژوهش ارتباط دارد. عدم

استفاده از یک پژوهش خوب به همان

اندازه دارای اشکال است که از یافته‌های

یک پژوهش بی‌کیفیت استفاده شود؛

زیرا استفاده از نتایج چنین پژوهش‌هایی

مثلاً به دلیل داده‌سازی ممکن است

مدیران و برنامه‌ها را از مسیر درست

خود منحرف کند.»

شمسه در ادامه گلایه‌ای هم از خاک

خوردن تعداد زیادی از پژوهش‌های

علمی انجام شده در قفسه کتابخانه‌های

سازمانی کرده و از حقیقتی تلخ پرده

برمی‌دارد: «واقعیت این است که در

حوزه توسعه اجتماعی شهر به وفور از

این قبیل پژوهش‌ها یافت می‌شود.»

معاون اداره کل مطالعات اجتماعی و

فرهنگی شهرداری تهران که بیش از

یک دهه سابقه کار در مراکز مطالعاتی

دارد با اظهار تأسف از وجود پژوهش‌های

چون مطالعات علمی روش‌مند و مستند

به شواهد علمی و قابل اتکا در باره

آنها انجام نمی‌شود و این مطالعات تا

حدودی متکی به نظرات غیرکارشناسی

و غیرعلمی و گاهی با نگاه ابزاری صورت

می‌گیرد که از این‌رو، پایداری اجتماعی

کافی ندارد یا نتایج دلخواه و مطلوب را

به بار نمی‌آورد.»

پژوهشگران دغدغه حل

مشکل مردم را داشته باشند

او در تکمیل توضیحات خود راه‌حلی

هم برای کارآمد کردن نتایج پژوهش‌ها

ارائه می‌دهد: «برای اینکه پژوهش‌های

کاربردی و مؤثر برای توسعه اجتماعی

شهر به دست مدیران شهری برسد

لازم است که کار پژوهش و مطالعه

پیرامون موضوعات روز اجتماعی را به

پژوهشگران کارآمد و متکی به دانش

روز بسپاریم.»

معاون اداره کل مطالعات اجتماعی و

فرهنگی شهرداری تهران، تلاش در

مدیران، هیچ شناخت و علاقه‌ای به

انجام مطالعه و پژوهش‌ها ندارند. این

مدیران خود را بی‌نیاز از مطالعات و

پژوهش می‌دانند. پژوهش‌هایی که

امروز تنها دستاوردشان تکمیل قفسه

کتابخانه اتاق مدیران شهری است.»

نقش مؤثر پژوهش در

پایداری اجتماعی شهر

برای پایداری اجتماعی شهر، ما

نیازمند یک فضای شهری مناسب

هستیم که هم تأمین‌کننده تعاملات

اجتماعی باشد هم کاهنده آسیب‌های

اجتماعی. تحولات گسترده جامعه

شهری ما در دهه‌های اخیر، موجب

شده تا امروز شاهد حرکت شهرها به

سمت ناپایداری اجتماعی باشیم. معاون

اداره کل مطالعات اجتماعی فرهنگی

شهرداری تهران در حالی توجه به این

مهم را ضروری می‌داند که معتقد است

نقش پژوهش‌های علمی در پایداری

اجتماعی شهر بسیار مؤثر است: «یکی

از خصوصیات محله‌های پایدار و سالم

ایجاد یک ساختار کالبدی مناسب برای

جبران خلأ روابط اجتماعی و فرهنگی

و شکل‌گیری حرکت در کالبد شهر و

اجزای آن است.»

دکتر شمسه در ادامه صحبت‌های خود

به شکست‌های گاه و بیگاه برنامه‌ها و

تصمیمات مدیران شهری اشاره می‌کند

و درباره علت آن چنین توضیح می‌دهد:

«گاهی برنامه‌ها و تصمیمات مدیریتی

در شهر با شکست روبه‌رو می‌شوند،

همچنین دکتر شمسه از نقش

پژوهشگران در کیفیت پژوهش‌ها و

به تبع آن در ارتقای کیفیت زندگی

شهروندان غافل نشده و می‌گوید:

«پژوهشگران، در صورتی که به معنی

واقعی کلمه پژوهشگر باشند، می‌توانند

نقش مؤثری را در ارتقای کیفیت زندگی

شهروندان به واسطه انجام پژوهش‌های

اجتماعی ایفا کنند. بنابراین پژوهشگران

باید در رعایت استانداردهای علمی در

پژوهش‌های خود مقید بوده، به توسعه

دانش تخصصی خود اهمیت داده و

دائماً دانش تخصصی خود را به‌روز

کنند و ضمن احساس مسئولیت در

قبال داده‌هایی که جمع‌آوری می‌کنند،

حتی الامکان از نگاه ابزاری به پژوهش

خودداری کنند. یعنی نگاه پژوهشگران

تنها به پروژه‌های پژوهشی نباشد و در

حوزه‌ای که مطالعه می‌کنند دغدغه

داشته باشند و به فکر حل مسائل

و یافتن پاسخی برای برون‌رفت از

مشکلات باشند. در غیراین صورت،

نتیجه پژوهش‌ها دردی از مردم درمان

نمی‌کند و موجب می‌شود تا به‌رغم

انجام حجم انبوهی از پژوهش‌ها در

حوزه توسعه اجتماعی، در عمل مردم

تغییر ملموسی در جامعه حس نکنند.»

مصادق صحبت‌های دکتر شمسه حجم

انبوهی از مطالعات ناکارآمد است که به

باور مدیران شهری بیش از

آنکه منطبق بر داده‌های

واقعی و ارزیابی شرایط

واقعی جامعه باشد برآوردی

از تخیلات پژوهشگران است.

کم‌اعتنایی مدیران

سابق به پژوهش‌های

حوزه بانوان

معاون اداره کل مطالعات

اجتماعی و فرهنگی

شهرداری تهران در ادامه

به مطالعات و پژوهش‌های

علمی صورت گرفته در

حوزه بانوان اشاره و اظهار

می‌کند: «به نظر می‌رسد

در این حوزه مطالعه به

اندازه کافی انجام شده و یا

در حال انجام است. هرچند

ممکن است همچنان

خلأهایی وجود داشته باشد.

با این‌حال نتایج مطالعات

انجام شده در این حوزه‌ها

مانند بسیاری از حوزه‌های

دیگر، از سوی مدیران

شهری چندان مورد توجه قرار نگرفته

است که علت آن را بیشتر می‌توان به

کیفیت پایین پژوهش‌ها و کم‌اعتنایی

مدیران به نتایج پژوهش عنوان کرد.»

نگاه

پژوهشگران

به پروژه‌های

پژوهشی

نباید تنها

نگاه اقتصادی

باشد بلکه

باید دغدغه

پژوهش را

داشته و فکر

حل مسائل و

یافتن پاسخی

برای برون‌رفت

از مشکلات

باشد

حسن خلیل آبادی، عضو شورای اسلامی شهر تهران از دلایل بی‌هویتی پایتخت می‌گوید

جای خالی پژوهش در طرح‌های شهری

هویت و تاریخ یک محله را در تهران نشانه می‌گیرد اولویت مدیران در مرحله اجرا توجه به توصیه پژوهشگران است یا صرفاً نگاه پروژه محوری خود را دنبال می‌کنند؟ اگر تهران امروز به یک شهر بی‌هویت تبدیل شده علتش این است که در برنامه‌های توسعه شهری کسی مطالعات پژوهشگران و گوشه‌های آنها را مبنی بر نابودی شهر تهران جدی نگرفته است. کسی مقاومت مردم شهر در برابر ساخت و ساز بدقواره را باور نکرد و حاصلش شد محله‌های قدیمی با کوچه‌پسکوچه‌های تنگ و باریکی که ساختمان‌های مسکونی بدقواره‌شان سر به فلک کشیده‌اند. بومی‌های محله رفتن را به ماندن ترجیح دادند و دیگر از همگرایی و همبستگی قدیم مردم محله خبری نیست. یا تولد مال‌های بزرگ در محله‌های قدیمی که صرفاً با نگاه تجاری و اقتصادی سر هر کوچه و محله شکل گرفته‌اند و امنیت آرامش روانی را در سایه ترافیک از محله‌ها برده‌اند همه و همه حکایت از جای خالی پژوهش در برنامه مدیران شهری دارد.

■ به نظر شما چطور می‌توانیم با اتکا به پژوهش و مطالعه، پایداری اجتماعی را در جامعه افزایش دهیم؟

■ پایداری اجتماعی ما امروز در شهر تهران تهدید می‌شود، چرا؟ چون در برنامه‌های توسعه شهری به اصول پایداری اجتماعی توجهی نکردیم. آنقدر ساماندهی جمعیت شهری تهران و بزرگ کردن خیابان‌ها فکرم‌ان را مشغول کرده که توجه به ارزش‌های تاریخی و اجتماعی و فرهنگی را فراموش کرده‌ایم. جمعیت مهاجر در محله‌های مختلف شهر ساکن شده‌اند بدون اینکه حس تعلق خاطری به محله‌ها داشته باشند. ما امروز نیاز داریم تا پژوهشگران در موضوع احیای هویت تهران به جد وارد کار شوند، تهران قدیم به مردم معرفی شود و در راستای حفظ مانده‌های تاریخ و هویت این شهر تلاش کنیم. پژوهشگران حوزه اجتماعی باید بسترهای تقویت روابط اجتماعی را در شهر مطالعه کنند و نتیجه این مطالعات را به مدیریت شهری ارائه کنند تا با کاربست آنها شاهد

تقویت پایداری اجتماعی در پایتخت باشیم. حس تعلق خاطر مردم به شهر باعث می‌شود تا شاهد مشارکت مردم در اداره شهر باشیم.

■ بلکه متأسفانه ما شعار شهر و کودک را سر می‌دهیم اما برای تحقق اهدافمان در این حوزه مطالعه‌ای صورت نمی‌دهیم. بخش قابل توجهی از جمعیت پایتخت امروز کودکان هستند اما آیا واقعاً بسترهای زندگی شاد برای کودکان در تهران مهیاست؟ آیا امکانات رفاهی و آموزشی برای همه کودکان شهر از مناطق بالای شهر تا پایین شهر برای همه کودکان یکسان است؟ قطعاً خیر. اگر این گونه بود ما امروز شاهد حضور کودکان کار و خیابان در چهارراه‌های شهر نبودیم. تهران امروز نیازمند ورود جدی پژوهشگران حوزه کودک و شهر است تا با انجام مطالعات علمی و تخصصی، نقشه راه برای مدیران شهری تعریف شود. کودکان، آینده‌داران این شهر هستند و اگر امروز برای آنها برنامه‌ای نداشته باشیم در آینده با معضلات بیشتری روبه‌رو خواهند بود.

■ آیا این کم‌کاری در حوزه زنان هم صورت گرفته است؟

■ دقیقاً، در حالی که زنان می‌توانند در امور شهری محله خود نقش بزرگی ایفا کنند متأسفانه این جامعه سهم مطالعاتی کمی در میان آمار پژوهش‌های صورت گرفته دارند. ما نیازمندیم نقش زنان را در اداره امور شهر باور کنیم و از آنها به‌عنوان همیاران شهرداری در کلیه کارهای بگیریم و چگونگی این کار را باید پژوهشگران در مطالعات و پژوهش‌های خود به مدیران توضیح دهند. غفلت از حوزه زنان و کودکان در حاکمیت شهری باعث می‌شود تا شهر مردانه شود و روح مردانه شهر، شهروندان را خسته می‌کند. شهری سالم، شاداب و سرزنده تنها در سایه توجه به همه اقشار جامعه دست‌یافتنی است.

روند و شتاب تغییرات فرهنگی در شهر تهران چگونه است؟ عوامل تأثیرگذار بر روند تغییرات فرهنگی در تهران کدامند؟ آثار و پیامدهای تغییرات فرهنگی در شهر تهران چه بوده و راهکارهای مواجهه با آن کدامند؟ سیاست‌گذاری‌های فرهنگی انجام شده در مواجهه با این تغییرات تا چه حد موفق بوده و آیا به اهداف خود دست پیدا کرده است؟

روش ما در این پژوهش، فراتحلیل است که از طریق به کار بستن ۳ الگوی متفاوت انجام گرفت: بهره‌گیری از روش پژوهش آمیخته، تحلیل روندهای همزمان و سرانجام، تولید مدل‌های متنوع. برای بررسی مطالعات انجام شده در باب وضع فرهنگی اجتماعی در شهر تهران، ۳ دسته از مطالعات را به‌شکل جداگانه تشریح کرده‌ایم. دسته نخست، داده‌های پژوهشی و آماری قرار دارند که سطح تحلیلی آنها کل شهر تهران است و داده‌های آماری در باب شهر تهران در حوزه‌های مختلف و پیمایش عمومی در این دسته می‌گنجد. در دسته دوم، نظریات کلان در حوزه وضعیت اجتماعی فرهنگی شهر تهران قرار دارد و دسته سوم، پژوهش‌هایی هستند که درباره یک مسئله خرد صورت گرفته‌اند یا سطح تحلیلی آنها کل شهر تهران نیست.

در این پژوهش، روند تحول چند متغیر مهم در شهر تهران بررسی شد: روند تحول در سیاست‌گذاری فرهنگی، تحول در روندهای اجتماعی و فرهنگی، روند تحولات اقتصادی، تحول در فضاهای کالبدی شهر و تحولات روندی در عرصه سیاسی شهر تهران.

شهرداری تهران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای سیاستگذار و مجری در امور شهری، بخش مهمی از وظایف خود را پیرامون موضوع تأثیرگذاری بر وضعیت فرهنگی شهر تهران تعریف کرده است. این وظیفه در اسناد متعددی مورد تأکید قرار گرفته و سازمان‌هایی چون سازمان فرهنگی و هنری و معاونت اجتماعی شهرداری تهران به‌طور مستقیم متولی آن هستند. دستیابی به هدف تأثیرگذاری بر روی وضعیت فرهنگی شهر تهران، نیازمند بهره‌مندی از چشم‌اندازی از تغییرات روندهای کلان فرهنگی و عوامل مؤثر بر آن است. بنابراین باید پیش از هرگونه سیاست‌گذاری در عرصه فرهنگ به پرسش‌هایی که در پژوهش روند تغییرات فرهنگی انجام شده، پاسخ داده شده است. خلاصه این پژوهش پیش روی شماست.

خلاصه پژوهش «روند تغییرات فرهنگی» به سفارش مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

سیاست‌گذاری فرهنگی بر مبنای شناسایی روندهای کلان

دکتر محمدجواد غلامرضا کاشی *

۴ دهه تحول فرهنگی شهر تهران در یک نگاه

۱۳۵۷-۱۳۶۸: همبستگی مکانیکی اجتماعی، تضادهای پنهان اجتماعی ۱۳۶۸-۱۳۸۰: فعالیت‌یابی تضادهای اجتماعی - فرهنگی ۱۳۸۰-۱۳۹۵: آغاز و اوج‌گیری روند گسیختگی اجتماعی، تکوین اشکال مقاومت در جامعه

سناریوهای اجتماعی-

فرهنگی پیش روی شهر

■ چشم‌انداز اول: تداوم گسیختگی اجتماعی: شهر قضایی

■ چشم‌انداز دوم: احیای گذشته: شهر سنتی

■ چشم‌انداز سوم: عبور از گسیختگی اجتماعی: شهر همبسته اجتماعی

■ چشم‌انداز چهارم: نهادینه شدن گسیختگی اجتماعی: شهر چند تکه

سناریوهای اقتصادی پیش روی شهر

■ سناریوی اول: تداوم فساد و توسعه نامتوازن

■ سناریوی دوم: تداوم فساد بدون توسعه

■ سناریوی سوم: تغییر رویه‌ها و حرکت به سمت توسعه پایدار

از مجموع پژوهش فوق، می‌توان نتیجه گرفت تهران به‌طور هم‌زمان، در حال تجربه روندهای گسیخته‌ساز و روندهای همبسته‌ساز است.

روندهای گسیخته‌ساز حاصل تجاری شدن تهران، گسترش جمعیت، افزایش شکاف‌های طبقاتی، زوال هویت کالبدی شهر و ظهور سبک‌های متنوع زندگی

شهرشناسی

است. همراه با این روند، تهران مسائل و مصائب مشترکی دارد که مولد حس مشترک و تمایل به همبستگی است. این عوامل را می‌توان به ۲ گروه «عوامل عینی» و «عوامل ذهنی» تقسیم کرد. از جمله مؤلفه‌های عینی عبارتند از: آلودگی هوا، آلودگی خاک، آلودگی صوتی، آلودگی غذا، استرس، احتمال بروز زلزله، کم‌آبی، گرانی و افزایش مظاهر فقر و تنگدستی. هم‌زمان عوامل ذهنی مانند بی‌هویتی، گمنامی، احساس تنهایی، بی‌اعتمادی و فقدان پناهگاه‌های روانی، ساکنان شهری را می‌آزارد. این عوامل سبب می‌شود فضای فرهنگی شهر تهران، به‌طور مستمر میان نیروی ناهمساز این ۲ مؤلفه، روندی پرآشوب تجربه کند.

مهم‌ترین صورت‌بندی‌های همبسته‌ساز فضای فرهنگی شهر تهران، در ۴ الگو قابل شناسایی است: مصرف و لذت، توسعه، دین و سیاست، این صورت‌بندی‌های همبسته‌ساز، هریک حاملان اجتماعی خاص دارند و هیچ یک قادر نیست کل فضای شهری تهران را اشغال کند. بنابراین می‌توان فضای شهر تهران را حاصل تنازع مستمر میان این فضاها یا بدیل مورد مطالعه قرار داد. اگرچه به نظر می‌رسد یک روند نامتوازن خطی نیز جریان دارد به‌طوری که یک روند بر روندهای دیگر سیطره موقت پیدا می‌کند. به نظر می‌رسد ۵ سرمایه کلامی عدالت‌خواهان، پست مدرنیست‌ها، محافظه‌کاران، مدرنیست‌ها، تحول‌خواه و مدافعان محیط‌زیست، الگوهای مهمی برای کلیت بخشی به فضای شهر تهران محسوب می‌شوند. آنها محصول عرصه سیاسی در شهر تهران هستند.

* دانشیار علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی

دکتر سهیلا جلودارزاده، نماینده ادوار مردم تهران در مجلس شورای اسلامی :

توسعه کالبدی شهر از سرعت پژوهش‌ها بیشتر است

توسعه زندگی شهری و شهرنشینی هر روز بر ضرورت ارتقای کیفیت زندگی شهری می‌افزاید؛ چرا که بی‌توجهی به آن مولد آسیب‌های اجتماعی در شهر و جامعه خواهد شد. «سهیلاجلودارزاده» نماینده مردم شهر تهران در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون اجتماعی مجلس، در مصاحبه پیش‌رو تأکید می‌کند که باید هم و غم خود را بر پژوهش‌هایی متمرکز کنیم که کیفیت زندگی شهروندان را ارتقا دهند.

■ برای ارتقای کیفیت زندگی شهروندان تهرانی چه اولویت‌هایی باید در نظر گرفته شود؟
■ شهر تهران به سبب مهاجرت‌پذیری، هر روز شاهد افزایش جمعیت شهری است. تغییر چهره محله‌ها با افزایش ساخت‌وساز آپارتمان‌ها در کوچه‌پسکوبچه‌ها و افزایش جمعیت ساکن در این ساختمان‌های سربه فلک کشیده در محله‌های قدیمی، هر روز موجب کاهش سرانه‌های زندگی شهری و پایین آمدن کیفیت زندگی می‌شود. تداوم این روند آینده مبهم و تاریکی را پیش روی شهروندان قرار می‌دهد. ما برای رهایی از تهدیدات احتمالی باید همه هم و غم خود را بر پژوهش‌هایی متمرکز کنیم که با ارائه راهکارهای علمی؛ زمینه افزایش کیفیت زندگی شهری را فراهم کنند.

■ شما بر این باورید در این حوزه، پژوهش یا مطالعه‌ای انجام نشده است؟

■ پژوهش‌های زیادی در حوزه ارتقای کیفیت زندگی شهروندی صورت گرفته، اما وضعیت موجود حکایت از آن دارد که یا نتایج پژوهش‌های انجام شده از سوی مدیران شهری در این مسیر به‌طور کامل به کار گرفته نشده یا پژوهش‌ها بار علمی مطلوبی نداشته‌اند که در هر حالت موجب تأسف است. هر ساله دستگاه‌های اجرایی بودجه‌های هنگفتی را صرف انجام پژوهش می‌کنند اما در نهایت معلوم نیست که این پژوهش‌ها با چه هدفی اجرا شده‌اند. پژوهشی که در نهایت صحافی و در دفتر مدیران انبار شود، دردی از شهروندان درمان نمی‌کند. متأسفانه ما نتوانسته‌ایم در بخش

پژوهش‌های اجتماعی و شهری با سرعتی پیش برویم که توسعه کالبد شهری حرکت می‌کند. ■ مدیران شهری باور دارند فراهم کردن شرایطی که در آن، همه شهروندان از کیفیت زندگی راضی باشند، سخت یا غیرممکن است. آیا نظر شما هم همین است؟

■ خیر. درست است ما با تنوع جمعیتی در تهران روبه‌رو هستیم که هر یک توانایی مالی متفاوت، فرهنگ متفاوت و اندیشه متفاوت دارند، اما متناسب کردن امکانات شهری برای همه این افراد، سخت نیست. برای اینکه امکانات زندگی شهری را به گونه‌ای فراهم کنیم که همه راضی باشند، باید دست به دامن پژوهشگران و نتایج پژوهش‌های آنها شویم. در واقع، نتایج این پژوهش‌ها باید منجر به ارتقای کیفیت

زندگی شهری برای شهروندان هر منطقه و محله متناسب با نوع معیشت آنها شود. ■ به نظر شما پیوسته‌های اجتماعی هر پروژه باید متناسب با ویژگی‌های منطقه و شهروندانش باشد؟

■ بله. ما در کنار اجرای هر پروژه شهری باید یک پژوهش علمی انجام دهیم. باید بین شهروندان ساکن در آن منطقه برویم و از نزدیک با نیازهایشان آشنا شویم و ضرورت آن پروژه را بسنجیم. برای مثال وقتی ما در یک منطقه هیچ امکانات بهداشتی و درمانی برای زنان نداریم، ساخت ورزشگاه نمی‌تواند به ارتقای کیفیت زندگی زنان منطقه کمک کند.

■ الحاق پیوست اجتماعی از الزامات هر پروژه است، اما گویا به اذعان پژوهشگران، نگاه اجرایی به نتایج پژوهش‌ها جدی نیست.

■ بله. متأسفانه این موضوع موجب شده

تا به‌رغم صرف هزینه فراوان در حوزه پژوهش، دستاورد ارزشمندی در این بخش نداشته باشیم. هرچند برخی پژوهش‌ها بر الزام توقف یک پروژه تأکید می‌کنند، دیده می‌شود که مدیران شهری با بی‌توجهی به این موضوع کار خود را پیش می‌برند و موجب بر هم خوردن کیفیت زندگی شهروندان می‌شوند. ■ زنان، بخش قابل توجهی از جمعیت تهران را تشکیل می‌دهند که تلاش برای توانمندسازی آنها می‌تواند تحول عظیمی را در حوزه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی شهر صورت دهد، آیا پژوهش‌های علمی انجام شده در این حوزه را کافی می‌دانید؟

■ من از آمار پژوهش‌های انجام شده در این حوزه اطلاعی ندارم، اما آنچه به‌عنوان یکی از فعالان

حوزه زنان به آن ایمان دارم این است که در صورت بهره‌گیری از ظرفیت زنان جامعه می‌توانیم تحول عظیمی در شهر ایجاد کنیم. باید پژوهشگران حوزه زنان اطلاعات دقیقی از جمعیت زنان، علاقه‌مندی‌ها و توانایی‌های این قشر تهیه کنند و کارشناسان به برنامه‌ریزی برای بالقوه کردن این توانایی‌ها وارد عمل شوند. ما می‌توانیم با بهره‌گیری از ظرفیت فرهنگسراها و سراهای محله بر تقویت حوزه زنان و توانمند کردن این قشر متمرکز شویم و حتی عملکرد خود را به‌عنوان الگویی موفق در این حوزه به دیگر شهرها و کشورها معرفی کنیم. باید باور داشته باشیم که فعالیت زنان در حوزه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می‌تواند خودبه‌خود زمینه‌های ارتقای کیفیت زندگی اجتماعی را در شهر موجب شود.

سلامت شهری

دکتر ناهید خداکرمی، عضو کمیسیون سلامت محیط‌زیست و خدمات شهری شورای اسلامی شهر تهران :

شهری سالم، آرام و ایمن بسازیم

▬ رابعه تیموری ▬

چشم‌اندازی که برای آینده تهران در حوزه سلامت تعریف شده، مدیریت شهری نقش تسهیلگری مدیریت شهری را در این حوزه پررنگ و تأثیرگذار کرده است، اما به نظر می‌رسد مدیریت شهری گاهی در ایفای این نقش به بیراهه رفته و به جای تسهیلگری وارد برنامه‌های اجرایی حوزه بهداشت و درمان شده است. «سلامت شهری یک واژه فراگیر است. تعاریف جدید سازمان بهداشت جهانی از مفهوم «سلامت شهری» واقعاً وظیفه شهرداری را زیاد و سنگین کرده، اما در هر حوزه یک سازمان وظیفه سیاست‌گذاری و قانونگذاری را برعهده دارد، مثلاً در حوزه سلامت عمومی مردم، وزارت بهداشت سیاست‌گذاری و قانونگذاری می‌کند و حمایت‌های مالی و قانونی را کسب می‌کند یا مراکز درمانی خدمات ارائه می‌دهند، اما شهرداری به‌عنوان یک دولت محلی در ایجاد فضای حامی بهداشت و سلامت نقش مهمی دارد. ایجاد این فضا مفهوم گسترده‌ای دارد و توسعه فضاهای شهری تا نظارت بر سلامت فضای فیزیکی داخل خانه‌ها را دربرمی‌گیرد. مثلاً شهرداری می‌تواند شرایط یک ساختمان مسکونی را از نظر میزان هدررفت انرژی مورد ارزیابی قرار دهد و برای شیوه مصرف مواد غذایی یا تولید پسماند در فضای داخل ساختمان فرهنگ‌سازی کند.

▬ دستیابی به شهر سالم به‌عنوان چشم‌انداز و هدف مدیریت شهر تهران تعریف شده است. مدیریت شهری برای تحقق این هدف به برنامه‌های اجرایی حوزه سلامت، بهداشت و درمان وارد شده که مسئولیت‌ها و دایره خدمت‌رسانی این نهاد را گسترده و متعدد کرده است. اگر این وظایف محدودتر و برنامه‌های مدیریت شهری به افزایش مشارکت شهروندان در حوزه سلامت متمرکز شود بازده بهتری نخواهد داشت؟

■ سلامت شهری یک واژه فراگیر است. تعاریف جدید سازمان بهداشت جهانی از مفهوم «سلامت شهری» واقعاً وظیفه شهرداری را زیاد و سنگین کرده، اما در هر حوزه یک سازمان وظیفه سیاست‌گذاری و قانونگذاری را برعهده دارد، مثلاً در حوزه سلامت عمومی مردم، وزارت بهداشت سیاست‌گذاری و قانونگذاری می‌کند و حمایت‌های مالی و قانونی را کسب می‌کند یا مراکز درمانی خدمات ارائه می‌دهند، اما شهرداری به‌عنوان یک دولت محلی در ایجاد فضای حامی بهداشت و سلامت نقش مهمی دارد. ایجاد این فضا مفهوم گسترده‌ای دارد و توسعه فضاهای شهری تا نظارت بر سلامت فضای فیزیکی داخل خانه‌ها را دربرمی‌گیرد. مثلاً شهرداری می‌تواند شرایط یک ساختمان مسکونی را از نظر میزان هدررفت انرژی مورد ارزیابی قرار دهد و برای شیوه مصرف مواد غذایی یا تولید پسماند در فضای داخل ساختمان فرهنگ‌سازی کند.

▬ بنابراین می‌توان گفت اگر مدیریت شهری وظایف خود را در اداره شهر به درستی انجام دهد بدون تردید سلامت شهری ایجاد می‌شود و نباید برای این نهاد در حوزه سلامت، نقش‌های ثانویه تعریف کنیم؟

■ سلامت جسمی، سلامت ذهن و روان، حس تعلق محله‌ای (اعتماد به نفس)، امنیت و ایمنی و تاب‌آوری از شاخصه‌های مهم بهداشت و سلامت هستند و عملکرد شهرداری در اداره شهر هر ۵ حوزه را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. از جمله برای شاد بودن و سلامت روحی و روانی شهروندان می‌توان فضای شهری را به سمت و سویی

برد که مردم، شادی و سرزندگی داشته باشند یا برای رشد حس تعلق محله‌ای (اعتماد به نفس) فضایی را ایجاد کرد تا فرد بتواند توانایی‌های خود را بروز دهد و اعتماد به نفسش را بالا ببرد. در حوزه تاب‌آوری (توانایی کنارآمدن با چالش‌ها و کاهش خشونت) یکی از اهداف مهمی که کمیته سلامت در نظر گرفته، این است که افراد جامعه مهارت کنترل خشم را بیاموزند و در فضای شهری خشونت کمتر دیده شود. سال گذشته بیش از ۲۰۰ هزار مورد زدوخورد منجر به جرح در معابر تهران روی داده است. این یعنی ما باید روی این حوزه خیلی سرمایه‌گذاری کنیم، بنابراین وقتی از تکلیف شهرداری در حوزه سلامت صحبت می‌کنیم هدف این نیست که مدیریت شهری در درمان یا تشخیص بیماری ورود کند، بلکه باید کیفیت زندگی شهروندان را به سمت و سویی ببریم که از همه ابعاد سلامت برخوردار باشند، شادمان باشند، خودمراقبتی و پیشگیری از بیماری‌ها را بیاموزند و به داشتن فعالیت‌های فیزیکی و تغذیه مناسب اهمیت دهند. دسترسی برابر شهروندان به خدمات سلامت‌محور هم از مواردی است که در حوزه وظایف مدیریت شهری قرار می‌گیرد و در قالب مدیریت یکپارچه شهری انجام‌پذیر است. اخیراً

▬ واردشدن مدیریت شهری به حوزه

درمان را می‌توان نوعی بی‌نظمی به شمار آورد. بسیاری از پایگاه‌ها و خانه‌های سلامت محله‌ها وارد حوزه درمان شده‌اند و خدمات درمانی ارائه می‌دهند که باعث می‌شود از ایفای نقش اصلی خود در ایجاد مشارکت شهروندی بازمانند. در این خصوص پژوهش یا تحقیقی انجام شده است؟

■ ما در شروع فعالیت شورای پنجم متوجه شدیم در خانه‌های سلامت خدمات درمانی داده می‌شود، مانند تشخیص دیابت یا فشارخون که ممنوع شد و اکنون این فعالیت‌ها فقط در پایگاه‌های سلامت انجام

می‌شود. مدیریت شهری در حوزه سلامت می‌تواند نقش‌های مختلفی را ایفا کند که به‌طور یقین درمان، جزء نقش‌های مؤثر این نهاد نیست. در جایی ممکن است ما به‌عنوان شورای‌شهر و مدیریت شهر تأمین‌کننده باشیم، مانند مواردی که شهرداری ارائه خدمات را رهبری می‌کند. در بخش‌هایی می‌توانیم شریک باشیم مانند کارهایی که با مشارکت شهرداری و سایر مقامات کلیدی یا گروه‌های اجتماعی انجام می‌شود، مثلاً آسیب‌ها یک بحث مشارکتی است و شهرداری می‌تواند برای پیشگیری یا توانمندسازی در حوزه آسیب‌ها به سایر نهادها کمک کند. گاهی ما می‌توانیم تسهیل‌کننده باشیم، یعنی مدیریت شهری تسهیل‌کننده ارتقای کیفی سلامت شهروندان باشد. در مواردی که مطب‌ها یا مراکز بهداشتی در حوزه سلامت خدمات خاصی ارائه می‌دهند و ما عوارض نمی‌گیریم نقش تسهیلگری داریم. یعنی عوارض نمی‌گیریم تا خدمت‌رسانی آسان‌تر شود. در برخی موارد مدیریت شهر و شورای‌شهر می‌توانند نقش مشاوره‌ای داشته باشند. این نقش در موضوعات تخصصی مدیریت شهر مانند ساخت‌وسازها یا طرح تفصیلی ایفا می‌شود. به‌طور کلی وقتی مدیریت یکپارچه شهری داشته باشیم شهرداری در کنار سایر سیاست‌گذاران و نهادهای اجتماعی و مدنی می‌تواند شرایطی را فراهم کند که تهران شهری سالم، آرام، ایمن

و شاد باشد.

▬ به عنوان عضو کمیسیون سلامت، محیط‌زیست و خدمات شهری شورای اسلامی شهر تهران، برای ارزیابی مشارکت شهروندان در حوزه‌های مختلف مدیریت شهر از جمله حوزه سلامت چه پژوهشی انجام شده است؟

■ به نظر می‌رسد میان مسئولان و شهروندان تهرانی فاصله‌ای ایجاد شده که گاهی عمیق است. شهروندان به شهرداری و سازمان‌های دولتی اعتماد کافی ندارند. به همین دلیل در امور شهر نسبت به گذشته مشارکت کمتری دارند. این موضوع در حوزه‌های مختلف از جمله حوزه سلامت دیده می‌شود.

▬ مثالی هم در این زمینه دارید؟

■ شهروندان می‌دانند وجود درختان برای تنفس و سلامتی آنها اهمیت حیاتی دارد، ولی در برف اخیر اگر شاخه درختی از سنگینی برف خم شده بود شهروندان آن را نتکاندند و منتظر ماندند تا شهرداری وارد شود. حتی اگر در حیاط خانه‌ای شاخه درختی شکست، آن را به خیابان و پیاده‌رو پرتاب کردند. این اتفاقات و دیدن چنین صحنه‌هایی ما را به‌عنوان اعضای شورای‌شهر نگران می‌کند. البته اعتماد دوطرفه است و باید شهروندان و مدیریت شهر به هم اعتماد متقابل داشته باشند تا احساس تعلق بیشتری به وجود آید و با همکاری هم بتوانیم شرایط زندگی سالم را در تهران به وجودآوریم.

شهرداری

به‌عنوان يك

دولت محلی

در ایجاد

فضای حامی

بهداشت و

سلامت نقش

مهمی دارد

نگاه

ارتقای سلامت و بهداشت جانبی نیازمند پژوهش‌های نوآورانه

سطح سلامت عمومی، یکی از نشانگرهای مهم و حیاتی برای قابل سکونت بودن شهرهاست. سلامت شامل طیف وسیعی از موارد است:

■ **سلامت جسمی**: نداشتن بیماری و درد

■ **سلامت ذهنی**: شاد بودن و کیفیت خوب زندگی

■ **حس تعلق**: اعتماد به نفس و توانایی ابراز خود، احساس پذیرفته شدن و توانایی برقراری ارتباط مطلوب با دیگران

■ **امنیت و ایمنی**: احساس آرامش و امنیت داشتن و دور بودن از آسیب‌ها و انواع خشونت‌ها

■ **تاب‌آوری**: توانایی کنار آمدن با چالش‌ها و مشکلات و قدرت حل مسئله به این موارد نشانگرهای اجتماعی سلامت گفته می‌شود.

این نشانگرها را می‌توان به ۴گروه طبقه‌بندی کرد: محیط سازه‌ای (معماری و شهرسازی)، محیط اجتماعی و فرهنگی، محیط اقتصادی و محیط‌زیست. محیط ساختمانی و رویکرد نهادهای مسئول در ساخت‌وساز و معماری و شهرسازی می‌تواند به شیوه‌ای عمل کند که مبتنی بر حمایت و ترویج رفتارهای سالم شامل امکانات پیاده‌روی ایمن، امکانات استفاده از دوچرخه و وسایل حمل‌ونقل عمومی داخل شهری و لذت بردن از امکانات عمومی شود. محیط ساختمانی می‌تواند حس امنیت را در فرد ایجاد کند و باعث ترویج ارتباطات و تعاملات اجتماعی و اعتماد به نفس فردی و جمعی شود. علاوه بر این وجود خدمات حمایتی، حمل‌ونقل و اسکان از عوامل پایدی برای استانداردهای زندگی و کیفیت زندگی هستند. توجه نکردن به برخورداری شهروندان از سکونتگاه‌های مناسب و قابل تملک می‌تواند موجب حاشیه‌نشینی، بی‌خانمانی و احساس طردشدگی اجتماعی در فرد و سبب آسیب جدی به سلامت روان، ایجاد پریشانی، استرس، آسیب‌پذیری و مشکلات رفتاری شود. در مقابل وجود فضای سبز مناسب می‌تواند شرایط تفریح، فعالیت و تماس با طبیعت را به‌طور مستمر و به‌ویژه در اوقات فراغت و استراحت برای شهروندان ایجاد کند. شهرداری تهران نیازمند است در هر ۴حوزه مرتبط با سلامت(ساختمانی، اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و محیط‌زیست) فعالیت کند تا شهروندان را در شیوه زندگی و در مورد انتخاب‌هایی که می‌تواند بهداشت و سلامتی آنها را تحت تأثیر قرار دهد آگاهی‌بخشی، حمایت، توانمندسازی و تقویت کند.

■ تغییر شرایط اقتصادی، سیاسی و جمعیتی سبب می‌شود وضعیت زندگی مردم همواره یکسان نبوده و دستخوش فراز و نشیب‌های چشمگیری شود که پیامدهای آن نزول سطح بهداشتی و سلامتی در بعضی از شهروندان است. نابرابری‌های موجود بر تقسیم عادلانه امکاناتی مانند انرژی، منابع و امکانات اجتماعی تأثیرگذار بوده است. هنجارهای اجتماعی و فرهنگی و ارزش‌ها، ساختارها و سیاست‌های مدیریتی نقش مهمی در شکل‌گیری این نابرابری‌ها براساس پیشینه فرهنگی، جنسیت، سطح تحصیلات، درآمد، معلولیت و سن دارد. این نابرابری‌ها منشأ اجتماعی دارند که در جامعه توزیع سیستماتیک پیدا کرده ولی ناعادلانه بوده و قابل پیشگیری‌اند. بهبود بهداشت و سلامت جامعه نیازمند توجه به نتایج پژوهش‌های شهری و رویکرد نوآورانه مبتنی بر اطلاعات و مستندات استاندارد مبتنی بر شواهد است تا با شناسایی عوامل مضر اجتماعی و سلامتی بسته‌های وسیع‌تر خدماتی و سازمانی یا رویکردهای مشخص بهداشتی و اجتماعی تدوین و با برنامه‌های عملیاتی وضعیت زندگی روزمره شهروندان در حد مطلوب قرار گیرد. تغییرات بوم‌شناسی، تأثیرات محیطی، تغییرات و دگرگونی‌های جامعه، نیازهای اجتماعی و رشد تکنولوژی بر همه ما تأثیر می‌گذارد. شناخت این تغییرات از طریق پژوهش‌های خلاقانه به ما کمک می‌کند تا با برنامه‌ریزی و اقدامات مناسب نیازهای آینده جامعه را برآورده کنیم و همه بخش‌های جامعه را در نظر بگیریم و از غفلت در بخشی از بازیگران اجتماعی اجتناب شود.

زینب‌نصیری، مدیرکل سلامت شهرداری تهران:

شهر را در اختیار فعالان حوزه سلامت قرار داده‌ایم

لادن حبیبی

اگر بخواهیم کارنامه عملکرد مدیریت شهری کنونی پایتخت را مورد بررسی قرار دهیم، کفه فعالیت‌های سلامت محور این نهاد، سنگین‌تر است. در این حوزه با راه‌اندازی خانه‌های سلامت در سراهای محله شهر تهران، شعار «محله‌محوری» که از اهداف مدیریت شهری است، تحقق پیدا کرده و مشارکت قابل توجه شهروندان در برنامه‌های سلامت‌محور، از ثمرات آن است. «زینب‌نصیری» مدیرکل سلامت شهرداری تهران، خانه‌های سلامت را مهم‌ترین ظرفیت ایجاد شده برای دستیابی به شهر سالم می‌داند. نصیری به پرسش‌های ما در زمینه برنامه‌های سلامت محور مدیریت شهری پاسخ گفته است.

■ از راه‌اندازی خانه‌های سلامت در محله‌های تهران بیش از یک دهه می‌گذرد. عملکرد این نهاد‌های محلی را در ارتقای سلامت شهری چگونه ارزیابی می‌کنید؟ آیا پژوهش‌هایی هم در این خصوص انجام شده است یا خیر؟

■ حوزه سلامت تنها حوزه‌ای است که شبکه اجتماعی و خدمت‌رسانی آن تا سطح محله گسترش می‌یابد. تسهیلگران اجتماعی که در خانه‌های سلامت مستقر هستند، سرمایه اجتماعی قوی دارند. به خوبی با شهروندان ارتباط برقرار کرده و مردم به آنها اعتماد دارند. این تسهیلگران و آموزشگران مرتب بازآموزی و اطلاعات آنها به‌روز می‌شود تا در افزایش سلامت ساکنان محله نقش مؤثرتری ایفا کنند. براساس پژوهش‌های انجام شده در زیرمجموعه خانه‌های سلامت، کانون‌های

سلامت ایجاد شده که بسیار فعال هستند و شبکه سلامت گسترده‌ای را در شهر تهران به وجود آورده‌اند. در این شبکه با انجمن‌های علمی، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی حوزه سلامت ارتباط و همکاری تنگاتنگی وجود دارد.

■ ویژگی‌های متفاوت محله‌های شهر تهران باعث تنوع نیازهای سلامت محور آنها شده است. در پژوهش‌ها و تدوین برنامه‌های خانه‌های سلامت به تنوع نیاز محله‌ها توجه شده است؟

■ خانه‌های سلامت، چشم‌ناظر سلامت محله‌ها هستند و تسهیلگران این خانه‌ها با پژوهشی و تحقیقات میدانی تهدیدکننده‌های سلامت و گروه‌های در معرض خطر هر محله را شناسایی می‌کنند. آنها براساس کالبد محله و

نیازهای آموزشی، فرهنگی، اجتماعی گروه‌های اجتماعی مختلف چارچوب برنامه‌ها را تعیین و اجرا می‌کنند. بدون تردید نیازهای محله‌ای که اغلب جمعیت آن را جوانان تشکیل می‌دهند و سطح رفاه و شاخصه‌های فرهنگی بالایی دارد با محله‌ای که تعداد زیادی از جمعیت آن سالمند است و شرایط اجتماعی و اقتصادی مناسبی ندارد، متفاوت است. شورای سلامت نواحی با توجه به همین تنوع نیازهای محله‌ها تشکیل شده است. جلسات کارشناسی این شوراهای فصل با حضور مسئولان خانه‌های سلامت، مدیران شهری و مسئولان بخش‌هایی مانند مدیریت بحران و... برگزار می‌شود و تهدیدهای سلامت ناحیه مورد بررسی قرار می‌گیرد. تشکیل این شوراهای نتایج قابل توجهی داشته است، مثلاً معابری که محل رفت‌وآمد تعداد قابل توجهی

از بیماران خاص، معلولان، سالمندان و... است، مناسب‌سازی شده‌اند. در بعضی از محله‌ها وجود دکل‌های برق مشکل‌آفرین بوده و در مواردی فضاهای بی‌دفاع شهری دغدغه شهروندان بوده که با حمایت‌گری و حمایت‌طلبی مسئولان خانه سلامت رفع شده است.

■ هدف از راه‌اندازی ۱۴ کانون سلامت در خانه‌های سلامت محله‌ها پوشش اقشار مختلف جامعه بوده، در حالی که اغلب مخاطبان این کانون‌ها را بانوان خانه‌دار تشکیل می‌دهند. برای جذب قشرهای مختلف چه برنامه‌ای دارید؟

■ برای پوشش مخاطبان مختلف برنامه‌های سلامت محور، باید زمان فعالیت سراهای محله را افزایش دهیم. در بعضی از سراهای محله این اتفاق افتاده و با افزایش زمان فعالیت این سراها، آقایان و بانوان شاغل هم از خدمات خانه‌های سلامت استفاده می‌کنند. خانواده محور شدن آموزش‌ها اقدام دیگری است که برای افزایش مشارکت اعضای خانواده ضرورت دارد. اگر همه اعضای خانواده احساس کنند نیازهای سلامت‌محور آنها در خانه‌های سلامت پاسخ داده می‌شود، بدون تردید از برنامه‌های این مراکز استقبال می‌کنند. در شرایط کنونی آقایان در کانون‌های خادمان سلامت، پزشکان، سالمندان، پاد و معلولان حضور پررنگی دارند، ولی به‌طور کلی میزان مشارکت‌پذیری آقایان در فعالیت‌های اجتماعی کم است که باید با فعالیت‌های فرهنگی و فرهنگ‌سازی تقویت شود.

■ بسیاری از خدمات خانه‌های سلامت رایگان است، اما خدمات مشاوره‌ای که از مهم‌ترین نیازهای شهروندان تهرانی است، با دریافت هزینه ارائه می‌شود. این امر به‌ویژه در مناطق جنوبی تهران باعث کاهش تقاضا برای ارائه این خدمات می‌شود. نظر شما در این باره چیست؟

■ بسیاری از کارشناسانی که در گذشته در خانه‌های سلامت خدمات مشاوره‌ای ارائه می‌کردند، پروانه فعالیت از سازمان نظام روان‌پزشکی و مشاوره‌ای نداشتند، در حالی که خدمات مشاوره‌ای باید استاندارد و قابل نظارت توسط سازمان‌های تخصصی باشد. در دوره کنونی مشاوران و کارشناسانی که با ما همکاری می‌کنند، از سازمان نظام

روان‌پزشکی پروانه فعالیت دریافت کرده‌اند و خدمات مشاوره‌ای آنها کیفیت مطلوب و استاندارد دارد. هزینه خدمات مشاوره‌ای کلینیک‌های تخصصی مشاوره‌ای متفاوت است و حتی در جنوب تهران خدمات مشاوره‌ای خانه‌های سلامت با یک سوم هزینه‌های کلینیک‌های تخصصی روان‌شناسی ارائه می‌شود. این نرخ‌ها بازار و اقتصاد خدمات مشاوره‌ای را به هم می‌ریزد که اتفاق خوبی نیست، ولی در بعضی از مناطق جنوبی که کلینیک تخصصی اعصاب و روان وجود ندارد، ناگزیریم تعرفه‌ها را از نرخ مصوب پایین‌تر تعیین کنیم تا شهروندان بتوانند استفاده کنند. البته ارائه خدمات مشاوره‌ای رایگان، رغبت و پیگیری مراجعان را هم کاهش می‌دهد. ما برای حمایت از شهروندان کم‌برخوردار یارانه‌های حمایتی در نظر گرفته‌ایم. این نکته را هم نباید فراموش کنیم که مطابق با سیاست‌گذاری‌های شورای اسلامی شهر تهران و شهرداری تهران، اداره سلامت نباید به ارائه خدمات بهداشت و آماده کردن بستر شهر برای فعالیت نهادهای فعال در حوزه سلامت هدف و وظیفه ماست.

■ این هدف تا چه اندازه محقق شده است؟

■ مدیریت شهری به مناسبتهای و بهانه‌های مختلف بستر محله و شهر را در اختیار شرکای اجتماعی یا فعالان داوطلب حوزه سلامت قرار می‌دهد تا از امکانات و ظرفیت‌های خود برای خدمت‌رسانی به شهروندان استفاده کنند و نتایج این همکاری قابل توجه است.

برنامه‌های اجراشده در روز مبارزه با دیابت نمونه‌ای از این هم‌افزایی است. در این برنامه با بهره‌گیری از ظرفیت و امکانات انجمن‌ها و گروه‌های مردم‌نهاد خدمات گسترده‌ای در محله‌ها ارائه شد یا در دهکده سلامت که به مناسبت هفته سلامت در منطقه ۶ برپا شد مدیریت شهری حتی یک ریال هزینه نکرد، اما با همکاری مراکز داوطلب، شهروندان خدمات سلامت محور قابل توجهی دریافت کردند. گذرهای سلامت روان که در ۵ پهنه شهر تهران برپا شد نمونه دیگری از این همکاری ثمربخش است که موفقیت مدیریت شهر برای آماده‌سازی بستر فعالیت داوطلبان حوزه سلامت را نشان می‌دهد.

در دهکده سلامت

مدیریت شهری

حتی يك

ریال هزینه

نکرد، اما با

همکاری مراکز

داوطلب،

شهروندان

خدمات سلامت

محور قابل

توجهی

دریافت کردند

نگاه

ارتقای سواد سلامت روان، نیاز شهروندان تهرانی

در برنامه‌های سلامت محور مدیریت شهری تهران، سلامت روان شهروندان بیش از گذشته مورد توجه قرار گرفته و در این زمینه برنامه‌های متنوعی طراحی و اجرا می‌شود. «زینب‌نصیری» مدیرکل سلامت شهرداری تهران، سلامت روان را از بخش‌های پراهمیت «بسته سلامت» پایتخت عنوان می‌کند. او می‌گوید: «بسته سلامت شهر تهران به ۳ بخش سلامت روان، سلامت اجتماعی و سلامت جسمی تقسیم می‌شود که حوزه سلامت روان به اجرای برنامه‌های گسترده و فراگیری نیاز دارد. برای اجرای موفق این برنامه‌ها در ۲۲ خانه سلامت، کانون سلامت روان به‌صورت آزمایشی ایجاد شده است.»

او به نقش محوری خانه‌های سلامت در این فعالیت‌ها اشاره می‌کند و می‌گوید: «در هر محله تسهیلگران خانه‌های سلامت نیازهای حوزه سلامت روان محله‌ها را شناسایی و براساس آنها برنامه‌ریزی می‌کنند. با توجه به اولویت‌سنجی انجام شده در مراکز سلامت روان خانه‌های سلامت محله‌ها، برنامه‌های اجتماع‌محور پیش‌بینی و اجرا می‌شود.» تجهیز مشاوران خانه‌های سلامت به علم روز از اولویت‌های مدیریت شهری در حوزه سلامت روان به شمار می‌آید. نصیری می‌گوید: «آموزش خودمراقبتی در برابر آسیب‌های سلامت روان از ضرورت‌های جامعه شهری امروز است و پس از پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده به تولید محتوا در قالب‌های متفاوت پرداخته‌ایم.» او به برگزاری دوره‌های آموزشی برای کارکنان خدمات‌رسان اشاره می‌کند و توضیح می‌دهد: «نیروهای آتش‌نشانی، مترو و... که با مردم ارتباط مستقیم دارند آموزش داده می‌شوند تا نقطه اصطکاک آنها با شهروندان کاهش پیدا کند.» اجرای برنامه‌های گفت‌وگو‌محور برنامه دیگری است که اداره سلامت شهرداری تهران برای ارتقای سلامت روان شهروندان تدارک دیده است. نصیری از این فعالیت‌ها به‌عنوان «اقدامات اجتماع محور محلی» نام می‌برد و می‌گوید: «در قالب سینما سلامت، تئاترهای تعاملی و کتابخانه انسانی، فضایی گفت‌وگو میان شهروندان را به وجود آورده‌ایم تا شهروندان در حضور کارشناسان به بیان و تبادل نظرات و تجارب خود بپردازند. این اجتماع‌ها از کارگاه‌های مستقیم اثرگذارتر هستند»

یادداشت

نسیم چالاک

دکتری سیاستگذاری

عمومی و مدیر

پژوهش‌های راهبردی

مرکز مطالعات

شهر شهروندان

برف تمام شهر را سفید کرده‌بود. راه عبوری برای خودرو، دوچرخه و عابران پیاده پیدا نبود. منتظر بودم تا وانت‌های خدمات شهری، کارگران برف‌روب را پیاده کنند. ماشین‌های برف‌روبی خیابان‌ها را تمیز کنند و شن و ماسه بپاشند. دقایقی بعد چند نفری از هر ساختمان با پارو در حال تمیز کردن معبر ورودی ساختمان، مسیر دوچرخه‌ها و پیاده‌روها بودند. مسیر ساختمان‌شان که تمام می‌شد کمی آن‌طرف‌تر می‌رفتند. ۲ ساعت بعد همه راه‌های محله باز شده بود. چند ساعت بعد کارگران رسیدند، شاخه‌های شکسته را جمع کردند، زباله‌های مانده از شب را بردند و شهر مثل قبل شد. این نخستین مواجهه من با روز برفی در لاهه هلند بود. روزی که کسی غر نزد. یک مشکل ناشی از اتفاقی طبیعی به محل گفت‌وگوی اهالی محله تبدیل شد و نمایی از همکاری در یک روز برفی را به تصویر کشید.

به شهرهای خود برگردیم. به شهرهایی که کسی یادمان نداده چطور دوست‌شان داشته‌باشیم. شهرهایی که نمی‌دانیم چطور در بزنگاه‌های‌شان تاب بیاوریم و چطور آنها را از آن خود بدانیم. پژوهش‌ها و مطالعات بسیاری نشان داده که با مشارکت شهروندان هیچ امری حل‌نشده باقی نمانده است. راه‌حل مشکلات پیچیده شهرها فقط در توبره مدیران و سیاستگذاران شهری نیست، این شهروندان هستند که با هر قدمی که برمی‌دارند مشکلات زیست شهری را کمتر می‌کنند. اداره شهرها به شهروندانی توسعه‌یافته و مدیرانی پذیرا و مسئولیت‌پذیر نیاز دارد. مطالعه و پژوهش نه تنها دید بازتری برای اقدام، هم به شهروندان و هم به مدیران می‌دهد، بلکه امکان باز کردن گره‌های تعاملی این دو را نیز فراهم می‌کند؛ گره‌هایی که در حساس‌ترین شرایط به دلیل از خود ندانستن شهر ظهور و بروز می‌کنند.

برف، ترافیک، آلودگی هوا و همه مشکلاتی که این روزها برای وصف شهرمان برمی‌شماریم، بر مبنای راه‌حل‌های درست و با همراهی و همکاری همه شهروندان رفع می‌شود.

مطالعه برای اداره شهر شهروندمحور و برای همه فقط مربوط به پیدا کردن فرمول‌های فنی و عمرانی نیست. این روزها بیش از همیشه نیاز به مطالعاتی داریم که نشان دهد چطور شهروندان پاروهایشان را بردارند و برای حل مسائل شهر مدیران و سیاستگذاران را همراه خود کنند. **ل**

یادداشت

دکتر رضا بیات

مدیر گروه خدمات

شهری مرکز مطالعات

و برنامه‌ریزی

شهرداری تهران

حل مسائل شهری با پژوهش و نوآوری

شهر تهران مانند بسیاری از کلانشهرهای دیگر جهان از مشکلات فزاینده محیط‌زیستی رنج می‌برد. آلودگی هوا به ذرات معلق و گازهای حاصل از فرایند احتراق ناقص سوخت‌های فسیلی، مدیریت غیراصولی پسماند و توزیع ناعادلانه بوستان‌ها در سطح شهر فقط چند مورد از فهرست بلند مشکلات محیط‌زیستی شهر تهران را تشکیل می‌دهند. این مشکلات که در اثر مجموعه‌ای از عوامل مانند رشد بی‌رویه جمعیت، تمرکز بیش از حد مراکز اقتصادی و صنعتی، ضعف زیرساخت‌های فنی و قانونی و شرایط خاص طبیعی شهر تهران پدید آمده‌اند به تدریج به چالش عمده‌ای برای سلامت و حیات اقتصادی و اجتماعی جامعه شهری تهران تبدیل شده‌اند. مواجهه با این مشکلات در حوزه وظایف و اختیارات نهادهای

متعدد دولتی و نیمه‌دولتی قرار دارد. در این میان، شهرداری تهران سعی در ارائه خدمات شهری و با حفظ احترام به محیط‌زیست دارد.

درمورد آلودگی هوا با وجود سهم ناچیز شهرداری در کنترل کیفیت سوخت خودروها به‌عنوان اصلی‌ترین منابع تولید آلودگی، توسعه حمل‌ونقل عمومی برای ترغیب شهروندان به استفاده کمتر از خودروهای شخصی جزء اقدامات اصلی شهرداری در این زمینه است. همچنین خدمات اطلاعاتی شرکت کنترل کیفیت هوا در زمینه پایش آلودگی و ارائه داده‌ها در وب‌سایت شرکت از نظر پژوهشی بسیار حائز اهمیت است.

در مورد مدیریت پسماند، جلب نشدن مشارکت شهروندان در فرایندهای مدیریت پسماند (کاهش تولید، تفکیک در مبدأ، پرداخت قبوض و...)، هزینه تمام شده بالای مدیریت پسماند، وجود زباله‌گردها و کودکان کار در فرایند فعلی پسماند، از منظر آسیب‌های اجتماعی و بهداشتی، جمع‌آوری و تفکیک غیررسمی و سود سرشار اربابان، ضعف در انتخاب و قراردادهای پیمانکاران و دفن بیش از نیمی از پسماند تولیدی روزانه از مشکلات موجود در این حوزه است که شهرداری تهران با هدف چاره‌اندیشی برای رفع آنها، پروژه مطالعاتی تهیه و تدوین طرح جامع مدیریت پسماند شهر تهران را در دستور کار دارد.

درمورد فضای سبز شهری نیز توزیع ناعادلانه بوستان‌ها در سطح شهر، کمبود زمین مناسب و وجود مناطق کم برخوردار، هزینه‌های سنگین نگهداشت و توسعه فضای سبز و اعتبارات ناکافی، بحران آب و نبود پساب تصفیه شده برای آبیاری، افت سطح آب‌های زیرزمینی، خشک شدن چاه‌ها و مشکل تأمین آب کافی از چالش‌های موجود این حوزه است که طرح جامع فضای سبز شهر تهران برای رفع آنها در شهرداری تهران در حال تعریف است.

بنابراین، گنجاندن یک عنوان با محور خدمات شهری و محیط‌زیست در جشنواره مراکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران برای شناسایی برترین پژوهش‌های انجام شده و ایده‌های پژوهشگران بسیار ضروری است و برای حل مسائل شهری بر مبنای پژوهش و نوآوری و ارتقای کیفیت زندگی مردم با خدمت‌رسانی اصولی راه‌گشا خواهد بود. **ل**

ایمنی و بحران

مقاله

دکتر علیرضا نوری
مدیر مطالعات فنی و
عمرانی، استاندار دسازي
و امور بحران

گام‌های مفید برای کاهش خطرپذیری تهران

شهر تهران از نظر جمعیت در معرض مخاطرات، پراهمیت‌ترین و به لحاظ شمار اقدامات انجام گرفته برای کاهش ریسک، بیش‌رترین شهر کشور است. تشکیل گروه‌های دوام، تأسیس سوله‌ها و انبارهای مدیریت بحران، تهیه نقشه‌های پهنه‌بندی خطر، آموزش گسترده شهروندان، توانمندسازی شهروندان و شبکه‌سازی، ایجاد مراکز فرماندهی ثابت و سیار و بسیاری از این اقدامات را می‌توان گام‌های مفیدی برای کاهش خطرپذیری تهران در برابر بحران‌ها دانست.

شهر تهران در حوزه خدمات ایمنی نیز پیش‌تاز بوده، اما با وجود اقدامات جدی سخت‌افزاری و نرم‌افزاری که در کشور و حتی در سطح جهانی حائز رتبه و تحسین برانگیز است، کم‌اکان یک مخاطره جدی از چشم همگی ما دور مانده است که به رغم اینکه از دید بسیاری از منابع رسمی علمی مدیریت بحران در حوزه مخاطرات طبقه‌بندی نمی‌شود، جا دادن آن در میان مخاطرات پیش رو شهر تهران می‌تواند اقدامات جدی‌تری را درخصوص آن موجب شود. شمار آثار حوزه ایمنی و مدیریت بحران در یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری به مراتب کمتر از آثار ارائه شده در سایر محورها بوده و این خود نشانگر موضوعی است که پرداختن به آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اینجا من به‌عنوان پژوهشگری کوچک در حوزه مدیریت ایمنی و بحران مخاطره‌ای را که بیش از هر موضوعی، هر روز و هر ساعت ذهن مرا به خود مشغول کرده است تشریح می‌کنم.

این مخاطره جا نداشتن موضوع ایمنی در سید اولویت‌هاست. مخاطلب گرامی! بیایید دقایقی به این موضوع به چشم مخاطره بنگریم. با نگاهی دقیق می‌توان پی برد که این مخاطره جایگاهی بالاتر و به مراتب چشمگیرتر از زلزله، سیل، آتش‌سوزی و فرونشست زمین در بحران‌های شهری دارد. این مخاطره هر سال جان عده کثیری از شهروندان کشور را می‌گیرد و عده کثیری را سال‌ها دچار محدودیت‌ها و معلولیت‌های جبران‌ناپذیر می‌کند. اکثریت قاطع، ما شهروندان تهرانی در هر جایگاهی در معرض این مخاطره قرار داریم. پلاسکو را کدام مخاطره از ما

گرفت. کدام مخاطره هر سال چند هزار حریق در شهر تهران موجب می‌شود. کدام مخاطره راکب موتورسیکلتی را که کلاه ایمنی خود را صرفاً برای زمان‌های بازرسی پلیس در کنار ترک موتور خود آویزان می‌کند، تهدید می‌کند. کدام مخاطره ما را در جریان پرتوان سیلاب می‌اندازد. کدام مخاطره ما را در برابر لرزش زمین آسیب‌پذیر می‌کند. شاید به زلزله فکر کرده باشیم، اما چه اقدام عملی برای کاهش خطرپذیری در برابر آن انجام داده‌ایم. نگوییم کاری از ما ساخته نیست. شهروند عزیزی که این متن را مطالعه می‌کنید به راستی چند بار تاکنون به دکوراسیون داخلی منزل خود توجه کرده‌اید. تاکنون چند کمد، چند قاب یا چند آینه را برای خالی نگهداشتن مسیر خروج از ساختمان ایمن‌سازی کرده‌اید. چند بار به سناریوی پناهگیری خود و خانواده خود در برابر زلزله فکر کرده‌اید. تاکنون چند بار به جانمایی کپسول آتش‌نشانی و سناریوی استفاده از آن یا خروج از ساختمان در شرایط حریق فکر کرده‌اید. آیا در منزل خود کیف نجات دارید. آیا جعبه کمک‌های اولیه دارید. یا سؤالی ساده‌تر... آیا تاکنون کمربند ایمنی خود را از ترس جریمه روی شکم خود انداخته و زحمت بستن آن را به خود نداده‌اید. آیا در زمان خرید منزل فعلی خود علاوه بر سنگ، سرامیک، مترآز، نورگیر بودن و قیمت در خصوص مقاومت ساختمان در برابر زلزله نیز پرسیده‌اید. آیا شما که برای خرید خودرو آن را به چند مکانیک آشنا نشان می‌دهید ملک خود را پیش از خرید و برای اطمینان بیشتر در مورد جزئیات سازه‌ای و ایمنی آن به چند مهندس آشنا نشان داده‌اید. به چه میزان در مورد شناسنامه فنی ساختمان اطلاع دارید. به خود، به همسر خود، به پسر دبستانی کنجکاو خود و به دختر کوچک مهربان خود پاسخ دهید. شما و آنها به چه میزان در معرض مخاطره جا نداشتن موضوع ایمنی در سید اولویت‌ها قرار دارید.

همکار گرامی، مدیر شهری عزیز، مدیر بحران ارجمند، شما نیز در وهله اول شهروند تهران هستید. شما چه میزان در معرض این مخاطره قرار دارید. تا چه اندازه منزل شخصی شما ایمن است. چه میزان از آموزش‌هایی را که به شهروندان می‌دهید خود اجرا می‌کنید. آیا می‌توانید پس از وقوع بحران با خیالی نسبتاً راحت در مورد خانواده خود به شهروندان خدمت‌رسانی کنید.

عزیزان، شهروندان، مدیران شهری و همکاران؛ در میان هزاران فکر روزمره که به حق ذهن ما را مشغول کرده است بیایید دقایقی نیز به ایمنی فکر کنیم و برای آن جایی میان دغدغه‌های خود بیابیم. منابع علمی، پژوهشی، ترویجی و... به لطف تکنولوژی‌های امروز در دسترس همه ما هستند. کافی است بخواهیم. ایمنی، کالایی گرانبهاست، اما حصول آن الزاما گرانتیمت نیست و باید به یاد داشته باشیم بدون ایمنی زندگی جاری نیست. **■**

یادداشت

دکتر رضا کریمی محمدی
رئیس سازمان پیشگیری و
مدیریت بحران شهر تهران

نقش پژوهش در مدیریت شهری

مدیریت شهر تهران به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین و پرجمعیت‌ترین شهرهای جهان، یکی از پرچالش‌ترین مسئولیت‌های موجود در کشور است. صحنه مدیریت شهری در تهران صحنه‌ای فرامحلی و اثرگذار در کشور است و مسائل اصلی آن در حقیقت نه مسئله یک شهر بلکه مسئله کشور خواهد بود. دامنه تأثیر این مدیریت به گونه‌ای است که با اصلاح هریک از چالش‌های جدی آن می‌توان به الگویی مشابه در سطح کشور رسید.

شناخت اصولی مشکلات واقعی و ریشه‌ای این شهر، خود چالشی جدی است و نیاز به نگاه کارشناسانه و علمی به مسائل دارد. سخن به گراف نگفته‌ایم اگر قائل باشیم که تعریف درست و اصولی از «مسئله» در شهر، خود نیمی از حل مسئله خواهد بود. لازمه این سخن آن است که یک نگاه کارشناسانه و مجهز به علم روز باید پشتوانه هر تصمیم مهمی در شهر باشد.

امروز اگر کار ارتباط دانشگاه و صنعت (ملت) لنگ می‌زند و هریک راه خود را پیش گرفته و به مرور از هم فاصله گرفته‌اند نتیجه این امر است که مسئله دانشگاه، مسئله صنعت نیست و مسئله صنعت نیز مسئله دانشگاه نیست. ذات علمی دانشگاه بر آن است که مسئله‌ای واقعاً مهم را بیابد و حل آن را موضوع تلاش جدی خود قرار دهد. در ذات صنعت هم آن است که هر روز با چالشی جدید برای ارتقای سطح خود مواجه و در تدارک حل مشکلی جدید باشد.

اما متأسفانه در کشور ما نه مسئله صنعت آن‌چنان که شایسته و علمی است شناخته و معرفی می‌شود و نه دانشگاه مسئله مهمی را در صنعت پیدا می‌کند که واقعاً نیاز به کار علمی داشته باشد. بنابراین به دنبال موضوعاتی می‌رود که صرفاً جنبه علمی در جهان داشته و از حل مسائل واقعی کشور فاصله می‌گیرد.

شهر تهران نیز امروز نیاز به طرح مشکلات واقعی با دیدی کلان‌نگر و علمی و چالشی دارد تا انگیزه کافی برای مفید بودن را به دانشگاه بدهد وگرنه طرح و حل مشکلات متداول با تکیه بر تجربه‌های مدیریتی مسبوق به سابقه در کشور شاید نتیجه‌ای چندان فراتر از آنچه تاکنون شاهد بوده‌ایم دربر نداشته باشد. به نظر می‌رسد مدیریت شهری در دوره جدید توجه جدی به این مسئله دارد. امید که فرصت کافی نیز برای تحقق این امر برایش فراهم شود. **■**

یادداشت

دکتر غلامرضا نوری
دانشیار دانشکده
مهندسی عمران پردیس
دانشکده‌های فنی
دانشگاه تهران

کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌های شهری با افزایش تاب‌آوری

وقوع فجایع طبیعی طی سالیان اخیر در کشور توجه افکار عمومی را به راهبردهای اساسی برای مقابله با فاجعه در کلانشهر تهران جلب کرده است. در این زمینه ۲ راهبرد اساسی می‌توان معرفی کرد: اجتناب از وقوع بحران با کاهش آسیب‌پذیری تسهیلات شهری و مدیریت بحران با ایجاد آمادگی بیشتر برای کنترل و جلوگیری از تبدیل بحران ایجاد شده به فاجعه. بدیهی است که هر دو این اقدامات باید در وضعیت عادی و پیش از وقوع بحران صورت پذیرند. اینجا به راهبرد اول یعنی اجتناب از وقوع بحران با تمرکز بر افزایش تاب‌آوری و هدف کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌های شهری می‌پردازیم.

تاب‌آوری علاوه بر توانایی مقاومت و پایداری سیستم در برابر اختلال و شوک وارده (اجتناب از بحران)، توانایی سیستم در بازیابی و بازگشت سریع‌تر برای دستیابی به سطح مطلوبی از عملکرد مدیریت بحران را نیز در برمی‌گیرد. آسیب‌پذیری زیرساخت‌های شهری در تبدیل اختلالات احتمالی به وجود آمده به یک بحران فاجعه‌بار نقش اساسی دارند. آسیب به زیرساخت‌های حیاتی در کلانشهر تهران مستقیماً بر امنیت ملی، ایمنی و بهداشت عمومی و جریان اقتصادی تأثیرگذار است. کاهش آسیب‌پذیری با افزایش تاب‌آوری زیرساخت‌های شهری به‌ویژه زیرساخت‌های حیاتی که بعد از وقوع بحران باید در دسترس و قادر به ارائه خدمت باشند مانند بیمارستان‌ها، خطوط لوله آب و گاز، شبکه انتقال برق، پل‌ها و مسیرهای تردد شهری از اهمیت ویژه برخوردارند.

افزایش تاب‌آوری از طریق ارزیابی وضع موجود و توسعه راهبردهای بهسازی و نوسازی میسر خواهد بود که به برنامه‌های مدون نگهداری، تعمیر و بازسازی مقرون به صرفه زیرساخت‌های شهری با بهره‌گیری از نیروهای متخصص و فن‌آوری‌های منطبق و به‌روز منجر شود. در این زمینه بافت‌های فرسوده در کلانشهر تهران اهمیت مضاعف دارند.

تحقق این امر که نیاز ضروری نسل حاضر ساکن در کلانشهر تهران است باید بدون ایجاد وقفه در برآوردن نیازهای نسل آینده در ابعاد سه‌گانه اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی صورت پذیرد. مباحث الزامی بسیاری در ارتباط با نیاز به توسعه پایدار و رویارویی با نیازهای ضروری حاضر و آینده جامعه بدون به خطر انداختن محیط‌زیست و حقوق اجتماعی وجود دارد که باید در همه برنامه‌ریزی‌ها با توجه به هزینه‌های چرخه عمر زیرساخت‌های شهری مدنظر قرار گیرد. **■**

دکتر ایرج محمدمدام
عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی همدان:

پژوهش‌های ویترونی راه به جایی نمی‌برد

ل زهرابلندی

توجه به ایمنی و پیشگیری از بحران ۲ اصل مهم در رسیدن به شعار شهری پایدار محسوب می‌شود و در همه ابعاد مدیریت شهری رسیدن به سطح مطمئنی از ایمنی، نیاز است. این در حالی است که در بعضی از حوزه‌ها مانند بخش صنعت نیاز بیشتری به ایمنی و بحران‌زدایی احساس می‌شود. به گفته کارشناسان، مطالعه در این حوزه و آگاه‌سازی گروه هدف می‌تواند در گام اول شهروندان را با حقوق اساسی خود بیشتر آشنا کرده و در نهایت تهران را به شهری ایمن تبدیل کند. به دلیل برگزاری یازدهمین دوره از جشنواره پژوهش و فن‌آوری مدیریت شهری، برای بررسی نکات علمی و پژوهشی حوزه ایمنی و بحران با «ایرج محمدمدام» دکتری مدیریت محیط‌زیست و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی همدان که علاوه بر تألیف و مترجم کتاب و مقالات پژوهشی متخصص حوزه ایمنی و بحران هم هست، گفت‌وگویی انجام داده‌ایم.

می‌پردازند که بیشتر جنبه ویترونی و کتابخانه‌ای دارد و عملیاتی نمی‌شوند. چگونه می‌توان این پژوهش‌ها را به مطالعات قابل استفاده تبدیل کرد؟
■ برای رفع این مشکل باید نیازهای واقعی جامعه را در اولویت قرار دهیم. به موضوع‌های اولیه‌ای همچون مدیریت بحران سیل، زلزله و...، ایمن‌سازی ساختمان‌های قدیمی و نالین، پارک‌ها، مراکز تصفیه آب آگاه‌سازی شهروندان درباره ایمنی و بحران و... بپردازیم و در صورت رفع شدن آنها موضوع‌های جدیدتر و جهانی را مورد پژوهش قرار دهیم.
■ به نظر شما در کدام یک از ۳ حوزه ایمنی و بحران (مدیریت بحران، ایمنی و پدافند غیرعامل) کمتر پژوهش انجام شده و نیاز است پژوهش‌های جدیدی در این بخش‌ها انجام شود؟

تعداد پژوهش‌هایی که در حوزه ایمنی انجام شده نسبت به ۲ موضوع دیگر بیشتر است و پژوهش‌های مدیریت بحران در سطح متوسط قرار دارد. پدافند غیرعامل به‌طور نسبی کمترین تعداد پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده است زیرا فقط افراد خاص مجوز فعالیت روی این موضوع را دارند و نیاز است با حمایت مسئولان، پژوهش در این حوزه‌ها نیز گسترش پیدا کند.
■ باتوجه به تجربه حضور و فعالیت شما در جشنواره‌ها و کنفرانس‌های متعدد ایمنی و بحران و پدافند غیرعامل، به نظر شما چرا اهدافی که در این مجامع عنوان می‌شود به مرحله اجرا نمی‌رسد؟

چون بیشتر پروژه‌ها بدون توجه به نیاز شهر انتخاب می‌شوند، فقط جنبه کتابخانه‌ای دارند و خروجی آنها قابلیت اجرایی شدن ندارد.
■ فکر می‌کنید در حوزه صنعت و کار چقدر به ایمنی بها داده شده است؟

■ طی ۱۰ سال اخیر با فرهنگسازی، تصویب قوانین جدید و مطالعات گسترده، اثربخشی سیستم‌های مدیریت ایمنی در بیشتر سازمان مورد پذیرش قرار گرفته و به این نتیجه رسیده‌اند که برای بقای خود به ایمنی وابسته هستند.
■ چه کمبودهایی در این حوزه

دکتر داودرضا عرب
مدرس دانشگاه
و پژوهشگر:

پژوهش پیش‌نیاز تصمیم‌گیری است

ل رضائیک نام

یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری در مدیریت شهری که با انتخاب برترین‌ها و اهدای جایزه سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های وزارت کشور برگزار می‌شود، بهانه خوبی است تا با «داودرضا عرب» دکتری عمران، مدرس دانشگاه، محقق و مدیر مؤسسه پژوهشی مهندسی راهبرد دانش پویا

هم‌صحبت شویم و به مقوله «پژوهش» نگاه کنیم.

ل درباره شعار اساسی مدیریت شهر تهران یعنی «تهران شهری ایمن برای همه»، «آینده پژوهی ایمنی و بحران» را در این حوزه چگونه ارزیابی می‌کنید؟

■ درباره مقوله «آینده پژوهی ایمنی و بحران» باید گفت که «پژوهش» پیش‌نیاز تصمیم‌گیری است. در بحث کلی باید بگوییم که ما یک مدیریت بحران داریم و یک مدیریت ریسک که مجموع اینها می‌شود. مدیریت جامع بحران این است که وقتی بحرانی اتفاق می‌افتد مانند سیل یا زلزله باید بدانیم که چگونه این وضعیت را مدیریت کنیم. به‌عبارتی مدیریت بحران به اقدامات بعد از حادثه مربوط می‌شود، اما بحث اصلی ما «مدیریت ریسک» است. باید بدانیم چگونه و چه کارهایی را انجام دهیم که در صورت وقوع حادثه خسارت‌های کمتری را متحمل شویم. با انجام یکسری کارها و ایجاد زیرساخت‌های لازم می‌توان آثار و خسارت‌های ناشی از حوادث طبیعی و غیرمترقبه مثل سیل و زلزله را تا حدودی کاهش داد.
■ آیا در گذشته بی‌توجهی به مقوله پژوهش به شهر آسیب رسانده است؟

■ بله، تا حد زیادی این‌گونه است. البته ما نه تنها در بسیاری از موارد با اندک اطلاعات و مطالعه تصمیم‌گیری کرده‌ایم، بلکه مهم‌تر از آن رویکردهای مناسبی را نیز انتخاب نکرده‌ایم. بارش

باران که یک نعمت است، چطور تبدیل به بحران می‌شود؟ ما یک شهر نفوذناپذیر ساختیم که با اندک بارشی، آبگرفتگی و سیلاب داریم یا در بحث زلزله باید به این موضوع فکر کنیم که چگونه ساختمان‌ها را مقاوم‌سازی کنیم. چطور مردم را برای وضعیت بحران آماده کنیم و ظرفیتشان را بالا ببریم تا سرمایه‌هایمان را در معرض خطر نگذاریم. توجه به پژوهش این امکان را به ما می‌دهد تا روی گسل‌ها سازه‌های مهم یا ساختمان بلندمرتبه نسازیم. آیا طرح جامع شهر را براساس گسل‌ها تدوین کرده‌ایم؟ آیا می‌توان کاری کرد که بتوانیم ظرفیت بردباری شهر را در مقابل بحران‌ها و حوادث طبیعی زیاد کنیم؟ متأسفانه در طرح جامع شهر تهران مسائل مربوط به مدیریت ریسک و بحران کمتر در نظر گرفته شده است. مثلاً بزرگراه‌های امام علی (ع)، صیاد، چمران و یادگار، همگی در مسیر رودخانه هستند. اگر یک سیل با دوره بازگشت نه‌چندان بالا اتفاق بیفتد، بسیاری از همین بزرگراه‌ها دچار مشکل جدی می‌شوند. البته در دوره‌های اخیر در زمینه مدیریت آب‌های سطحی رویکردهای مناسبی انتخاب شده است. رویکرد این است که رودخانه‌ها دوباره احیا شوند، یعنی بتن از کف رودخانه‌ها برداشته شود تا زمین نفوذپذیر شود و همچنین رویکردهای توسعه کم‌اثر انتخاب شده که حداکثر آب از بالادست

در زمین نفوذ داده شود که نه دچار آبگرفتگی و نه دچار نشست ناشی از پایین رفتن آب‌های زیرزمینی شویم.
■ درباره پژوهش‌هایی که در گذشته راه به جایی نبرده صحبت کنید. آیا چاره‌ای برای بحران آن وجود دارد؟

■ ابتدا باید رویکردها را عوض کنیم. یک نمونه توجه جدی به گسل شمال تهران است. ساختمان‌ها و برج‌های بلندی در این گسل ساخته شده که بسیار خطرناک است. آیا نمی‌توانستیم مدرسه، برج، بیمارستان و... روی گسل تهران نسازیم؟ اینها نکاتی است که به هر صورت وجود دارد. پژوهش‌های جامع مدیریت بحران شهر تهران نشان می‌دهد که از زیر بسیاری از ایستگاه‌های آتش‌نشانی و حتی بیمارستان‌ها خطوط لوله گاز عبور کرده است، بنابراین این مراکز خدمات‌رسان خودشان در مواقع بحران، بحران زده می‌شوند. بیشتر بیمارستان‌های تهران هم به مقاوم‌سازی احتیاج دارند. بیمارستان‌ها از جمله جاهایی است که در زمان بحران باید به شهروندان سرویس بدهد، اما خودش نیازمند کمک می‌شود. اگر در زمان ساخت‌وسازها نظارت‌ها دقیق باشد، شهر مقاومی خواهیم داشت. اگر در تدوین آیین‌نامه‌ها مسائل اقتصادی در نظر گرفته شود، می‌توانیم از این به بعد کارها را به نحو مطلوب‌تر انجام دهیم و جلو خسارت‌ها را بگیریم.

در گفت‌وگو با
معاون طرح و
برنامه سازمان
آتش‌نشانی و
خدمات ایمنی
تهران مطرح
شد

طرح‌های برگزیده جشنواره را حمایت مادی می‌کنیم

زهرا بلندی

«ایمنی و بحران» یکی

از محورهای علمی

جشنواره پژوهش و

نوآوری در مدیریت

شهری است که در

حوزه‌های مختلف

مدیریت بحران، ایمنی

و پدافند غیرعامل مورد

مطالعه قرار می‌گیرد.

در حالی که سازمان

آتش‌نشانی و خدمات

ایمنی شهرداری

تهران به‌عنوان یکی از

سازمان‌های متولی حفظ

و تأمین ایمنی شهروندان

تهران علاوه بر اجرای

اقداماتی مستقل در

حوزه مطالعات و پژوهش

در این جشنواره هم

شرکت خواهد داشت،

برای بررسی ساز و کار

پژوهش در حوزه ایمنی

و بحران با «کاظم غلامی

محتاج» معاون طرح و

برنامه سازمان آتش‌نشانی

و خدمات ایمنی تهران

گفت‌وگویی انجام داده‌ام

که می‌خوانید.

راه‌اندازی ساختار پژوهشی در

سازمان آتش‌نشانی اتفاق مهمی در

حوزه پژوهش است. چه چیزی باعث

شکل‌گیری این مهم شد. در این باره و

بخش‌های مختلف این ساختار بیشتر

بحران و پدافند غیرعامل داشته باشیم

و به شعار تاب‌آوری شهری در برابر

سیل، زلزله و... نزدیک شویم؟

حداقل تأثیر یک پژوهش در حوزه

ایمنی، که به‌صورت روزمره با آن درگیر

هستیم، این است که متوجه می‌شویم چه

چیزهایی شهروندان را به خطر می‌اندازد و

کدام قسمت توجه بیشتری را می‌طلبد. در

حوزه مدیریت بحران و پدافند غیرعامل که

شرایط خاص و پیچیده‌تر است پژوهش تأثیر

بیشتری خواهد داشت، به همین دلیل است

که در این حوزه‌ها طرح‌های گسترده‌ای در

حال اجرا داریم.

به چند مورد از طرح‌های در حال

اجرا اشاره‌ای می‌کنید؟

طرح مطالعاتی آبرسانی اضطراری اطفای

حریق در شرایط اضطرار و بررسی بافت‌های

فرسوده بازار تهران با همکاری مرکز

مطالعات و برنامه‌ریزی شهرداری تهران جزء

طرح‌های مهم در حال اجراست. در حوزه

پیشگیری هم مانیتورینگ (اتصال به سیستم

هشداردهنده آنلاین) در ساختمان‌های این

محدوده به‌صورت آزمایشی به اجرا درآمده

است. طراحی ساختار سازمانی هم موضوع

در حال اجرای مرتبط با وظایف سازمان است

که در این حوزه وظایف پدافند غیرعامل هم

در نظر گرفته می‌شود. بر این اساس پیش

از اجرای ساختار سازمانی کار تحقیقاتی

خواهیم داشت که مشخص می‌کند کدام

بخش از پدافند غیرعامل را باید در سازمان

پیاده کنیم.

از نظر شما چالش‌ها و موانع انجام

پژوهش و مطالعات ایمنی و بحران کدام

است؟

پژوهش اساساً کار پرزحمتی است. وقتی

صحت از پژوهش به میان می‌آید بیشتر

سازمان‌ها به ظاهر مدافع آن می‌شوند، اما

برای اجرا و اختصاص بودجه آن‌طور که باید

کمک نمی‌شود. موانع دیگری همچون عدم

دسترسی به داده‌ها و صرف زمان طولانی

را هم به اینها اضافه کنید. نگاه مدیران اگر

نسبت به پژوهش مثبت و واقعی باشد و به

تأثیرگذاری آن در پیشرفت حوزه‌های بحران

و ایمنی باور داشته باشند، خیلی از کارها را

می‌توان در این حوزه پیش برد، البته یک

پژوهشگر هم باید نیازهای جامعه را درست

تشخیص داده، روی آنها متمرکز شود و

راهکارهایی ارائه کند که قابلیت عملیاتی

داشته باشد.

افزایش آگاهی شهروندان موضوع

مهم دیگری است که در زمینه مدیریت

ایمنی و بحران مطرح است. در سازمان

آتش‌نشانی چقدر به این موضوع توجه

می‌شود؟

یکی از مهم‌ترین شعارهای سازمان

آتش‌نشانی «شهروند مطالبه‌گر ایمنی»

است که از ۳ سال پیش جزء برنامه‌های

مهم سازمان قرار گرفته و تا حدی هم در

این زمینه موفق بوده‌ایم. طبق این شعار

شهروندی که می‌خواهد برای اسکان

خود و خانواده‌اش ساختمان را خریداری

کند، علاوه بر نمای ساختمان، موقعیت

جغرافیایی و دسترسی به امکانات ضروری،

مطالبه‌گر ایمنی هم باشد. اگر شهروندان

مطالبه‌گر ایمنی باشند شهر هم ایمن‌تر

خواهد بود.

برگزاری جشنواره «پژوهش و

نوآوری در مدیریت شهری» را در

محقق شدن اهداف ایمنی و بحران تا

چه حد مؤثر می‌دانید؟

به اعتقاد من جشنواره‌ها عموماً نیازمندان

را به تأمین‌کنندگان نیاز وصل می‌کنند.

ما در این جشنواره دنبال این هستیم

که با پژوهشگران تعامل ایجاد کنیم.

نیازمندی‌هایمان را در حوزه پژوهش اعلام

می‌کنیم تا پژوهشگران توانمندی‌هایشان را

به اثبات برسانند. بر این اساس و با استفاده

از پروژه‌های پژوهشی، مشکلات بحران و

ایمنی شهر حل شود.

برای حمایت از پژوهش‌های موفق و

برگزیده جشنواره چه برنامه‌ای دارید؟

پژوهش‌های برگزیده اگر از لحاظ

کاربردی با اهداف و محورهای مهم سازمان

همخوانی داشته باشد، در کمیته‌ها و شورای

پژوهش مطرح می‌شود و در صورت دریافت

مهر تأیید مورد حمایت مادی و معنوی قرار

می‌گیرند.

برای رسیدن به شعار «تهران، شهری

ایمن برای همه» چه اقداماتی باید انجام

داد؟

طبیعتاً تهران، شهری زنده و پویاست

و نمی‌توان انتظار داشت که در آن اتفاقی

نیفتد، به همین دلیل برای مقابله با حوادث

و رسیدن به شعار تهران، شهری ایمن برای

همه، در گام اول سازمان آتش‌نشانی باید

دارای نیروهای عملیاتی و زنده و تجهیزات

پیشرفته باشد. در گام دوم در حال فعالیت

در ۲۰ بخش هستیم؛ محور اول ایمن‌سازی

ساختمان‌هاست که در این بخش با

وجود راه‌اندازی نظام بازرسی ایمنی با

محدودیت‌هایی روبه‌رو هستیم و لازم است

همه سازمان‌ها و شهروندان به این موضوع

تعهد عملی داشته باشند. از سوی دیگر

ارتقای فرهنگ ایمنی شهروندان در اولویت

برنامه‌های ماست تا هریک از آنها بتوانند با

آشنایی با اصول اولیه خودماددی در کنار

نیروهای آتش‌نشانی به امنیت محله و شهر

کمک کنند.

مالی و اقتصاد شهری

یادداشت

ابراهیم جمشیدزاده

مدیر مطالعات

و برنامه‌ریزی

زیرساخت‌های

مدیریتی و مالی

نگاه تازه به اقتصاد شهری

امروزه در کشورهای پیشرفته جهان وظایف شهرداری‌ها روز به روز گسترده‌تر می‌شود و شهرداری‌ها به‌عنوان نهادهی مدنی، محلی، عمومی و غیرانتفاعی وظایف بیشتری را بر عهده می‌گیرند؛ یعنی وظایفی که پیش از آن بر دوش دولت‌ها قرار گرفته بود به این نهادهای محلی واگذار می‌شود. این وظایف از حفاظت محیط‌زیست و میراث فرهنگی تا آموزش دفاع غیرنظامی و اداره تحصیلات غیردانشگاهی و... را شامل می‌شود. گستردگی وظایف شهرداری‌ها در کشورهای توسعه‌یافته ناشی از نگرش نوینی است که شهرداری‌ها را به‌عنوان سازمان‌های مسئول در مدیریت شهری قلمداد می‌کند.

شهرداری‌ها نه تنها مسئول تهیه کالا و خدمات هستند، بلکه به مسائل اقتصادی جوامع و محله‌ها هم کمک می‌کنند و در زمینه فعالیت‌ها و برنامه‌های توسعه محله‌ها، فعالیت‌های رسمی و غیررسمی و استعداد و سرمایه انسانی را که اجتماعات و محله‌های شهری در زمینه‌های مختلف زندگی از آن منتفع می‌شوند توسعه می‌دهند. بیشتر خدماتی که شهرداری‌ها ارائه می‌کنند در جهت منافع ملی نیست؛ زیرا این خدمات اساساً سودآور نیستند.

با افزایش جمعیت شهرها پرداختن به مبحث اقتصاد شهری و توسعه آن به دلیل اثرگذاری بر سایر موارد بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته و حتی این عامل در بسیاری از کشورهای دنیا شهرها را به سمت جهانی شدن در رقابت شهری سوق داده است که البته شهر و شهرداری‌های ایران از این نظر فاصله قابل توجهی با دیگر شهرهای توسعه‌یافته جهان دارند اما این فاصله با برنامه‌های صورت گرفته در حال کاهش است.

مدیریت شهری قدرتمند اقتضا می‌کند که شهرداری‌ها در زمینه امور اقتصادی تنها نظاره‌گر نباشند. اگر مدیریت شهر فقط ساماندهی کالبد شهر را مورد توجه قرار دهد و محتوای جاری در این کالبد را نادیده بگیرد رشد یا زوال کالبد را در کنترل نخواهد داشت. بنابراین در برخی از شهرداری‌ها ایفای وظیفه در اقتصاد شهری پذیرفته شده و تدارک فرصت‌های اشتغال، کارآیی، جذب سرمایه‌گذاری اقتصادی، نظارت بر قیمت‌ها و از آن مهم‌تر مشارکت در تهیه یا مدیریت تنظیم برنامه‌های اقتصادی منطقه‌ای و جذب سرمایه و منابع مالی جزء وظایف شهرداری‌ها قلمداد می‌شود. در این میان نیروی انسانی مهم‌ترین و اصلی‌ترین ظرفیت توسعه محسوب می‌شود که در شهرها متمرکز شده‌اند. در صورتی که این نیروی انسانی از بالقوه به بالفعل درآید این ظرفیت اصلی به کار گرفته و توسعه اقتصادی شهرها محقق خواهد شد. ■

یادداشت

عبدالحمید امامی

معاون مالی و اقتصاد

شهری شهرداری تهران

رویکرد نوآورانه به نظام مالی

خلاقیت در اقتصاد شهر شامل فرایندهای طراحی برنامه‌ها و اجرای روش‌های نوآورانه برای آفرینش مزیت‌های جدید تولیدی و خدماتی و ناظر به کشف روش‌های نو برای توسعه منابع و ارتقای بهره‌وری، همزمان با تسهیل جریان توأم با آرامش و آسایش زندگی شهروندی است. این امر مستلزم درک و تحلیل شهر به مثابه یک پدیده چند وجهی است که طیف‌های مختلف فرهنگی– هنری، علمی، ورزشی، تفریحی، بهداشتی، فنی– عمرانی، مالی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آن بیانگر ساحت‌های حیات شهری و ذینفعان گوناگون آن است.

اقتضای مدیریت شهری پویا تنظیم و تسهیل زمینه‌های نقش‌آفرینی تمام کنشگران بر زیرساخت این زمینه‌های متفاوت و متعدد زندگی شهری است. طراحی نقشه راه کارآمد برای بهره‌برداری از تمام منابع از طریق فعالسازی تمام کنشگران در یک نظام اجرایی پویا مأموریتی بسیار بااهمیت است که از طریق جلب گسترده مشارکت اجتماعی و نهادی رخ می‌دهد و هدف راهبردی توسعه منابع و مدیریت کارآمد هزینه‌ها را به‌صورت مطلوب‌تری پیش می‌برد.

نهاد مدیریت شهری به‌عنوان سیاستگذار باید براساس یک برنامه نیازسنجی روشمند و تحلیل‌های مبتنی بر نتایج حاصله از تنظیم ماتریسی از عوامل و ظرفیت‌ها، راهبردهای متناسب را با همکاری پیوسته دانشگاه‌ها، مراکز علم و فن‌آوری و شرکت‌های دانش بنیان طراحی و همگان را به همباری در حل و فصل مسائل کلانشهر دعوت کند. این امر یکی از مراحل مهم اجرایی در مسیر توسعه پایدار شهری است.

در وضعیت برهم‌خوردگی تعادل منابع و مصارف ضرورت دارد کل ساختار بر شناخت ابعاد مسئله، شناسایی و انتخاب روش‌های جدید و پویا برای به توازن و تعادل بازگرداندن این نظام مالی و اقتصادی متمرکز شود. خوشبختانه به‌طور عمده نشانه وجود چنین توافقی احساس می‌شود و بسترهای نهادی و سیاستی کشور، تغییر رویکرد و افق‌گشایی در مدیریت منابع و مصارف شهر را عموماً زمینه‌سازی می‌کند. در این شرایط همزمان نیازمند اهتمام همه دستگاه‌های اجرایی برای دستیابی به توافق بر مدل‌های اجرایی کارآمد برای سیاست‌های جدید هستیم. ■

یادداشت

امیر آریازند

رئیس دبیرخانه برنامه

۵ساله سوم شهرداری تهران

و مشاور معاونت برنامه‌ریزی

توسعه امور شورا

رونق اقتصاد شهر با روش‌های خلاق

از جمله ابزارهای مدیریتی که می‌تواند در تغییرات پرشتاب امروزی مؤثر و راهگشایی برای موفقیت در سازمان‌ها باشد توجه، بها دادن و استفاده از خلاقیت و نوآوری است. نوآوری و خلاقیت کارکنان از مزیت‌های اصلی برای ادامه حیات سازمان‌ها به حساب می‌آیند. بنابراین باید از سهم بسزایی در سازمان‌ها و نهادهای برخوردار باشند. از سوی دیگر، مدیریت دانش در سازمان و انتقال و گسترش آن به جامعه و کارکنان و نسل‌های جوان با در نظر داشتن این مسئله که دانش‌های جدید و فراگیری آنها نقشی غیرقابل انکار در بقا و رشد سازمان‌ها در دنیای رقابتی امروز دارند مورد توجه و دارای اهمیت زیادی است. قالب فکری سازمان‌های امروز آکنده از عمق بخشیدن به اطلاعات و توجه به مشارکت نیروی انسانی خلاق و دانشگر به جای نیروی انسانی کارکرد محور و صرفاً عملکردی است. در این فضا بهبود عملکرد و حفظ و ارتقای مزیت رقابتی

دغدغه اصلی مدیران را شکل می‌دهد و نوآوری و یادگیری سازمانی از مهم‌ترین مبانی بهبود عملکرد و کسب مزیت‌های رقابتی محسوب می‌شوند. نوآوری را تکوین، تصویب و به کارگیری خدمات، افکار و راه‌های معین و جدید در اجرای امور برای بهبود و اصلاح آنها تعریف می‌کنند. پژوهشگران توجه خود را بر اینکه چه عواملی توسعه نوآوری سازمانی را میسر می‌کنند معطوف کرده‌اند و یادگیری سازمانی را به‌عنوان اهرم کلیدی در ایجاد نوآوری، رشد اقتصادی و بقای سازمان و همچنین عاملی برای بهره‌وری کارکنان و بهبود عملکرد سازمانی مورد تأکید قرار داده‌اند. توسعه پایدار شهری در دنیای امروز بدون مدیریت دانش و بهره‌گیری از نوآوری مشکل است در حالی که تحقق نوآوری شهری منوط به حضور و مشارکت ذی‌نفعان در تدوین اسناد بالادستی، انعکاس چالش‌های زیرساختی و سیاستی در اسناد مذکور و وجود نگاه یکپارچه و جامع به موضوع مورد نظر است. ضمن اینکه ابعاد چندوجهی سیاستگذاری در این‌زمینه و سهم کنشگران مختلف در تحقق آن می‌تواند سیاستگذاری در این حوزه را با دشواری‌های بسیاری مواجه کند. به همین دلیل، سیاستگذاری در این زمینه مستلزم تصمیم دولت برای هدایت و هماهنگ کردن برنامه‌های راهبردی و اقدامات توسعه‌بین‌بخشی است.

برای ایجاد سازمانی که بتواند فعالیت خود را طولانی مدت و بهینه انجام دهد درک نقش اصلی بخش نرم سازمان در فرایند نوآوری مهم است. فرایند نوآوری بسیار پیچیده و چند بعدی است، زیرا عوامل زیادی با هم در تعامل هستند تا ظهور این فرایند ممکن باشد. به‌طور کلی سازمان‌هایی که منابع لازم را دارند انگیزه‌ای قوی برای نوآوری و ایجاد جو سازمانی لازم برای ظهور ایده‌های نوآورانه فراهم می‌آورند. توانایی نوآوری همیشه یکی از عوامل مؤثر در موفقیت یک سازمان است که با توانایی تبدیل مداوم دانش و ایده‌ها به محصولات، فرایندها و سیستم‌های جدید به نفع سازمان و ذی‌نفعان مورد سنجش قرار می‌گیرد. پذیرش نوآوری به‌عنوان روشی پیشرفته برای حل مسائل پیش روی سازمان‌ها از جمله شهرداری تهران نیازمند قبول ریسک مواجهه با مقاومت درونی و ساختار شکنی مدیران ارشد شهری است. مراحل فرایند پذیرش نوآوری در سازمان عبارت است از: جمع‌آوری دانش، متقاعدسازی، تصمیم‌گیری، پذیرش و تثبیت. شهرداری‌ها به‌عنوان نهادهای عمومی و اجرایی از دیرباز رسالت بهبود زندگی و افزایش رفاه شهروندان و ارتقای سبک زندگی نوین شهری را برعهده داشته‌اند. در این رهگذر کاربرد دانش و فناوری در توسعه و مدیریت شهری جایگاه ویژه‌ای دارد. توسعه فناوری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد نوآوری‌های شهری، ارتقای سبک زندگی شهروندان، توسعه اقتصاد شهری، اقتصاد دانش محور، کارآفرینی و اشتغال‌زایی تخصصی را موجب خواهد شد. ■

یادداشت

دکتر حجت میرزایی

رئیس کمیته داوران

مالی و اقتصادی شهری

تمرکز بر چالش‌های عمده شهری با کمک پژوهش تلفیقی

مسائل کلانشهرها در جهان معاصر با چند ویژگی پیچیدگی، شبکه‌ای بودن و فزاینده‌گی شناخته می‌شوند. پژوهش و نوآوری ۲ بازوی قدرتمند شناسایی و تحلیل این مسائل و شناسایی راه‌حل‌های مؤثر و امکان‌پذیر مسائل‌اند. نوآوری پیشران قدرتمند توسعه فراگیر و همه جانبه و عامل تعیین‌کننده افزایش رقابت‌پذیری و رشد اقتصادی است. اما شکل‌گیری نوآوری و ایفای نقش مؤثر آن نیازمند تقویت ظرفیت‌های نوآوری و باکوسیستم فعال نوآوری در بستر شبکه‌های اجتماعی است. کلانشهر تهران هم به‌عنوان پایتخت کشور و هم الگو و راهنمای روش‌های حل مسئله و هم‌ه‌اب و مرکز تخصصی دانش و اطلاعات در سطح ملی نقش پیشتازی در پژوهش‌های شهری و نوآوری در سطح ملی داشته است. علاوه بر نقش ممتاز کلانشهر تهران در انجام مطالعات و پژوهش‌های شهری، بخش بزرگی از نوآوری‌ها، اختراعات و ثبت پتنت‌ها و نیز راه‌اندازی و فعالیت شرکت‌های دانش بنیان، فعالیت‌های استراتژیی و سرمایه‌گذاری‌های جسورانه در شهر تهران متمرکز شده یا در تهران آغاز شده و در مرحله بعدی به سایر کلانشهرها و شهرها توسعه‌یافته است. از این‌رو شناسایی الگوهای مواجهه و اجرای نقش فعال مدیریت شهری در نظام نوآوری شهری و نیز کسب و کارهای نوین برآمده از آن یک ضرورت مهم به شمار می‌رود. بنابراین، تدوین سند راهبردی شکل‌گیری و توانمندسازی اکوسیستم و نظام نوآوری شهری و حرکت به‌سوی اقتصاد دانش بنیان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است. علاوه بر این به گواهی مطالعات معتبر انجام شده، در تهران مسائل مرتبط با زیرساخت‌های نوآوری اهمیت بیشتری از ۲ بعد دیگر داشته‌اند که در این میان ۲ عامل نبود شرکت‌های بزرگ فن‌آوری و نوآور و کمبود نهادهای تحقیق و توسعه در بین ۳ مسئله اول قرار گرفته‌اند؛ هرچند ضعف سیاستگذاری‌های مالی مشوق نوآوری شهری به‌عنوان یکی از مسائل سیاستگذاری نوآوری در رتبه اول قرار گرفته است اما مسائل مرتبط با زیرساخت‌های نوآوری شهری در کل نظام نوآوری شهری کلانشهر تهران پر رنگ‌تر از سایر ابعاد است. در حوزه

پژوهش‌های شهری نیز تمرکز بر مسائل و چالش‌های کلیدی کلانشهر تهران که با کمک پژوهش‌های تلفیقی به‌عنوان روشی پیشرفته برای حل مسائل پیش روی سازمان‌ها از جمله شهرداری تهران نیازمند قبول ریسک مواجهه با مقاومت درونی و ساختار شکنی مدیران ارشد شهری است. مراحل فرایند پذیرش نوآوری در سازمان عبارت است از: جمع‌آوری دانش، متقاعدسازی، تصمیم‌گیری، پذیرش و تثبیت. شهرداری‌ها به‌عنوان نهادهای عمومی و اجرایی از دیرباز رسالت بهبود زندگی و افزایش رفاه شهروندان و ارتقای سبک زندگی نوین شهری را برعهده داشته‌اند. در این رهگذر کاربرد دانش و فناوری در توسعه و مدیریت شهری جایگاه ویژه‌ای دارد. توسعه فناوری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد نوآوری‌های شهری، ارتقای سبک زندگی شهروندان، توسعه اقتصاد شهری، اقتصاد دانش محور، کارآفرینی و اشتغال‌زایی تخصصی را موجب خواهد شد. ■

سید محمود میرلوحی

رئیس کمیته اقتصاد و تنظیم مقررات شورای شهر تهران:

مرکز مطالعات، چهارراه پژوهشگران و مدیران شهری باشد

حسن حسن‌زاده

اصلاح ساختارهای مدیریت

شهری و اجرای پروژه‌هایی

که به تحقق رویکرد «تهران،

شهری برای همه» کمک

می‌کند با تصمیم‌گیری

برای شهر بر پایه پژوهش

و مطالعات دقیق پیش از

اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها

محقق می‌شود. سهم این

پژوهش‌ها و مطالعات به‌ویژه

در حوزه مالی و اقتصادی

شهری بسیار تعیین‌کننده

است. پژوهش‌هایی که

می‌توانند زمینه را برای

کسب درآمدهای پایدار برای

شهرداری، فراهم و مدیریت

شهری تهران را یک قدم

بزرگ به تحقق رویکرد

تهران شهری برای همه

نزدیک کنند. یازدهمین

دوره جشنواره پژوهش و

نوآوری در مدیریت شهری

بستر مناسبی است برای

تبادل اندیشه‌ها، اشتراک

دانش و انتقال تجارب موفق

در حوزه مدیریت شهری

که به همت مرکز مطالعات

و برنامه‌ریزی شهر تهران

برگزار می‌شود. با «سید

محمود میرلوحی» رئیس

کمیته اقتصاد و تنظیم

مقررات شورای اسلامی شهر

تهران درباره نقش پژوهش‌ها

و مطالعات در حوزه مالی و

اقتصادی شهری گفت‌وگو

کرده‌ایم.

■ در حوزه مالی و اقتصادی

شهری چقدر از پژوهش‌های مرکز

مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

یا هر پژوهش مفید دیگری در حوزه

شهری استفاده می‌شود؟

■ پیش از هر چیز یک پژوهش باید

چند ویژگی خاص داشته باشد تا

بتواند در هریک از حوزه‌های مدیریت

شهری مفید واقع شود. اگر یک پژوهش

واجد مؤلفه‌هایی مانند پدیده‌شناسی

و مسئله‌یابی، ژرف‌نگری یا استفاده

از منابع علمی، کتابخانه‌ای و تجارب

دیگر کشورها، واقعیت‌نگری، هدفمندی

و شجاعت باشد می‌تواند زمینه‌ها را

برای تغییر و حل مشکلات موجود

در حوزه‌های مختلف ایجاد کند. اگر

پژوهشی این ویژگی‌ها را داشته باشد

باعث نوآوری، اصلاح ساختارهای

ناکارآمد و... خواهد شد.

■ با ویژگی‌هایی که برای پژوهش

برشمردید آیا پژوهش‌ها و مطالعاتی

که از مرکز مطالعات شهرداری و یا

از مبادی دیگر به دست شما می‌رسد

تا امروز در حوزه مالی و اقتصادی

شهری مفید واقع شده‌است؟

■ در نیم قرن اخیر و در کشورهای

پیشرفته دنیا پژوهش‌هایی که باعث

نوآوری و تغییرات بنیادی و مفید

شده‌اند بیش از هر چیز در حوزه اقتصاد

اثرگذار بوده‌اند. اگرچه مرکز مطالعات

و برنامه‌ریزی شهر تهران به‌ویژه در

سال‌های اخیر ترجمه‌های کاربردی

زیادی از منابع علمی مفید تهیه کرده

و پژوهش‌های تولیدی مؤثری انجام

داده اما حقیقت این است که هنوز هم

با شرایط ایده‌آل فاصله زیادی داریم.

به نظر من این- پژوهش‌ها هنوز هم از

مسائل اصلی شهر تهران به‌ویژه در حوزه

مالی و اقتصادی و منابع درآمدی پایدار،

مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها، بافت

فرسوده، حمل‌ونقل عمومی و... دور

است.

■ دلیل اصلی این فاصله چیست؟

آیا پژوهش‌ها استانداردهای لازم

را ندارند یا در شهرداری ساختار

مناسبی برای استفاده از پژوهش‌ها

نداریم؟

■ موازی‌کاری و مشکلات ساختاری

شهرداری در استفاده از پژوهش‌ها

نخستین و مهم‌ترین مشکل است.

اکنون موازی‌کاری‌های بسیاری در میان

معاونت‌های شهرداری دیده می‌شود

یا میان سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و

اجرا و نظارت در شهرداری مرزهای

روشنی وجود ندارد. راهکار حل این

مشکل ایجاد مدیریت یکپارچه در

شهرداری است.

■ آیا شورا قدمی برای حل این

مشکل که به استفاده مؤثرتر از

مطالعات و پژوهش‌ها منجر

می‌شود برداشته است؟

■ بله. یکی از اهداف اصلی

شورا همین است. اکنون در

حوزه اقتصادی، کمیته‌های

کارشناسی با حضور معاونان

شهرداری و سازمان‌ها و اعضای

شورا در مرکز مطالعات و

برنامه‌ریزی شهرداری احیا و

فعال شده است.

■ برگزاری این جلسات و استفاده

از مطالعات و پژوهش‌ها تا امروز در

شرایط اقتصادی و مالی شهرداری

به‌ویژه در حوزه منابع درآمدی آن

تأثیر بنیادی داشته است؟

■ در سال ۱۳۹۵ تنها ۲۰درصد از

درآمدهای شهرداری تهران از منابع

پایدار تأمین شده است. یعنی ۸۰درصد

درآمدهای شهرداری از منابع ناپایدار یا

همان درآمدهایی که استمرار نداشته و

به آینده شهر لطمه می‌زند به دست آمده

است. اکنون مهم‌ترین چالش شهرداری

کسب درآمد از منابع پایدار است. چون

توسعه در هر حوزه از سرانه‌های فرهنگی

تا توسعه ناوگان حمل‌ونقل عمومی

و... نیاز به درآمد پایدار و مستمر دارد.

بنابراین مرکز مطالعات باید با توجه به

ضرورت پژوهش در این حوزه، ابتدا

ظرفیت‌های توسعه تهران را شناسایی

کند تا منابع لازم برای توسعه شهر در

حوزه‌های حمل‌ونقل عمومی، پسماند

و... تعیین شود. در این مرحله است

که مطالعات، پژوهش‌ها و استفاده از

تجربیات دیگر کشورها با بومی‌سازی و

تدوین مدلی برای تهران می‌تواند برای

کسب درآمد پایدار بیشتر، برای شهر

مؤثر واقع شود. تنها در این شرایط است

که پژوهش‌ها می‌توانند شهر را یک گام

به جلو سوق دهند.

■ آیا این گام رو به جلو در حوزه

مالی و اقتصادی شهرداری برداشته

شده است؟

■ بله. خوشبختانه چند ماهی است

که قرارداد طرح جامع پسماند امضا

شده و درحال مطالعه و بررسی است.

کارشناسان مرکز مطالعات نیز در بحث

منابع درآمدی پایدار حضور فعالی در

کمیته اقتصادی شورا دارند. اما به‌طور

کلی مشکل اصلی ما در فرایند مطالعه،

پژوهش، تدوین و تعامل میان پژوهشگر،

مجری و کارفرماست. متأسفانه هنوز

هم این مسیرها هموار نیست و شکافی

گسترده میان ایده و اجرا وجود دارد.

■ راه‌حل پر کردن این شکاف و

ایجاد تعامل بیشتر میان پژوهشگر و

مجری چیست؟

■ راه‌حل مشکل، ابتدا یکپارچگی

مطالعات و سپس لزوم کاربست

پژوهش‌هاست. متأسفانه مطالعات انجام

می‌شود اما مشکل اصلی اینجاست که

پژوهش‌ها و نتایج آن به مرحله اجرا

نرسیده و به کار گرفته نمی‌شود. اما ما در

شورای شهر تهران اخیراً نشست داشتیم

تا سهم خودمان را از برنامه سوم توسعه

شهر تهران و مواردی را که می‌توانیم از

این برنامه طی ۲سال آینده اجرا کنیم

تعیین کرده و سپس پای اجرای آن

برنامه‌ها و شاخص‌ها بایستیم. در واقع

تنها با اجرای این برنامه‌ها که بر پایه

مطالعات و پژوهش‌ها تدوین شده است

می‌توان به کاربست پژوهش‌ها در حوزه

مالی و اقتصادی امیدوار بود.

■ سال‌هاست مدیریت شهری

به دنبال جذب درآمدهای پایدار

و گریز از تراکم‌فروشی و به بیان

روشن‌تر شهرفروشی است. یکی از

سیاست‌های شهردار جدید تهران

نیز در همین حوزه تعریف شده.

آیا شما در چند سال گذشته با

پژوهش‌های مشخصی در این حوزه

روبه‌رو بوده‌اید؟

■ بله. خوشبختانه در گزارشی که

خزانه‌دار شورا هفته گذشته اعلام کرده

است درآمد شهرداری از منابع پایدار به

۵۳درصد رسیده است. این آمار در ۷ ماه

نخست سال ۱۳۹۸ هم ۳۷درصد است.

خبری بسیار خوشحال‌کننده که نشان

می‌دهد فعالیت‌ها و تلاش‌های انجام شده

که همگی بر پایه مطالعات و پژوهش‌های

کارشناسی بوده به بار نشسته است. البته

پژوهش‌هایی که به دست ما می‌رسد

تنها از مجرای مرکز مطالعات نیست

بلکه مدیران باتجربه، استانداران سابق،

کارشناسان شورا و شهرداری و استادان

دانشگاه نیز در این امر نقش داشته‌اند.

■ چقدر این پژوهش‌ها در کسب

منابع درآمدی جدید برای شهرداری

مؤثر بوده‌اند؟

■ یکی از منابع درآمدی که شهرداری‌ها

در گذشته به دنبال آن نمی‌رفتند

مطالبات از دولت بود. خوشبختانه امسال

در بودجه کشور، ارقام و ردیف‌هایی دیده

می‌شود که در گذشته خبری از آن نبود.

پژوهش‌هاست. متأسفانه مطالعات انجام

کسب منابع درآمدی جدید و البته پایدار

داشته‌اند. به‌عنوان مثال اکنون در منابع

درآمدی شهرداری به درآمدهای پایدار

از پارک حاشیه‌ای تا امکانات اقتصادی و

غرفه‌های موجود در بوستان‌ها و... براساس

همان پژوهش‌ها و مطالعه درباره تجارب

دیگر کشورها بیشتر توجه می‌شود.

■ ظاهراً امسال شورای شهر،

سازمان‌ها، اداره‌ها و شهرداری

مناطق را به استفاده از پژوهش‌ها

و مطالعات مرکز مطالعات در

تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌های

شهری ملزم کرده‌است. تا امروز این

مورد در کدام پروژه شهرداری تأثیر

داشته و از پژوهش‌ها در حوزه مالی

و اقتصادی و درآمدی شهرداری

استفاده شده است؟

■ به‌عنوان مثال امسال براساس

همان پژوهش‌ها الزام‌هایی برای طرح

جامع پسماند و توسعه فرصت‌های

سرمایه‌گذاری در شهر برای شهرداری

در نظر گرفته شده است؛ الزام‌هایی که

زمینه‌ساز منابع درآمدی جدید برای

شهرداری خواهد بود. از طرفی مطلوب

شورا این است که شهرداری لوایحی

در این حوزه‌ها به شورا ارائه کند تا کار

کارشناسی و بررسی انجام شود. اما شرط

اصلی همه این لوایح و طرح‌ها مشورت با

کارشناسان و استفاده از نتایج پژوهش‌ها

و مطالعات کارشناسی در آن حوزه‌های

خاص است.

■ بنابراین می‌توان گفت که یکی

از اهرم‌های نظارتی شورای شهر بر

عملکرد شهرداری هم استفاده از

نتایج پژوهش‌ها در حوزه مالی و

اقتصادی است. در نتیجه لازم است

پیوند عمیق‌تری میان پژوهشگران

با اعضای شورا وجود

داشته باشد. آیا این

ارتباط اکنون در

شورای شهر یا در

شهرداری برقرار است؟

■ اخیراً معاونان شهردار،

حضور فعال‌تری در جلسات

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی

دارند. این تماس‌ها

و ارتباطات در حوزه

معاونت‌ها و کمیته‌های

فنی با دعوت از کارشناسان

و پژوهشگران به‌ویژه در

حوزه مالی و اقتصادی

جدی‌تر گرفته می‌شود.

همچنین کارگروه‌هایی در

شهرداری در حوزه منابع

مالی و اقتصادی شکل

گرفته است که می‌تواند

نویدبخش باشد. اما آگاهی

اعضای شورا از پژوهش‌ها

دکتر سید عطاءالله سینائی، مشاور معاون مالی و اقتصادشهری شهرداری تهران و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد:

افق دید پژوهش‌ها باید ملی باشد

حسن حسن زاده

پژوهش و مطالعه قدم

اول برای ایجاد تغییرات

بنیادی در حل مشکلات

شهری مانند ترافیک،

آلودگی هوا، مشکلات

زیست‌محیطی و... است.

مطالعاتی که حکم نقشه

راه مدیران شهری در

تصمیم‌گیری برای شهر

دارد و بدون وجود این

پژوهش‌های کاربردی

نمی‌توان به حل مشکلات

کلان‌شهری مثل تهران

امیدوار بود. در این میان

پژوهش‌هایی که در حوزه

مالی و اقتصاد شهری

انجام می‌شوند نقش بسیار

تعیین‌کننده‌ای در گذار

از چالش‌های این حوزه

ایفا می‌کند. مطالعاتی

که لازم است ویژگی‌های

یک پژوهش کاربردی

و قابل اجرا را داشته

باشد و از طرفی مدیران

شهری نیز در تعامل با

پژوهشگران زمینه‌ها

را برای اجرایی شدن

پژوهش‌ها مهیا کنند. با

«سید عطاءالله سینائی»

مشاور معاون مالی و

اقتصاد شهری شهرداری

تهران و عضو هیئت

علمی دانشگاه آزاد دربارۀ

نقش مطالعه و پژوهش

در تصمیم‌گیری‌ها و

سیاست‌های معاونت مالی

و اقتصاد شهری شهرداری

و راهکارهای استفاده از

پژوهش‌های کاربردی

در این حوزه گفت‌وگو

کردامیم.

اکنون مطالعه و پژوهش در نظام

مدیریت شهری به ویژه در حوزه

اقتصاد شهرداری چه جایگاهی

دارد؟

■ مأموریت‌ها و وظایف ویژه شهرداری

در حوزه‌های مختلف آن را تبدیل به

شبیه ترین نهاد به دولت می‌کند.

مطالبات مردم از شهرداری نیز به

وسعت دولت‌های محلی است. در واقع

با هر رخدادی در شهر نگاه شهروندان

به شهرداری است. زیرا این نهاد در

قلمروهای بسیاری از مأموریت‌های

فنی و عمرانی تا فعالیت‌های فرهنگی،

ورزشی، زیست‌محیطی، نگهداشت شهر،

اقتصادی و... فعالیت می‌کند. از طرفی

میان مأموریت‌ها و وظایف شهرداری نیز

تنوع و تفاوت‌های بسیاری وجود دارد.

به عنوان مثال میان مأموریت‌های فنی-

عمرانی شهر و مأموریت‌های فرهنگی-

اجتماعی و نیز مأموریت‌های اقتصادی

تنوع مشاهده می‌شود. برای تحقق و

انجام همه این وظایف و مأموریت‌ها

تنها یک راه حل وجود دارد. اینکه باید

به‌طور مستمر تحقیق، پژوهش و تولید

راهکار انجام شود و فضای همگرایی

و هم‌افزایی برای مدیریت رخ دهد تا

امکان اداره اقتصاد شهر و ارائه خدمات

زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی و...

مهیا شود.

■ چه ارتباطی میان وظایف متنوع

شهرداری و لزوم انجام پژوهش

برای تحقق آنها وجود دارد؟

■ وقتی شهرداری مأموریت‌ها و وظایف

متعددی برعهده دارد پیچیدگی

خاصی در اجرای همه این مأموریت‌ها

ایجاد می‌شود که مدیریت شهری باید

برای ترکیب و بازتنظیم مأموریت‌های

سازمان، مداوم و مستمر از نتایج

تحقیق‌ها و پژوهش‌های علمی در این

حوزه استفاده کند.

■ با این تفاسیل، جایگاه پژوهش

در معاونت مالی و اقتصاد شهری

شهرداری تهران کجاست؟

■ در حوزه مالی و اقتصادی شهرداری

به‌طور مستمر از حضور و مشاوره

کارشناسان و پژوهشگران استفاده

می‌شود. اخیراً از سوی معاون محترم

مالی و اقتصادی شهرداری تهران

مسئولیت ریاست دبیرخانه ستاد

عالی تدوین برنامه‌های اجرایی مالی

و اقتصادی شهرداری تهران برعهده

بنده قرار گرفته است. پیش از برگزاری

جلسه با مدیران کارگروه‌های مختلف

این حوزه، در نخستین اقدام، حضور یک

نماینده از مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی

شهر تهران را الزامی کردیم چون

معتقدیم حتی در تصمیم‌گیری‌های

فوری هم نباید شرایطی ایجاد شود که

طرفیت پژوهش‌ها و مطالعات کاربردی

نادیده گرفته شود. در واقع انتظار

می‌رود با پژوهش‌های کاربردی بتوان

از وضع موجود اقتصادی که اکنون در

شرایط بی‌تعادلی منابع و مصارف قرار

دارد به سوی شرایط مطلوب که همان

گذار از شکاف عملکرد و مصوبات است

پل زد، بنابراین می‌توان گفت که در

حوزه مالی و اقتصادی و در هر حوزه

دیگری از فعالیت‌های شهرداری لازم

است به همراه هر تصمیم، پژوهش

متناسب با آن نیز ضمیمه شود، یعنی

هر موضوعی باید یک پیوست پژوهشی

داشته باشد.

■ برای تحقق این امر لازم است

میان پژوهشگران و مدیران شهری

تعامل برقرار شود. آیا در معاونت

مالی و اقتصادی شهرداری این

تعامل وجود دارد؟

■ برای پاسخ به این سؤال به عملکرد

پژوهشگران توانمندی که در حداقل

زمان ممکن، بررسی‌های میدانی و

کتابخانه‌ای و... را به انجام برسانند

امکان‌پذیر نیست. روند مشارکت

پژوهشگران در تصمیم‌گیری‌ها در همه

سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های معاونت

مالی و اقتصادی شهرداری تهران به

همین صورت طی می‌شود.

■ به عنوان مشاور معاون مالی

و اقتصادی شهردار تهران که

ارتباط نزدیکی با پژوهشگران

حوزه اقتصاد شهری داشته و

آدوره نیز نماینده این معاونت در

مرکز مطالعات بوده‌اید مهم‌ترین

مواعی را که باعث می‌شود برخی

پژوهش‌ها به مرحله اجرا نرسند چه

می‌دانید؟

■ برخی از پژوهش‌ها نواقصی دارند

که به‌طور کلی قابلیت اجرایی شدن

ندارند. به عنوان مثال یکی از رایج‌ترین

مشکلاتی که در برخی پژوهش‌ها دیده

می‌شود این است که پژوهش فقط

گزارشی از وضع موجود ارائه می‌کند.

در واقع چنین پژوهش‌هایی فقط بستر

ارائه سیاست‌ها و راهکارها هستند و به

نتایج سیاستی نمی‌رسند. در نتیجه

اگر پژوهشی به نتایج سیاستی منتج

نشود کاربردی نیست و

تنها تزیین‌کننده اتاق

مدیران خواهد شد. اما

پژوهش‌های کاربردی

بسیاری هم در مرکز

مطالعات انجام شده که

می‌تواند به عنوان مثال

در حوزه توسعه درآمدهای

پایدار شهرداری بسیار

کارگشا باشد.

■ این مطالعات و

پژوهش‌ها کدامند؟

■ یکی از این پژوهش‌های

مفید در حوزه مالی و

اقتصادی آسیب‌شناسی

نظام درآمدی شهرداری

تهران است، اثری که

با تدوین بیش از ۱۰

لایحه پیشنهادی برای

آسیب‌شناسی درآمدهای شهرداری،

راهکارهای کاربردی بسیاری ارائه کرده

است. همچنین کتاب ۲جلدی نظام

مالی شهری که در مرکز مطالعات تولید

شده است یکی دیگر از پژوهش‌های

کاربردی در این حوزه است. اگرچه این

آثار پژوهش‌های فاخری هستند، اما

این میان مانع دیگری هم برای تحقق

یکی از رایج‌ترین مشکلاتی که در برخی پژوهش‌ها دیده می‌شود این است که فقط گزارشی از وضع موجود ارائه می‌کند

و اجرایی شدن آنها وجود

دارد. اینکه گاهی سیستم،

توانایی و قابلیت اجرای

این پژوهش‌های کاربردی

را ندارد.

■ دلیل این ناتوانی

چیست؟

■ بسترهای کلان اقتصادی

کشور در حوزه مالی

و اقتصادی شهرداری

اثرگذارند. به عنوان مثال

وقتی وضعیت اقتصادی

کشور به یکباره دچار رکود

می‌شود یا اینکه تحریم‌ها

بر مناسبات اقتصادی و

اجتماعی اثر می‌گذارند

هیچ مطالعه‌ای نمی‌تواند

به راحتی وضع موجود

شهر را تغییر دهد. در واقع

در چنین وضعیتی ابتدا باید بستر کلان

اقتصادی شرایط مساعد پیدا کند. در

اینجا نکته قابل توجه دیگری هم وجود

دارد که اهمیت مراکز پژوهشی مانند

مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

را دوچندان می‌کند. اینکه اقتصاد شهر

تهران حدود ۳۰ درصد اقتصاد ملی است

و حتی در برخی حوزه‌ها این رقم بیشتر

هم می‌شود، بنابراین اگر اقتصاد این شهر

به حرکت درآید حتی می‌تواند اقتصاد

ملی را هم فعال کند. در نتیجه مرکز

مطالعات و پژوهشگران این مرکز باید افق

اثرگذاری پژوهش‌های‌شان را به ویژه در

حوزه اقتصاد شهری در سطح ملی ببینند.

■ یکی از مواردی که در حوزه مالی

و اقتصادی شهرداری بسیار حائز

اهمیت است صرفه‌جویی اقتصادی

در نظام درآمدی شهرداری است.

آیا پژوهش‌های قابل اعتنایی در این

حوزه به دست شما رسیده است؟

■ متأسفانه در این حوزه هنوز پژوهش

قابل اعتنایی که نتایج آن به عنوان

مثال بتواند شکاف منفی درآمد و

هزینه را به عنوان یکی از بحران‌های

بزرگ شهرداری پرکند به دست مدیران

شهری نرسیده است. اگرچه در تعامل با

نمایندگان مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی

شهر تهران قرار شده پژوهش‌های

موردی در این حوزه انجام شود،

بنابراین لازم است ابتدا مرکز مطالعات

مدلی برای کاهش هزینه‌های مدیریت

شهری ارائه کند که مبتنی بر تصویر

کلان هزینه‌های شهر باشد تا بتوانیم

به عملکرد مثبت در حوزه صرفه‌جویی

اقتصادی امیدوار شویم.

دکتر ناصر یارمحمدیان، استادیار گروه اقتصاد شهری دانشگاه هنر اصفهان :

زبان مشترکی میان پژوهشگران و مدیران شهری ایجاد شود

حسن حسن زاده

حل بسیاری از مشکلات

کلانشهر تهران در گرو

استفاده مفید و مؤثر از

پژوهش‌ها و مطالعاتی

است که کارشناسان

و پژوهشگران حوزه

شهری پس از ارزیابی

دقیق چالش‌ها و بررسی

راهکارهای حل مشکل

تنظیم کرده‌اند. مسائلی

مانند ترافیک، آلودگی هوا،

توسعه درآمدهای پایدار

شهرداری و... نیازمند

تعامل بیشتر پژوهشگران

و مدیران شهری است.

اما چگونه پیوندی

عمیق‌تر میان کارشناسان،

دانشگاهیان و پژوهشگران

با تصمیم‌گیران و

مدیران شهری برای

کاهش معضلات

شهر برقرار می‌شود؟

پژوهش‌های کارشناسان

و پژوهشگران باید واجد

چه استانداردهایی باشند

تا قابلیت اجرایی پیدا

کرده و مدیران شهری با

به کار بستن آنها به تحقق

رویکرد «تهران، شهری

برای همه» فکر کنند؟

با «ناصر یارمحمدیان»

استادیار گروه اقتصاد

شهری دانشگاه هنر

اصفهان و از کارشناسان و

پژوهشگران حوزه اقتصاد

شهری درباره راهکارهای

تولید پژوهش‌های

کاربردی در این حوزه

و لزوم تعامل بیشتر

میان مدیران شهری و

پژوهشگران گفت‌وگو

کرده‌ایم.

مطالعات و پژوهش‌هایی که در

حوزه اقتصاد شهری انجام می‌شود

چقدر می‌تواند در حل چالش‌ها و

معضلات کلانشهری مثل تهران

اثرگذار باشد؟

■ برای پاسخ به این سؤال باید به سابقه

شکل‌گیری این شاخه علمی اشاره کنیم.

وقتی پدیده شهرنشینی با شتاب زیاد در

کشورهای توسعه‌یافته رشد پیدا کرد و

یک قرن طول کشید تا شهرهای این

کشورها به کلانشهر تبدیل شوند این

پدیده مورد توجه دانشمندان قرار گرفت.

اینجا بود که حول پدیده شهرنشینی،

مطالعات و شاخه‌های علمی متعددی

شکل گرفت. یکی از این حوزه‌های دانش

شهری شاخه اقتصاد شهری است که

به‌عنوان زیرگروه دانش اقتصاد به مسئله

شهرنشینی از بعد اقتصادی می‌پردازد.

در واقع در این حوزه ما با استفاده از

نظریه‌های اقتصادی به دنبال توضیح

پدیده‌ها و چالش‌های شهری هستیم. از

طرفی پس از دهه‌های ۷۰ و ۸۰ میلادی

شهرنشینی در کشورهای در حال

توسعه با شتاب بیشتری از کشورهای

توسعه‌یافته رشد یافت. شاخه اقتصاد

شهری نیز پس از دهه ۸۰ میلادی بیش

از پیش مورد توجه قرار گرفت و اکنون

در حوزه اقتصاد شهری برای بیشتر

چالش‌هایی که شهرهایی مثل تهران با

آن دست به گریباند راهکار علمی وجود

دارد. یعنی برای حل مشکلات ترافیک،

آلودگی هوا، حاشیه‌نشینی و... در حوزه

اقتصاد شهری توضیح علمی وجود دارد.

در این صورت چرا کلانشهرهایی

مثل تهران یا شهرهای کشورهای

در حال توسعه با وجود چنین

راهکارهای علمی در حوزه اقتصاد

شهری همچنان با مشکلات بسیاری

دست به گریب‌اندند؟

■ اینکه این دانش چقدر در

سیاستگذاری‌ها مورد استفاده قرار

می‌گیرد به مدیریت شهری ما برمی‌گردد.

اما این میان شکل‌گیری مراکز پژوهشی

مانند مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر

تهران یا مراکز پژوهشی شوراهای شهر

در کشور کمک شایانی در غربالگری

این دانش و استفاده در مدیریت شهری

خواهد داشت. البته همکاری مراکز

پژوهشی با مدیران شهری در حوزه‌های

مختلف با یک مانع بزرگ روبه‌روست.

■ و این مانع چیست؟

■ اقتصاد شهری در ایران رشته‌ای

نوپاست. اکنون فقر منابع علمی و فقر

دانشجو و پژوهشگر مهم‌ترین مشکل

ما در حوزه اقتصاد شهری است. همین

مسئله باعث شده که اقتصاد شهری در

قیاس با دیگر شاخه‌های پژوهشی حوزه

شهری مغفول بماند. در واقع اگر به

سابقه تاریخی رشته‌های اقتصاد شهری

در ایران توجه کنیم در طول ۵۰سال

گذشته به جز استادان انگشت‌شماری

که اکنون بازنشسته شده‌اند روند مطالعه

در این حوزه جدی گرفته نشد. موضوع

تا اندازه‌ای جدی است که در این

رشته، تنها دانشگاه اصفهان و دانشگاه

هنر اصفهان در مقطع دکتری دانشجو

پذیرفته‌اند و در هیچ دانشگاه دیگری

رشته اقتصاد شهری تدریس نمی‌شود.

همین موضوع سبب شده که تعداد

مقالات و پژوهش‌های کاربردی در این

حوزه به شدت کم باشد.

■ به نظر شما به‌عنوان یکی از

استادان و کارشناسان این شاخه

علمی پژوهش‌های حوزه

اقتصاد شهری باید چه

ویژگی‌هایی داشته

باشند تا در مرحله

اجرا و اثرگذاری در

تصمیم‌گیری برای شهر

کاربرد پیدا کنند؟

■ در آغاز باید پژوهش‌هایی

که در این حوزه انجام

می‌شود آسیب‌شناسی شوند. به نظر من

توجه به بنیان‌های نظری حلقه مفقوده

همه پژوهش‌های موجود در این حوزه

است. متأسفانه اکنون در پژوهش‌های

اقتصاد شهری به دلیل فقر منابع و

تألیفات، بیشتر پژوهشگران از مبانی

نظری در پژوهش‌ها غافل شده‌اند. همین

موضوع مهم سبب شده است در نتایج

حاصل از این پژوهش‌ها انحراف‌های

زیادی ایجاد شود. مشکل دیگر این است

که پژوهش‌های موجود در این حوزه از

سؤال آغاز نمی‌شود. در حالی که نقطه

شروع یک پژوهش دقیق باید سؤال و

طرح مسئله باشد. همین مورد یکی از

بزرگ‌ترین آسیب‌هایی است که گریبان

پژوهش‌های حوزه شهری و به‌ویژه

مطالعات و پژوهش‌های اقتصاد شهری

را گرفته است.

■ با این بیان و با توجه به مشکلات

فعلی شهر تهران مهم‌ترین مسائل

و سؤال‌هایی که پژوهشگران حوزه

اقتصاد شهری باید به سراغ آن

بروند کدامند؟

■ آیا شهرهای ما همچنان نیاز به

سرمایه‌گذاری عمرانی دارند یا اینکه

باید رویکرد شهر به سوی سرمایه‌گذاری

نرم و غیرعمرانی برود؟ آیا شهرهای ما

همچنان نیاز به بزرگراه و تقاطع‌های

همسطح و غیرهمسطح دارند یا خیر؟

اگر چه مدیران شهری مدت‌هاست

به دنبال این موارد اساسی هستند

ولی هنوز پاسخ علمی دقیقی به آنها

داده نشده است. البته تولید مقالات و

پژوهش‌های کاربردی یک طرف قضیه

است و سوی دیگر آن اقبال مدیران از

پژوهش‌ها و تعامل آنها با پژوهشگران در

تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌هاست.

■ چگونه تعامل میان مدیران و

پژوهشگران و در نتیجه استفاده از

نتایج پژوهش‌ها در مدیریت شهری

وضعیت بهتری پیدا می‌کند؟

■ مشکل اصلی در این حوزه نبود زبان

مشترک میان پژوهشگران دانشگاهی

و مدیران شهری است. وجود یک زبان

مشترک باعث می‌شود سؤالات و مسائل

مدیران شهری توسط پژوهشگران به

درستی فهم و درک شود و نتایج حاصل

پژوهش‌ها نیز برای مدیران قابلیت

اجرایی بیشتری پیدا کند.

حکمرانی شهری و مدیریت منابع انسانی

یادداشت

دکتر ابراهیم شیخ

عضو هیئت علمی سازمان مدیریت صنعتی

تغییر ساختار شهرداری باید هدفمند باشد

وقتی صحبت از اصلاح ساختار شهرداری می‌شود نخستین گزینهای که به ذهن می‌رسد اجرایی کردن موضوع کوچک‌سازی و چابک‌سازی ساختار است. شاید مقوله خوبی باشد اما باید در نظر داشت اگر چابک‌سازی با رویکرد افزایش کیفیت عملکرد شهری و کاهش هزینه‌های اداره شهر باشد می‌تواند تأثیر مطلوبی داشته باشد. چابک‌سازی سازمان‌ها در واقع سرعت واکنش بالا نسبت به تغییرات محیطی است و اینکه فرایند کوتاه باشد در این صورت است که می‌توان گفت چابک‌سازی تأثیر بسزایی در کاهش هزینه‌های مدیریت شهری و ارائه خدمات به شهروندان دارد. از آنجا که شهروندان از یکسو تامین‌کننده منابع اداره شهر و از سوی دیگر دریافت‌کننده سروس‌های خدمات شهری هستند و مدیران شهری را انتخاب می‌کنند پس نظام مدیریت شهری باید در جهتی گام بردارد که نتیجه عملکردش به افزایش کیفیت امور و کاهش هزینه‌های شهر منجر شود. شاید بعضی از جامعه‌شناسان معتقد باشند اداره امور شهر در صورتی اثر کیفی خود را بروز می‌دهد که ساختار شهرداری اصلاح شود. اما باید متذکر شد اصلاح ساختار بدون در نظر گرفتن اهداف و مأموریت‌ها محقق نمی‌شود. بعضی موضوع کوچک‌سازی را پیشنهاد می‌دهند، که البته می‌توان گفت این مقوله نه رخداد خوبی است و نه بد، بلکه باید بررسی کرد که در چه زمینه و هدفی انجام می‌شود. اگر کوچک‌سازی و اصلاح ساختار با هدف چابک‌سازی و کوتاه‌سازی فرایند و رضایت شهروندان رخ دهد، امری پسندیده و مطلوب است اما اگر اصلاح ساختار خود به‌عنوان یک هدف مطرح شود نتیجه خوبی نخواهد داشت. اما موضوع دیگری که در مدیریت شهری حائز اهمیت است، توجه به خواسته کارکنان و ایجاد انگیزه برای ارائه کار بهتر است. ایجاد انگیزه در کارکنان پیامدهای خوبی در پی دارد. اول اینکه روند کار با کیفیت بیشتری پیش می‌رود و دیگر اینکه رضایت مشتریان جلب می‌شود. این موضوع آنقدر اهمیت دارد که اخیراً مقوله جدیدی با عنوان «رفتار شهروند سازمانی» مطرح شده و فرهنگ آن در سازمان‌ها به‌ویژه شهرداری جای خود را پیدا کرده است. در واقع شهروند سازمانی یعنی کارکنان یک سازمان یا نهاد، اخلاق‌مداری و رفتارهای شهروندمدارانه را شعار خود قرار دهند. مسئولیت‌پذیری، اخلاق‌کاری و رعایت اصول انسانی از مواردی است که می‌توان به آن اشاره کرد. به‌طور مثال از یک شهروند انتظار می‌رود به نظافت شهر خود اهمیت دهد یا به تأسیسات شهری آسیب نزند. از یک کارمند هم همین توقع است که به اصول شهرنشینی احترام بگذارد. اگر چه اقدامات کافی برای ایجاد فضای رفتار شهروند سازمانی هنوز در ساختار شهرداری صورت نگرفته اما سعی همه دست‌اندرکاران بر این است. این فرهنگ جای خود را در بدنه شهرداری باز کند. **ل**

یادداشت

دکتر یونس کاویانی

مدیر حوزه ریاست و روابطعمومی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران

شهری برای همه، جشنواره‌ای برای همه

بررسی اثرات برنامه‌های شهری در چند دهه گذشته در شرایط زندگی گروه‌های مختلف اجتماعی شهر تهران گویای به انزوا کشیدن و پایمال شدن حقوق بخشی از افراد جامعه است. تبدیل شهر به حیات خلوت سودآوری صنایع خودروسازی، جولان خودروها، تسخیر زمین توسط بزرگراه‌ها و پارکینگ‌ها، عدم توسعه فضاهای سبز و... حق تجربه و بهره‌مندی زندگی راحت و سالم را از شهروندان سلب کرده است. گفتمان «تهران شهری برای همه» که خط مشی سیاستگذاری شهری تهران در دوره جدید مدیریتی را مشخص کرده است، «نه» بزرگی است به انحصار ایجاد شده و بازگشت شهر به صاحبان واقعی آن که همان شهروندان هستند. این گفتمان شهر را به مثابه فضایی تعریف می‌کند که ارتقای کرامت انسانی در کانون برنامه‌های آن قرار دارد. در این چارچوب حق بهره‌مندی برابر تمام شهروندان از فضا به رسمیت شناخته می‌شود و مدیریت شهری وظیفه دارد صدا و مطالبه تمامی شهروندان را بشنود و در تمامی ابعاد برای تحقق این اصل برنامه عملیاتی ارائه دهد. تحقق این رویکرد مستلزم ایجاد فضای گفتمانی شفاف، خلاقانه و مشارکتی است؛ شرایطی تسهیلگر که در آن گفتمان پرورش یابد و بتواند تصویری از نقشه راه تحقق رویکرد ارائه دهد. بدیهی است این امر شاکله هم‌افزایی و تقرب آرا و نظرات خواهد بود، شرایطی که آرای متفاوت هرکدام سهمی در خلق پیکره این گفتمان خواهد داشت؛ گفتمانی مشارکتی و برآمده از خرد جمعی که دربرگیرنده خواسته‌ها، نیازها و آمال تمامی اقشار و گروه‌های اجتماعی است. جشنواره پژوهش و نوآوری به‌عنوان مستم‌ترین و تخصصی‌ترین رویداد علمی مدیریت شهری با رویکرد نوآورانه به حل مسائل شهری، فضای مناسبی است برای ارائه خدمات انجام شده، ترویج گفتمان علمی و اشتراک دانش خبگان در تمامی حوزه‌های تخصصی مدیریت شهری. **ل**

یادداشت

سهیلا صادق‌زاده

دکتری طراحی شهری از دانشگاه شهیدبهبشتی

اهمیت پژوهش در فرایند تصمیم‌گیری مدیران شهری

مهم‌ترین مراجع پژوهشی، دانشگاه‌ها، مراکز و مؤسسات تحقیقاتی هستند که با حضور استادان و صاحب‌نظران خبره در زمینه‌های مختلف تخصصی به‌طور مستمر، دانش ارزشمندی را تولید می‌کنند. بنابراین، بهترین منابع برای مدیران شهری به‌شمار می‌روند و این قابلیت را دارند که در فرایندهای تصمیم‌گیری به کارگرفته شوند. با این‌حال شواهد حکایت از آن دارد که نتایج و یافته‌های تحقیقات انجام‌شده در مراکز پژوهشی و دانشگاه‌ها به ندرت توسط مدیران شهری به‌ویژه در سطوح اجرایی مثل شهرداری‌های مناطق به کار گرفته می‌شود. این ضعف ناشی از خلأ و فاصله میان پژوهش‌های انجام شده از سوی حوزه‌های دانشگاهی و مراکز تحقیقاتی با نیازها و تقاضاهای حوزه‌های اجرایی مانند شهرداری‌هاست. طی سالیان اخیر اصلاحات قابل توجهی در ساختار تشکیلاتی شهرداری‌ها به‌ویژه در شهر تهران صورت پذیرفته؛ به نحوی که برای حوزه‌های مطالعاتی و تحقیقاتی جایگاه مشخصی در نظر گرفته شده است. در این خصوص می‌توان به تأسیس مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران اشاره کرد که با توجه به مأموریت‌ها و وظایف محوله، مطالعه و پژوهش لازم را بر مبنای نیاز دستگاه‌های مختلف شهرداری انجام می‌دهد. اما همچنان خلأ مورد اشاره باقی است و به نظر می‌رسد اگر چه در سطحی گسترده و در زمینه‌های گوناگون علمی و تخصصی مطالعات عمیقی انجام می‌شود، اما از قابلیت چندانی برای بهره‌برداری دستگاه‌های اجرایی در شهرداری به‌ویژه شهرداری‌های مناطق برخوردار نیست. بررسی‌ها نشان می‌دهد که پیوند یافته‌های پژوهش با فرایندهای تصمیم‌گیری نیازمند ابزاری است که مدیران شهری را قادر می‌کند برای برقراری ارتباط مؤثر درباره ماهیت تصمیمات آتی خود، اطلاعات موجود و ملاحظات مختلف را مدنظر داشته باشند. در این راستا با توجه به تجربیات نگارنده در فرایندهای تصمیم‌گیری ۳عامل را که قادر است در تقویت روند فعلی در فرایندهای پژوهش و تصمیمات اجرایی مؤثر واقع شود بیان می‌کنم:

(۱) پیوند فعالیت‌های پژوهشی با نیازها و الزامات حوزه‌های اجرایی به‌ویژه شهرداری‌های مناطق (پیوند دانش با اجرا). در این ارتباط پیش‌بینی رابط یا رابطان آشنا به چارچوب‌های پژوهشی در ساختار دستگاه‌های اجرایی و برگزاری دوره‌های آموزشی در سطوح مختلف مدیران و کارشناسان پیشنهاد می‌شود. (۲) فراهم آوردن شرایط لازم درخصوص تعامل مستقیم پژوهشگران با ساکنان محله‌ها و کاربران عرصه‌های عمومی برای شناسایی نیازهای واقعی آنان در فرایند تهیه طرح‌های پژوهشی. (۳) افزایش بودجه مراکز پژوهشی برای تولید دانش منطبق بر نیاز دستگاه‌های اجرایی و سرعت دادن به فرایندهای اجرایی‌شدن یافته‌ها. **ل**

یادداشت

دکتر سیدمناف‌هاشمی

مشاور شهردار تهران در حوزه درآمدهای پایدار

راه طولانی تا پیوستگی پژوهش و کاربست‌های اجرایی

امروزه مدیریت شهری در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و توسعه‌ای مباحث مهمی همچون هوشمندسازی شهرها، سلامت و ایمنی شهرها، درآمدهای پایدار و اقتصاد شهری و مباحث زیست‌محیطی و خدمات حمل‌ونقل و ترافیک و عمران شهری و نیز ابعاد گسترده خدمات و مشارکت اجتماعی مردم را دنبال می‌کند. برای همین اگر مسیر تحقیق و پژوهش، مقایسه تطبیقی جهانی و کسب تجربه از سایر کشورها و جوامع توسعه‌یافته را الگو قرار ندهد عقب می‌ماند و پاسخگوی انتظارات جامعه نخواهد بود. پژوهش و تحقیق پایه و اساس توسعه پایدار شهری و مدیریت یکپارچه شهری است و نقش آن در ارتقای مدیریت شهری انکارناپذیر است و در واقع تحقق نیروی محرکه مدیریت شهری و توسعه پایدار محسوب می‌شود. مطالعات و تحقیقات بنیادی و کلان، بسیار ضروری و مؤثر خواهد بود ولی مطالعات و تحقیقات کاربردی و عملیاتی با کاربست‌های اجرایی کارسازتر خواهد بود. یکی از دلایل موفقیت کشورهای توسعه‌یافته در ایجاد توازن در توسعه صنعتی و جلوگیری از آسیب‌ها و مشکلات زیست‌محیطی کلانشهرها، توجه ویژه به تحقیقات و مطالعات بوده که این الگوی مناسب می‌تواند تجربه خوبی برای کشورهای در حال توسعه و جهان سوم نیز باشد. روند پرشتاب شهرنشینی و توسعه کلانشهری در ایران و تحولات سیاسی جامعه در دهه‌های اخیر و رشد صنعتی در ایران، نیازمند همراهی و استفاده ویژه از تحقیق و پژوهش در حوزه‌های مدیریت شهری است زیرا توسعه اگر یک جنبه باشد، آسیب آن برای آیندگان بیشتر خواهد بود و توجه به تحقیق و پژوهش می‌تواند چالش‌ها را کاهش دهد. در دهه‌های اخیر دولت و مجلس و مدیریت شهری، تلاش‌های زیادی انجام داده‌اند که سهم و جایگاه برنامه‌ای و اقتصاد شهری در پژوهش‌ها و استفاده ازخبگان را در مدیریت شهری افزایش دهند و با ایجاد مرکزی همچون مرکز «پژوهش‌های مجلس» و مرکز «پژوهش‌های شهرداری»‌ها و «شوراها» قسمتی از خلأ را پر کنند. ولی راهی طولانی را برای تحقیق و پیوستگی علم و تحقیقات و پژوهش با کاربست‌های اجرایی در حوزه‌های مختلف حمل‌ونقل و زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی، خدماتی نیاز داریم تا فعالیت شهری همگام و با پیوست‌های علمی و پژوهشی و مشارکتی انجام گیرد. امید است اقدامات پژوهشی، سرلوحه اقدامات توسعه‌ای و عمرانی و برنامه‌های توسعه شهری قرار گیرد. **ل**

یادداشت

محمدتقی امانپور
رئیس مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
«در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۸»

باورمندی به خدمتگزاری دانش بنیان

الزامات فراوانی پیش روی یک کلانشهر است تا بتواند چالش‌هایی را که با آن مواجه است بهتر مدیریت کند. بعضی از مهم‌ترین آنها عبارتند از: ۱) مدیریت شایسته وکارآمد دارای صلاحیت‌های حرفه‌ای، انقلابی و آرمانخواه و خدمتگزار مردم. ۲) به دور بودن مدیریت اعم از شورا و مدیران اجرایی از دسته‌بندی‌ها و چالش‌ها و تنازعات باندهای قدرت و سیاسی‌کاری و قدرت‌طلبی و قربانی کردن منافع مردم و حیف‌ومیل بیت‌المال. ۳) اعتقاد و باور به مشارکت مردم و فراهم‌سازی ساختارها و فرایندهای واقعی برای حضور و مشارکت همه جانبه مردمی در مدیریت و راهبری کلیه امور به‌ویژه امور توسعه‌ای و خدمات شهری. ۴) نوآوری دانش بنیان مستمر در فعالیت‌ها، ساختارها و فرایندها برای تأمین منابع مالی لازم برای استفاده از روزآمدترین ابزارهای مدیریت دانش در مدیریت پایدار شهری.

۵) تولید و کاربست دانش در طراحی، اجرا و روزآمد نمودن مدل توسعه پایدار شهری. زمانی می‌توانیم از مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران انتظار نقش‌آفرینی در راستای این الزامات را داشته باشیم که این مرکز با تأمین منابع و امکانات و اختیارات مورد نیاز اعم از ساختارها و فرایندها، باید قیله آمال و توجه‌های دست‌اندرکاران اعم از شهردار، شورا، معاونان، شهرداران مناطق و دیگر دست‌اندرکاران باشد و تحقق چنین دیدگاه‌هایی زمان و دست‌اندرکاران خودش را می‌خواهد و کارفرمایان مناسب خودش را و سعه صدر و پذیرش تغییر و باور به خدمتگزاری دانش بنیان تا در عمل نشان دهیم که باورهای واقعی که قابل عملیاتی کردن هستند، چگونه می‌توانند در مسیر واقعی خدمتگزاری منشا شکوفایی شهری و در خدمت توسعه پایدار شهری باشند.

در این راستا، جشنواره پژوهش و نوآوری یکی از گام‌های اساسی رسیدن به این هدف است. جایی که می‌تواند به نقش و جایگاه مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهرتهران در مدیریت شهری کمک کند همچنین برگزاری کارگاه‌های آموزشی و نمایشگاه‌های جانبی آن عرصه تعامل تولیدات علمی کاربردی و نیازمندی‌های اجرایی حوزه مدیریت شهری و جایگاه جولان و تعامل ارزشمند نهادهای علمی و اجرایی کشور باشد. █

یادداشت

حسن ابوتراب
رئیس مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران
«در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۳»

نقش پژوهش در زیبا زیستن انسان‌ها

سکونت، کار و تلاش و زندگی در محل و جایگاهی محقق می‌شود که حسب استقرار در پهنه و گستره خاک «شهر» نام دارد. شهر، خانه‌ای است بزرگ که باید از صفات و مزایایی مطلوب برخوردار باشد تا زندگی در این گستره خاک را از ابعاد ۳ اصل امنیت، آسایش و زیبایی فراهم سازد. انسان در همه اعصار و قرون تلاش در بهتر ساختن و زیستن داشته و مجور همه اهداف، به وجود آمدن فرم، فضا، مکان و عملکرد قرار دارد. بنابراین در رسیدن به این اهداف، تحقیق و پژوهش برای هرچه بهتر و زیبایزستن انسان‌ها به‌عنوان آمهات و اساس، نقشی اجتناب‌ناپذیر خواهد داشت.

دانشتنی‌های علمی مبتنی بر پژوهش و عملی براساس کاربردی و راهبردی، هنر مطلوب‌زیستن را مهیا ساخته و هر ۲ (تحقیق و پژوهش) از جامعیت ویژگی‌های برخوردار است که محتوای آنها نیز براساس ارتباط عمیقی که با محیط شهر و ساکنان آن را دارا بوده، بسیار گسترده است. تحقیق و پژوهش به سبب پیوندگی انسان‌ها، به‌ناچار به‌عنوان دانشی پویا شکل و نضج یافته که براساس گذر زمان تحولات بیشتر و کامل‌تری خواهد یافت و چه زیبا سرود مولانای بلخی:

هیچ چیزی ثابت و برجای نیست

جمله در تغییر و سیر سروری است در ظهور و بروز پهنه‌های مسکونی و در تبیین نقش شهرها، تحقیق و پژوهش در نهایت ساکنان و شهروندان را به سوی مطالبات و برنامه‌ریزی سوق داده که پیرو آن شهر را از تعریف و جامعیت ویژه‌ای برخوردار خواهد کرد. آنچه در فرایند امر پژوهش و تحقیق و محتوای آن منتج می‌شود بستگی به عمق ارتباط انسان و ساکنان شهر با محیط خود دارد و سیستمی را مستقل پدید می‌آورد که از دل آن علمی به نام علم برنامه‌ریزی شهری زاده می‌شود که از عناصر و اجزایی مرتبط، بر یکدیگر تأثیرگذار، اما دست آخر با صورت واحدتشکیل می‌شود. علوم برنامه‌ریزی شهری به سبب نقش عملکردی انسان (به‌عنوان محور) دانشی پویا بوده که از نظر تاریخی سابقه آن به ادوار بسیار دور می‌رسد. سکونتگاه‌ها یا به عبارتی شهرها با محیط منطقه‌ای و نواحی اطراف خود در ارتباطند و از کلیه شرایط شهرها عوامل متعددی همچون عوامل اقلیمی و طبیعی، فرهنگی و اجتماعی همچنین عوامل معیشتی و اقتصادی از یکدیگر تأثیرپذیر بوده و به‌صورت متقابل بر یکدیگر و در نهایت ساکنان آن اثرگذار می‌شوند تا جایی که به جرئت می‌توان ادعان داشت که این‌گونه رابطه‌ها نظامی را به نام نظام شهرنشینی به وجود خواهد آورد. ثبات و پایداری شهرها و رسیدن به یک فرهنگ بی‌نقص شهرنشینی بر مبنای توسعه و برنامه‌ریزی مبتنی بر دانش علمی (جایگاه تحقیق و پژوهش) هیچ‌وقت شهر و ساکنان (مردم و شهروندان) را در گذر زمان با بحران‌های طبیعی و یا مادی روبه‌رو نخواهد ساخت، چه اینکه امروزه در بسیاری از شهرها به سبب نبود مطالعات و پژوهش دقیق علمی و کاربردی و رشد قارچ‌گونه مجتمع‌های زیستی و در نهایت توسعه‌های ناموزون جمعیتی نظام شهرنشینی را با بحران و ابهام مواجه ساخته است. █

یادداشت

مهندس محمد حقانی
عضو سابق شورای اسلامی شهر تهران

در آرزوی شهر هوشمند

اینترنت بالاخره وصل شد. در همین روزهایی که اینترنت ایران در شبکه داخل دست و پا می‌زد بسیاری از کسب و کارهای اینترنتی تعطیل شده بود. هرچند تلاش شد با زیرساخت‌های داخلی، زیرساخت‌های الکترونیک ایران سرپا بماند اما باز هم بسیاری از فعالیت‌های مردم با اختلال جدی مواجه شد. در واقع همین حضور نیم‌بند فن‌آوری در زندگی ما ایرانی‌ها خودنمایی کرد. اما تهران شهری است که با چالش‌های بسیاری در روزمره‌های شهروندانش دست و پنجه نرم می‌کند. ترافیک و آلودگی هوا مهم‌ترین معضلات شهر تهران هر روز بدتر از قبل می‌شود. مدتی پیش آلودگی هوا، هفته پیشتر برف و دوباره آلودگی هوا پایتخت را اسیر کرده‌اند. ترافیک هم پدیده لایتناهی هر روز پایتخت است، با برف، با آلودگی هوا، با باران، در بهار، در زمستان و...

پس باید چه کرد؟ سال‌هاست که اکثر صاحب‌نظران مدیریت شهری می‌گویند که علاوه بر مدیریت فیزیکی شهر، باید سراغ راهکارهای نرم‌افزاری هم رفت. توسعه استفاده از فن‌آوری در مدیریت به‌خصوص سرعت در ارائه خدمات شهری و هوشمندسازی زیرساخت‌های شهر مهم‌ترین توصیه‌ها برای مقابله با ترافیک و آلودگی به‌عنوان بزرگ‌ترین معضل‌های غیرروانی شهرنشینی در یک قرن گذشته بوده. نکته اینجاست که شهرهای هوشمند دیگر موج آینده نیستند، آنها در حال حاضر و به سرعت در حال رشد و تأثیر بر ارائه خدمات شهری در سراسر جهان هستند. پیش‌بینی می‌شود صنعت شهر هوشمند تا سال ۲۰۲۰ یک بازار ۴۰۰ میلیارد دلاری باشد که ۶۰۰ شهر در سراسر جهان دارد. انتظار می‌رود این شهرها تا سال ۲۰۲۵ تا ۶۰درصد تولید ناخالص داخلی جهان را تولید کنند. شهر هوشمند در سال‌های اخیر شکل جدیدی از توسعه زندگی را نمایان کرده و به‌عنوان یک رویکرد مؤثر برای رسیدن به مدیریت بهتر شهری مطرح شده است. از نظر مفهومی، در این نوع شهرها اثرات متقابل بین تکنولوژی‌های نو، سازماندهی‌های جدید و سایت‌های نوین سازنده شهرهای هوشمند به‌صورت سیستم اجتماعی و فنی جمع شده‌اند. هدف شهر هوشمند تحقق بخشیدن به یکپارچگی خدمات شهری، کسب و کار، حمل‌ونقل، آب، انرژی و سایر زیر سیستم‌های شهری از طریق ترکیب و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از طریق سنسورها و فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات است.

اما در شهر هوشمند چه می‌کنند؟ یکی از مهم‌ترین نکات در شهر هوشمند مدیریت انرژی است. در ساختمان‌های مسکونی و تجاری در شهرهای هوشمند با استفاده از نوآوری‌های تکنولوژی کارآمدتر هستند، شبکه‌های هوشمند بخشی از توسعه یک شهر هوشمند هستند و خیابان‌های هوشمند یک نقطه ورود آسان برای استفاده بهتر برای مردم هستند. ارتباطات دیجیتال و نورپردازی ال‌ای.دی با صرفه‌جویی در انرژی، انقلابی

در زیربنایهای روشننایی شهری در حال تغییر است، آنها را به مسیرهای اطلاعاتی با ظرفیت جمع‌آوری و به اشتراک‌گذاری اطلاعات تبدیل می‌کنند. کاهش مصرف انرژی به‌طور کلی بخشی از اهداف شهر هوشمند است. ساختمان‌هایی که میزان مصرف انرژی خود را به‌طور قابل توجهی کنترل می‌کنند و این داده‌ها را برای خدمت‌رسانی گزارش می‌دهند می‌توانند هزینه‌های خود را کاهش دهند. این امر در نهایت منجر به کاهش آلودگی خواهد شد.

اما در یک شهر هوشمند از حمل‌ونقل چندمنظوره، چراغ‌های راهنمایی هوشمند و پارکینگ هوشمند پشتیبانی می‌شود؛ یعنی همان معضل‌هایی که هنوز در تهران با آن دست به گریبان هستیم. حتماً در گره‌های ترافیکی مأموران پلیس را دیده‌اید که با بیسیم مشغول رد و بدل کردن اطلاعات ترافیک معابر دیگر با همکاران خود هستند و تلاش می‌کنند خودروهایی را که در ترافیک سنگین گرفتار شده‌اند به مسیرهای دیگر راهنمایی کنند تا بار ترافیکی تقسیم شود، اما در شهرهای هوشمند که پایش هوشمند تردد را به‌عنوان جزئی از ساختار شهری خود دارند در یک نگاه کلی‌تر می‌توانند تردد خودروها را هدایت و مدیریت کنند.

از سوی دیگر، در شهرهای مدرن که تأکید بر استفاده بیش از پیش از حمل‌ونقل عمومی است اتوبوس‌های شهری، مترو و دیگر سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی سنگین و سبک در یک ساختار هوشمند چرخه سفر را تکمیل می‌کنند تا حمل‌ونقل عمومی سریع‌تر در اختیار شهروندان باشد که همین خود یکی از مهم‌ترین مشوق‌های شهروندان در استفاده نکردن از خودرو شخصی است. در ساده‌ترین نوع، اطلاع‌رسانی از زمان دقیق حرکت واحدهای مختلف (اتوبوس، مترو و...) حمل‌ونقل شهری است. طی سال‌های گذشته استفاده مردم از تاکسی‌های اینترنتی بسیار رواج یافته است؛ امکانی جذاب برای حمل‌ونقل هوشمند که البته در ساختار غیرهوشمند شهرهای بزرگ ایران کمتر مزایای خود را نشان داده است. بهره بردن از نرم‌افزارهای نقشه‌خوان در تلفن‌های همراه، نخستین مزیت استفاده از تاکسی‌های اینترنتی بود، اما وقتی نرم‌افزارهای نقشه‌خوان داخلی و خارجی با یک شهر غیرهوشمند مواجه می‌شوند نباید انتظار داشت به توزیع بار ترافیکی کمک کنند.

برای ردیابی لحظه به لحظه حرکت وسایل نقلیه عمومی از جمله اتوبوس‌ها، خودروهای حمل زباله، آمبولانس‌ها و... از فن‌آوری‌های دیجیتال استفاده می‌شود. چنین بهره‌برداری‌هایی منجر به بهره‌وری بیشتر و ارائه خدمات سریع‌تر (حتی نجات جان بیماران) به مردم و ساکنان خواهد شد. فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات ظرفیت‌های فراوانی را در اختیار مردم برای کسب و کار و برای مسئولان با هدف مدیریت سریع و صحیح و کارآمد قرار می‌دهد. █

کسب رضایت کارکنان اعمال سبک مدیریت مشارکتی و رعایت کرامت انسانی است. چه خوب که مدیران و مسئولان شهری از الفاظ دستوری و توهین‌آمیز برای صحبت کردن با کارکنان استفاده نکنند. دیگر اینکه از تجارب‌شان برای پیشبرد کارها استفاده کنند. تأمین نیازهای اولیه کارمندان مثل حقوق، مزایا و پاداش و همچنین دیگر نیازهای طبیعی کارکنان می‌تواند به آرامش فکری‌شان کمک کرده و آنها را برای ارائه خدمات بهتر یاری کند. با این کار میزان بهره‌وری مدیریت شهری افزایش پیدا می‌کند. طبق نظرسنجی که اخیراً انجام شده، میزان رضایت شهروندان و کارکنان از ساختار شهرداری نسبت به دیگر اداره‌ها و نهادهای کشور بیشتر بوده است. البته این موضوع را هم متذکر شوم که همه تمایلات و انتظارات کارکنان نمی‌تواند میسر و محقق شود چراکه محدودیت‌هایی پیش روست.

ممکن است بخش قابل توجهی از انتظارات مدیران با موانعی روبه‌رو باشد اما موضوع حائز اهمیت سبک مدیریتی تعاملی و مشارکتی است که می‌تواند به بهسازی فرهنگ سازمانی کمک کند. در این صورت کارکنان درک صحیحی از محدودیت‌ها و ظرفیت‌ها دارند.

■ به نظر شما اکنون چقدر ساختار شهرداری ما به ایده‌آل‌های مدیریت شهری نزدیک شده است؟

■ متأسفانه اکنون از داشتن یک نظریه منسجم مدیریتی بی‌بهره‌هستیم. مدیریت شهر سلیقه‌ای پیش می‌رود. برای اینکه زود به نتیجه برسیم نیاز به تحقیقات مرکز برنامه‌ریزی شهری و تجربه شهرداران باسابقه پایتخت داریم. تا با کمک آنها به یک تئوری یا نظریه معتبر برسیم. آقایان «غلامحسین کرباسچی» و «محمدباقر قالیباف» از شهرداران باسابقه تهران هستند که مدت زمان زیادی را صرف اداره شهر کرده‌اند. چنین افراد صاحب‌نظری صرف‌نظر از تفاوت‌هایی که در دیدگاه فکری و اعمال مدیریت دارند، می‌توانند تجارب خود را در اختیار مدیران فعلی بگذارند. آنها به دلیل سابقه زیادشان کامیابی و ناکامی‌های زیادی از اجرای طرح‌های عمرانی و شهری به دست آورده‌اند که از مومن و خطای خود را می‌توانند در اختیار مرکز مطالعات شهری بگذارند. در کنار آنها انجمن‌های علمی و تخصصی و استادان دانشگاه هم می‌توانند کمک زیادی به افزایش کیفیت اداره شهر کنند

است و بهره‌وری بیشتری ایجاد می‌شود. بهره‌وری یعنی استفاده بهینه از عملکرد یک سازمان. به هر میزان که کارکنان شهرداری هم راستا و هم نوا با ساختار این نهاد باشند نتیجه عملکرد مطلوب‌تر است. تک تک کارکنان چه از نظر مطالبات شهرداری و چه مطالبات عمومی باید از عملکرد ساختار شهرداری رضایت داشته باشند. در این صورت ارتباط صمیمانه‌تری بین آنها برقرار می‌شود. این در صورتی محقق می‌شود که شهرداری از مدیریت کارآمدی برخوردار باشد. در این صورت است که کارمند انگیزه بیشتری برای اداره خدمات رفاهی به شهروندان پیدا می‌کند. کار بهتر ارائه می‌شود و شهروندان هم با رضایت امور خود را به دست مدیران شهری می‌سپارند.

■ چگونه می‌توان در ساختار شهرداری برای کارکنان انگیزه ایجاد کرد؟ آیا ارتقای شغلی، افزایش حقوق و مزایا و مواردی از این دست می‌تواند ایجاد انگیزه کند؟

■ مکانیزم انگیزشی برای هر ساختاری متفاوت است. اما مهم‌تر از همه برای

مواجهه خواهیم بود. مثال دیگر اینکه در حوزه حمل‌ونقل شهرداری موظف به ایجاد زیرساخت و افزایش ناوگان حمل‌ونقل است. حال اگر شهروندان همکاری کرده و به جای استفاده از خودرو شخصی با وسایل نقلیه عمومی رفت‌وآمد کنند برای کاهش ترافیک و آلودگی هوا زودتر به نتیجه می‌رسیم. ■ انگیزه کارکنان یک اداره یا سازمان برای ارائه کار بهتر به نحوه مدیریت آن برمی‌گردد. هرچه نیروهای انسانی شاغل در اداره انگیزه بیشتری داشته باشند، خدمات بهتری ارائه می‌دهند. این امر در شهرداری که وظیفه اداره شهر را برعهده دارد رخ داده است؟

■ صاحب‌نظران علوم رفتاری به‌ویژه نظریه‌پردازان رفتار سازمانی بر این باور هستند که رفتار هر کدام از ما انسان‌ها تحت تأثیر نظام انگیزشی است. بنابراین کارکنان شهرداری هم از این قاعده مستثنا نیستند و انگیزه می‌تواند باعث نشاط روح و روان آنها شود. به نظر من بیراهه نیست که بگوییم موتور محرک رفتار امروز جامعه انسانی نظام انگیزشی

است که برای خدمت به شهروندان تشکیل شده است. نظافت معابر شهری، تأمین فضای سبز مطبوع و چشمنواز، حمل‌ونقل عمومی مثل اتوبوس و مترو، نظارت بر امر ساخت‌وساز با توجه به رعایت معماری شهری ایرانی و اسلامی، تلاش برای کاهش آلودگی هوا و مدیریت صحیح پسمانداز جمله وظایفی است که شهرداری برای رضایت و خدمت به شهروندان انجام می‌دهد. نکته دیگر اینکه هرچه بین شهرداری به‌عنوان نهاد سرویس‌دهنده و شهروندان به‌عنوان سرویس‌گیرنده ارتباط مسئولانه و مشارکتی برقرار باشد، حاصل این مساعدت افزایش ضریب کارآمدی خدماتی شهرداری و کسب رضایت شهروندان را در پی خواهد داشت. از سوی دیگر هزینه‌های اضافی نگهداشت شهر به حداقل می‌رسد. این هزینه‌ها برای اداره شهر از جیب خود شهروندان تأمین می‌شود. به‌طور مثال در حوزه مدیریت پسماند و جمع‌آوری زباله اگر شهروندان با حوزه مدیریت شهری همکاری و در

سبد مصرفی از تهیه مواد غیرضروری خودداری کنند، سرانه پسماند کاهش پیدا می‌کند. همچنین اگر شهروندان در منزل اقدام به تفکیک زباله تر و خشک کنند، پسماند کمتری به ایستگاه‌های درون‌شهری و مراکز بازآفرینی آرادکوه انتقال پیدا می‌کند. از این‌رو با کمی همکاری از هزینه‌ها کاسته می‌شود و با شهری پاکیزه‌تر و با آلاینده‌گی کمتر

خود را از دست بدهند. از این‌رو با مسئولان شهرداری در تعامل و رایزنی هستیم که نیروهای مازاد را به دیگر سازمان‌ها منتقل کنیم. متأسفانه شهرداری ساختار متورمی دارد که با توجه به مهندسی سازمانی در نظر داریم از ابزار نوین راهبردی استفاده کنیم. موضوع حائز اهمیت برای ما ایجاد امنیت شغلی برای نیروهای انسانی است.

■ چه راهکاری برای اصلاح و کارآمدسازی و بازنگری ساختار اداره‌های شهری در نظر گرفته‌اید؟

■ استفاده بهینه از فضای دیجیتالی در پی کوچک‌سازی و چابک‌سازی برای کارآمدسازی ساختار شهرداری توسط شهرداری و شورا و شرکت و مؤسسات در حال انجام است.

■ «شهروند سازمانی» به عنوان یک مقوله جدید در ساختار شهرداری تهران تا چه اندازه می‌تواند در افزایش کیفیت کار تأثیر بگذارد؟

■ «شهروندسازمانی»، یعنی کارمندی که خود را در برابر شهروندان مسئول می‌داند و اینکه کارمندان در هر شرایطی ارباب رجوع را راضی نگه دارند. کارمندی هستند که ساعت کاری‌شان به پایان رسیده اما برای اینکه ارباب رجوع روز دیگری را برای پیگیری کارهایش به شهرداری مراجعه نکند به امور اورسیدگی می‌کنند. حتی ممکن است بعضی اوقات تلاش او خارج از ساعت کاری یا حوزه اختیاراتش به ضررش تمام شود. این کارمندا نه انتظار پاداش دارند و نه برای ارتقای شغلی به دیگران خدمت‌رسانی می‌کنند

■ تعامل بین نیروهای شهرداری و شهروندان و ایجاد ارتباط صمیمانه میان آنها تا چه اندازه می‌تواند کیفیت امور شهری را افزایش دهد؟

■ با ایجاد تعامل و ارتباط خوب بین نیروهای شهرداری و شهروندان به غیر از پیشبرد امور، هزینه‌های جاری شهرداری هم کم می‌شود. شهرداری نهادی

انسانی برای انجام امور و مأموریت‌ها است. شهرداری تهران که در سال ۱۳۸۶ تأسیس شده، یکی از قدیمی‌ترین نهادهای اداری است. وقتی ترکیب انسانی آن را با موازین ذکر شده انطباق می‌دهیم می‌بینیم ضعف‌های زیادی وجود دارد. در دوره دوم شورای شهر، اعضای شورا با قبول این باور که ساختار شهرداری متورم است و همین مشکلاتی را ایجاد کرده، شهردار وقت را موظف کردند که برای بررسی لایحه کوچک‌سازی اقدام کند. البته اقداماتی هم انجام شد اما چون خیلی کارساز نبود، تأثیر مطلوبی نداشت. دی ماه سال ۹۷ طبق قانون ۱۲ برنامه دوم شهرداری طرح کوچک‌سازی مطرح و شهردار وقت موظف شد تا خرداد ماه امسال این موضوع را به سرانجام برساند و لایحه‌ای ارائه دهد. اما تاکنون اتفاقی که باید رخ نداده است. بنابراین نمی‌توان ادعا کرد ساختار شهرداری از کارایی بالایی برخوردار است.

■ کوچک‌سازی ساختار شهرداری مستلزم تعدیل نیرو و بیکار شدن تعداد قابل توجهی از نیروهای انسانی است که مشکلات زیادی را برای نیروی انسانی ایجاد می‌کند. چه تدبیری برای رفع دغدغه‌های مالی افراد اندیشیده‌اید؟

■ همه هدف ما بالا بردن کیفیت عملکرد ساختار شهرداری است. اما به هیچ‌وجه تمایلی به ایجاد مشکل برای همکاران شاغل در شهرداری نداریم و اصلاً در برنامه‌کاری ما نیست که با کوچک‌سازی عده‌ای شغل

■ شهرداری تهران با داشتن ۹ معاونت و ۱۶ اداره و ۲۳ سازمان بخش وسیعی از نیروهای انسانی را در ساختار خود به کار گرفته است. آمارها می‌گوید چند هزار نفر در بدنه شهرداری مشغول فعالیت‌اند که ممکن است برخی از این افراد کارآرایی لازم در حوزه مدیریت شهری را نداشته باشند. آیا چابک‌سازی و کوچک‌سازی در ساختار شهرداری می‌تواند تأثیری در افزایش کیفیت کاری مدیریت شهری داشته باشد؟

■ یکی از ضرورت‌های اجتناب‌ناپذیر افزایش بهره‌وری و اثر بخشی هر سازمانی حد و اندازه آن است و اینکه با توجه به اهداف و مأموریت‌ها و همچنین تقسیم کار از توانمندی افراد برای اینکه سرویس‌دهی به خدمت‌گیرندگان و ذی‌نفعان با فرایند سریع‌تر و روان‌تری پیش برود اما آنچه تعیین‌کننده روال چابک‌سازی است، حد و اندازه سازمان چه از منظر واحدهای سازمانی و تشکیلاتی و چه از حیث ترکیب نیروی

حفظ و اداره شهری به وسعت ۷۳۰ کیلومتر مربع که جمعیتی بالغ بر ۱۴ میلیون نفر را در خود جای داده کار چندان راحتی نیست و نیاز به نیروهای کارآمد و زبده‌ای دارد که به غیر از نگهداشت شهر، برای رفع کاستی‌ها و معضلاتی چون

ترافیک، ناهنجاری‌های زیست‌محیطی، نارسایی در ارائه خدمات شهری، بافت فرسوده، آلودگی هوا و... تلاش کنند.

البته این نیروها در ساختار شهرداری تهران کم نیستند، اما نکته حائز اهمیت این است که در چند سال اخیر ساختار شهرداری به

دلیل جذب بیش از نیاز نیرو با مشکلاتی مواجه شده است. همین روند عملکرد مدیریت شهری را دچار رکود کرده و باعث بی‌تناسبی در بدنه شهرداری شده است.

همزمان با یازدهمین جشنواره حوزه عملکرد مدیریت شهری با «حسن رسولی» رئیس کمیسیون برنامه‌ریزی و بودجه شورای اسلامی شهر تهران گفت‌وگو کرده و دغدغه‌های حوزه منابع انسانی را به چالش کشیدیم.

مهندس مصطفی بیگی، مدیر مطالعات و برنامه‌ریزی توسعه شهری و توسعه منابع انسانی:

چابك‌سازی شهرداری تهران در اولویت قرار گیرد

▀ پروانه بهرام‌نژاد - بهار خسروی ▀

در سال‌های اخیر منابع انسانی همواره یکی از مهم‌ترین سرمایه‌های هر سازمان محسوب شده و شناخت نیازها و چالش‌های آنها ارتباط دوسویه با فعالیت‌شان در سازمان مربوطه و موفقیت آنها داشته‌است. این میان مدیریت شهری هم از این موضوع غافل نمانده و با تعریف عنوان‌های پژوهشی مختلف سعی در رصد و شناسایی نیازها

و چالش‌های پیش روی منابع انسانی در اداره‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های تابع خود داشته و این مهم در مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی توسعه شهری و توسعه منابع انسانی به‌عنوان متولی اصلی آن، مورد توجه قرار گرفته‌است. تا جایی که با احصای نتایج بیش از ۱۰ پژوهشی که در بازه

زمانی سال ۱۳۹۴ تاکنون با موضوعات مختلف صورت گرفته، مدیریت شهری به تدوین سند راهبردی که براساس مأموریت‌ها و اهداف شهرداری تهران

بوده، دست یافته و هر سال در این زمینه فعالیت‌های آن بیش از قبل شده‌است. «مصطفی بیگی» مدیر مطالعات و برنامه‌ریزی توسعه شهری و توسعه منابع انسانی در این باره دیدگاه‌های قابل تأملی دارد که در ادامه می‌خوانیم:

چابک‌سازی با تعدیل نیرو فرق دارد و اجرای چابک‌سازی به معنی تعدیل نیرو نیست. یعنی اینکه ما کارکنان را تعدیل نمی‌کنیم یا به عبارت دیگر هیچ تضمینی وجود ندارد که اگر شهرداری مثلاً ۶۰ هزار نیروی انسانی دارد و با تعدیل نیرو به ۴۰ هزار نفر برسد، با این کار حتماً شهرداری کارآمدتر و اثربخش‌تر خواهد شد. شاید مطالعات ما را به این نتیجه برساند که چه بسا ۶۰ هزار نیرو هم برای این سازمان کم هستند. در رویکرد منابع انسانی جدید، دنیا به سمت شایسته‌گزینی یا لیاقت‌مندی در انجام وظیفه پیش می‌رود و بالطبع رویکرد ما هم در منابع انسانی باید ایجاد توازن بین این دو و مثل همه دنیا با رویکرد شایسته‌گزینی در منابع انسانی باشد. بیگی می‌گوید: «اما پژوهش‌های خاصی در این‌باره صورت نگرفته و جای کار بسیار است و ما از پژوهشگران این حوزه حمایت می‌کنیم. از آنجا که معاونت منابع انسانی نوپا و تازه تأسیس است و مانند گروه‌های پژوهشی دیگر قدمت چندانی ندارد و از سال ۱۳۹۳ فعالیت خود را آغاز کرده اکنون، حجم مطالعات ما در این رابطه کمتر است. به‌رغم اینکه ما این عنوان را یکی از عناوین پژوهشی برای حمایت از رساله‌ها و پایان‌نامه‌های مقطع کارشناسی ارشد و دکتری قرار دادیم، متأسفانه هنوز دانشجویی این موضوع را به ما ارائه نکرده‌است.» اما از آنجاکه ساختار شهرداری به ۴۰ سال قبل برمی‌گردد و یک ساختار ناکارآمد است

▀ عملکرد منابع انسانی در سازمان‌ها

یکی دیگر از کارهای معاونت منابع انسانی، تدوین سند راهبردی توسعه منابع انسانی شهرداری تهران است که براساس آن برنامه عملیاتی مناطق و سازمان‌ها تدوین شده‌است. تدوین سند کاری پژوهشی بود که براساس مأموریت‌ها و اهداف و چشم‌انداز شهرداری تهران انجام شده‌است. یکی از خصوصیات که سند راهبردی داشت تدوین آن براساس چالش‌های موجود شهرداری تهران و حاصل فعالیت گروه خبرگان عظیم بود. مدیر مطالعات و برنامه‌ریزی توسعه شهری و توسعه منابع انسانی در این باره می‌گوید: «براین اساس بیش از ۱۱۰ چالش در حوزه منابع انسانی احساس شد که بعد از بحث و گفت‌وگو به ۹۰ مورد رسید و نهایتاً در روند بررسی، ۹ چالش اساسی شهرداری تهران را احصا کردیم و سند راهبردی منابع انسانی شهرداری تهران بر مبنای آنها تدوین شد و مورد استفاده قرار گرفت.

و با توجه به شرایط فعلی و مأموریت‌ها و وظایفی که به آن سپرده شده، ساختار سازمانی فعلی نمی‌تواند جوابگوی آنها باشد، ضرورت چابک‌سازی در شهرداری تهران باید در اولویت قرار گیرد. نیمه اول سال ۱۳۹۳ معاونت منابع انسانی شهرداری تهران شکل گرفت. به دنبال تشکیل این معاونت گروه پژوهشی مطالعات و برنامه‌ریزی توسعه منابع انسانی در مرکز ایجاد شد که یکی از اهداف آن برگزاری کمیته‌های پژوهشی برای چالش‌های موجود است. بیگی معتقد است: «ما سعی داریم تمام پروژه‌هایمان براساس چالش‌ها و مشکلاتی که در شهرداری وجود دارد تعریف شود تا بتواند کاربست اجرایی داشته باشد و این پروژه‌ها مشکلی از مشکلات شهرداری را کم کند. در همین زمینه امسال پروژه «فراتحلیل مطالعات انجام شده در حوزه منابع انسانی شهرداری تهران» را هم در نظر گرفته‌ایم تا بدانیم چه مطالعاتی در حوزه منابع انسانی انجام شده و چقدر اثربخش بوده تا به گزارش تحلیلی برسیم.»

▀ عملکرد منابع انسانی در سازمان‌ها

یکی دیگر از کارهای زیرساخت‌های نظام‌های منابع انسانی را در شهرداری پیاده‌سازی می‌کنند. مثلاً درباره فرهنگ سازمانی که کار می‌کنیم در اداره برنامه‌ریزی شهرداری تهران دبیرخانه سنجنش مستمر فرهنگ سازمانی در حال ایجاد است که هر سال این فرهنگ سازمانی به‌طور مستمر سنجیده می‌شود و در حال آموزش افرادی هستیم که قرار است در این دبیرخانه فعالیت کنند و به‌طور مستمر فرهنگ سازمانی شهرداری سنجیده شود و ارتقا یابد.»

▀ اصلاح و کارآمدسازی و بازنگری ساختار

عملکرد منابع انسانی در سازمان‌ها مورد توجه است و ما افق روشنی در زمینه پژوهش‌های حوزه مدیریت منابع انسانی پیش رو داریم. مثلاً امسال پروژه‌هایی مثل نظام مدیریت عملکرد را تعریف کردیم که این بررسی شود و باتوجه به شرایط خاص شهرداری استقرار پیدا کند چون مهم‌ترین بخش و یکی از عمده‌ترین بخش‌های آن

است. شما وقتی مدیریت عملکرد نداشته باشید نمی‌توانید نیروی خود را توسعه دهید، انگیزه ایجاد کنید و بهره‌وری آن را بسنجید. این کارها در حال انجام است و در نهایت به اصلاح و کارآمدسازی منجر می‌شود. وقتی شما نظام مدیریت عملکرد داشته باشید کارکنان را توسعه می‌دهید و عملکرد آنها را ارزیابی می‌کنید، در زمینه چابک‌سازی هم کارمند نقاط قوت، ضعف و نقایص خود را می‌فهمد و سازمان و مدیر هم زمینه رفع آن نقص را فراهم کرده و آن فرد رشد پیدا می‌کند تا عملکرد بهتری داشته باشد و بتواند خدمات بهتری شد. همچنین براساس این سند تعلق سازمانی کارکنان هریک از مناطق در شرایط فعلی مشخص شده و افق پیش روی آن هم مورد توجه قرار گرفت یعنی مشخص است ۵ سال بعد با این کارکنان چطور می‌توان به تعالی سازمانی دست یافت. از آنجا که این سند براساس چالش‌های شهرداری تهران انجام گرفته، به‌عنوان سند بالادستی استفاده می‌شود. در واقع منابع انسانی قبل از تشکیل معاونت منابع انسانی به‌عنوان امور اداری و درون سازمانی بود. بعد از تشکیل معاونت، هر دو سوی میز مورد توجه قرار گرفت. بعد از آن به منابع انسانی به‌عنوان سرمایه اجتماعی نگریسته و پروژه‌هایی که در این مدت انجام شد خیلی مفید بود. مثلاً ما «نظام کارراهه شغلی کارکنان شهرداری تهران» را تدوین کردیم. سامانه آن هم طراحی و آماده شده‌است. در واقع مرکز مطالعات با این کارها زیرساخت‌های نظام‌های منابع انسانی را در شهرداری پیاده‌سازی می‌کنند. مثلاً درباره فرهنگ سازمانی که کار می‌کنیم در اداره برنامه‌ریزی شهرداری تهران دبیرخانه سنجنش مستمر فرهنگ سازمانی در حال ایجاد است که هر سال این فرهنگ سازمانی به‌طور مستمر سنجیده می‌شود و در حال آموزش افرادی هستیم که قرار است در این دبیرخانه فعالیت کنند و به‌طور مستمر فرهنگ سازمانی شهرداری سنجیده شود و ارتقا یابد.»

▀ انگیزش و رضایت شغلی کارکنان

سنجنش انگیزش و رضایت شغلی کارکنان یکی دیگر از مؤلفه‌های اثربخش در ارتقای کارایی سازمان‌هاست که این موضوع هم در مدیریت منابع انسانی شهرداری تهران مورد ارزیابی و توجه بوده‌است. بیگی می‌گوید: «سال ۱۳۹۴ رضایت شغلی کارکنان از مدیریت شهری را بررسی کردیم و این موضوع دستور شهردار وقت بود و پروژه انجام شد. الان هم اداره کل برنامه‌ریزی و آموزش شهرداری تهران از طریق پرتالی که دارد هر سال این سنجنش رضایت را انجام می‌دهد. چون کاربست آن اجرایی شده و شهرداری از آن استفاده می‌کند. اما از آنجا که رضایت شغلی کارکنان هر سال متفاوت است و ثابت نیست، اداره کل برنامه‌ریزی و آموزش شهرداری تهران از طریق امکانات و تکنولوژی که در اختیار دارد و از طریق پرتال، روی میز کار الکترونیکی ۶۵ هزار کارمند پرسشنامه را قرارداد و نظریه آنها گرفته و سنجیده شد. همچنان قرار است این کار هر سال انجام شود تا بدانند رضایت شغلی کارکنان چه وضعی دارد، آیا کاهش پیدا کرده یا افزایش داشته و راهکارهای ممکن چیست؟ در مجموع می‌توان گفت تاکنون مباحث انگیزشی در مدیریت شهری پژوهش شده و هر سال رصد و به‌روزرسانی هم می‌شود. چراکه پژوهش‌های منابع انسانی به نوعی با انگیزش و رضایت در ارتباط است. مثلاً وقتی شما می‌بینید که کارایی شغلی دارید و می‌توانید ۵ سال بعد با تکیه بر مهارت و سعی و تلاش و شایستگی، ارتقا پیدا کنید، این خود

انگیزش و رضایت را در پی دارد. یا وقتی در موضوع جبران خدمت بابت خدماتی که به سازمان ارائه می‌دهید بدانید سازمان آن را برایتان جبران می‌کند، این خود انگیزش و رضایت به همراه دارد. در واقع اجرای تمام این پروژه‌ها باعث ارتقای انگیزش و سطح رضایت شغلی کارکنان می‌شود. ما هر سال یکسری پروژه تعریف می‌کنیم و آن را انجام می‌دهیم و گاهی اوقات ممکن است برای سال آینده پروژه تمام نشده‌باشد اما پروژه‌های سال بعد را تعریف می‌کنیم. هر سال به‌طور مستمر این پروژه‌ها ادامه دارد.»

▀ حکمروایی خوب شهری نیازمند جلب مشارکت شهروندان

برای ناآل آمدن به توسعه پایدار در همه بخش‌های حکومتی و به‌ویژه شهرها ناگزیر از ایجاد رابطه دو سویه بین شهروندان و حکمرانان هستیم و در شرایطی که افراد جامعه به این مفهوم طلایی رسیده‌اند که خواستار ایفای نقش در مدیریت‌ها و به‌ویژه مدیریت شهری هستند، بسترهای نظری و علمی برای تبیین موضوع و ارائه راهکارهای مؤثر از قبل باید فراهم بوده باشد یا به سرعت فراهم شود. بیگی معتقد است که این پشتوانه با انجام پژوهش‌هایی درباره شاخص‌های حکمروایی خوب شهری آغاز شده و به‌طور قطع باعث پایداری و استمرار این روند خواهد شد؛ چرا که این مفهوم به مثابه یک «تکانه» در مدیریت شهری عمل کرده و باعث ورود آن به ادبیات برنامه توسعه شهری شده است. او می‌افزاید: «یکی از مهمترین بسترهای حکمروایی خوب شهری قانون است و ساختاری که

گفت‌وگو با **دکتر محمدحسین شریف‌زادگان** نویسنده کتاب پژوهشی «حکروایی خوب، نهادهاسازی برای توسعه»

شهر هوشمند برای حکمروایی خوب توانمندتر است

بهاره خسروی

از جمله مفاهیمی

که در آن رفاه

عمومی شهروندان

مبنای سیاست‌ها و

برنامه‌های شاخص

مدیریت شهری قرار

می‌گیرد، حکمروایی

خوب شهری است.

در واقع حکمروایی

خوب شهری در

مقابل رویکرد مدیریت

شهری دولت محور

مورد تأیید و تأکید

سازمان‌های بین‌المللی

و ملی قرار گرفته و

از آن به‌عنوان یکی از

پیش‌نیازها و ویژگی‌های

شهرهای پایدار یاد

می‌کنند. اعمال این

اصل مدیریتی در

جلب مشارکت‌های

مردمی، نهادهاسازی

و هوشمندسازی

شهرها و مواردی از

این دست تأثیر بسزا

و نقشی انکارناپذیر

دارد. در این‌باره با

دکتر «محمدحسین

شریف‌زادگان» دکتر

توسعه اقتصاد و

برنامه‌ریزی منطقه‌ای

از انگلستان، استاد

دانشکده معماری و

شهرسازی دانشگاه

شهید بهشتی و مجری

پروژه «تدوین نظام

و سنجش مدیریت

شهری مبتنی بر شاخص

حکمروایی خوب»

شهری گفت‌وگو کردیم.

شما در سال ۱۳۹۳ به‌عنوان مجری

پروژه «تدوین نظام و سنجش وضعیت

مدیریت شهری مبتنی بر شاخص‌های

حکمروایی خوب شهری» یک طرح

مطالعاتی را با شهرداری تهران انجام

دادید، ضرورت انجام این پروژه

مطالعاتی چه بوده است؟

از آنجا که اداره شهرها بدون مشارکت

مردم امکان‌پذیر نیست و پاسخگویی به مردم

از سوی مدیریت شهرها، مشارکت بخش

خصوصی و به‌خصوص شفافیت در همه

ارکان تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری امروزه

به اداره شهرها اهمیت یافته است، بنابراین

به جای حتی مدیریت نوین، حکمروایی

(Governance) مطرح شده است. یعنی

مدیریت شهری با مشارکت مردم و نهادهای

مدنی با پاسخگویی و شفافیت و قانونمداری

و زمانی که چند خصوصیت مشخص

مثل پاسخگویی، شفافیت و قانونمداری،

مشارکت عمومی، کارایی و اثربخشی،

مسئولیت‌پذیری، عدالت و دیدگاه‌های

راهبردی را داشت به معنی حکمروایی خوب

(Good Governance) دست یابد.

حکمروایی خوب شهری، یک ابزار مدیریتی

و یک مفهوم ارزشی است که شهرهای جدید

توسط آن ارزیابی می‌شوند و ارتقا می‌یابند و

می‌توان کارایی توسعه شهر را با آن آزمود و

بهبود بخشید. تهران نیز به‌عنوان بزرگ‌ترین

و تأثیرگذارترین شهر ایران می‌بایست به این

ابزار و مفهوم ارزشی مجهز می‌شد. انگیزه

اولیه این بود.

به نظر شما پذیرش ذهنی ضرورت

انجام پروژه در حین پژوهش در سطوح

عالی و میانی و عملیاتی مدیران

شهرداری وجود داشت؟

در بخش‌های عالی شهری داشت ولی در

سطوح میانی آن تا حد کمی مورد پذیرش

بود، اما در سطوح عملیاتی مدیران تقریباً

این پذیرش مشاهده نمی‌شد مگر افرادی

که شش‌مطالعات خاصی در این زمینه

داشتند.

آیا زمینه‌های اجرای آن وجود دارد؟

بله. این مطالعه اگرچه بحث بین‌المللی

روز است و میانی نظری جهانی دارد ولی

همه مفاهیم، ابعاد و شاخص‌های آن را

با شرایط میدانی شهر تهران و شهرداری

تهران به‌عنوان مدیریت شهری تهران،

تطبیق داده‌ایم و کاملاً طوری برنامه‌ریزی و

طراحی شده که در سطح شهر تهران قابل

اجرا و تحقق‌پذیر است و می‌توان هر ۶ ماه

و نهایتاً ۱۲ ماه شاخص‌های حکمروایی خوب

شهرداری تهران را سنجید و جهت بهبود

شاخص‌ها اقدام کرد.

شهروندان حقیقی و حقوقی چقدر

می‌توانند در دستیابی به اهداف این

تحقیق مؤثر واقع شوند؟

اگر حکمروایی خوب شهری در جامعه

به خوبی ارائه شود، می‌تواند یک مطالبه

شهروندی در شهرها باشد و مردم توقع

داشته باشند که شاخص‌های آن خوب و رو

به بهبود باشد. مثلاً پژوهش‌ها نشان می‌دهد

که در تهران اولویت و حساسیت اول روی بُعد

اثربخشی و کارایی و در مرحله دوم شفافیت

و در مرحله سوم پاسخگویی شهرداری

تهران به شهروندان تهرانی است. همچنین

اگر شهروندان حقوقی را بخش خصوصی،

نهادهای اجتماعی و فرهنگی بدانیم، آنها

نیز در خوب بودن و بهبود حکمروایی خوب

شهری هم نقش مطالبه‌گری دارند و هم

نقش عاملیت.

انجام پروژه پایش سالانه اجرای این

پژوهش تا چه حد بر نهادهای نه کردن

«حکمروایی خوب شهری» تأثیرگذار

خواهد بود؟

به هر صورت اگر این مطالعه و

جدول‌های آن که شامل ابعاد، شاخص‌ها

و زیرشاخص‌های نشانگر حکمروایی خوب

شهری در تهران است و همان‌طور که

به شکل یک سامانه تدوین شده است در

شهرداری تهران به اجرا درآید و سالانه مورد

ارزیابی قرار گیرد بعد از چند سال تبدیل به

فرهنگ می‌شود و می‌تواند به کارایی رابطه

شهروندان و مدیریت شهری بیفزاید و نهایتاً

بتواند مردم را نسبت به وقایع شهر حساس

کند و آنها را مطالبه‌گر و مشارکت‌جو و امر

حکمروایی خوب شهری را در تهران نهادینه

کند. این‌گونه امور تدریجی و نسبی است و

به یکباره حاصل نمی‌شود.

در این تحقیق چند شاخص برای

«حکمروایی شهری» تعیین شده است؟

۹» بُعد که با شرایط تهران تطبیق

داده شده تحت عنوان اثربخشی و کارایی،

شفافیت، پاسخگویی، مشارکت، حاکمیت

قانون، برابری، وفاق محوری، تفکر استراتژیک

و انعطاف‌پذیری در نظر گرفته شده است.

سپس هر بعد به چند شاخص تعریف

شده، جمعاً ۱۸ شاخص و این شاخص‌ها به

شاخص‌های مدیریت شهری تهران ترجمه و

سپس هر شاخص به زیر شاخص‌های قابل

اندازه‌گیری بر حسب واقعیت‌های میدانی

تبدیل شده که در مجموع ۸۴ زیر شاخص

است و بعضی از موارد نیز باید از طریق

پرسشنامه پاسخ داده شود. اصول تدوین

ابعاد، شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها برای همه

شهرهای ایران یکی است، ولی باید بر اساس

واقعیت‌های میدانی و امکانات سنجش و

پاسخگویی به شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها

تغییراتی در آنها داد.

چه تعداد از آنها به عملکرد

شهرداری، چه مقدار به عملکرد

سایر دستگاه‌ها و چه مقدار به حوزه

شهروندی برمی‌گردد؟

کلاً این شاخص‌ها عملکرد و کارایی

مدیریتی شهر تهران را سنجش می‌کند

ولی می‌توان روی نتایج آن در حوزه‌های

شهروندی تحلیل‌هایی ارائه داد.

آیا پیش از اینکه دولت حکمروایی

خوب را عملیاتی کند اجرای همکروایی

شهری امکان‌پذیر است و در صورت

امکان چه میزان اثربخشی دارد؟

البته نهادهای بین‌المللی حکمروایی

خوب ایران را در مقایسه با سایر کشورها

اندازه می‌گیرند و در این کتاب نیز بر اساس

اطلاعات پایه ملی در بخش حکمروایی

خوب سطح ملی محاسبات لازم انجام شد

و وضعیت ایران را در مقایسه با کشورهای

مختلف نشان داده‌ایم. انجام حکمروایی

خوب شهری در شهرها می‌تواند مستقل

از سطح ملی هم تدوین شود و انجام آن

می‌تواند این فرهنگ را به سطح ملی نیز

اشاعه دهد.

ارتباطات رسانه و اطلاع‌رسانی

یادداشت

دکتر قادر باستانی

عضو شورای اطلاع‌رسانی
و دیپلماسی رسانه‌ای
مرکز مطالعات و
برنامه‌ریزی شهر تهران

ژورنال‌یسم علم حلقه مفقوده پژوهش

فعالیت‌های علمی در علوم ارتباطات به چند شکل منتشر می‌شود: دسته اول فعالیت‌های پژوهشی در قالب مقالات علمی است که در ژورنال‌های تخصصی انتشار می‌یابد. دسته دیگر رسانه‌های واسط هستند که علم را به زبان عموم بیان می‌کنند و دسته سوم رسانه‌های عادی و غیررسمی که به موضوعات عامه‌پسندی‌پردازند.

یکی از خلأهای مهم در اختلال ارتباطی میان بدنه مدیریتی و اجرایی مجموعه شهرداری تهران و دستگاه پژوهشی آن، نبود معنای مشترک در امر پژوهش است. به نظر می‌رسد که مرکز مطالعات زمانی به مسئله شهرداری تهران و شورای شهر تبدیل می‌شود که فعالیت‌های پژوهشی صورت گرفته در آن به برآیند آرزوها، نگرانی‌ها و دغدغه‌های مدیریت شهری تبدیل شود و این ارتباط زمانی برقرار می‌شود که مطالعه و پژوهش به‌عنوان امری انتزاعی و دور از ذهن به کار نرود. در این زمینه ما نیاز به عامه فهم کردن خروجی پژوهشی مرکز داریم؛ یعنی افرادی که قدرت عمومی کردن پژوهش و فرآورده‌های مطالعاتی را دارند.

اگر بین حوزه پژوهشی شهرداری تهران و بدنه آن یک معنای مشترک ایجاد شود دیگر اختلال ارتباطی شکل نمی‌گیرد و تسهیل این ارتباط نیازمند یک میانجی است که بتواند چنین نقشی را ایفا کند. روزنامه‌نگاران علم که قدرت عامه فهم کردن مسائل غامض پژوهشی را دارند می‌توانند در رسانه‌های واسط نیل به چنین هدفی را آسان کنند. اگر چنین اتفاقی بیفتد کلیشه موجود مبنی بر اینکه مرکز مطالعات بسته‌های پژوهشی را به بدنه مدیریتی شهرداری ارائه کند از میان می‌رود و ارتباط بهتری میان این دو ایجاد می‌شود.

لازم است به وجود عنصر جذابیت در فرآورده‌های پژوهشی برای ایجاد قابلیت دیده و شنیده شدن توجه شود و پژوهشگران مرکز مطالعات برای دیده شدن دستاورد‌های خود، آنها را حتی‌المقدور به استانداردهای رسانه‌ای نزدیک کنند؛ یعنی در حالی که عوامانه نشوند بسته‌بندی پیام پژوهش متناسب با ذائقه بدنه مدیریتی شهرداری تهران و شورای شهر باشد. بنابراین توجه به بخش ارائه خروجی مرکز مطالعات، حتی همسنگ خود پژوهش و عبور از روش‌های مرسوم سنتی، مثل انتشار کتب غامض پژوهشی یا ارسال عین نتایج مطالعات به مدیران می‌تواند برنامه‌های اصولی مرکز مطالعات را بیشتر قرین موفقیت کند. استفاده هوشمندانه از توانمندی‌های موجود در مرکز ارتباطات شهرداری تهران، رسانه‌های ارتباطی و اجتماعی و عناصر خوش فکر در خود مرکز مطالعات و استفاده از توان تخصصی رسانه‌های واسط و تهیه پیوست رسانه‌ای برای قرار دادهای پژوهشی مرکز مطالعات، مفید خواهد بود. ■

یادداشت

دکتر غلامحسین محمدی

رئیس مرکز ارتباطات و
امور بین‌الملل شهرداری
تهران

استقرار نظام نوآوری در مدیریت شهری

امروزه برای متحول کردن چهره یک کلانشهر و زدودن خشونت از سیمای این دنیای ماشینی لزوماً به اجرای پروژه‌های بلندمدت و با هزینه‌های گزاف نیازی نیست، بلکه می‌توان با ایده‌های خلاقانه همراه با نوآوری که عمدتاً زودبازده و با هزینه‌های پایین هستند، تحولات چشمگیر و پایداری در شهر ایجاد کرد که منجر به رضایت شهروندان شود؛ پس توجه و تعهد به گسترش پژوهش‌های بکر از تکالیف مهم دولت‌ها و به تبع آن شهرداری‌هاست. ایده رویکرد نظام نوآور از اواسط دهه ۸۰ میلادی مطرح و به‌مرور فراگیر تر شد و امروزه سازمان‌هایی مثل کمیسیون اروپا، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، بانک جهانی و... یک بخش جدایی‌ناپذیر از چشم‌انداز تحلیلی خود را به این حوزه اختصاص داده‌اند. نوآوری، توانایی مدیریت خلاق بر دانش است؛ به نحوی که پاسخگوی تقاضای بازار، محصولات، خدمات اجتماعی و سایر نیازهای اجتماعی باشد. رویکردهای سیاستگذاری در نوآوری

دربرگیرنده ۳ نسل است که نسل‌های اول و دوم دیدگاه‌های خطی و سیستمی به نوآوری داشته‌اند درحالی‌که نسل سوم دیدگاهی کل‌نگرانه به نوآوری دارد. رویکرد کل‌نگرانه بر یکپارچگی سیاست‌های نوآوری با سیاست‌های صنعتی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی تأکید دارد و محدوده آن از علم و فن‌آوری تا ابعاد اجتماعی، اقتصادی و شهری را شامل می‌شود و در این رویکرد است که استقرار و نهادینه‌سازی نظام نوآوری شهری دارای اهمیتی استراتژیک و حیاتی می‌شود. از طرف دیگر گسترش روزافزون حجم فضای شهری، ساخت‌وسازها، افزایش خودروها و... ضرورت ایجاد شبکه نوآوری شهری را برای حل این مشکلات ایجاد کرده است. همچنین تأثیر مثبت و مستقیم توسعه نوآوری بر بهبود کیفیت زندگی شهروندان و رقابت‌پذیر شدن شهرها باعث ترغیب مدیران شهری به توسعه و استقرار نظام نوآوری شهری شده است. از منظری دیگر، همه شهروندان حق دارند از نوآوری‌های شهری بهره‌مند شوند و برخی از این کیفیت‌ها در بند ۱۶ اصل ۲ قانون‌اساسی یعنی «استفاده از علوم و فنون و تجارب بشری و تلاش در پیشبرد آنها» مورد توجه قرار گرفته است. طی ۲ سال اخیر شورای اسلامی شهر و شهرداری تهران برای استقرار نظام نوآوری در مدیریت شهری اقداماتی انجام داده‌اند که می‌توان تجلی آن را در ماده ۲۲ برنامه سوم توسعه شهر تهران (۱۴۰۲-۱۳۹۸) یعنی «هدایت و حمایت از زیست‌بوم نوآوری شهری» مشاهده کرد. درواقع، این گفت‌وگو به دنبال ایجاد شهری است که به تسهیل و تعامل بین بخش‌های مختلف جامعه از جمله دولت، مراکز پژوهشی، صنعت و سازمان‌های غیردولتی بپردازد که این سازوکارها منجر به توسعه مبتنی بر دانایی و ایجاد شهری نوآور و دانش‌بنیان شود. براساس رتبه‌بندی شهرهای نوآور، شهر تهران با امتیاز ۳۲ در بین ۵۰۰ شهر جهان در رتبه ۴۱۳ قرار گرفته که جایگاه مناسبی نیست. شهر تهران به‌عنوان پایتخت و پرجمعیت‌ترین شهر ایران همواره محملی برای ظهور کسب و کارهای نوین (دیجی کالا، اسنپ، تپسی و...) بوده که هر کدام از این کسب و کارها بر کیفیت زندگی شهروندان تأثیراتی داشته‌اند و شهرداری تهران تاکنون در مقابل این کسب و کارهای خدماتی و تجاری رویکرد حمایتی داشته که باید این روند همسو با چشم‌انداز ۱۴۰۴ شتاب بیشتری داشته باشد و شهرداری گام‌های مشخص و عملیاتی برای استقرار این نظام بردارد. برای استقرار نظام نوآوری شهری توجه به مؤلفه‌های مهمی مانند، وضع قوانین جدید، توسعه زیرساخت‌های فن‌آورانه، تثبیت وضعیت بازار، کیفیت نظام آموزش و پرورش و آموزش عالی، جذب و توسعه منابع انسانی خلاق و سرمایه‌گذاری‌های دولتی و خصوصی، امری ضروری و حیاتی است؛ چون استقرار و نهادینه‌سازی بهینه نظام نوآوری شهری نیازمند بسترها و قوانینی فراتر از وظایف شهرداری و همکاری مجدانه تمام ارگان‌ها و سازمان‌های ذی‌نفع است. ■

«تأثیر و نقش رسانه

بر حوزه‌های شهری

و مدیریتی» موضوع

پژوهش‌های بسیاری بوده

که به گفته «عباس‌عبدی»

در سال‌های اخیر از نظر

کمی و کیفی با افت

چشمگیری مواجه شده و

این روند بر سطوح مختلف

مدیریتی و شهری و در

نهایت فضای رسانه‌ای با

معضلات و چالش‌های

بی‌سابقه تأثیرگذار بوده

است. گفت‌وگوی ما را

با این روزنامه‌نگار، فعال

اجتماعی و پژوهشگر

بخوانید.

■ فراوانی، عمق و کیفیت پژوهش‌های مرتبط با رسانه را در حوزه علوم اجتماعی چگونه ارزیابی می‌کنید؟

■ مطالعه و پژوهش با موضوع رسانه در دهه‌های اخیر با روند کاهشی مواجه بوده است. برگزاری نشست، جلسه و سمینار در همین ارتباط موجب نوعی رونق بود که در سال‌های اخیر کمتر روی آنها سرمایه‌گذاری شده است. این در حالی است که ما در حال حاضر با معضلات و چالش‌های بیشتری در موضوع رسانه‌ها روبه‌رو هستیم. رسانه‌های دیجیتال و سازگاری رسانه‌های سنتی با وضعیت جدید و توانایی‌های روزنامه‌نگاران با این تحول، نیاز به پژوهش‌های جدید و با کیفیت دارند. این امر تا امروز به درستی اتفاق نیفتاده است. شاید ناشی از بی‌علاقگی مدیران مرتبط با موضوع بوده یا نتایج احتمالی با سلیقه آنها همخوانی نداشته است. با کم‌رنگ شدن فعالیت‌های پژوهشی مراکزی مانند مرکز «دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه» آسیب‌های جدی‌ای به مطالعات در این زمینه وارد خواهد شد.

■ با توجه به جامعه‌ای مانند ایران که تغییر و تحولات در آن به سرعت اتفاق می‌افتد، پژوهش‌ها در حوزه علوم اجتماعی و رسانه، پایداری ابدی دارند یا نیازمند به روز شدن هستند؟

■ واقعیت این است که پژوهش‌های بنیادی، دستاوردهای مطلوبی در بلندمدت و در حوزه علم و اندیشه دارند. برای مثال هنوز هم می‌توانیم به نتایج یافته‌های «مارکس» یا «دورکیم» رجوع و از آن استفاده کنیم. پایداری و کهنه نشدن ویژگی پژوهش‌های بنیادی است. در مقابل پژوهش‌های کاربردی برای استفاده‌های جاری و موردی است و در مقاطع مکانی و زمانی جدید نیاز به بازخوانی و واکاوی مجدد دارند.

■ آیا مسئولان و مدیران شهری به پژوهش‌هایی از این دست در حوزه رسانه احساس نیاز می‌کنند و در مجموع سفارش‌دهنده هستند؟

■ بعضی از مدیران در تصمیم‌گیری‌های خود اصل بهره‌مندی از نتایج پژوهش‌ها را

نقش پژوهش‌های رسانه‌محور در مدیریت شهری و مدیریت بحران به روایت عباس‌عبدی، روزنامه‌نگار و پژوهشگر اجتماعی

بنیان حکمروایی خوب بر پژوهش استوار است

برخی در سایه پژوهش به دنبال تبلیغ و تأیید خود هستند

آزاده محمدحسین ■

منظر قرار می‌دهند، اما گروهی دیگر در سایه پژوهش‌ها به تبلیغات و تأیید خود فکر می‌کنند که این گروه هم به خود آسیب می‌زنند و هم به جامعه و شهر، البته باید به این نکته نیز توجه داشت که توان و تعهد علمی و اجرایی پژوهشگران هم در رواج پژوهش اهمیت دارد.

■ می‌پذیرید که جامعه ایران به سبب تهدیدها و مواضع ایدئولوژیک در معرض بحران است؟

■ به‌طور کلی جامعه ایران دچار فقدان تعادل‌هایی است که از ۱۵ تا ۲۰ سال پیش همواره برآن تأکید داشته‌ام. من باور دارم ما دچار نوعی فروپاشی اجتماعی بالقوه هستیم، اما دلیلی که موجب می‌شود این موضوع فعلاً ظهور پیدا نکند، قدرت نظم‌بخشی دولت است. از این‌رو تا زمانی که این‌قدرت وجود دارد باید کوشش کنیم که نهادهایمان را بازسازی کنیم. اکنون این‌قدرت به دلایلی در حال ضعیف شدن است از وضعیت بد اقتصادی، کاهش درآمدهای نفتی، تشدید مشکلات در حوزه رسانه و تضعیف نهادهای دین و آموزش می‌توان به عنوان این دلایل نام برد که موجب شده تا اقتدار دولت کم و امکان بروز این بحران و این مشکلات بیشتر شود. این اتفاقی است که در همین حوادث اخیر، در آبانماه، به وضوح آن را ببینیم.

■ ارزیابی شما از نقش رسانه‌ها در بحران‌زایی و بحران‌زدایی چیست؟

■ برخی مقاله‌ها که اغلب آنها در خارج نوشته شده، مورد نظر بوده و بیشتر دیده می‌شود. ولی بنده پژوهش‌هایی را که در سال‌های اخیر در ایران انجام شده باشد، تاکنون ندیده‌ام. خودم نیز مقاله مفصلی درباره مرجعیت رسانه‌ای نوشته‌ام که امیدوارم منتشر شود.

■ آیا پژوهش‌هایی در حوزه علوم اجتماعی درباره تأثیر رسانه‌های سنتی و نوظهور در مدیریت بحران انجام شده است؟

■ مهم‌ترین نقشی که رسانه‌های جدید در ایران داشته‌اند، اثبات بی‌اعتباری نقش رسانه سنتی در ایران است. شاید هیچ کجای دنیا

مانند ایران رسانه‌های جدید به این اندازه که در اینجا جا باز کرده و اثرگذار شده، اثرگذار نبوده‌اند و حتی نقش تخریبی هم نداشته‌اند. به دلیل نقش تخریبی رسانه‌های جدید نیست که آنها را محکوم می‌کنیم، بلکه به دلیل ناکارآمدی رسانه رسمی در ایران است که رسانه‌های نوظهور توانسته‌اند جا باز کنند و باوجودی که نقش تخریبی دارند، بیشتر رشد کنند. بنابراین رسانه‌های جدید یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌هایی بوده‌اند که توانسته‌اند شکاف سیاست‌های سیستم را در کل و به‌طور مشخص در حوزه رسانه برجسته کنند. رسانه‌های جدید مانند گویای هستند که وارد تنه این درخت شده و هرچه می‌گذرد با ضربات بیشتر فرو می‌روند تا جایی که این تنه را به ۲ نیم می‌کند. بنابراین بدترین سیاست رسمی در ایران مربوط به رسانه است. این سیاست درکی از مسائل جدید ندارد و گمان می‌کند هم اکنون نیز مانند ۵۰ سال پیش می‌توان رسانه، رادیو، تلویزیون و مطبوعات را در ید قدرت خود در آورد و توجه ندارد که اینترنت و ماهواره این فضا را به کلی تغییر داده و از چارچوب گذشته خارج کرده است. ■ تا چه حد نگاه کلی و میزان اعتماد و باورمندی مسئولان و مدیران به رسانه و نقشی آن در حکمروایی خوب در سفارش و انجام پژوهش‌های رسانه‌ای تأثیرگذار است؟

سیدابوالحسن ریاضی

دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری

و مدیرعامل مؤسسه همشهری :

مدیریت شهری در برابر نقد رسانه‌ای بی‌دفاع است

رسانه می‌تواند مانند

یک ناظم سخت‌گیر در حوزه‌های پژوهشی

بالای سر مدیران شهری بایستد

لـ سروش جنبایی ـ

چهره‌ای آکادمیک و

پژوهشگر حوزه اجتماعی

ـ شهری است که از حدود

یک سال پیش مدیرعاملی

مؤسسه همشهری را به عهده

گرفته است. بنابراین، دکتر

«سیدابوالحسن ریاضی»

بهترین گزینه برای بحث و

بررسی درباره تأثیر و تأثر

رسانه در حوزه مدیریت

شهری و مدیریت بحران

است. اگرچه انتظار می‌رفت

موقعیت دوگانه وی مصاحبه

را با محدودیت‌هایی مواجه

کند، اما همراه با «ریاضی»

ارتباط کم‌رقم مطالعه و

اجرا و جایگاه پژوهش را در

پروژه‌های شهری و مدیریت

بحران واکاوی کرده‌ایم.

او سطح واکنش مدیران

شهری به رویدادها

را مناسب و به‌موقع

نمی‌داند و نقدی جدی

به آن دارد و تأکید

می‌کند که مدیریت

شهری در قبال نقد

رسانه‌ای بی‌دفاع

است.

لـ در رویکردها و سیاست‌های کلان

شهرداری از جمله «تهران، شهری برای

همه»، «تهران، شهر زیست‌پذیر» یا

حرکت به سوی انسان‌محوری در شهر،

جایگاه رسانه کجاست؟

■ وضعیت مدیریت شهری بسیار پیچیده

و آشفته است؛ حداقل در مورد شهر تهران

که این امر صدق می‌کند. تقریباً در تمام

کشورهای پیرامون ما این وضعیت حاکمیت

دارد؛ یعنی مدیریت شهری بخش کوچکی از

فرایند اداره شهر را عهده‌دار است. همه امور

در اختیار شهرداری نیست که متناسب با آن

برنامه‌ریزی کند و بسا محدودیت‌های زیادی

روبه‌روست. این همان قصه کهنه مدیریت

واحد شهری است که هیچ‌وقت محقق نشده

است. یکی از بازیگران محیط شهری مدیریت

شهری است. بازیگر دیگری به نام شهروند

داریم؛ شهروندانی که شهرداری و مدیریت

شهری را واجد اختیارات و اقتدار می‌دانند و

مدیریت شهری باید با شهروندانی که چنین

تصورى دارند ارتباط برقرار کند.

در عین حال، مجموعه بازیگرانی خارج از

این دو حلقه شامل خصوصی و دولتی و نظام

حاکمیتی وجود دارند که نفوذ و اقتدارهایی

دارند و بر شهر اعمال می‌کنند. در این ساختار

رسانه نقش تسهیلگری و روان‌سازی دارد و

شبیه روغن بین چرخ‌دنده‌ها عمل می‌کند. این

چرخ‌دنده‌ها دائم در اصطکاک هستند و برای

حرکت به هم انرژی وارد می‌کنند. به کمک

یک مثال موضوع را روشن می‌کنم؛ شهروند

به‌طور طبیعی به حمل‌ونقل شهری نیاز دارد

و این نیاز باید توسط مدیریت شهری با مترو،

اتوبوس یا تاکسی تأمین شود و خدماتی که

مسیر حمل‌ونقل را باز نگه دارد. اما این

بخش به عهده پلیس است. دولت نیز به

نوبه خود مثل تأمین یا تأمین نکردن

اعتبار مترو دخالت دارد.

اما آنچه در این مجموعه در مورد

برآیند فعالیت‌ها مهم و قابل تأکید

است اینکه براساس پژوهش‌های

انجام شده، مردم شهرداری را با

دولت در یک طبقه می‌بینند یعنی

هیچ‌وقت به یک نهاد غیردولتی

به نام شهرداری و یک دولت

قائل نیستند. سال‌هاست که این

تداخل معنایی از نسوی مردم در

پژوهش‌ها دیده می‌شود.

لـ نقش رسانه در این میانه چیست؟

■ رسانه به مفهوم عامش بدون اینکه در

این فرایند نقش مؤثری به لحاظ عملیات

و عملکرد و برنامه‌ریزی و اجرا انجام دهد

می‌تواند بخش قابل توجهی از این مجموعه

تودرتو را روان یا دشوار کند. چگونه؟ ویژگی

یک کلاشهر، تکرر مشکلات و پیچیدگی

ابعاد آن و بزرگی مقیاس‌هایش است. بنابراین،

عملاً نظام تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در

هم تنیده است. هر دولتی هر چه اقتداگر

وقتی پای کلاشهر وسط باشد باید بخش

قابل توجهی از تصمیم‌گیری‌هایش را به باور

مخاطبان نزدیک کند. در غیراین صورت، همه

تصمیم‌گیری‌هایش با هزینه‌های زیاد همراه

خواهد شد.

لـ اگر چه این نقش محل بحث است، اما

همین کارکرد از سوی مدیریت شهری و

مسئولان به رسمیت شناخته می‌شود؟

■ در پاسخ این سؤال مطرح می‌شود: آیا

رسانه‌ها خودشان به این باور رسیده‌اند؟ در

بخش‌هایی بله و در بخش‌هایی خیر و در

ادامه باید پرسید: آیا رسانه‌های مکتوب و

به‌طور مشخص همشهری این نقش را به

درستی ایفا می‌کند؟ به‌طور مشخص جواب

منفی است؛ چون بخشی خارج از اراده

رسانه است، بخشی ناشی از شرایطی است

که فضای عمومی تحمل می‌کند. بحثی که

خارج از اراده رسانه است این است که رسانه‌ها

همواره با محدودیت‌های بسیار زیادی برای

روان کردن این سیستم روبه‌رویند، چون

نگرش یکسان و مشترکی درباره نوع عملکرد

رسانه‌ها وجود ندارد. رسانه نیازمند فضای آزاد

خارج از قواعد نظام‌های بروکراتیک است، اما

نظام بروکراتیک به دنبال نوعی توجیه‌گری

برای برنامه‌ها و مدیریت خود از جانب رسانه

است. به عبارت دیگر، یک هدف مشترک بین

مدیریت شهری و رسانه دیده نمی‌شود. وظیفه

رسانه این است که دائم کلاستی‌ها را پیدا

کند و صدای بخش‌های مختلف جامعه باشد

و بتواند خلأهای یک کلاشهر با ویژگی‌های

متکثر و پراکنده‌اش را پیدا کند و انعکاس دهد

و همزمان این پذیرش و توان شنیدن هم در

سیستم مدیریتی باشد. متأسفانه امروز شاهد

چنین فرایندی نیستیم.

لـ نگاه شما سیستمی و تحلیل روابط

بازیگران است، اگر چه هر یک از بازیگران

نگاه و تعامل خود را با مطبوعات دارند. آیا

مدیریت شهری این نیاز را حس کرده که

یک رسانه چه مشکلاتی دارد؟ و ضرورتی

به بررسی هست که تسهیلگر امور شهری

و به عبارت‌ی مطبوعات را کنار خود داشته

باشد. تا به حال چنین پژوهشی صورت

گرفته؟ در چه ابعادی؟

■ برای من پاسخ به این سؤال سخت است؛

چون باید ملاحظات مدیریت شهری را در

نظر بگیریم. می‌توانم بگویم به لحاظ تئوریک

در مدیریت شهری این نگرش وجود دارد که

رسانه باید این کار را انجام دهد. نقش نوعی

نگهبان را بازی کند و نقش انتقال‌دهنده نقل

و نظر و روان‌کننده را داشته باشد. اما از نظر

عملی ظرفیت‌های این بخش در مدیریت

شهری توسعه نیافته است. مدیریت شهری

ما در مقابل نقد رسانه‌ای بسیار بی‌دفاع است.

شاید یکی از دلایلش این است که با قواعد

رسانه آشنا نیست و هیچ‌وقت مدل‌های

مختلف پاسخگویی، در مدیریت شهری به

آزمون و خطا گذاشته نشده است. در مجموعه

مدیریت شهری تعداد مدیرانی که

این ظرفیت را دارند که با انواع و

اقسام رسانه‌ها ارتباط برقرار کنند

و نظام چندسطحی پاسخگویی

داشته باشند، اندک است.

لـ نقش روابطعمومی در این

میان چیست؟ به‌نظر می‌رسد

مدیران شهری در تعامل با

رسانه به وظیفه سنتی روابط

عمومی‌ها بسنده کرده‌اند، چون

بسیاری اوقات مدیران شهری رفتار

با رسانه را تا حد روابطعمومی تنزل

می‌دهند.

■ روابطعمومی‌ها وظیفه خود را نوعی بزرک

کردن ساختارهای تصمیم‌گیری می‌دانند نه

پاسخگویی به معضلات و مشکلات. من این

را در جلسات مدیران ارشد هم گفته‌ام که

سطح واکنش مناسب و به موقع مدیران و

شهرداران نواحی محل نقد جدی است، چون

سطح صف ما در نواحی است، اما هیچ‌وقت

شاهد واکنش مناسب در این سطح نبوده‌ایم.

اینکه در مدیریت شهری ظرفیت مواجه با

این مسائل نیست چند علت دارد: یا ابزارش را

ندارند یا دلایلی دارند و از همه مهم‌تر یک‌جور

حق به جنبی در مدیریت شهری وجود دارد.

آنها می‌گویند زحمت‌مان را می‌کنیم ـ انصافاً

هم زحمت می‌کشند ـ ما شب و روزمان را

در این کار گذاشته‌ایم، دیگر چه اعتراض و

انتقادی می‌ماند؟ پس نباید نواقض انعکاس

عمومی داده شود. این نگرش از اساس

اشتباه است. وظیفه طبیعی رسانه این است

که ناکارآمدی‌ها را منعکس کند در غیراین

صورت به ابزاری برای تبلیغات مدیریت

شهری تبدیل می‌شود. انتظار مدیریت شهری

از رسانه‌های مکتوب مثلاً همشهری این بوده

که به نحوی باید از اقدامات مدیریت شهری

حمایت کنند و این هم به کارکرد رسانه

آسیب زده هم عملکرد مدیریت‌های شهری

را زیر سؤال برده است.

لـ پژوهش و مطالعاتی در این دایره انجام

شده یا مورد غفلت قرار گرفته است؟

■ حجم پژوهش‌هایی که پژوهشگران در

حوزه شهری تهران انجام می‌دهند فوق‌العاده

زیاد است، اما مشکل این است که بین این

پژوهش‌ها و مدیریت شهری پیوندی رخ

نمی‌دهد؛ برخی معتقدند که این پژوهش‌ها

انتزاعی و خارج از ملزومات و مسائل عینی در

شهر است و از طرف دیگر برخی پژوهش‌ها

به مسائل اجرایی بی‌توجهی می‌کند.

اما مشاهدات من تعداد قابل‌ی توجهی از

پژوهش‌هایی است که خیلی دقیق به مسائل و

به امور جاری مردم می‌پردازد. به‌طور مثال ما

سال‌هاست جزء به جزء می‌دانیم که مشکلات

هر منطقه چه تفاوتی با هم دارد، می‌دانیم

شهروندان چه انتظاراتی دارند و حتی این

داده‌ها تا سطح محله هم تفکیک شده است.

هر سال بنا به سفارش بخش‌های مختلف

شهرداری پژوهش‌هایی صورت می‌گیرد که

رتبه‌بندی وضعیت خدمات‌رسانی ریزبه‌ریز

مناطق استخراج و رتبه‌بندی می‌شوند، اما هیچ

ساختاری نداریم که نتایج پژوهش به سطوح

پایین ریز و منتقل کند. یعنی من تا به حال

ندیده‌ام وقتی یک پژوهش را به شهردار منطقه

می‌دهیم این توانایی و تمایل در او باشد که

پژوهش را بین معاونت‌های مختلف ریز کند

و بعد دستور دقیق و مشخص دهد که برای

رفع آن چه باید کرد. شهرداران مناطقی که

چنین توانایی‌ای دارند به سرعت نسبت به سایر

شهرداران متمایز می‌شوند. در پژوهش‌های

رضایت‌سنجی به‌وضوح می‌بینیم که بین دقتی

که شهردار منطقه به یافته‌های پژوهشی داشته

و رضایتمندی اهالی ارتباط مستقیمی وجود

دارد. اینها نکاتی است که ما سال‌ها به مدیریت

شهری می‌گوییم که مدیریتی که منابع کافی

برای حل همه مسائل ندارد راهی جز توجه به

پژوهش‌های کاربردی و کاربست‌های پیشنهاد

شده پژوهش کاربردی در حوزه مدیریتی

ندارد.

لـ پس دچار فقر مطالعاتی در این حوزه

نیستیم؟

■ مطلقاً ما می‌توانیم انواع و اقسام پژوهش‌هایی

را که در طول سال‌ها انجام شده، شاهدهی براین

مدعا بیاوریم. جالب اینکه برخی پژوهش‌ها در

طول سالیان سال اعتبارشان از بین رفته

است، چون به قدری زیربنایی و پایه‌ای است

که ۴ دوره است همان نتایج را بازتاب می‌دهد

و حکایت از این دارد که کسی به آن توجهی

نداشته است.

لـ به نظر شما مثلاً الزام‌آور بودن توجه

به نتایج پژوهش‌ها در اجرا، نتیجه‌بخش

نخواهد بود؟

■ به شدت با‌نظر شما مخالفم، چون سال‌هاست

این الزام وجود دارد. انجام برخی کارها نیازمند

یک باور است. سال‌ها شاهد این دیالوگ بوده‌ام

که وقتی یک پژوهشگر نتیجه یک پژوهش را

به مدیریت شهری منتقل می‌کند ادبیات یک

گفت‌وگو بین طرفین در جریان نیست. مدیر

اجرایی هنگام استماع گزارش پژوهش در

نهایت بی‌حوصلگی نشسته و ساعتش را نگاه

می‌کند یا پایین‌ترین سطح اداری یعنی یک

کارشناس به جای شهردار یا معاونش گزارش

بررسی فقر تحقیقات
در حوزه رسانه و مدیریت
شهری و مدیریت بحران
در گفت‌وگو با
دکتر علی‌اصغر محکی

پژوهش‌ها پاسخگوی نیاز جامعه امروز نیست

■ سحر جعفریان ■

«علی‌اصغر محکی»

راه‌حل اجرای

پژوهش‌های استاندارد

با موضوع رابطه رسانه

و مدیریت شهری و

تأثیر رسانه در مدیریت

بحران را پشتیبان

مادی و اطلاعاتی

پژوهشگران متخصص

و کارآمد می‌داند.

جامعه‌شناس و مدرس

علوم ارتباطات باور

دارد که شرایط مطلوب

پژوهش و تحقیق بر

میزان تأثیرگذاری و

جهت‌دهی صحیح به

افکار عمومی و جامعه

مصرف‌کننده اطلاعات

اثری مستقیم دارد.

همراه با این فعال و

پژوهشگر اجتماعی روند

موجود در پژوهش‌های

مرتبط با موضوع‌های

فوق به‌ویژه در حوزه

رسانه‌های نوظهور

را آسیب‌شناسی

کرده‌ایم؛ اگر چه

محکی معتقد است

که اکنون به

فقر پژوهشی

در این

زمینه مبتلا

شده‌ایم.

■ پیوست‌های مطالعاتی و پژوهشی در مورد نقش رسانه بر مدیریت شهری و مدیریت بحران را از نظر کمی و کیفی چطور ارزیابی می‌کنید؟ ■ باتوجه به اینکه جامعه ایران همواره در معرض انواع بحران‌های طبیعی، اجتماعی و سیاسی قرار دارد میزان مطالعات انجام شده درباره «نقش رسانه‌ها در مدیریت بحران» از نظر تعداد ناکافی و از نظر کیفیت پژوهش تا حدود قابل توجهی ضعیف، عمدتاً توصیفی و ناظر بر بخشی از بحران‌ها هستند آن هم دسته‌ای از بحران‌ها که مختصات پیچیده و غیرقابل کنترلی ندارند. در نتیجه این کمیت و کیفیت پژوهش‌ها در این حوزه پاسخگوی نیازهای متنوع یک جامعه رو به رشد و مدرن و البته در اغلب اوقات در معرض بحران نیست.

■ آیا پژوهش‌های حوزه مدیریت

شهری و مدیریت بحران بر اساس استانداردهای بین‌المللی انجام شده و می‌شود یا براساس وضعیت جغرافیایی، سیاسی و فرهنگی و... آیا پارامترهای خاصی در جامعه تعیین‌کننده است؟

■ استانداردهای انجام پژوهش‌های علمی در همه جای دنیا مشخص و مدون است، اما تشخیص اینکه برای هریک از انواع بحران با توجه به زمینه‌ها، خاستگاه‌ها، پیچیدگی‌ها و شرایط زمانی و مکانی لازم است که چه نوع پژوهشی از حیث روش‌شناسی، مؤلفه‌های تحقیق و روش تحقیق صورت گیرد، موضوع جداگانه‌ای است. به نظر می‌رسد دوراندیشی لازم در این زمینه صورت نگرفته و پژوهش‌های موجود اغلب از روش‌های کتبی، تجربی، معطوف به نظرسنجی و مقایسه‌های آماری بهره برده‌اند و کمتر شاهد پژوهش‌های عمیق کیفی یا داده‌کاوی یا فراتحلیل

■ با توجه به نتایجی که تاکنون از پژوهش‌ها در زمینه رسانه و مدیریت شهری و بحران به دست آمده آیا ارتباط جدی و تأثیرگذاری میان آنها وجود دارد؟

■ یافته‌های پژوهشی موجود چه داخلی، چه خارجی بیانگر رابطه میان رسانه‌ها و مدیریت بحران هستند. رسانه‌ها، هم می‌توانند موجب تشدید بحران شوند

و هم می‌توانند در مدیریت بحران نقش‌آفرینی کنند. این نقش‌آفرینی در مراحل پیش از وقوع، حین و پس از بحران قابل دسته‌بندی و واکاوی است. در این خصوص باید توجه داشته باشیم که «مدیریت بحران» متکی بر کاربرد دانش است و بخشی از این دانش مربوط به علم ارتباطات و دانش مدیریت رسانه است. مدیریت بحران نیازمند مشاهدات منظم و مستمر رویدادها، تحولات و روندها و تجزیه و تحلیل آنهاست که در این خصوص ارتباطات انسانی، فن‌آوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی و رسانه‌ها، ابزار مورد نیاز هستند. مدیریت بحران به کمک انواع وسایل ارتباطی و فن‌آوری‌های اطلاعاتی مترصد آگاهی از زمینه‌های بروز بحران‌ها و پیشگیری از آنهاست. در گام بعدی یعنی مرحله وقوع بحران، مدیریت بحران برای کاهش اثرات آن از ارتباطات و رسانه‌ها کمک می‌گیرد. در واقع بخش مهم آمادگی برای مدیریت بحران و حتی امدادرسانی سریع و بهبود اوضاع، مستلزم ارتباطات قوی و داشتن راهبرد و برنامه ارتباطی و رسانه‌ای است.

■ کارکرد پژوهش‌های انجام شده با توجه به انواع بحران (سیاسی، اجتماعی و طبیعی) تغییرپذیر است؟ ■ تغییرات شتابان از مهم‌ترین ویژگی‌های دوران معاصر است. این تغییرات هم در زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، زیست‌محیطی و فرهنگی در حال رخ دادن است و هم در زمینه فن‌آوری‌های نوین ارتباطاتی و رسانه‌ها قابل ملاحظه است. بنابراین، نباید انتظار داشت پژوهش‌هایی که در گذشته و درمورد انواعی از بحران‌ها در قلمرو خاصی از زمان و مکان انجام شده‌اند نسخه‌هایی پایدار و پاسخگو برای همه شرایط زمانی و مکانی در حال تغییر باشند. بلکه پژوهش‌های پیشین مصداق دستگیره‌ای هستند برای آغاز و انجام پژوهش‌های بعدی که باید به‌طور مداوم و در حوزه‌های مختلف بحران در حال انجام باشند و یافته‌های آنها با یکدیگر مقایسه شوند و مورد واکاوی هر روزه قرار گیرند. درواقع، پژوهش‌های پیشین و نوین بخش‌های ضروری نوعی از پژوهش‌های پیشرفته‌تر کیفی از نوع داده‌کاوی، فراتحلیل و تحقیقات علی‌تلقی می‌شوند.

با استناد به این پژوهش‌های استاندارد است که می‌توان در عرصه مدیریت شهری به توسعه پایدار شهری، ارتقای کیفیت شرایط زندگی شهروندان، حفاظت از محیط کالبدی شهر، افزایش میزان اعتماد

شهروندان به تصمیمات و عملکرد مدیران شهری، جذب بیشتر مشارکت و افزایش حس تعلق و مسئولیت‌پذیری دست یافت. در عرصه مدیریت بحران نیز به شناسایی انواع بحران با توجه به ماهیت جامعه، درجه و شدت بحران، راه‌های پیشگیری، چگونگی تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های عملیاتی، شیوه‌های بازآفرینی قدرت نوسازی و کاهش سطح مخاطرات به مدد این جزء لاینفک جامعه مدنی خواهیم پرداخت.

■ مطالعات و پژوهش

بیشتر در حوزه کدام

بحران صورت گرفته

است؟ آیا در مورد

بحران‌هایی مانند بحران

سیاسی و اقتصادی

موانعی بر سر راه

پژوهشگران وجود دارد؟

■ تعداد محدودی پژوهش،

اغلب درخصوص بحران‌های

طبیعی به‌ویژه زلزله و سیل

انجام شده که همان‌طور که

پیشتر بیان کرد چندان بار

علمی و عملی لازم را ندارند.

درباره انواع دیگر بحران‌ها

نیز تحقیقات کامل و جامعی

وجود ندارد. به‌ویژه با توجه به این نکته حائز اهمیت که ارتباطات و فن‌آوری‌های نوین در حال دگرگونی هستند و از سویی تهدید بحران‌های جدید و کم‌سابقه زیست‌محیطی، اجتماعی و سیاسی بر سر جوامع سایه افکنده است. در این شرایط دیده می‌شود که هنوز دغدغه و تکاپوی پژوهشی کافی میان پژوهشگران و مدیران به وجود نیامده است. یکی از مهم‌ترین دلایل چنین وضعیتی، تنگناها و مشکلات فراوان پیش روی پژوهشگران است؛ از جمله دسترسی نداشتن به اطلاعات پایه، محدودیت‌هایی که مراجع اطلاعاتی، امنیت و انتظامی بر سر راه پژوهش‌هایی از این دست ایجاد می‌کنند، همکاری نکردن سازمان‌ها و نهادهای مربوط، هزینه‌های سنگین انجام این نوع پژوهش و پشتیبانی نشدن مالی و اطلاعاتی از پژوهشگران این حوزه است.

■ آیا پژوهش‌ها با موضوع تأثیر رسانه بر مدیریت شهری و مدیریت بحران همسو با گسترش اینترنت و

ظهور رسانه‌های نوین عمل کرده‌اند؟ ■ اگر به دنبال پاسخ واقعی هستیم باید بیان کنیم که خیر؛ چنین نیست. پژوهش‌های موجود بیشتر جنبه آمار و مقایسه‌ای دارند و همسو با رسانه‌های نو نیستند. رسانه نوین از نظر میزان شدت تأثیرگذاری با توجه به ویژگی فراگیری‌شان در بین ساکنان دهکده جهانی بسیار قدرتمندتر از رسانه‌های پیشین عمل می‌کنند. بحران‌زایی، بحران‌زدایی، برجسته‌سازی، کوچک‌نمایی، امیدزایی و امیدزدایی از جمله ابتدایی‌ترین تأثیرات دوگانه آنهاست که مورد غفلت پژوهشگران و مدیران قرار گرفته است. باید آموزش به پژوهشگران و چارچوب‌بندی پژوهش‌ها در این حوزه مطالعاتی از نو اصلاح شود تا نتایج حاصل به گردش اطلاعات و تنویر افکار عمومی ختم شود.

■ نتایج پژوهش‌های حوزه رسانه و مدیریت شهری و مدیریت بحران چقدر برای مدیران سازمان‌های درگیر کاربردی است؟

■ پژوهش‌های انجام شده از نظر تعداد، کیفیت، روزآمد و کاربردی بودن تاکنون نتوانسته‌اند پاسخگوی نیاز سازمان‌های درگیر باشند. توجه داشته باشیم که از سوی سازمان‌های درگیر باید سفارش انجام این نوع پژوهش‌ها بر یک بستر مسئله‌مدار و خلاق‌محور صورت گیرد. پشتیبانی مالی، اطلاعاتی و حقوقی نیز از محققان می‌تواند کاربردی بودن حاصل پژوهش‌ها را تضمین کند.

■ آیا نتایج این پژوهش‌ها بر جهت‌گیری و مسیربانی درستی افکار عمومی در مواقع بحرانی و همچنین اجرای وظایف شهری تأثیرگذار خواهد بود؟

■ پاسخ این سؤال در مورد نتایج تحقیقات انجام شده براساس استانداردهای مدون و ثابت جهانی صدق می‌کند. در حال حاضر با توجه به مورد غفلت قرار گرفتن تخصص‌گرایی در حوزه‌های تحقیقاتی و سفارشی عمل کردن این جهت‌گیری‌های افکار عمومی بیشتر جنبه منفی به خود می‌گیرد.

یادداشت

دکتر حامد مظاهریان

معاون برنامه‌ریزی،

توسعه شهری و امور

شورای شهرداری تهران

چالش‌های نظام نوآوری در کلانشهر تهران

کلانشهرها به‌عنوان مهم‌ترین شهرهای آینده با ظرفیت بالای زیست‌پذیری برای حفظ حیات و اقتصاد پویای خود، زیست‌پذیر ماندن، صیانت از هویت و مدیریت جایگاه جهانی به عنصر کلیدی نوآوری نیاز دارند. نوآوری در شهرها به‌عنوان یک بازخوانی جدید از شیوه زندگی، فعالیت شهروندان، نیروی محرکه رشد اقتصادی و پیشرفت در شاخص‌های رقابت‌پذیری شهری، یک رویکرد استراتژیک در مدیریت شهر به شمار می‌رود. با استحکام ریشه‌های محتوایی و روش‌های اجرایی سیستم نوآوری، تمرکز اصلی از مقیاس ملی به واحدهای محلی‌تر جابه‌جا شده است؛ در نتیجه جغرافیا نقش پررنگ‌تری یافته و نهایتاً شهرها به بازیگران مهم ملی و جهانی در اقتصاد بین‌المللی برای جذب منابع، نیروی کار و محل سرمایه‌گذاری‌های مهم تبدیل شده‌اند.

شهر تهران به‌رغم جایگاه و نقش پررنگی که در اقتصاد ملی ایران دارد نتوانسته نظام شایسته‌ای را برای دگرگونی بخش‌های اقتصادی و خدماتی و ارتباطات مؤثر آنها و همچنین تحقق اهداف و آرمان‌های بهبود کیفیت زندگی، ارتقای مشارکت و زیست‌پذیری و ایجاد درآمدهای پایدار برای شهر و شهروندان فراهم کند. مطالعات صورت گرفته در خصوص ظرفیت‌ها، موانع و ابعاد قانونی- نهادی نظام نوآوری کلانشهر تهران نشان می‌دهد که تحقق زیست‌بوم نوآوری شهر تهران متأثر از ۳عامل اصلی در حوزه‌های زیرساخت‌های نوآوری، سیاستگذاری نوآوری و ارتقای شبکه و تعاملات برای نظام نوآوری در شهر تهران است.

نظام حکمروایی شهر تهران در ابهامی از تعدد نهادها و ناپیوستگی فرایندها قرار گرفته است و یکی از حلقه‌های مفقود نظام نوآوری شهری تهران کمبود تعاملات هدفمند و شفافیت اندک مکانیزم‌های همکاری و مشارکت شهرداری و سایر نهادهاست.

براساس مطالعات صورت گرفته برای نظام نوآوری شهر تهران، سرمایه‌گذاری در زمینه زیرساخت‌های نوآوری دارای ضعف است. سایر مؤلفه‌های ساختاری همچون وجود نیروی انسانی ماهر در پاسخ متخصصان به‌عنوان ظرفیت شهر تهران برای نوآوری قلمداد شده است. حدود ۶۱درصد از صاحب‌نظران بر این باورند که تهران ظرفیت قابل توجه نیروهای نوآور را دارد. شاهد این امر وجود ۳ مرکز نوآوری، ۲۷ مرکز رشد و ۹ پارک علم و فناوری در شهر تهران است. هزار و ۷۶۹ شرکت دانش‌بنیان از ظرفیت‌های بارز شکل‌گیری زیست‌بوم نوآوری در شهر تهران است. با این حال پژوهش انجام شده در این زمینه نشان می‌دهد متخصصان بر این باورند که شرکت‌ها و سازمان‌ها در زمینه آموزش نوآوری و آگاهی‌بخشی موفق نیستند.

یکی از عوامل مهم در شکل‌گیری و استقرار نظام نوآور شهری بحث انتقال دانش و سازوکارهای

اشتراک‌گذاری آن است. تنها ۲۰درصد از صاحب‌نظران به تحقق مناسب این موضوع خوشبین بوده‌اند و حدود ۷۰درصد از کارشناسان معتقدند هنوز سازوکار نظام‌مندی در حوزه مدیریت و انتقال دانش در سازمان‌های مؤثر در نظام نوآوری شهر تهران ایجاد نشده است. از مهم‌ترین دلایل چنین امری نبود نهاد مسئول در زمینه ارتقای نوآوری و تعدد و پراکندگی اقدامات در این خصوص است. گرچه مراکز خصوصی متعدد در این زمینه در حال فعالیت هستند مانند «توییک»، اما هدف اصلی آنها توسعه کسب و کار خصوصی و نه لزوماً بهبود نوآوری در شهر است.

بنابراین ۳۹ مرکز شتاب‌دهنده و ۳۷ مرکز سرمایه‌گذاری در شهر تهران زمانی می‌توانند در هماهنگی مؤثر عمل کنند که بسیاری از دانش‌آموختگان عالی شهر تهران را که جمعیت‌شان بالغ بر ۴۰۰هزار نفر است به‌صورت کارآمد به خدمت گیرند. با توجه به ظرفیت‌های ذکر شده خروجی‌های نوآوری نتوانسته رابطه میان فعالیت‌های اقتصادی و دارایی‌های موجود را برقرار کنند. به عبارتی رابطه اشتغال و ارزش افزوده ایجاد شده در شهر به درستی عمل نمی‌کند و یکی از دلایل آن نبود هماهنگی لازم بین این ظرفیت‌ها برای کارآمدی نظام نوآوری است.

بنابراین براساس بررسی ظرفیت‌ها و موانع زیست‌بوم نوآوری، مسائل اصلی نظام نوآوری شهر تهران را ۴مسئله تشریح می‌کند:

■ نبود سازوکار نهادی مشخص در مدیریت شهری برای مدیریت و توسعه نوآوری شهری(سیاستگذاری نوآوری)

■ ناکارآمدی تعاملات میان سیستم مدیریت شهری و سایر بازیگران دخیل در نظام نوآوری شهر(شبکه و تعاملات نوآوری)

■ توجه نکردن به نوآوری در برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری(زیرساخت نوآوری)

■ ضعف بستر محیطی و ساختار اجتماعی، فرهنگی شهر برای توسعه نوآوری (زیرساخت نوآوری)

مدیریت جدید کلانشهر تهران با اهداف و آرمان‌های زیست‌پذیری و ایجاد درآمدهای پایدار، رویکردهای نوینی را در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری دنبال می‌کند. یکی از موضوعات مهم نظام نوآوری شهری در بخش نهادینه شدن این امر ارتباط میان بخشی نهادها خواهد بود که تبیین ضرورت آن در احکام برنامه سوم، مقدمه آغاز این فرایند در ساختار مدیریت شهری تهران است. بنابراین با تصویب احکامی درخصوص هدایت و حمایت از زیست‌بوم نوآوری شهری با هدف رفع چالش‌های کلیدی شهر تهران می‌توان ادامه فعالیت‌های نوآورانه در سیستم مدیریت شهری را با پشتوانه قانونی احکام برنامه سوم انتظام بخشید. ■

مدیریت روستایی و فاحیه‌ای

گفت‌وگو با دکتر سیدرضا جندقیان بیدگلی
معاون امور دهیاری‌های سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور

موفقیت دهیاری‌ها، مرهون پژوهش‌های محلی

آثریاروزبهانی

سال ۱۳۷۵ قانون شوراهای اسلامی شهر و روستا به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. براساس این قانون در همه روستاهایی که تعداد جمعیت آن بیش از ۲۰ خانوار بود شوراهای اسلامی روستا به‌عنوان نهاد برنامه‌ریز، سیاستگذار تعیین و «دهیار» هم به‌عنوان بازوی اجرایی شوراها انتخاب شد. بیش از ۴دهه از این اتفاق بزرگ می‌گذرد ولی هنوز این نهاد مردمی در بین سازمان و ارگان‌ها به رسمیت شناخته نشده است. براساس پژوهش‌ها این مسئله مدیریت روستایی را با چالش‌هایی مواجه کرده است. «سعیدرضا جندقیان بیدگلی»، معاون امور دهیاری‌های شورای شهر تهران، می‌گوید: «کدخد، به‌رغم فراز و فرودها با محاسن و معایبی که در کارش دیده می‌شد فعالیت‌هایی را هم برای اداره امور روستا انجام می‌داد. اما از تباطوش با حاکمیت در مقاطعی کم بود. به همین علت با گذشت زمان در سیر فرایند مدیریت روستایی و در بخشی از تاریخ، ارتباط حاکمیت

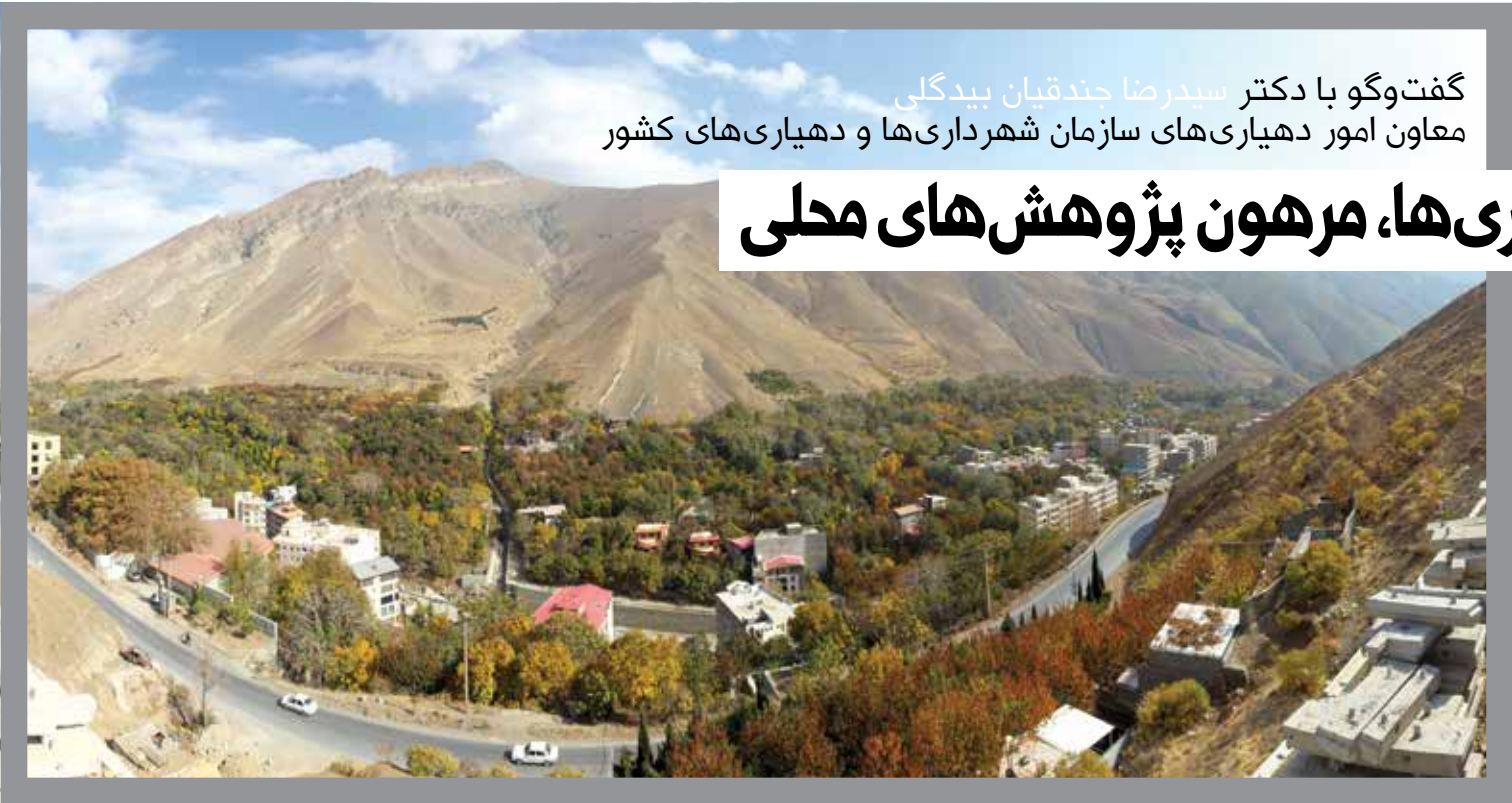
مدیریت روستایی در مقاطع مختلف تعاریف گوناگون و متفاوتی داشته است. از منظر ساختار و تشکیلات مدیریت روستایی در قدیم «کدخدا» نقش مدیر روستا را برعهده داشت، سعیدرضا جندقیان بیدگلی، معاون امور دهیاری‌های سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور در این‌باره می‌گوید: «کدخد، به‌رغم فراز و فرودها با محاسن و معایبی که در کارش دیده می‌شد فعالیت‌هایی را هم برای اداره امور روستا انجام می‌داد. اما از تباطوش با حاکمیت در مقاطعی کم بود. به همین علت با گذشت زمان در سیر فرایند مدیریت روستایی و در بخشی از تاریخ، ارتباط حاکمیت

تقویت شد و اقداماتی هم در روستاها انجام گرفت. این روند تا دهه ۴۰ با اجرای قانون اصلاحات عرضی در کشور ادامه داشت و با اجرای این قانون عملاً کدخداهای روستاها حذف شدند. اغلب کارکرد و پدیده‌های اجتماعی قابل حذف نیستند. مگر اینکه کارکردشان را از دست بدهند. اما با اجرای یکباره این قانون، کدخدا را حذف کردند.» در حال حاضر بیش از ۳۸هزار روستا در کشور وجود دارد و اکنون ساکنان بسیاری در این روستاها زندگی می‌کنند که به خدمات مختلفی نیاز دارند. سعیدرضا جندقیان معتقد است که مدیریت در روستا به مراتب مهم‌تر از مدیریت در شهر است: «اگر تعداد و پراکندگی روستاهای کشور در عرصه جغرافیایی ایران را به پدیده مدیریت اضافه کنیم شاید مدیریت در روستاها به مراتب مهم‌تر از مدیریت در شهر باشد. چون در روستا هیچ ارگانی حضور مستقیم ندارد. مدیر مقتدر و قانونی در روستا می‌تواند بسیاری از امور جاری مردم را در سطح روستا رتق وفتق کند ولی این مسئله

پس از قانون اصلاحات ارضی بیش از ۴دهه در کشور بلا تکلیف مانده است. البته قوانینی وضع و کارهای مختلف و پراکنده‌ای هم در این زمینه انجام شد اما در نهایت سال ۱۳۷۵ قانون شوراهای اسلامی شهر و روستا به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در این قانون، شکل‌گیری شوراهای اسلامی روستا را برای تمامی روستاهای بیش از ۲۰ خانوار کشور به‌عنوان نهاد برنامه‌ریز، سیاستگذار در روستاها تعیین کرد و از «دهیار» به‌عنوان بازوی اجرایی شوراها نام برده شد. به استناد قانون شوراها ۲سال بعد در سال ۱۳۷۷ «قانون تأسیس دهیاری‌های خودکفا» در روستاهای کشور هم تصویب شد. بر همین اساس می‌توان گفت مدیریت نوین روستایی که ما از آن دم می‌زنیم ترکیبی از شورا و دهیاری است. این نوع مدیریت مشابه مدیریت شهری یعنی ترکیبی از شورا و شهرداری است اما در سطح کوچک‌تر.»

آچالش‌هایی از جنس روستایی

اکنون در گوشه و کنار روستاهای کشور شاهد بهره‌برداری از پروژه‌های خدمات‌رسان بسیاری هستیم که مبتنی و نتیجه مدیریت روستایی و شناخت بهتر از نیازهای هر روستاست. معاون امور دهیاری‌های سازمان

شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور به چالش‌هایی که مدیریت روستایی و ناحیه‌ای پیش روی آنها قرار داده است اشاره می‌کند و می‌گوید: «مدیریت روستایی چالش‌های بسیاری دارد اما همین مدیریت روستایی توانسته در ۱۵ سال حضورش نقش بسیار مهمی در رتق و فتق امور، پیگیری و اجرای اغلب پروژه‌ها در روستاهای کشور داشته باشد. اکنون روزانه حدود ۳۲ پروژه عمرانی و خدماتی در روستاهای کشور توسط دهیاری‌ها به بهره‌برداری می‌رسند که در سال این آمار بالغ بر ۱۲هزار پروژه است و روز به روز عرصه خدماتشان هم گسترش پیدا می‌کند. به همین دلیل اکنون در بسیاری از مناطق روستایی کشور چهره روستا توسط این نهادهای مردمنهاد که میانبرترین راه برای رسیدن به توسعه، تحمیل به نهادهای محلی و همچنین مورد تأکید کل صاحب‌نظران توسعه است توانسته در عوض کردن چهره روستاها نقش مؤثری داشته باشد. برای مثال اکنون در ۲۹ هزار روستای کشور از طریق دهیاری‌ها زباله‌ها از خانه‌های روستاییان مثل شهر، جمع‌آوری، منتقل و دفن می‌شود. این اقدام قبل از شکل‌گیری دهیاری‌ها انجام نمی‌شد. همچنین می‌توان گفت از طریق دهیاری‌ها ساخت‌وسازها در روستاها هم

نظم پیدا کرده است. قبلاً هیچ‌کس نبود بر ساخت‌وساز در روستاها نظارت کند. اما با وجود ارائه این خدمات، مدیریت‌های روستایی با چالش‌هایی هم مواجه شده است که اکنون باور دستگاه‌های اجرایی نسبت به نهادهای محلی‌مان مهم‌ترین چالش پیش روست. اکنون در ۳۷ هزار روستای کشور دهیاری‌ها و در ۳۸هزار روستای کشور هم شوراهای اسلامی روستا با ۱۱۹هزار نفر عضو با رأی مستقیم مردم انتخاب و مستقر شده‌اند. حال وقت آن رسیده که دستگاه‌ها با ساختار متمرکز خود و از نگاه‌های بخشی فاصله بگیرند و به این نهادهای محلی و مردمی بیشتر اطمینان و اعتماد و زمینه را برای رشد و بالندگی این نهاد فراهم کنند. متأسفانه اکنون دستگاه‌ها با توجه به نگاه‌های تمرکزگرایانه خودمقاومت می‌کنند. همچنین یکی دیگر از مشکلات دهیاری‌ها به قوانین و مقررات اجرایی آنها برمی‌گردد. منطق حکم می‌کند بعد از اینکه این حجم از نهادهای محلی در کشور راه‌اندازی شده است متناسب با شکل‌گیری و استقرار آنها وظایف، اختیارات، قوانین و مقررات سایر دستگاه‌ها را هم بازبینی کنیم. اکنون بازیگر جدیدی در عرصه توسعه روستایی ورود پیدا کرده است. به همین دلیل باید فضا را برای بازیگری و ایفای نقش این نهادها آماده کنیم. متأسفانه می‌توان گفت هیچ اتفاق خاصی در بازبینی قوانین و مقررات سایر دستگاه‌ها نیفتاده و در بسیاری از دهیاری‌ها با نهادها تداخلات عملکردی یا تعارضات عملکردی به وجود آمده است. در واقع مسئولیت‌هایی که به این نهاد داده‌ایم هیچ تناسبی با اختیارات و جایگاهش به‌عنوان مدیر یک منطقه سکونتی ندارد. در قانون تأسیس دهیاری‌ها، شکل‌گیری دهیاری در یک روستا به هیچ‌وجه منافی وظایف سایر دستگاه‌ها نیست. یعنی تمام دستگاه‌هایی که قبل از شکل‌گیری دهیاری وظایفی را برعهده داشتند همچنان باید وظایف خودشان را ادامه دهند و عهددار باشند. اما بعضی از دستگاه‌ها با حضور دهیاری از توسعه عرصه روستایی و انجام فعالیت‌هایی در این زمینه امتناع می‌کنند یا بخشی از وظایف و مسئولیت‌های خودشان را بر دوش دهیاری‌ها می‌اندازند. موضوع بعدی که می‌توان به‌عنوان یکی از چالش‌های مدیریت روستایی از آن یاد کرد اصلاح نگاه در سطوح مختلف مدیریتی کشور مانند قوه مجریه، قوه‌مقننه و حتی در قوه قضاییه است. باید مدیریت روستایی را به رسمیت بشناسند و همان‌قدر که در حوزه‌های شهری به دلیل مطالبه‌گری بیشتر قدرت اجرایی و قانونگذاری مهم است مدیریت روستایی هم

مهم باشد. ضمن اینکه باید آموزشی هم به مردم و ساکنان روستا داده شود تا با حقوق شهروندی خود بیشتر آشنا باشند و بدانند که چطور باید این موضوع را مطالبه کنند.

آپژوهش‌هایی که سرانجام خوشی دارند

سعیدرضا جندقیان در پاسخ به ارائه راهکار برای جلوگیری از تداخل و موازی‌کاری نهادهای دهیاری پیشنهادهایی را مطرح می‌کند و می‌گوید: «بنا به تعدد وظایف و نیازها اینکه با دستگاه‌های مختلف در روستاها مواجه باشیم اجتناب‌ناپذیر است و تجربه خوبی هم نیست که بگوییم همه را در یک دستگاه تجمیع کنید. زی‌را نباید تمام دستگاه‌های تخصصی کارهای تخصصی خود را در روستا انجام دهند. برای مثال هیچ دستگاهی برای راه سازی، متخصص‌تر از وزارت راه نیست. چون نیازهای روستاییان مثل شهری‌ها متفاوت است. به همین دلیل حضور دستگاه‌های مختلف در روستاها چیز بدی نبوده و اتفاقاً خوب هم هست. اکنون مشکل اصلی ناهماهنگی و تداخل قوانین بین دستگاه‌هاست. اگر برای این مشکل چاره‌ای اندیشیده شود بسیاری از موانع موجود برطرف خواهد شد. در همین راستا پژوهش و مطالعات فراوانی انجام شده است. برای مثال مطالعه جامع حقوقی دهیاری‌ها را در این زمینه انجام داده‌ایم که براساس آن همه تعارضات، خلأها و ابهامات قانونی را که دستگاه‌ها در کار دهیاری‌ها داشته‌اند احصاء کرده‌ایم و همچنین بحث‌های کارشناسی هم روی آن انجام شده و این پژوهش صرفاً مطالعه علمی نبوده است. برای تنظیم این لایحه از نظرات و عقاید خبرگان و صاحب‌نظران هم در زمینه‌های مختلف استفاده کرده‌ایم. خروجی این تحقیق به متن یک لایحه‌ای با عنوان قانون جامع دهیاری‌ها تبدیل شده است. اکنون این متن در کمیسیون کلانشهرهای دولت هم در ۲۴ جلسه بررسی شده و در دستور کار هیئت دولت است. اگر لایحه‌از دولت تقدیم مجلس شود و فرایند تصویب را طی کند می‌تواند خیلی از مسائل و مشکلات و تداخلات بین دستگاهی را حل کند.» سعیدرضا جندقیان

بیدگلی، معاون امور دهیاری‌های سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور اعتقاد دارد که اغلب برنامه‌ها و اقدامات این نهاد براساس پژوهش برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود. وی می‌گوید: «همه طرح‌ها به پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات نیاز دارد. برای مثال طرح‌های درآمدزایی روستا بر مبنای پژوهش انجام و اجرایی شده است. اگر روستایی می‌خواهد وارد درآمد پایدار شود باید در گام اول وضع موجودی و داشته‌های روستا را مطالعه کند. یعنی دهیاری که نتواند این مطالعه را انجام دهد و تشخیص درستی داشته باشد طرحش فرجام خوبی نخواهد داشت و به سرانجام نخواهد رسید. حتی تنظیم برنامه ۵ ساله دهیاری‌ها هم در زمینه همین مطالعات و پژوهش‌ها قرار می‌گیرد. اکنون دهیاری‌هایی که بیش از هزار نفر جمعیت دارند، مکلف هستند برنامه ۵ساله دهیاری‌ا بنویسند. برنامه ۵ ساله دهیاری باید مبتنی بر پژوهش محلی باشد و هیچ اصراری هم نداریم که حتماً

قرار داد پژوهشی امضا کنند. چون برای انجام این کار ابتدا باید از ظرفیت‌ها و هیئت‌های اندیشه‌ورز روستا مانند خبرگان و نخبگان همان محل استفاده کنند. پس می‌توان نتیجه‌گرفت برنامه ۵ساله خوبی را نمی‌توان نوشت مگر اینکه پژوهشی انجام شود و این پژوهش کاملاً محلی است. از طرفی در سازمان هیچ‌وقت دنبال پژوهش‌های صرفاً تئوری نبوده‌ایم. چون اصلاً رسالت ما این نیست. یکی از وظایف اصلی این نهاد راهبری و سیاستگذاری برای شهرداری‌ها و دهیاری‌هاست. برای انجام این کار از پژوهش استفاده کرده‌ایم و تأکیدمان بر عملیاتی بودن و داشتن کاربست بوده. برخی از طرح‌های پژوهشی دستورالعملی است و برخی قانون. همچنین برخی یک نقشه است و برخی ضابطی که به دهیاری‌ها ابلاغ می‌کنیم. به همین دلیل بسیاری از کارهای این نهاد برگرفته از پژوهش است.

همچنین اکنون در زمینه سنجش رضایتمندی ذینفع‌ها از عملکرد دهیاری‌ها در حال انجام است. این سنجش می‌تواند نقاط ضعف اجرایی این سازمان را نشان دهد و بگوید در چه زمینه‌هایی مردم روستا از عملکرد دهیاری‌ها ناراضی هستند.»

بیشتر مهاجرت‌های روستایی ریشه در مشکلات اقتصادی دارد. پژوهش‌هایی مانند «تنوع بخشی به اقتصاد و معیشت روستایی بر پایه معیشت پایدار» داشتیم. موضوعی که از سال ۱۹۹۰ به بعد در دنیا بسیار مورد توجه قرار گرفته و ما نیازمند این هستیم با توجه به اینکه فکر اصلی توسعه کشور توسعه پایدار است در این حوزه وارد شویم. حتی دستگاه‌های اجرایی بحث اقتصاد روستایی را مورد توجه قرار داده‌اند. طرح‌هایی مثل «مدل یک روستا، یک محصول» را داریم که سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی پیگیری می‌کند یا تهیه «سند توسعه و اشتغالزایی روستایی» در دستور کار سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی قرار دارد که به استناد آن می‌توان سند اشتغالزایی روستاها را تهیه کرد. دسته دیگری از مطالعات روستایی به امکان‌سنجی ایجاد و توسعه فعالیت گردشگری در نواحی روستایی مربوط می‌شود.

اگر بخواهیم این مطالعات را تقسیم‌بندی کنیم اهمیت کدام حوزه بیشتر خواهد بود و با توجه به شرایط امروز روستاها کاربردی‌تر است؟

به نظرم بخش مهمی در مطالعات روستایی ما که این سال‌ها بیشتر هم شده است مربوط به بحث سوانح، ریسک‌ها و مخاطرات است. ما کشور زلزله‌خیزی داریم. سیل زیادی هم داریم و همه اینها آسیب‌های زیادی را به بافت روستایی می‌زند. بحث تاب‌آوری جوامع روستایی چه در بعد کالبدی و مسکن و چه در بعد اقتصادی و اجتماعی در مقابل این حوادث طبیعی بسیار اهمیت دارد که اتفاقاً این مطالعات بسیار کاربردی هستند.

لزوم پژوهش در این زمینه از آن نظر بیشتر اهمیت دارد که مخاطرات افزایش پیدا کرده است. سطح حضور مردم در روستاها بیشتر شده و ساخت‌وسازهای بی‌رویه و غیرمجاز و رعایت نکردن

حریم رودخانه‌ها افزایش پیدا کرده است.

کپکیلوپوه‌بویراحمدراشامل می‌شود.

بیشتر پژوهش‌ها و مطالعاتی که در مورد جامعه روستایی انجام می‌شود در چه زمینه‌ای است؟

بیشتر تحقیقاتی که در حال حاضر انجام می‌شود چه در قالب پایان‌نامه و چه پژوهش سفارشی عمدتاً روی مدیریت روستایی تمرکز دارد. اینکه دهیاری‌ها و شوراهای اسلامی چقدر موفق عمل کرده‌اند و مشارکت درجوامع روستایی چگونه است. بخشی از مطالعات بخش اقتصادی روستاها را شامل می‌شود که عمدتاً در رابطه با معیشت روستایی است. این بخش

بسیاراهمیت دارد؛ چون در کشور ما

هستند و نوآوری ندارند و خیلی هم از لحاظ علمی قوی نیستند. بنابراین این پایان‌نامه‌ها کلاً بی ندارند. البته استثنا هم وجود دارد. دسته دوم پژوهش‌های مطالعاتی شخصی استادان هستند یا کارفرمایی از دستگاه‌های اجرایی دارند. مثل سازمان شهریاری‌ها و دهیاری‌ها یا مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری و روستایی کشور یا بنیاد مسکن یا دستگاه‌های اداری و اجرایی کشور که پژوهش‌هایی را سفارش می‌دهند. این‌گونه پژوهش‌ها پایه‌های علمی برای عملکرد دستگاه‌ها می‌شوند. طبق قانون هم همه دستگاه‌های اجرایی باید بخش پژوهش داشته باشند و بودجه‌ای را به این مطالعات اختصاص دهند. در نتیجه پژوهش‌هایی

این پژوهش‌ها کاربردی نیستند یا انقدر ضعیف‌اند که خیلی جنبه کاربردی پیدا نمی‌کنند. پژوهش‌های دانشگاهی در حوزه روستایی و ناحیه‌ای ۲ دسته هستند؛ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و رساله‌های دکتری. معمولاً پایان‌نامه‌های کارشناسی

ارشد در کشور ما بسیار قوی نیستند؛ هم از نظر روش‌شناسی و هم به لحاظ دانش تحلیلی که باید برای نتیجه بهتر وجود داشته باشد ضعیفیم. بیشتر پایان‌نامه‌ها محلی در یکی از شهرستان‌های استان

ضمن اینکه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی را داریم که به‌صورت علمی، منسجم و یکپارچه روستا و نواحی جغرافیایی را مطالعه می‌کند، رشته‌های دیگری هم مثل توسعه و آبادانی روستا در برخی دانشگاه‌ها ایجاد می‌شود.

این پژوهش‌ها تا چه اندازه کاربردی است؟ به‌خصوص پژوهش‌های دانشگاهی تا چه اندازه توانسته‌اند در این زمینه موفق عمل کنند؟

واقعیت این است که بسیاری از این پژوهش‌ها کاربردی نیستند یا انقدر ضعیف‌اند که خیلی جنبه کاربردی پیدا نمی‌کنند. پژوهش‌های دانشگاهی در حوزه روستایی و ناحیه‌ای ۲ دسته هستند؛ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و رساله‌های دکتری. معمولاً پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد در کشور ما بسیار قوی نیستند؛ هم از نظر روش‌شناسی و هم به لحاظ دانش تحلیلی که باید برای نتیجه بهتر وجود داشته باشد ضعیفیم. بیشتر پایان‌نامه‌ها محلی در یکی از شهرستان‌های استان

کشور ما از دهه ۱۳۴۰ شروع می‌شود. تا قبل از این مطالعات روستایی به‌طور عمده جنبه مردم‌شناسی داشته و در قالب مونوگرافی‌ها و تکتگاری‌ها براساس آداب و رسوم و زبان و فرهنگ روستایی انجام می‌شد. اما از سال ۱۳۴۰ به بعد که اصلاحات ارضی در کشور انجام شد هم برای شناخت جامعه روستایی و هم برای تغییر و تحولاتی که اتفاق افتاده بود و بعد بحث مهاجرت‌های روستایی که همزمان با توسعه صنایع در شهرها بود خیلی از متخصصان و کارشناسان به سمت مطالعات روستایی و شناخت این فضای جغرافیایی جلب شدند که بیشتر به پیامدهای اصلاحات ارضی در جامعه روستایی می‌پرداخت. مرحله بعد مربوط به پژوهش‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی می‌شود؛ چه در دوران جنگ تحمیلی و چه در دورانی که نیاز به خودکفایی بود. در این دوره که با شکل‌گیری نهادهایی مثل جهاد سازندگی یا بنیاد مسکن انقلاب نگاه ویژه‌ای به روستاها شد مطالعات روستایی بیشتر مورد توجه قرار گرفت. از دهه ۱۳۷۰ نیز مطالعات روستایی برای برنامه‌ریزی و توسعه روستایی به کارگرفته شد. به همین دلیل

دکتر حمید جلالیان
استاد دانشکده علوم جغرافیای دانشگاه خوارزمی :

«آینده پژوهی تحولات روستایی» ما را به واقعیت نزدیک می‌کند

سمیرا باباجانپور

امروزه بحث مدیریت روستایی و به دنبال آن مدیریت ناحیه‌ای از اهمیت زیادی برخوردار است به نوعی که شناخت دقیق از این مدیریت، شکوفایی و کارآمدی روستاها را به دنبال خواهد داشت. شما سال‌ها در این زمینه مطالعه کرده‌اید. تعریف شما از این مدیریت چیست؟

تعریف مدیریت روستایی برگرفته از علم مدیریت است. علم مدیریت یعنی استفاده از همه منابع و ابزارها در راستای اهدافی که تعریف می‌شود. اگر این اصل را در مدیریت روستایی هم به کار بگیریم پس مدیریت روستایی نیز یعنی به کارگیری همه منابع، نیروها و ابزارها برای حرکت در مسیر توسعه‌ای که امروزه به آن توسعه پایدار می‌گوییم. هدف مدیریت روستایی، تامین نیازهای

مطالعه در زمینه مهاجرت‌های روستاها را به خود اختصاص داده است؛ به‌طوری که دولت‌ها، سازمان‌ها و نهادهای اجرایی برای تعیین ضوابط و مقررات اجرایی و همچنین برای دست یافتن به توسعه پایدار به نتایج این پژوهش‌ها نیازمندند. در کشور ما پژوهش‌هایی که در زمینه روستاشناسی و جامعه روستایی انجام شده همیشه یک گام عقب‌تر از برنامه‌های اجرایی سازمان‌ها بوده است. دکتر حمید جلالیان، دانشیار دانشگاه خوارزمی که سال‌هاست در زمینه جغرافیای انسانی به ویژه برنامه‌ریزی روستایی ناحیه‌ای فعالیت کرده معتقد است بیشتر تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده در حوزه مدیریت روستایی بوده است. تحقیقاتی که بر دهیاری‌ها و شوراهای روستایی تمرکز داشته و از بخش‌های دیگر غافل مانده یا کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

دکتر حمید جلالیان، دانشیار دانشگاه خوارزمی که سال‌هاست در زمینه جغرافیای انسانی به ویژه برنامه‌ریزی روستایی ناحیه‌ای فعالیت کرده معتقد است بیشتر تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده در حوزه مدیریت روستایی بوده است. تحقیقاتی که بر دهیاری‌ها و شوراهای روستایی تمرکز داشته و از بخش‌های دیگر غافل مانده یا کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

دکتر حمید جلالیان، دانشیار دانشگاه خوارزمی که سال‌هاست در زمینه جغرافیای انسانی به ویژه برنامه‌ریزی روستایی ناحیه‌ای فعالیت کرده معتقد است بیشتر تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده در حوزه مدیریت روستایی بوده است. تحقیقاتی که بر دهیاری‌ها و شوراهای روستایی تمرکز داشته و از بخش‌های دیگر غافل مانده یا کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

دکتر حمید جلالیان، دانشیار دانشگاه خوارزمی که سال‌هاست در زمینه جغرافیای انسانی به ویژه برنامه‌ریزی روستایی ناحیه‌ای فعالیت کرده معتقد است بیشتر تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده در حوزه مدیریت روستایی بوده است. تحقیقاتی که بر دهیاری‌ها و شوراهای روستایی تمرکز داشته و از بخش‌های دیگر غافل مانده یا کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

دکتر حمید جلالیان، دانشیار دانشگاه خوارزمی که سال‌هاست در زمینه جغرافیای انسانی به ویژه برنامه‌ریزی روستایی ناحیه‌ای فعالیت کرده معتقد است بیشتر تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده در حوزه مدیریت روستایی بوده است. تحقیقاتی که بر دهیاری‌ها و شوراهای روستایی تمرکز داشته و از بخش‌های دیگر غافل مانده یا کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

دکتر حمید جلالیان، دانشیار دانشگاه خوارزمی که سال‌هاست در زمینه جغرافیای انسانی به ویژه برنامه‌ریزی روستایی ناحیه‌ای فعالیت کرده معتقد است بیشتر تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده در حوزه مدیریت روستایی بوده است. تحقیقاتی که بر دهیاری‌ها و شوراهای روستایی تمرکز داشته و از بخش‌های دیگر غافل مانده یا کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

همه اینها باعث شده تا مخاطرات طبیعی تبدیل به بلاهای طبیعی شوند. حتی بحث مصرف بی‌رویه منابع آب را هم باید به این حوزه اضافه کنیم یا حتی جابه‌جایی منابع آبی که این روزها زیاد درباره‌اش صحبت می‌شود و پیامدهای زیست‌محیطی زیادی را دربرداشته است. پس بحث مخاطرات، ریسک‌ها و تاب‌آوری در مقابل این شرایط به‌عنوان مهم‌ترین بخش پژوهش‌های روستایی مطرح است. از دیگر حوزه‌های با اهمیت برای پژوهش‌های روستایی و ناحیه‌ای، می‌توان از حوزه‌های اقتصاد و معیشت پایدار، روستاهای پیرامون شهر، آینده پژوهشی نواحی روستایی و ... نام برد.

■ متأسفانه این سال‌ها بحث توسعه روستاها با بحث توسعه مسکن روستایی گره خورده است. یعنی توسعه ساخت‌وساز و بافت کالبدی روستاها جلوتر از مطالعات کارشناسی درباره توسعه پایدار روستا پیش رفته است. نظر شما چیست؟

■ بخش مهمی از مطالعات باید در بخش مسکن روستایی تعریف شود. برای اینکه

بخش مسکن روستایی و بافت کالبدی روستا هم در رابطه با همان مخاطراتی که توضیح دادم قرار می‌گیرد. طی این سال‌ها بخش زیادی از پژوهش‌ها و مطالعاتی که در حوزه روستا انجام شده در زمینه مسکن روستایی و بافت روستایی بوده است. به این دلیل که اولاً خانه‌های روستایی عمدتاً قدیمی شده‌اند و در شرایط اقلیمی امروز که مصالح جدید داریم و شیوه‌های ساخت جدید که در دسترس است طبیعتاً باید نوسازی در این زمینه انجام شود. حتی بحث جابه‌جایی روستاها به دلیل سیل و زلزله‌خیز بودن مطرح است یا موضوعاتی از قبیل سنددار کردن خانه‌های روستایی را پیش رو داریم. همه اینها باعث می‌شود این بخش اهمیت زیادی در حوزه تحقیق و پژوهش داشته باشد تا بتواند زمینه‌ساز تصمیم‌گیری دستگاه‌های اجرایی شود.

■ قبول دارید که در حوزه مطالعات روستایی بیشتر نگاه کلی داشته‌ایم؟

■ اگر نگاه کلی را به معنای یکسان فرض کردن مسائل همه نواحی روستایی و طرح‌های یکسان پیشنهاد دادن برای نیازهای اساسی آنها در نظر بگیریم، باید بگوییم بله، درست

این نگاه کلی بزرگ‌ترین ضعف در این حوزه است. ما در بحث مسکن روستایی و بافت روستایی مطالعات و پژوهش‌های کلی زیادی داشته‌ایم. اما شرايطی که بر روستاها حاکم است نگاه جزئی و تحقیقاتی لازم دارد که بتواند کوچک‌ترین موضوعات را هم دربرگیرد. البته ضعف دیگری که این مطالعات دارد بی‌توجهی به هویت بومی و معماری سنتی روستایی است. به همین علت یک آشفتگی را در ساخت‌وساز روستایی می‌بینیم یا شاهد طرز ساخت یکسان درهمه جای کشور هستیم مثلاً معماری یزد با معماری در شمال کشور فرق چندانی نمی‌کند. این موضوع بسیار اهمیت است؛ چون می‌تواند رفته رفته سبک زندگی روستایی را تغییر دهد.

■ با توجه به تغییرات آب وهوايی در کشور مثل کم‌آبی و ریزگردها، مطالعات اکولوژیک نواحی روستایی چه جایگاهی در پژوهش‌های ما دارد؟

■ یکی از حوزه‌هایی که ما تاکنون به آن توجه نکرده‌ایم توان اکولوژیک نواحی روستایی ایران است. با توجه به تغییرات آب و هوایی موجود باید توان اکولوژیک روستاها مورد مطالعه قرار بگیرد؛ اینکه ما باید چه تعداد روستا داشته باشیم؟ این تعداد روستا چقدر جمعیت را در خود جا دهند؟ چه اندازه زمین و منابع برای کشت و کار داریم؟ این اطلاعات را ما را به‌طور دقیق نداریم.

در گذشته با توجه به شرایط کشورمان

روستاهاى ما روستاهای ارگانیک بودند؛ یعنی با توجه به شرایط منطقه و به مرور زمان برحسب منابع آب و خاک روستاها شکل می‌گرفت. وقتی شرایط عوض شد ما توانستیم سدهای بزرگ بسازیم، آب را انتقال بدهیم و تکنولوژی را وارد روستاها کنیم. دیگر محدودیت‌های محیطی کنار گذاشته شد؛ غافل از اینکه محدودیت‌های محیطی بعد به شکل دیگری برمی‌گردد؛ در قالب قهر طبیعت، در قالب خشکسالی و فرونشست زمین و فروچاله‌ها و ریزگردها و... که خانه‌های روستایی را تهدید می‌کند. به‌خصوص افزایش ساخت‌وساز و ورود به حریم رودخانه همه و همه مشکلات را افزایش داده است. مثلاً در حریم رودخانه ساختمان، بوستان و حتی تأسیسات مهم ساخته‌ایم که در شرایط سیل و مخاطرات طبیعی مشکل‌ساز شده است.

الان ما در حدود ۹۵هزار نقاط روستایی وابادی داریم که ۳۷ هزار روستا خالی از سکنه هستند. ولی به‌طور متوسط در همه دوران در حدود ۶۳ هزار روستا داشته‌ایم که از این تعداد ۴۷درصد زیر صد نفر جمعیت دارند و جزو آبادی‌های کوچک هستند. بخش مهمی از جمعیت روستاهاى ما مهاجرت می‌کنند و روستاهای بزرگ و مهم طی سال‌ها به شهر تبدیل می‌شوند. همین موضوع زمینه‌ساز شکل‌گیری مطالعات و تحقیقاتی خواهد بود که به نام «آینده‌پژوهی تحولات روستایی» مطرح است. متأسفانه ما این آینده‌پژوهی را نداریم و از واقعیت‌ها بسیار عقب هستیم.

چه چیزی باعث می‌شود مطالعات و پژوهش‌های ما اجرایی نشود و روی میز مدیران و حتی در قفسه کتابخانه‌ها بماند؟

دلایل زیادی وجود دارد که باعث می‌شود پژوهش‌های ما نتواند کاربردی و اجرایی بشود. ضعف علمی مطالعات، کمبود اطلاعات و داده‌های

به‌روزشده، سفارشی نبودن مطالعات و ضعف نظام اداری – مدیریتی جامعه، برخی از این دلایل است. در واقع، زمانی که نتوان مطالعات و پژوهش‌ها را به ضوابط و قانون تبدیل کرد، یعنی مطالعات ما کاربردی و اجرایی نشده است. پژوهش‌ها باید تبدیل به ضوابط، دستور کار و آیین‌نامه بشوند و برای هر منطقه به اجرا دربیایند و به‌طور جدی هم اجرایی بشوند. از طرفی، بسیاری از مطالعات ما جهت‌دار و هدفمند نیستند.

کاربست پروژه‌های پژوهشی

دکتر زهره داودپور، اعتقاد دارد خشت اول امور تحقیقی در کشور کج گذاشته شده است

پژوهش‌های ناکارآمد با بودجه‌های کلان

■ مهدی اسماعیل‌پور

پژوهش و تحقیق یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه‌یافتگی جامعه است که استمرار آن زمینه‌ی پیشرفت‌های علمی، صنعتی و فرهنگی را فراهم می‌کند تا آنجا که در کشورهای پیشرفته صنعتی بخش قابل توجهی از تولید ناخالص ملی را به سرمایه‌گذاری در امور تحقیقی و پژوهشی اختصاص می‌دهند، اما در کشور ما این موضوع اهمیت چندانی ندارد؛ درحالی که پژوهش، سنگ‌زیربنای توسعه است و هر اقدام و

برنامه‌ریزی بدون پشتوانه پژوهشی و تحقیقی قطعاً در اجرا با مشکلات جدی روبه‌رو می‌شود و نتیجه تأثیرگذاری نخواهد داشت. دکتر «زهره داودپور» عضو هیئت علمی دانشگاه قزوین معتقد است که اصلاً این موضوع که چرا پژوهش و کاربست در ایران مغفول مانده، یک موضوع پژوهشی است و باید سیستم آموزشی کشور از مدرسه تا دانشگاه اصلاح و بازنگری شود.

تقریباً همه کارشناسان معتقدند که وضعیت پژوهش و کاربست در کشور مناسب نیست. شما هم با آنها هم عقیده‌اید؟ ■ پژوهش در تمام دنیا از جمله ایران به بخش پژوهش‌های بنیادین و پژوهش‌های کاربردی تقسیم‌بندی می‌شود. پژوهش بنیادین یعنی تولید علم برای علم و پژوهش کاربردی یعنی انجام تحقیق برای کاربست و حل مشکلات روزمره در حوزه‌های مختلف از جمله حوزه شهری یا صنعت، اقتصاد و غیره. در کشور ما هر ۲ نوع پژوهش با ضعف‌ها و مشکلات جدی و اساسی روبه روست. جدا از اینکه اغلب سؤزها و سؤالاتی که پژوهشگران سراغ آنها می‌روند و درمجموع پژوهش‌های انجام شده ایرادها و اشکال‌هایی دارند و نقدهایی به آنها وارد است متأسفانه همین پژوهش‌های انجام شده هم فقط برای خود پژوهشگر باقی می‌ماند و جز محقق کسی آنها را مطالعه نمی‌کند و در نهایت بدون آنکه دیده شوند زینت کتابخانه و قفسه کتاب‌ها می‌شوند. باید به سمت و سویی برویم که از پژوهش‌های انجام شده برای ارزیابی و پیشرفت کارها استفاده کنیم. همچنین وضعیت امروز را بشناسیم و براساس آن تصمیم بگیریم و کار کنیم. این هم فقط از راه پژوهش و کاربست ممکن و میسر می‌شود. متأسفانه کاربست هم در کشور ما تقریباً صفر است.

■ چرا؟

اینکه چرا ما ایرانی‌ها نسبت به پژوهش و مطالعه بی‌توجه هستیم دلایل متعددی می‌تواند داشته باشد. اما دلیل برجسته این موضوع به عادت‌های رفتاری اغلب ما ایرانی‌ها برمی‌گردد که ذاتاً اهل خواندن و پژوهش و تجزیه و تحلیل‌های علمی نیستیم و اصولاً اعتنا و اعتمادی به این چیزها نداریم. اغلب ما

کسی غیر از خودمان حرف درست و صحیح نمی‌زند و نسبت به دیگران و آنچه می‌گویند بی‌اعتماد. البته اینکه چرا پژوهش و کاربست در ایران مغفول مانده و دلایل آن چیست خود یک موضوع پژوهشی است. ■ از دیدگاه شما فقر مطالعه و بی‌علاقگی مردم به خواندن که یک ضعف فرهنگی است باعث شده تا در حوزه پژوهش و کاربست هم دچار مشکل شویم؟

ما با خواندن و نوشتن بیگانه هستیم. پژوهش هم نیازمند خواندن و نوشتن است. از سوی دیگر ما بیش از اینکه روی علم و دانش تکیه داشته باشیم بر باورها و تفکرات و برداشت‌های شخصی خودمان متکی هستیم. این ضعف مطالعه و فاصله گرفتن از خواندن و نوشتن باعث شده تا کمتر سمت پژوهش برویم و اگر پژوهشی هم انجام می‌شود توجهی به آن

نداشته باشیم. ما بیش از آنکه اهل خواندن و نوشتن باشیم به حرف زدن و اظهارنظرهای شخصی علاقه داریم. حتی در دانشگاه‌های ما هم کارها بدون پیوست پیش می‌رود و خواندن و نوشتن و پژوهش برای دانشجویان هم سخت است. برای کاربست در گام اول به پژوهش‌های خوب نیاز داریم. پژوهش خوب هم به یک ذهن خلاق و تحلیلگر نیاز دارد. ذهن هم با مطالعه و خواندن و نوشتن خلاق و پویا و جست‌وجوگر می‌شود. بنابراین برای تقویت پژوهش و کاربست نیاز به کار

پایه‌ای و بنیادی داریم و باید از همان دوران مدرسه فرهنگسازی کنیم. قدم اول از آموزش و پرورش و دبستان شروع می‌شود. متأسفانه در آموزش ما همه چیز تستی و چهارجوابی شده است. در گذشته آموزش بهتر بود و ذهن بچه‌ها را خلاق و پرسشگر می‌کرد تا سراغ تحقیق و پژوهش بروند و خودشان پاسخ درست را استخراج کنند. یکی از مشکلات اصلی در پژوهش‌های انجام شده این است که موضوع درستی انتخابی نمی‌شود و افراد محقق در طرح سؤال ضعف و مشکل دارند. در گذشته یکی از برنامه‌های آموزشی دانش‌آموزان این بود که موظف می‌شدند تا از درسی که خوانده‌اند سؤال طرح کنند و معلم ایراد و اشکال‌های کار را می‌گرفت و به بچه‌ها یاد می‌داد که سؤال خوب و صحیح چگونه است و باید چطور باشد. اکنون این قبیل آموزش‌های

مفید و سازنده حذف شده است. بنابراین اگر می‌خواهیم پژوهش و پژوهشگران خوبی داشته باشیم که به مرحله کاربست برسند باید ابتدا آموزش و پرورش و دانشگاه‌هایمان را اصلاح کنیم. لازم است برای گسترش و بالا رفتن سرانه مطالعه تلاش و فرهنگسازی کنیم. مشکل ما در حوزه پژوهش و کاربست پایه‌ای و بنیادی است. این بنا از همان ابتدا کج چیده می‌شود و همین‌طور کج بالا می‌آید. باید خشت و آجر اول را درست کنیم تا این دیوار صاف و درست شود.

یعنی حل مشکلات و ضعف‌های حوزه پژوهش و کاربست نیازمند یک راه‌حل و برنامه‌ریزی بلندمدت است؟ ■ در این حوزه به راه‌حل کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت نیاز داریم. باید کار از یک جایی شروع شود. رسانه‌ها به‌ویژه صدا و سیما باید فرهنگسازی کنند و به مردم آموزش بدهند. این آموزش باید فراگیر باشد و حتی در سریال‌های تلویزیونی هم دیده شود. ■ چرا اغلب پژوهش‌های انجام شده به کاربست منجر نمی‌شود و مشکل اصلی و اساسی کار در کجاست؟

■ برای انجام یک پژوهش درست و کاربردی طرح سؤال درست ضروری است؛ سؤالی که می‌پرسیم و مطرح می‌کنیم نشان می‌دهد که چقدر روی موضوع شناخت و اشراف داریم. محقق باید یک شناخت مقدماتی از موضوعی که درباره آن پژوهش می‌کند، داشته باشد. در پژوهش باید سراغ سؤز و موضوع‌هایی برویم که قابلیت

کارکردن و کاربست شدن داشته باشند. برای مثال یعنی خلاف قانون و عرف جامعه نباشد یا هزینه و مخارج اجرای آن را در نظر بگیریم. حتی در پژوهش‌های غیرکاربردی و بنیادین هم باید سؤز و سؤال درست انتخاب شود. وقتی پژوهشگر و محقق از یک مدیر، سفارش یک پژوهش را می‌گیرد وظیفه دارد کمک کند تا موضوع و سؤالی که سفارش می‌گیرد صحیح و درست باشد. پژوهشگر مثل یک خیاط است. وقتی کسی می‌رود و کت و شلواوری سفارش می‌دهد، خیاط با توجه به مشخصات ظاهری و سایز و نوع پارچه و مراسمی که می‌خواهد کت‌وشلوار را در آن ببوشد به مشتری خود مشاوره می‌دهد. اگر سایز فرد ۴۰ باشد اما سفارش دوختن یک کت و شلوار سایز ۳۶ را بدهد خیاط او را راهنمایی می‌کند و ایرادهای سفارش را می‌گیرد. دلیلش این است که می‌داند دست آخر باید کت و شلواوری بدوزد که مشتری سفارش‌دهنده بتواند آن را ببوشد و مناسب و انداز‌ه‌اش باشد. محقق هم مثل خیاط باید به فرد سفارش‌دهنده کمک کند تا موضوع و سؤال درست

را انتخاب کند تا دست آخر پژوهشی که انجام می‌دهد نتیجه بدهد و به کاربست منجر شود. لازمه این کار هم این است که محقق موضوع را بشناسد. وقتی محقق و پژوهشگر شناختی از موضوع نداشته باشد پژوهشی که انجام داده است هم به درد نخور می‌شود.

■ پژوهشگر برای انتخاب سؤز باید به چه نکته‌ای توجه ویژه داشته باشد تا پژوهشی که انجام می‌دهد کاربردی باشد و به مرحله کاربست برسد؟

■ موضوع، سؤال و خروجی باید از همان ابتدا درست و مشخص باشد. انتخاب یک موضوع کلی

برای مطالعه و پژوهش بی‌نتیجه خواهد بود. باید جزئیات کار مشخص شود. مثلاً پژوهش درباره

آلودگی هوای تهران یک موضوع کلی است و پژوهش درباره آن هم بی‌نتیجه

است. ■ مشکل اینجاست که نیاز به پژوهش به‌طور عمیق احساس نمی‌شود و به‌عنوان یک کار لوکس و تجملاتی به آن نگاه می‌کنند. قبل از اینکه بودجه‌های کلان به این موضوع اختصاص داده شود پژوهش‌ها عمیق و کاربردی‌تر بود. منظور حدود ۲۰ سال قبل است. آن زمان این همه دکتری و کارشناسی ارشد و افراد دارای تحصیلات عالیه نداشتیم. اختصاص بودجه‌های کلان برای پژوهش نتیجه‌اش مثبت نبوده و مشکلاتی در این حوزه ایجاد کرده است. مشکلاتی مثل انتخاب پژوهش‌های رانتی یا ناکارآمد که تخصص و شناختی از موضوعی که سفارش گرفته‌اند ندارند و صرفاً پای مسائل مالی در میان است. هرکجا که گردش اقتصادی زیادی پیدا می‌کند کار خراب می‌شود. آموزش و پرورش ما هم که یکی از مشکلات پایه‌ای و اساسی پژوهش و کاربست به آن برمی‌گردد، وقتی خراب شد که پای پول‌های کلان کلاس‌ها و کتاب‌های کمک آموزشی و آموزشگاه‌های کنکور و گردش اقتصادی ناشی از آن وسط آمد. امروز سازمان‌های مختلف بودجه‌های سنگینی برای پژوهش هزینه می‌کنند. اما چون از روی احساس نیاز نیست و صرفاً فقط می‌خواهند این مبالغ قابل توجه را خرج کنند نتیجه پژوهش‌های انجام شده به درد کسی نمی‌خورد و اغلب به مرحله کاربست نمی‌رسد.

قبل از اینکه بودجه‌های کلان به تحقیقات اختصاص داده شود پژوهش‌ها عمیق و کاربردی‌تر بود. هرکجا که گردش اقتصادی زیادی پیدا می‌کند کار خراب می‌شود

شهرپژوهی

می‌ماند. آلودگی هوا یک تم کلی است و زیرشاخه و جزئیات زیادی دارد. در یک پژوهش باید محدوده زمانی، مکانی، اجرایی و مواردی از این دست مشخص باشد. ■ ضعف و مشکلات پژوهش و پژوهشگران یک طرف ماجراست. طرف دیگر مدیران و افرادی هستند که حتی به پژوهش‌هایی که خودشان یا سازمان متبوعشان سفارش داده اهمیت نمی‌دهند. این مشکل چه راه‌حلی دارد؟ آیا می‌شود با قانون یا دیگر اهرم‌های فشار یا تشویق کاری کرد تا پژوهش‌های خوب و کاربردی به کاربست منجر شوند؟

■ مشکل اینجاست که نیاز به پژوهش به‌طور عمیق احساس نمی‌شود و به‌عنوان یک کار لوکس و تجملاتی به

آن نگاه می‌کنند. قبل از اینکه بودجه‌های کلان به این موضوع اختصاص داده شود پژوهش‌ها عمیق و کاربردی‌تر بود. منظور حدود ۲۰ سال قبل است. آن زمان این همه دکتری و کارشناسی ارشد و افراد دارای تحصیلات عالیه نداشتیم. اختصاص بودجه‌های کلان برای پژوهش نتیجه‌اش مثبت نبوده و مشکلاتی در این حوزه ایجاد کرده است. مشکلاتی مثل انتخاب پژوهش‌های رانتی یا ناکارآمد که تخصص و شناختی از موضوعی که سفارش گرفته‌اند ندارند و صرفاً پای مسائل مالی در میان است. هرکجا که گردش اقتصادی زیادی پیدا می‌کند کار خراب می‌شود. آموزش و پرورش ما هم که یکی از مشکلات پایه‌ای و اساسی پژوهش و کاربست به آن برمی‌گردد، وقتی خراب شد که پای پول‌های کلان کلاس‌ها و کتاب‌های کمک آموزشی و آموزشگاه‌های کنکور و گردش اقتصادی ناشی از آن وسط آمد. امروز سازمان‌های مختلف بودجه‌های سنگینی برای پژوهش هزینه می‌کنند. اما چون از روی احساس نیاز نیست و صرفاً فقط می‌خواهند این مبالغ قابل توجه را خرج کنند نتیجه پژوهش‌های انجام شده به درد کسی نمی‌خورد و اغلب به مرحله کاربست نمی‌رسد.

چالش اصلی؛ بی‌اعتمادی بین‌مدیران و پژوهشگران

یکی از چالش‌های اصلی در حوزه‌های پژوهشی نبود اعتماد بین مدیران ارشد و پژوهشگران در حوزه‌های مختلف مدیریتی است. جان کلام این بی‌اعتمادی در این جمله نمایان است که مدیران، پژوهش‌ها را نامنطبق بر حوزه عمل و اجرا می‌دانند و در کفه ترازو عمل و اجرا عمدتاً جانب عمل را می‌گیرند اما نکته مهمی که در این نسبت همواره نادیده گرفته می‌شود ناکارایی عمل بدون نظر و اندیشه است. مدیرانی که با مشارکت ندادن پژوهشگران در فرایندهای تصمیم‌گیری و تخصیص ندادن بودجه و منابع کافی به آن از عمق استراتژیک تصمیم‌گیری می‌کاهند علاوه بر تعمیق بی‌اعتمادی، حوزه‌های اجرایی را با نوعی ناکارآمدی و تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر آزمون و خطا بنا می‌کنند که در نهایت آسیب‌ها و ضعف‌های آن در زندگی مردم و

ناکارآمدی بوروکراسی مشهود خواهد بود.

در مدیریت شهری هم موارد مذکور وجود دارد و متکی نبودن مدیریت شهر به پژوهش‌ها و فعالیت‌ها منجر به تصمیم‌گیری مدیران بر مبنای شواهدشان می‌شود. به‌عنوان نمونه، برای عملیات اجرایی پروژه پل و تونل صدر مبلغ هنگفتی هزینه شده اما اثرات این پروژه در کاهش ترافیک شهر نامشخص است. یا اینکه در دوره‌های قبل تصمیم گرفته شد بدون جانمایی مناسب و منطبق با مبلمان شهری، شهروندان هر ساعتی از شبانه‌روز که بتوانند زباله‌های خود را در محل‌های مشخصی قرار دهند. این تصمیم هم مانند موارد دیگری که مبتنی بر پژوهش نبوده باعث ایجاد مشکلات زیادی، هم برای شهروندان و هم در تصویر سیمای شهر شده است.

در همین روزهای اخیر غافلگیری شهرداری تهران درخصوص بارش برف که هم در زمان آقای قالیباف، هم دوران آقای نجفی و هم در عصر آقای حناچی رخ داده مشخص می‌کند که نبود بررسی‌های علمی و پژوهش‌محور ریشه و علت غافلگیری و استیصال مدیریت شهری بوده‌اند. به رغم چنین مواردی باز هم شاهدیم که تصمیمات نه با مشارکت حلقه‌های فکری و پژوهشی قابل اعتماد، بلکه در محفل‌هایی اتخاذ می‌شود که عموماً رونا و نه زیربنای شهری برای آنها اهمیت دارد و پروژه نه برای رفاه عمومی و تسهیل جریان مدیریت شهر بلکه صرفاً بر مبنای این اعتقاد که بایدکاری کرد استوار شده است. در این رویکرد کارنامه و رقابت مدیران با پیشینیان پررنگ و مهم جلوه می‌کند. اساساً اگر در حوزه‌های شهری پژوهش‌های جدی و قابل اعتماد قبل از انجام و اجرای پروژه‌ها صورت بگیرد و با واکاوی و کنکاش در ابعاد مختلف آن تبعات و بازخوردهای اجتماعی، زیست‌محیطی و ترافیکی آن ارزیابی شود علاوه بر کاهش هزینه‌های تمام شده طرح‌ها شاهد تراکم و انباشت خطاها و ضعف‌ها هم نخواهیم بود؛ زیرا آوار این خطاها در نهایت مدیران شهری را به نقطه و جایگاهی سوق می‌دهد که هر گروه مدیران و تصمیم‌گیران با نوعی فرار به جلو، مشکلات هر دوره و عصری را ماترک و میراث مدیران قبلی می‌دانند و البته بدیهی است که تداوم این رویه و بی‌اعتنا بودن مدیران به پژوهشگران نه تنها گرهی از مشکلات و بحران‌ها نمی‌گشاید، بلکه اتفاقاً بر دامنه و عمق بحران‌ها در میان مدت و بلندمدت می‌افزاید.

یادداشت

دکتر جمیله توکل‌نیا
رئیس کمیته داوران
بخش کاربست پروژه‌های پژوهشی

ضرورت کاربست‌محور کردن پژوهش‌ها

مدیریت امور شهری که از دشوارترین حوزه‌های مدیریت عمومی است با هدف سالم‌سازی و نظم‌بخشی محیط، بهبود سلامت و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان و... با مسائل شهری بسیار گسترده و در عین حال پیچیده‌ای روبه روست. از آنجایی که مسائل شهری متعدد و متکثر و ازجنبه‌های گوناگونی قابل بررسی است باید در فرایند ارائه راهکارها همه وجوه مدنظر قرار گیرند. بنابراین برای بررسی، تحلیل و چاره‌اندیشی مسائل شهری که از ابعاد مختلف در محافل علمی و در سطوح تصمیم‌گیری، تصمیم‌سازی و اجرایی مطرح می‌شوند انجام مطالعات پژوهشی وثیق و عمیق پیش از اجرای طرح‌های شهری توسط مراکز پژوهشی در محیط‌های دانشگاهی و علمی امری ضروری است. لازمه این کار وجود تعاملی دوسویه است

که پل ارتباطی میان حوزه‌های اجرایی و دانشی را برقرار می‌کند. هرچند پیوند این دو حوزه (پژوهش دانشگاهی و فرایندهای اجرایی)به دلایل متعدد تاکنون یا شکل نگرفته یا با رشته‌های نازک و کم‌توان برقرار شده است، ضرورت کاربست‌محور کردن نتایج و خروجی‌های طرح‌های پژوهشی بیش از پیش احساس می‌شود. از جمله موانع مربوط به ارتباط حوزه‌های دانشی و اجرایی برای عملیاتی کردن طرح‌های مطالعاتی می‌توان به این موارد اشاره کرد:
(۱) نبود زبان و درک علمی مشترک از موضوع مورد پژوهش که موجب جدایی این دو حوزه از یکدیگر شده است.
مشکلات زمانی، فضایی، نوع ارائه و ارتباطات ایجاد شده بین محققان و استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق همه در میزان بهره‌بردن از تحقیق در سیاست و عمل تأثیرگذارند.
(۲) وجود سازوکارهای دست و پاگیر اداری و بوروکراتیک گسترده در سطح سازمان‌های اجرایی به جای تسهیل فرایندهای اجرایی به مانع اصلی در انجام آن تبدیل شده است.

(۳) نبود ارتباط مؤثر، اعتماد و مشارکت بین سیاستگذار و محقق بر روند تهیه طرح و اجرا اثرگذار بوده است.
(۴) متکی شدن مراکز و سازمان‌های اجرایی به کارشناسان حوزه‌های تحقیقاتی داخلی که با سپری شدن زمان، به روز شدن مباحث علمی مانند روندی که در دانشگاه متداول است با توجه به دسترسی‌های اطلاعاتی و گستردگی فعالیت‌های اجرایی به ندرت امکان‌پذیر است.
(۵) یکی دیگر از مشکلات نادیده گرفتن تمامی ذی‌نفعان و تأمین نشدن منافع آنها در کنار نبود عزم و اراده قوی مدیریتی و... است.

(۶) نادیده گرفتن حضور پژوهشگر در جریان کاربست یافته‌ها و بی‌اطلاعی او از چگونگی عملیاتی شدن پژوهش عامل دیگری در کم شدن میزان موفقیت طرح‌های شهری به شمار می‌رود. پژوهشگرکه بیشترین اطلاعات را در زمینه نحوه انجام پژوهش، بررسی یافته‌ها و نتایج و کاربست آن دارد اساساً از فرایند عملیات کنار گذاشته می‌شود و به این‌ترتیب، نمی‌تواند به دفاع یا توجیه یافته‌های مربوط به پژوهش بپردازد.

یادداشت

مریم ابهری
مدیر مطالعات و برنامه‌ریزی امور مناطق

جایگاه ویژه مسئله‌شناسی در تحقیق

پژوهش یکی از پایه‌های اساسی توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در هر کشور است و توسعه پایدار در بلندمدت بدون پژوهش به دشواری قابل تصور است. در واقع پژوهش یکی از اصلی‌ترین نیروهای محرکه یک جامعه در مسیر پیشرفت، تلقی و یکی از شاخصه‌های مهم رشد محسوب می‌شود. پژوهش فرایندی است که با بیان یک مسئله آغاز و به ارائه راهکاری برای آن ختم می‌شود؛ با این ملاحظه که فرایند یافتن این راهکار، دانشگرا و نظام‌مند است و در چارچوب زمانی و با هزینه‌ای مشخص انجام می‌شود. به عبارت دیگر پژوهش فرایندی است که از طریق یک روال منظم و از پیش تعیین شده منجر به دستیابی به یافته‌های دانش‌بنیان می‌شود.

به انجام رساندن پژوهش به‌عنوان روشی در تولید دانش فقط یک حلقه از زنجیره رویکرد دانشگراست. حلقه مهم دیگر کاربست دانش است. کاربست دانش به معنای به کار بردن دانش است. در عمل بررسی‌ها نشان می‌دهد که در اختیار داشتن دانش الزاماً به استفاده از آن در عمل ختم نمی‌شود. بدیهی است اگر دانش تولید شده به کار بسته نشود آنگاه فلسفه وجود پژوهش به‌عنوان ابزار تولید دانش زیر سؤال می‌رود و در آن صورت به‌طور قطع امکان اتخاذ رویکرد دانشگرا وجود نخواهد داشت.

با توجه به این مسئله باید عنوان داشت که فرایند اجرای یک پژوهش را می‌توان در ۳گام تعریف، مطالعه و کاربست خلاصه کرد. در این میان کاربست بیشترین ارزش افزوده را تولید می‌کند؛ زیرا بهبود واقعی با به کار بسته شدن یافته‌های مطالعه حاصل می‌شود. اما باید در نظر داشت که مسئله‌شناسی درست یک عنوان پژوهشی و مطالعه دقیق آن می‌تواند به خروجی‌های عملیاتی و در نهایت کاربست‌محور شدن پژوهش منجر شود. همچنین تعهد به تأمین منابع مالی و اجرای نتایج پژوهش از دیگر عوامل تأثیرگذار در امر کاربست‌محور شدن پژوهش محسوب می‌شود. با توجه به این موارد و اهمیت ویژه کاربست، یکی از محورهای اصلی یازدهمین جشنواره پژوهش و نوآوری، به این موضوع اختصاص یافته تا از این طریق طرح‌های پژوهشی که به مرحله اجرا رسیده و نتایج آنها مشخص شده است مورد ارزیابی قرار گیرد و آثار برتر مشخص شود.

یادداشت

علی نودزبور
شهردار منطقه ۲۲ و دبیر پیشین تدوین فصل عمران شهری در برنامه پنج ساله دوم

اوایل دهه ۷۰ دبیری تدوین فصل عمران شهری در برنامه پنج‌ساله دوم کشور را برعهده داشتیم. یکی از فصول برنامه، بررسی وضعیت موجود عمران شهری بود. برای تحلیل وضعیت موجود نیاز به آمار و اطلاعات بود که وجود نداشت. اساساً مرکز آمار ایران، داده‌ای در حوزه مدیریت شهری جمع‌آوری نمی‌کرد. بنابراین باید به تحقیقات و پژوهش‌های انجام شده، رجوع می‌کردیم که آن هم به تعداد انگشتان دست بود. به همین دلیل به تخمین و گمانه‌زنی رو آوردیم و برای ۱۳محور پس از تعیین شاخص‌های مرتبط داده‌هایی را با استفاده از روش‌هایی مثل مصاحبه با کارشناسان، رجوع به تعداد اندک مطالعات و تحقیقات انجام شده و نهایتاً تحلیل آنها تعیین کردیم و در برنامه دوم پیشنهاد دادیم. این محورها عبارت بودند از: حمل‌ونقل عمومی شهری، مدیریت پسماندها، ایمنی شهرها در برابر حریق، ایمنی شهرها در برابر سوانح طبیعی و حوادث غیرمترقبه،

نسبت بافت‌های مسئله‌دار شهری، نسبت کارکنان آموزش دیده شهرداری‌ها، نسبت آموزش همگانی شهروندان، میزان تحقق طرح‌های توسعه شهری، سهم تحقیقات شهری در بودجه شهرداری‌ها و چند محور دیگر. یکی از محورهای برشمرده، وضعیت پژوهش‌ها و تحقیقات شهری در کشور بود که هیچ‌گونه تصویری از آن موجود نبود. یکی از همکاران آن زمان که در حال حاضر یکی از استادان مطرح شهرسازی کشور است مسئول تهیه گزارشی در این خصوص شد. گزارش تهیه شده پس از ارائه در کمیته‌ها و شوراهای برنامه‌ریزی شده به تأیید مرجع عالی نهاد برنامه‌ریزی در ستاد تدوین برنامه پنج‌ساله دوم کشور رسید و به این‌ترتیب جاپایی برای تحقیقات شهری به وجود آمد.

برغم اینکه برنامه پنج‌ساله دوم با یک سال تأخیر از سال ۱۳۷۳ آغاز شد، ولی ارائه گزارش مذکور در ستاد تدوین برنامه پنج‌ساله موجب آشنایی و علاقه‌مندی دست‌اندرکاران، کارشناسان و مدیران وقت سازمان برنامه و بودجه و در بودجه سال ۱۳۷۲ ردیف بودجهای با عنوان «تحقیقات و پژوهش‌های کاربردی شهری» گنجانده شد. برای سال اول (۱۳۷۲) حدود ۲۳ میلیون تومان اعتبار در نظر گرفته شد که نهایتاً ۱۹میلیون تومان تخصیص داده شد. از این محل ۶ عنوان پروژه تحقیقات تعریف و به مشاوران حقیقی و حقوقی واگذار شد. از جمله تحقیقات یاد شده به این موارد می‌توان اشاره کرد: بررسی و تدوین قانون شهرداری، بررسی و تدوین شیوه‌های افزایش درآمد و کاهش هزینه‌های شهرداری‌ها، تدوین نظام نوین مدیریت شهری. در سال‌های بعد این ردیف پا برجا بود و تحقیقات متعددی انجام شد. تحقیقاتی که براساس پاسخگویی به مسائل اساسی مدیریت شهری، تعریف و اجرا شد.

این ردیف اعتباری تا پایان دولت اصلاحات ادامه داشت و احتمالاً تا مدت زمانی دیگر از دولت نهم. ولی به مرور به جای افزایش منابع کلاً از بودجه کشور حذف شد. از رهگذر این اعتبار و وجود یک مرکز مطالعات فعال و انگیزه‌مند، پژوهش‌های جدی در پاسخگویی به مسائل روز شهرداری‌ها انجام و از نتایج آنها در بهبود وضعیت شهرداری‌ها بهره‌برداري شد که از آن جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: تهیه دستورالعمل‌ها و شیوه‌نامه‌های متعدد در حوزه‌های مختلف اجرایی و بهبود مدیریت شهرها در حوزه‌های باد شده، تهیه متون آموزشی در قالب تألیف و انتشار کتاب‌های مختلف از جمله کتاب‌های سبز راهنمای عمل شهرداری‌ها، امکان‌سنجی واگذاری وظایف جدید به شهرداری‌ها و نظام نوین مدیریت شهری، انتشار ماهنامه تخصصی «شهرداری‌ها» و فصلنامه‌های «مدیریت شهری»، «فرهنگ ایمنی»، «مدیریت پسماند» و ماهنامه «دهیاری‌ها».

برگی از پژوهش

مطالعه و ارائه راهکارهای تحقق معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی در منطقه ۱۴ شهرداری تهران

تبلور شهر ایرانی - اسلامی و چگونگی تجلی باورها در کالبد شهر، همواره چالش و هدف بزرگی برای مطالعات در این حوزه بوده است. معماری و شهرسازی در عصر امروز، زمانی می‌تواند در جهت عینیت بخشیدن به شهر ایرانی اسلامی حرکت کند که شالوده و اساس خود را مبتنی بر حکمت و اصول اولیه اسلام بنا نهاده باشد. بنابراین توجه به این موضوع و بازخوانی حکمت و اصول دین اسلام برای بهره‌برداری به‌عنوان شاخص‌های ملموسی که امروزه بتوانند مورد استفاده قرار گیرند، امری ضروری به نظر می‌رسد. پروژه حاضر با هدف ارائه راهکارهایی برای تحقق‌پذیری معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی تعریف شده و تلاش دارد در وهله نخست اصول اولیه اسلام را مورد بررسی قرار داده و پس از بررسی نموده‌ها و شاخص‌های آن، سنجه‌هایی از جنس کالبدی فضایی را استخراج کرده تا بر اساس آن بتوان علاوه بر حصول توانمندی تحلیل دقیق از وضع موجود، راهکارها و ضوابطی دقیق را در راستای تحقق هدف اصلی این پژوهش ارائه کند. در این پژوهش پس از بررسی مبانی نظری و مطالعات پایه، چک لیست تحلیل فضایی کالبدی فضاهای شهری در ۳ دسته‌بندی خیابان، میدان و خُرد فضا بر

ایمان رحیم نیا

ناظر علمی: بابک داریوش

سال انجام: ۱۳۹۴

مناسب‌سازی فضاهای شهری شاخص منطقه ۹ برای استفاده گروه‌های خاص

پژوهش پیش رو تلاشی است کاربردی با هدف برنامه‌ریزی جمعی با مشارکت مردم برای اجرای طرح‌های شهری، چراکه در صورت همراهی شهروندان، نتایج بهتری از اجرای طرح‌ها به دست خواهد آمد. از سویی دیگر، این همباری و مشارکت در نگهداری فضاهای شهری و طرح‌ها و اقدامات انجام شده مؤثرتر خواهد بود. به دلیل آن که فرایند طراحی و برنامه‌ریزی جمعی علاوه بر مزایایی همچون انتخاب درست اولویت‌ها و صرفه‌جویی در منابع، بر آگاهی مردم نسبت به اقدامات انجام شده، اهمیت و تلاش برای حفظ آنها می‌افزاید. پژوهش با تمرکز بر مسئله دسترسی گروه‌های خاص به فضاهای شهری یا «حق دسترسی» آغاز شده است. به بیان دقیق‌تر، هدف این پژوهش بر مناسب‌سازی فضاهای شهری برای گروه‌های خاص معطوف است. این هدف در عنوان پژوهش نیز آمده است. محدوده مورد مطالعه منطقه ۹ تهران است و فضاهای شاخص آن بوستان‌های کوثر، کوکب، شمشیری، معلم و المهدی(عج)، بلوار استاد معین، سراه آذری، سی‌متری جی ایستگاه‌های تندرو منطقه و میدان تره‌بار هاشمی به‌صورت ویژه مورد تأکید قرار گرفته‌اند. رویکرد این پژوهش همان‌طور که گفته شد مشارکتی

سارا ثابت

ناظر: شعله نوذری

سال انجام: ۱۳۹۷

بررسی علل عدم استقبال بانوان از بوستان بانوان نرگس در منطقه ۱۸ و ارائه راهکارهای اجرایی

منطقه ۱۸ تهران به‌عنوان یکی از مناطق جنوبی و پرتراکم با بافتی فرسوده و غلبه ارزش‌های سنتی و دینی از مناطق مهمی است که توجه به ابعاد اجتماعی آن بسیار اهمیت دارد. با توجه به وضعیت اقتصادی متوسط و متوسط رو به پایین ساکنان این منطقه، توجه به بانوان و برنامه‌ریزی برای روش گذران اوقات فراغت، فراهم کردن فضای مناسب برای آسایش و آرامش روانی و فرار از فشار آلودگی و شلوغی شهر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بر همین اساس، پروژه بوستان بانوان «نرگس» در این منطقه تعریف و طراحی شده و در سال ۱۳۹۰ مورد بهره‌برداری قرار گرفت. این بوستان یکی از بزرگ‌ترین و مجهزترین بوستان‌های شهر تهران است، به گونه‌ای که شهروندان از دیگر مناطق نیز به این بوستان مراجعه می‌کنند. با توجه به تعداد مراجعه‌کنندگان به بوستان در مقایسه با بوستان‌های مشابه در سطح تهران، استقبال از این بوستان کمتر از سطح انتظار مسئولان شهرداری منطقه است. بر این اساس در این تحقیق با اتکا به روش کیفی و جماعت محوری و استفاده از ۲ تکنیک مصاحبه کیفی با گروه‌های مختلف

پونه شهریاری

ناظر: زهره سروش فر

سال انجام: ۱۳۹۷

برگی از پژوهش

برترین‌ها

حمل‌ونقل و ترافیک

یاسر حاتم‌زاده دکتری برنامه‌ریزی حمل‌ونقل، دانشکده مهندسی عمران و محیط‌زیست، دانشگاه صنعتی امیرکبیر

میکات حبیبیان
استادیار دانشکده مهندسی عمران و محیط‌زیست، دانشگاه صنعتی امیرکبیر
علی خدائی
استاد دانشکده مهندسی عمران و محیط‌زیست، دانشگاه صنعتی امیرکبیر

یاسر حاتم‌زاده در حال تدریس در کلاس درس

انتخاب شیوه پیاده‌روی توسط زنان و مردان با هدف سفر کاری و خرید

پیاده‌روی به‌عنوان یکی از شیوه‌های حمل‌ونقل در سفرهای روزانه می‌تواند مشکلات فراوانی را که در اثر اتکا به وسایل نقلیه شخصی در جوامع مختلف بروز کرده است، کاهش دهد. همچنین، به‌عنوان یکی از شیوه‌های حمل‌ونقل فعال و شکلی از فعالیت فیزیکی می‌تواند اثرات مثبتی بر سلامتی داشته باشد و پژوهش‌های متعددی نیز برای شناخت رفتار پیاده‌روی در سفرهای روزانه انجام شده است که البته عمده آنها در کشورهای توسعه‌یافته بوده است. در مطالعه حاضر، با شناخت حاصل از مرور مطالعات پیشین در زمینه رفتار پیاده‌روی و شناسایی خلأ مطالعاتی، بررسی احتمال انتخاب شیوه پیاده‌روی در سفرهای روزانه از ۲ منظر جنسیت و هدف سفر، به‌طور هم‌زمان مورد توجه قرار گرفت تا بتواند به دانش موجود بیفزاید. انگیزه اصلی در بررسی رفتار پیاده‌روی به تفکیک ۲ گروه مردان و زنان آن است که رفتار مردان و زنان در موضوعات مختلف اقتصادی و اجتماعی در جوامع مختلف، متفاوت از یکدیگر است و برای تفسیر این تفاوت‌های

حمل‌ونقل و ترافیک

دکتر میثم اکبرزاده
استادیار دانشکده مهندسی حمل و نقل دانشگاه صنعتی اصفهان

تحلیل آسیب‌پذیری شبکه معابر شهر اصفهان

این پژوهش محوره‌ای مهم شهر را با استفاده از یک سری مفاهیم توپولوژیکی شناسایی کرده‌است. از شاخص مرکزیت میانگی و روش اینفومپ برای شناسایی مرز همایه‌ها و از شاخص بزرگ‌ترین مؤلفه متصل شبکه برای مقایسه ویژگی‌های مختلف شبکه شهری اصفهان استفاده شد. پس از تحلیل شبکه، ویژگی‌های جریان، ازدحام، مرکزیت میانگی و مرز همایه‌ها با یکدیگر مقایسه شدند. نتیجه نشان داد بالاترین اهمیت را مرز همایه‌ها به نمایش گذاشته است. این ویژگی شبکه را زودتر به فروپاشی نزدیک کرده و باعث شده است کمان‌های مهم‌تری از شبکه حذف شوند. بعد از این ویژگی به ترتیب مرکزیت میانگی، جریان و ازدحام قرار دارند، بنابراین این شاخص نشان داد که

رفتاری، نظریه‌های مختلفی نیز ارائه شده است. در مطالعات اندکی که موضوع رفتار سفر را به تفکیک ۲ گروه جنسیتی بررسی کرده‌اند، مشخص شده است که رفتار سفر از جمله انتخاب شیوه حمل‌ونقل نیز در ۲ گروه مردان و زنان متفاوت است. این مسئله در چند دهه اخیر بروز بیشتری کرده است که از دلایل آن، تغییرات به‌وجود آمده در سبک زندگی مردم در جوامع گوناگون و تغییر نقش و مسئولیت افراد، به‌ویژه زنان، در خانواده است که از جمله آنها می‌توان به افزایش تقاضای زنان برای مالکیت وسیله نقلیه، رانندگی، تحصیلات دانشگاهی و اشتغال اشاره کرد. این تغییرات، الگوی حمل‌ونقل افراد خانواده را نیز تحت تأثیر خود قرار داده است. برای همین، ضرورت دارد که رفتار ۲ گروه مردان و زنان به تفکیک مورد بررسی قرار گیرد. علاوه بر عامل جنسیت، نتایج مطالعات متعددی نشان می‌دهد که هدف سفر نیز یکی از عوامل مهم در انتخاب شیوه سفر است. بدون شک، سفرهای اجباری روزانه مانند سفرهای شغلی، شرایط متفاوتی نسبت به سفرهای اختیاری مانند سفرهای با هدف خرید دارند که این خود می‌تواند بر تفاوت رفتار سفر از جمله احتمال انتخاب شیوه پیاده در سفرهای روزانه تأثیرگذار باشد. مطالعه حاضر، با درک اهمیت ۲ عامل جنسیت به‌عنوان یکی از مشخصات فردی و هدف سفر به‌عنوان یکی از مشخصات سفر و با ترکیب آنها، احتمال انتخاب شیوه پیاده‌روی در سفرهای روزانه در شهر رشت، مرکز استان گیلان را مورد بررسی و ارزیابی قرار داد.

داده‌های این مطالعه، مبتنی بر مطالعات جامع حمل‌ونقل شهر رشت در سال ۱۳۸۶ است. با استفاده از مدل‌های لوجیت ۲گانه، ۴مدل شیوه پیاده‌روی برای سفرهای شغلی زنان شامل ۵۹۷ سفر، سفرهای شغلی مردان شامل ۴ هزار و ۵۷ سفر، سفرهای خرید زنان شامل هزار و ۸۰۳سفر و سفرهای خرید مردان شامل ۷۱۸ سفر انتخاب شد.

به‌طور خلاصه و به‌عنوان نمونه، نتایج نشان داد که در هر ۲ گروه مردان و زنان، متغیرهایی مانند مالکیت وسیله نقلیه و حضور فرزندان کم‌سن (مقطع ابتدایی) در خانوار، احتمال انتخاب شیوه پیاده‌روی در هر ۲ هدف سفر، شغل و خرید را کاهش می‌دهد؛ البته، بزرگی ضریب و سطح معنادار بودن این متغیرها (از نظر آماری) در هر مدل متفاوت است که تفسیرهای مختلفی برای آنها ارائه شده است. نتیجه دیگر آنکه با افزایش مسافت سفر، احتمال انتخاب شیوه پیاده‌روی در همه مدل‌ها کاهش می‌یابد. بر اساس نتایج به‌دست آمده، در مجموع، به‌رغم محدودیت‌های متعددی که در این مطالعه وجود داشت، نتایج این مطالعه منجر به افزایش فهم و درک رفتار پیاده‌روی در سفرهای روزانه شد و نشان داد که راهکارها و سیاست‌هایی که به دنبال افزایش سهم پیاده‌روی در سفرهای روزانه هستند باید تفکیک مردان و زنان و هدف سفرهای مختلف را مورد ملاحظه قراردهند.

الگوریتم تعریف‌شده، عملکرد بسیار خوبی داشته است. برای انجام محاسبه زمان سفرها، کمان‌های شبکه به ترتیب در تکرارهای متوالی از شبکه حذف شد. سپس در نرم‌افزار TransCAD زمان سفر، سیر آزاد برای هر ویژگی محاسبه شد. در ادامه شاخصی به نام بهره‌وری زمانی تعریف شد. با حذف کمان‌ها، مبدأ-مقصد‌های شبکه ارتباط خود را از دست داده و نمی‌توانند به یکدیگر متصل شوند. بنابراین زمان‌ها کاهش پیدا می‌کند. هر چه میزان این کاهش بیشتر باشد کمان‌های مهم‌تری حذف شده‌اند. در این تحلیل نیز مشاهده می‌شود که مرز همایه‌ها همچنان تغییرات شدیدتری را از خود نشان می‌دهند. پس از این ویژگی، ازدحام افت بیشتری در نمودار ایجاد می‌کند. این نمودار در تکرارهای اولیه افت نسبتاً کمتری نسبت به سایر ویژگی‌ها دارد، اما بعد از تکرار دهم و دوازدهم، به ترتیب از ویژگی جریان و ازدحام کمتر شده و افت زیادی را به نمایش می‌گذارد. این ویژگی که از ویژگی‌های توپولوژیکی شبکه نیز به‌حساب می‌آید، نشان می‌دهد که از نقطه‌ای به بعد این جریان شبکه نیست که تغییرات را کنترل می‌کند، بلکه شکل شبکه و ویژگی‌های توپولوژیک آن است که تعیین‌کننده تغییرات در شبکه بوده و نقش حیاتی را شکل شبکه ایفا می‌کند. در انتها، در هر دو شاخص بزرگ‌ترین مؤلفه شبکه و بهره‌وری زمانی، مرز همایه‌ها عملکرد بسیار بهتری نسبت به سایر ویژگی‌های شبکه داشتند. مرز همایه‌ها به‌عنوان محورهای مهم شبکه در نظر گرفته شده‌اند. مهم‌ترین بخش تحلیل برای به دست آوردن همایه‌ها، شناسایی آنها با روش چندسطحی اینفومپ بود که در آن ۳ همایه برای کل شبکه تشخیص داده شد. این ۳ همایه دارای ۹۹ کمان مرزی هستند. با قرار دادن نتایج روی شبکه اصفهان کمان‌های مهم در این شبکه مشخص شد.

مدیریت شهرسازی و معماری

 احمد شاهپوندی
 استادیار گروه شهرسازی دانشگاه هنر اصفهان

سند مناسب‌سازی فضاهای شهری برای شهروندان با شرایط خاص (جانبازان، معلولان و سایر افراد کم‌توان جسمی- حرکتی)

همه انسان‌ها در دوره‌هایی از زندگی خود به نحوی دچار کم‌توانی یا معلولیت هستند. از زمان کودکی گرفته که نیاز به همراهی والدین دارند تا زمان سال‌خوردگی که نیاز به همیاری و کمک فرزندان، خانواده و مراقبان است. تغییر و تحولات جمعیتی کشور ایران لزوم توجه به بحث فضاسازی برای کم‌توانان را ضروری‌تر کرده است. علت بروز مشکلات جسمی در ایران ناشی از تصادفات و حوادث روزانه، کم شدن طیف جمعیتی جوانان و اضافه شدن به طیف سنی سالمندان، جانبازی دوره جنگ تحمیلی، امراض و… است. بر اساس آمار موجود تقریباً ۱۰درصد از جمعیت کشور به نحوی دچار معلولیت ذهنی یا جسمی هستند. علاوه بر این میزان، بایستی کم‌توانی‌های مقطعی از جمله کودکان، زنان باردار و سالمندان را به این میزان اضافه کرد که می‌توان گفت طیف وسیعی از جمعیت کشور برای حضورپذیری در فضاهای شهری، حرکت و جابه‌جایی و به حداقل رساندن کمک دیگران نیاز به مناسب‌سازی دارند. کلانشهر اصفهان به‌رغم رشد و توسعه در بخش‌های صنعت، گردشگری و فن‌آوری، در زمینه مناسب‌سازی فضاهای شهری برای شهروندان کم‌توان و ناتوان هنوز در مراحل اولیه است و این در حالی است که این شهر به مثابه ویژگی‌های جمعیتی کشور، با داشتن ۹/۵۶درصد کودک، بیش از ۱۱درصد سالمند، ۴۹/۵۷درصد زن، ۱/۶۳درصد معلول و بیش از یک‌درصد جمعیت جانباز، نیازمند انجام اقدامات ویژه‌ای در زمینه مناسب‌سازی محیط شهری برای تأمین نیازهای این گروه‌ها در مسیر ایجاد شهری سالم و پایدار است. در این ارتباط فراهم نبودن زیرساخت‌های لازم برای افراد مزبور، تردد و دسترسی آنان به امکانات مختلف را با مشکل مواجه کرده که این محدودیت بیشتر از نارسایی‌های ساختاری و عملکردی مدیریت شهری است. از این‌رو تهیه و تدوین سند راهبردی برای ایجاد محیطی بدون مانع و ارائه راهکارهایی برای فراهم کردن

مدیریت شهرسازی و معماری

 لادن رحمدل
 کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری از دانشگاه تهران

کاربست مفهوم تاب‌آوری در ارزیابی و برنامه‌ریزی ساختار فضایی شهر در راستای بهینه‌سازی مصرف انرژی (مورد مطالعاتی: ناحیه ۷ منطقه يك شهرداری تهران)

در سال‌های اخیر به دنبال توسعه شهرنشینی و افزایش جمعیت شهرها، روند مصرف انواع انرژی و نیز وابستگی جوامع به استفاده از انرژی‌های فسیلی افزایش یافته و این موضوع با در نظر گرفتن محدودیت منابع فسیلی و عدم جایگزینی این منابع و نیز آلودگی‌های زیست‌محیطی ناشی از آنها، شهرها را با مشکل روبه‌رو ساخته است. به دنبال این مسائل، رویکردها و جنبش‌های مختلفی مطرح شدند که در این میان شاید بتوان رویکرد تاب‌آوری شهری را جامع‌ترین رویکرد در زمینه کاهش مصرف انرژی و

شهرنشینی

ضمانت‌های اجرایی ضوابط و پیشنهاد ساختار مدیریتی برای برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت از ضرورت‌ها و ملزومات اساسی مدیریت شهری برای تأمین نیازهای اساسی تمام شهروندان و تحقق برنامه‌ریزی و طراحی شهری فراگیر است. این پژوهش که به دنبال تدوین سند راهبردی مناسب‌سازی فضاهای شهری برای افراد کم‌توان بوده، شامل یک چشم‌انداز ۱۰ ساله و منطبق بر سال ۱۴۰۵ است. برای تعریف چشم‌انداز محیط در دسترس، از تجربیات کشورهای مختلف، طرح‌های فرادست، معولان و مدیران شهرداری و سایر سازمان‌های ذی‌نفع، گروه‌های مختلف کم‌توان (کم‌توانان ذهنی و جسمی، سالمندان، والدین کودکان و زنان باردار) بهره‌گرفته شده است. در قالب چشم‌انداز تعریف شده به تدوین راهبردهای بلندمدت ۱۰ ساله پرداخته شده است، این راهبردها مطابق با چالش‌ها و فرصت‌های شهر اصفهان و بر اساس حوزه عملکردی هریک از سازمان‌های شهری، خیران و گروه‌های مردم‌نهاد است. برای دستیابی به این راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های میان مدت ۵ ساله در نظر گرفته شده و در قالب سیاست‌ها نیز یک برنامه عملیاتی اجرایی یک ساله(۱۳۹۶)، ۲ برنامه دو ساله (۱۳۹۷-۱۳۹۸) و (۱۳۹۹-۱۴۰۰) برای مناطق ۱۵گانه شهرداری اصفهان تدارک دیده شده است. در برنامه‌های سالانه به تعریف دقیق پروژه، اولویت‌بندی و برآورد هزینه‌ها پرداخته شده‌و علاوه بر آن متولیان این پروژه‌ها مشخص شده‌اند. برای دستیابی به این مهم از همه منابع اطلاعاتی و اسناد موجود، نظرات کاربران ذی‌نفع (جانبازان، معلولان، سالمندان، زنان باردار و کودکان)، سازمان‌های ذی‌نفع (استاداری، شهرداری، سازمان بهزیستی، امور جانبازان و ایثارگران و…) و ذی مدخلان(کارشناسان شهرداری و معماری و امور بهزیستی و توانبخشی) استفاده شده است. با توجه به ماهیت موضوع، همه ابعاد فضاهای شهری از جمله پیاده‌روها، خیابان‌ها، میلمان شهری، شبکه حمل‌ونقل عمومی، پارک‌ها و فضای سبز، ورودی ساختمان‌های عمومی و… در ابعاد کمی و کیفی و با ابزار پرسش‌نامه، مصاحبه، مشاهده و برداشت میدانی مورد سنجش قرار گرفته است. بازنگری ضوابط و استانداردهای محیط همه شمول به‌عنوان یکی دیگر از دستاوردهای پژوهش حاضر است، به این مفهوم که ضمن بررسی استانداردها و ضوابط بین‌المللی و ملی، با توجه به شرایط فضاهای شهری به تعریف و بازنگری استانداردهای فضاهای همه شمول پرداخته شده است. اکنون به‌رغم اقدامات قانونی، مطالعاتی و غیره هنوز وضع برنامه‌ریزی برای کم‌توانان و چگونگی اجرای آن به‌طور کامل و قطعی معلوم نشده است. در هر صورت، در ساماندهی فضاهای شهری ناگزیر باید به این موضوع توجه جدی داشته و در پیشرفت اهداف و برنامه‌های آن، تمهیدات و ضوابط عمومی در جهت هماهنگی ارائه شود. در پایان؛ این کار نتیجه زحمات همه همکاران و دانشجویان اینجانب بوده و یقیناً بدون دانش، همت، پیگیری و جدیت این عزیزان پژوهش مفیدی انجام نخواهد گرفت. از همکاری صادقانه همه همکاران سپاسگزارم.

اثرات زیست‌محیطی آن و در نتیجه بهینه‌سازی انرژی در شهرها معرفی کرد. رویکرد تاب‌آوری در بحث انرژی به شدت با مفهوم پایداری در ارتباط است. این رویکرد دو هدف اصلی را در بخش‌های مختلف شهر دنبال می‌کند. اول کاهش وابستگی شهرها به انرژی‌های فسیلی و تجدیدناپذیر و جایگزینی انرژی تجدیدپذیر و دوم کاهش تغییرات اقلیمی شهرها که در پی مصرف انرژی روی می‌دهد و در این زمینه ساختار فضایی شهر را به‌عنوان یکی از ایت‌م‌های مهم و تأثیرگذار بر مصرف انرژی در شهرها معرفی می‌کند و برای اجزای آنکه شامل کاربری زمین، حمل‌ونقل و ارتباطات، طراحی منفعل و مورفولوژی شهری می‌شود، شاخص‌های قابل اندازه‌گیری را در نظر می‌گیرد. بر این اساس در این پژوهش ۲۸ شاخص به‌عنوان شاخص‌های ارزیابی تاب‌آوری انرژی شهری معرفی شده‌اند که با بهره‌گیری از مدل راهنمای انرژی و طراحی زیست‌محیطی استانداردسازی شده و در ۲۵۰ بلوک ناحیه ۷ منطقه یک شهرداری تهران مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. همچنین در این پژوهش برای تعیین ضرب اهمیت هریک از شاخص‌های مطرح شده و دسته‌بندی آنها بر اساس اصول تاب‌آوری از روش FANP استفاده شده است تا ذهنی بودن قضاوت‌ها را به حداقل برسانند. نتایج حاصل از این روش نشان می‌دهند که شاخص‌های مرتبط با مصرف انرژی در شهرها کاملاً شاخص‌های زمینه‌ای بوده و می‌توانند تأثیرات عکس بر هم بگذارند و الزاما یک شاخص به‌طور منفرد نمی‌تواند بر مصرف انرژی در شهرها مؤثر باشد. همچنین مشخص شد در ناحیه مورد حدود ۵۵درصد بلوک‌های زیست‌محیطی ناشی از آنها، شهرها را با مشکل روبه‌رو ساخته است. به حدود ۷۰درصد از این تعداد در محدوده محله قیطریه واقع شده‌اند و لازم است برای افزایش تاب‌آوری آنها مجموعه‌ای از شاخص‌ها در کنار هم مورد اصلاح قرار گیرد.

مدیریت شهرسازی و معماری

حمیدرضا دانش‌پور
دکتری شهرسازی، کارشناس و مشاور معماری و شهرسازی معاونت معماری و شهرسازی شهرداری شیراز

نوید سعیدی رضوانی
استادیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قزوین

محمدرضا بذکرگر
استادیار گروه شهرسازی دانشکده هنر و معماری دانشگاه شیراز

ارزیابی مناطق یازده‌گانه شهر شیراز به لحاظ شاخص شکوفایی شهری با استفاده از مدل FAHP

شکوفایی مفهومی گسترده است که سال ۲۰۱۲ از سوی سازمان ملل در ارتباط با توسعه متعادل و هماهنگ در محیط، همراه با انصاف و عدالت مطرح شده است. نوعی ساخت‌وساز اجتماعی که به فعالیت‌های انسانی کالبد می‌بخشد. این مفهوم از سوی سازمان ملل در ۶ بعد ۱- بهره‌وری یا رشد اقتصادی بر پایه تولید، ایجاد سرمایه و اشتغال ۲- کیفیت زندگی ۳- حکمرانی و قانونگذاری شهری ۴- پایداری زیست‌محیطی ۵- عدالت و مشارکت اجتماعی و ۶- توسعه زیرساخت با زیرمعیارهای متناظر با خود معرفی شد. در این پژوهش با رویکردی تحلیلی – توصیفی به سنجش و مقایسه مناطق ۱۱گانه شهرداری شیراز بر اساس شاخص‌های شکوفایی شهری پرداخته شده است. در این زمینه با استناد به منابع اسنادی و کتابخانه‌ای شاخص‌های شکوفایی شهری مورد تحلیل و واکاوی قرار گرفته تا سنجه‌های متناظر با آن در وضع موجود شهر شیراز شناسایی شود.

در ادامه برای کمی‌سازی و گردآوری داده‌های مورد نیاز هر شاخص ابتدا از نظر کارشناسان، استفاده از مصاحبه‌های عمیق و پرسشنامه تخصصی استفاده شد. لازم به ذکر است که تعداد نمونه‌های آماری ۶۰ تن از متخصصان و کارشناسان تعیین شدند و نهایتاً ۳۰ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها و سنجش عدد نهایی شکوفایی شهری در مناطق از مدل FAHP و برای وزن‌دهی شاخص‌ها در این مدل، از متخصصان، مدیران شهری و پژوهشگران نظرسنجی صورت گرفت. نتایج رتبه‌بندی مناطق از لحاظ شکوفایی شهری بیانگر این مطلب است که به‌ترتیب مناطق یک، ۶، و ۱۰ شهرداری شیراز دارای بیشترین شکوفایی و منطقه ۷، ۸ و ۱۱ دارای کمترین میزان شکوفایی شهری بوده است. همچنین در میان شاخص‌های بررسی شده شاخص بهره‌وری با امتیاز(۰/۳۰۸) و کیفیت زندگی با امتیاز (۰/۲۱۴) بیشترین تأثیر را در شکوفایی شهری مناطق بررسی شده، داشته‌است. **┃**

مدیریت روستایی و ناحیه‌ای

جاهده تکیه‌خواه
دکتری منابع طبیعی از دانشگاه تربیت مدرس

سعدی محمدی
دکتری برنامه‌ریزی روستایی از دانشگاه پیام‌نور

شناخت راهبردها و راهکارهای عملیاتی ارتقای نقش روستاهای دارای مزیت برای توسعه و توازن منطقه‌ای

این تحقیق از نظر روش انجام، توصیفی- تحلیلی و برای گردآوری داده‌ها از روش اسنادی و پیمایشی بهره گرفته است. در این تحقیق سعی شده با سنجش میزان پایداری روستاهای شهرستان سروآباد، روستاهای دارای توان و مزیت برای ایفای نقش مرکزیت در نظام سلسه مراتب فضایی و مکانی شناسایی و با تدوین برنامه استراتژیک، جهت و نحوه عملکرد این مراکز با هدف ایفای مطلوب این نقش مشخص شود. با شناسایی توانمندی‌های نسبی نواحی روستایی و تفکیک آنها در ۷ محور: مزیت‌های توسعه تجارت مرزی، تولید بادام درختی و گردشگری روستایی بر مبنای گردشگری غذایی، توسعه گردشگری روستایی بر مبنای طبیعت‌گردی، گردشگری فرهنگی و گردشگری سلامت(طبیعت درمانی، بهره‌گیری از گیاهان دارویی و...)، توسعه شیلات و تولید صنایع‌دستی، توسعه باغ‌ها و تولید توت‌فرنگی و فن‌آوری محصولات مرتبط با آنها، دامداری و بهره‌گیری از توان آب‌های معدنی و گیاهان دارویی، زراعت با تأکید بر کشت محصولات دیمی و آبی (گندم و جو)، تولید عسل و مزیت خدماتی و ارتباطی، سعی شده تا با در نظر گرفتن منطقه به‌عنوان یک فضای عملکردی، فرصت‌های برابر توسعه به همه روستاها در یک نظم فضایی مطلوب، به‌منظور بهره‌مندی عادلانه از ثمرات توسعه داده شود.

در میان ۱۶ راهبرد تهاجمی تدوین شده به‌ترتیب: راهبرد تدوین طرح جامع تنوع‌بخشی به اقتصاد این روستاها (مراکز رشد) با شناسایی و گنجاندن همه ظرفیت‌ها و توانمندی‌های آنها، تبدیل روستاها به خوشه‌ها و زنجیره‌های کوچک و متوسط کشاورزی صنعتی و صنایع خرد روستایی همراه با ایجاد و توسعه بازارهای محلی فروش، گسترش زمینه‌های توسعه اقسام مختلف گردشگری (گردشگری جنگ، گردشگری فرهنگی، گردشگری تجارت، طبیعت‌گردی و گردشگری سلامت)، توانمندسازی روستاییان با تأکید بر روحیه خودباوری برای افزایش تولید، خوداشتغالی و کارآفرینی و اتخاذ دیدگاه مدیریت مرزی فرصت‌محور بر پایه بهره‌گیری از توانمندی‌های این روستاها با توجه به ارتباط متقابل تأمین امنیت با تأمین سطح مطلوب معیشت و توسعه روستاهای پایدار منطقه، به‌عنوان اولویت‌دارترین و مهم‌ترین راهبردها انتخاب شدند. **┃**

مدیریت روستایی و ناحیه‌ای

دکتر مهدی بر نافر
دکتری شهرسازی دانشگاه تهران

مفهوم‌سازی اثرات تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر بر سازمان فضایی منطقه‌ای

رشد میزان شهرنشینی و افزایش شمار نقاط شهری در کشورهای درحال توسعه از جمله ایران به‌عنوان یکی از پدیده‌های مهم اقتصادی-اجتماعی قرن اخیر شناخته می‌شود. در این میان تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر یکی از عوامل مؤثر بر تغییرات شهرنشینی در ایران به شمار می‌رود. مطالعات این رساله نشان می‌دهد که مفهوم تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر به معنای جاری آن به مفهوم شناخته شدن سکونتگاه‌های روستایی از سوی دولت به‌عنوان شهر بوده که با تأسیس شهرداری به‌عنوان مهم‌ترین نهاد متمایزکننده شهر و روستا همراه است.

براین اساس تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر علی‌الخصوص در ایران، بیش از آنکه مفهومی ماهوی داشته باشد، مفهومی شکلی و سیاسی یافته است. مطالعات صورت گرفته روی تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر نشان می‌دهد که می‌توان ۳ دسته از فرایندها را بر این امر مؤثر شمرد. اول؛ فرایند طبیعی دگرگونی در سکونتگاه‌های روستایی که بر اثر مکانیسم بازار رخ داده و منجر به رشد سکونتگاه و نهایتاً سبب وضعیتی می‌شود که یک سکونتگاه به‌عنوان شهر شناخته شود. دوم؛ مداخله برنامه‌ریزانه در تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر برای بهره‌مندی از مزایای زندگی شهری و نقش‌آفرینی این دسته از سکونتگاه‌ها در توسعه منطقه‌ای و سوم؛ مداخله سیاسی در تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر که از سوی نهادهای اداری- سیاسی صورت می‌گیرد. مطالعه نظام شهری استان گیلان به‌عنوان نمونه موردی پژوهش نشان می‌دهد شمار شهرهای این استان از ۱۰ شهر در سال ۱۳۳۵ به ۵۲ شهر افزایش یافته است که جز ۹ شهر، باقی شهرها بر اثر تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر پدید آمده‌اند. در میان

مدیریت روستایی و ناحیه‌ای

دکتر غلامحسین جعفری
دکتری ژئومورفولوژی دانشگاه زنجان

بررسی و ارائه راهکارهایی برای توسعه کسب‌وکارهای گردشگری در روستاهای باقابلیت گردشگری استان زنجان

توجه به توسعه کسب‌وکار در مناطق روستایی با توجه به شرایط موجود و روند رو به کاهش جمعیت نواحی روستایی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. بر این اساس در روستاهایی که پتانسیل گردشگری دارند بررسی زمینه‌ها و عوامل تأثیرگذار و ارائه راهبردهای توسعه کسب‌وکار از ضرورت‌های اولیه محسوب می‌شود. هدف این پژوهش ارائه راهکارهای توسعه کسب‌وکار

شهرپژوهی

این شهرها ۱۹ شهر بر اثر فرایندهای طبیعی و ۲۴ شهر بر اثر مداخله سیاسی به نظام شهری استان افزوده شده‌اند و هیچ شهری از طریق مداخلات برنامه‌ریزانه شکل نگرفته است. علاوه بر این مفهوم‌سازی فرایند تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر بر مبنای نظریه زمینه‌ای روشن کرده که نقش بازیگران سیاسی و به‌ویژه نمایندگان مجلس در شکل‌گیری شهرهای نوپدید در استان، پس از سال ۱۳۷۰، به‌عنوان اصلی‌ترین مؤلفه عمل کرده است. براین اساس مداخله سیاسی در تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر در استان گیلان تأثیر بیشتری از ۲ فرایند دیگر داشته است. بررسی نحوه فرایند تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر روی نظام شهری از ۳ بعد رتبه آنها در ۳ نظام؛ اسکان، فعالیت و ارتباطات نشان می‌دهد که میزان تأثیرگذاری شهرهای پدید آمده بر اثر مداخلات سیاسی در مقایسه با شهرهای پدید آمده بر اثر فرایند طبیعی کمتر بوده و هر دو این شهرها در مقایسه با شهرهایی که به‌طور تاریخی در استان وجود داشته‌اند، ناکارآمد بوده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که ۳ معضل اساسی در نظام شهری استان قابل تشخیص است. اول؛ «بزرگ سری» مرکز استان، به‌طوری‌که طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ شهر رشت نزدیک به ۴۲/۴درصد از جمعیت شهری استان را در خود جای داده است. دوم؛ نبود شهرهای میانی به معنی واقعی آن که منجر به ایجاد دوگانگی شبکه شهری شده است و سوم؛ نرخ شدید تبدیل روستا به شهر در چند دهه اخیر به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی در استان سبب شده تا این دسته از شهرها نتوانند در سلسله مراتب جمعیتی نظام شهری جایگاه بایسته‌ای پیدا کنند. مطالعه سازمان فضایی استان در قالب ۴ ناحیه فضایی با ویژگی‌های متفاوت و سنجش براین شاخص‌های مطالعه شده در ابعاد مختلف مرتبط با استفاده از تکنیک تاپسیس نشان می‌دهد که در استان گیلان شهرهای نوپدید بیشترین سهم را در سازمان فضایی ناحیه کوهستانی جنوبی دارند. با این حال «نخست شهری» شدید در ناحیه مرکزی استان سبب شده تا شهرهای نوپدید در این ناحیه عملکرد ضعیفی در نظام اسکان از خود نشان دهند. از این‌رو ۲ یافته نیز در رابطه با تأثیرات حاصل از تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر روی سازمان فضایی سکونتگاهی قابل حصول است. اول اینکه مطالعه نظام شهری در سطح منطقه‌ای و ناحیه‌ای می‌تواند حاکی از نتایج متفاوتی باشد، بنابراین در نظر داشتن هر دو سطح در برنامه‌ریزی‌ها ضروری است. دوم اینکه در نواحی دارای «نخست شهری» به جای سیاست تبدیل سکونتگاه‌های روستایی به شهر، ضروری است سیاست‌های دیگری را در پیش گرفت که از این میان می‌توان به سیاست توسعه و تقویت شهرهای میانی به‌عنوان یک راهکار مطلوب اشاره کرد. **┃**

در سکونتگاه‌های روستایی دارای پتانسیل گردشگری استان زنجان و کمک به ایجاد کسب‌وکار بوده است. روش تحقیق ازنظر ماهیت، توصیفی- تحلیلی و ازنظر هدف کاربردی است. روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و میدانی بوده و برای جمع‌آوری داده‌های میدانی از پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، افراد حاضر در روستاهای دارای پتانسیل گردشگری استان زنجان است. با توجه به بررسی‌های انجام گرفته، استان زنجان دارای ۴۳ روستای شناسایی‌شده در زمینه دارا بودن پتانسیل‌های گردشگری است. ۵۰درصد روستاهای دارای قابلیت گردشگری استان که شامل ۲۱ روستا می‌شود به‌عنوان تعداد نمونه لازم انتخاب شد. تعداد خانوارهای ۲۱ روستای انتخاب‌شده برابر با ۴ هزار و ۹۵۰خانوار است. حجم نمونه براساس فرمول کوکران معادل ۳۶۷ نفر محاسبه شده است. برای تجزیه‌وتحلیل اطلاعات از آمار توصیفی و استنباطی و مدل SWot استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، وضعیت زمینه‌های توسعه کسب‌وکار خانوارهای روستاهای موردمطالعه در سطح پایین قرار داشته و عامل اقتصادی، فردی و امکانات مهم‌ترین مانع برای توسعه کسب‌وکار در روستاهای مورد مطالعه است. با توجه به نمره ارائه‌شده در جدول ماتریس نهایی رویکرد ارائه اعتبارات مالی توسط بانک‌ها به‌عنوان جذاب‌ترین راهبرد برای توسعه کسب‌وکار در روستاهای هدف گردشگری استان زنجان ارائه می‌شود. **┃**

ایمنی و بحران

محمد رئوف حیدری‌فر

دکتری جغرافیایی سیاسی، محقق و مدرس پدافند غیرعامل

طرح تاب‌آوری و سنجش الزامات مکانی کاربری‌های حیاتی و حساس شهر کرمانشاه

امروزه در تمامی شهرهای جهان، به‌ویژه کلانشهرها، وقوع بحران‌ها نگران‌کننده است و به یکی از دغدغه‌های مهم شهروندان و مدیران شهری تبدیل شده است. به نظر می‌رسد در قرن حاضر بحران‌های شهری با توجه به حجم بالای جمعیتی مشکلات بسیاری را برای امنیت شهروندان ایجاد کرده است. از آنجا که استان کرمانشاه به‌عنوان یک منطقه مرزی استراتژیک، در زمینه تاب‌آوری شهری نیازمند توجه بیشتری است، از این‌رو پژوهش حاضر دارای هدف سنجش مؤلفه‌های تاب‌آوری شهری در کلانشهر کرمانشاه است که با استفاده از روش «اسنادی – پیمایشی» سعی شده است مؤلفه‌های مهم و تأثیرگذار در این حوزه مورد ارزیابی و واکاوی قرار گیرد.

برای گردآوری داده‌های پژوهش از نظرات ۴۲ نفر از کارشناسان مرتبط با موضوع پژوهش استفاده شده است. برای تحلیل داده‌های پژوهش از آزمون آماری T تک نمونه‌ای (One T sample test) و آزمون فریدمن استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد عامل کالبدی- مدیریتی، با توجه به میزان اختلافی که از میانگین مبنای پایینی در تجزیه و تحلیل به دست آمده است گرایش بیشتری به سمت تاب‌آوری شهری دارد.

همچنین، هر ۵ مؤلفه نهادی- مدیریتی، زیرساختاری، کالبدی- مدیریتی، اجتماعی و اقتصادی تأثیر مستقیم و معناداری بر فرایند تاب‌آوری شهری در برنامه‌ریزی شهری کرمانشاه دارند. همچنین با استفاده از ده‌لایه اطلاعاتی از کاربری‌های شهر در محیط ARC GIS با استفاده FUZZY OVERLAY و عملگر GAMMA، به تحلیل مکانی در رابطه با پدافند غیرعامل پرداخته شده است. نتایج حاکی از آن است که از بین مناطق ۸گانه شهر کرمانشاه مناطق ۴، ۵ و ۷ به دلایلی همچون دسترسی به فضاهای باز، مطلوبیت در دسترسی‌ها، عدم فشردگی کاربری‌ها از لحاظ پدافندی وضعیت بهتری را نسبت به دیگر مناطق دارند؛ ولی مناطق ۱ و ۶ نسبت به ۶ منطقه دیگر از عدم مطلوبیت بیشتری برخوردارند.

در خاتمه این طرح پیشنهادهایی ارائه‌شده است که نیازمند توجه جدی مدیران و برنامه‌ریزان شهری است تا با کاربست این مهم بتوان چالش‌های پیش روی تاب‌آوری شهری در کلانشهر کرمانشاه را ساماندهی کرد. **۱**

ایمنی و بحران

فرشته اصلانی

دانشجوی دکتری مهندسی عمران، گرایش زلزله

ارزیابی اثرات هویت و خاطرات جمعی بر تاب‌آوری اجتماعی در سطح محله‌ها با به کارگیری روش گراند تئوری

در این مقاله، یک رویکرد جدید برای ارزیابی تأثیرات هویت و خاطرات جمعی بر تاب‌آوری اجتماعی در سطح محله‌های شهری ارائه می‌شود. این رویکرد، پس از زلزله سال ۱۳۸۲ در یکی از محله‌ها شهر بسم به‌عنوان مورد مطالعاتی به کار گرفته می‌شود. به نظر می‌رسد به دنبال رخداد زمین‌لرزه‌ها، نقش هویت و خاطرات جمعی بر تاب‌آوری اجتماعی در فرایند بازسازی کمتر مورد توجه واقع شده است. پس از سانحه، به‌دلیل محدودیت زمان، تمام تلاش‌های مدیریت شهری، معطوف به سرعت‌بخشیدن به بازسازی کالبدی در حداقل زمان ممکن است که این امر، کیفیت را فدای کمیت می‌کند. در این میان، بازسازی محله‌های بم، با توجه به ویژگی‌های منحصربه‌فرد آن، درخور مطالعه است. بر این اساس، مقاله حاضر با به کارگیری روش تحقیق گراند تئوری، به ارزیابی اثرات هویت و خاطرات جمعی بر تاب‌آوری اجتماعی در محله بازار بم می‌پردازد. بدین منظور، ابتدا داده‌های مورد نیاز از طریق مصاحبه‌های عمیق گردآوری شدند. سپس جهت تحلیل داده‌ها، مجموعه‌ای از رویه‌ها در ۳ مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی به کار گرفته شد. این مقاله، ۲ مدل مفهومی مدیریت شهری را برای شناسایی مؤلفه‌های هویت و خاطرات جمعی معرفی می‌کند. در مدل مفهومی اول، «کالبد»، «فعالیت» و «تصورات» و در مدل مفهومی دوم، «زمان» و «مکان»، عوامل اصلی هویت خاطرات جمعی هستند. این مقاله بر ضرورت توجه به بازنده‌سازی هویت و خاطرات جمعی در سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مدیریت شهری تأکید می‌کند. یافته‌های پژوهش، رویکرد بازسازی از منظر هویت شهری و خاطرات جمعی را برای برنامه‌ریزی‌های آینده در محله‌ها شهری پیشنهاد می‌کند؛ مقصود از این رویکرد، نه پاک کردن گذشته و نه تکرار و تقلید کورکورانه آن است. از این نظر، مدیریت شهری باید بتواند بین ارزش‌های گذشته، حال و آینده، هم‌پیوندی برقرار کند؛ یعنی نه تنها از ارزش‌های گذشته محافظت کند، بلکه آن را با هویت و ارزش‌های نسل‌های آینده بکپارچه کند. **۱**

فنی و عمرانی

ارشاد عموسلطانی

دکتری مهنسی عمران، راه و ترابری دانشگاه خواجه نصیرالدین طوسی

تأثیر به‌کارگیری تراشه آسفالتی و پودر لاستیک بر خواص روسازی بتن غلتکی

با بالا رفتن قیمت قیر و مصالح سنگی، هزینه تولید و اجرای روسازی‌های آسفالتی نیز در سال‌های اخیر به شدت افزایش یافته است تا آنجا که وزیر محترم راه و شهرسازی استفاده از روسازی‌های بتنی را حداقل در ۱۰ درصد از روسازی راه‌های کشور ضروری دانسته و دستگاه‌های مرتبط را نیز موظف به اجرای آن کرده‌اند. شهرداری تهران با الهام از این اقدام وزارت راه و شهرسازی و با در نظر گرفتن هزینه‌های سنگین اجرا و نگهداشت روسازی معابر کلانشهر تهران، اقدام به استفاده از بتن غلتکی در روسازی معابر به‌ویژه ایستگاه‌های اتوبوس‌های تندرو کرد.

بهسازی روسازی معابر شهری، دارای پیامد انباشت خرده آسفالت (RAP) بوده و با توجه به اینکه از این مصالح ارزشمند به میزان مناسب بهره‌برداری نشده و حمل‌ونقل آن نیز هزینه اضافی به پروژه تحمیل می‌کند، استفاده از آن به‌صورت درجا در بتن غلتکی در پروژه‌هایی نظیر ایستگاه‌های اتوبوس تندرو و بزرگراه شهید یاسینی آزمایش شد. همچنین انباشت لاستیک‌های فرسوده خودروها نیز از لحاظ زیست‌محیطی، مشکلاتی را به‌وجود آورده است. در این تحقیق تأثیر استفاده از مصالح بازیافتی شامل خرده آسفالت و خرده لاستیک در بتن غلتکی مورد بررسی قرار گرفت و پارامترهای مقاومت فشاری، کششی و خمشی، مدول الاستیسیته و شاخص چقرمگی نمونه‌های بتنی به همراه مدل‌های مرتبط تعیین شد. نتایج حاکی از این بود که استفاده از مصالح بازیافتی باعث کنترل و به تعویق افتادن ترک‌خوردگی شده و طول عمر روسازی بتن غلتکی را افزایش خواهد داد. از آنجا که ترک خوردگی بتن از معضلاتی است که باید با کمترین هزینه از ایجاد آن جلوگیری شود، در اثر پیش‌رو استفاده از مصالح بازیافتی با هدف کنترل گسترش ترک‌خوردگی بررسی شده و مطالعات مرتبط با پارامترهای مختلف مکانیک شکست نمونه‌های آزمایشگاهی انجام گرفته است. **۱**

فنی و عمرانی

محمدحسین احمدی

دکتری مهندسی عمران، گرایش زلزله، پژوهشگاه زلزله‌شناسی و مهندسی زلزله

مطالعات لرزه‌ای پل گیشا (مطالعات آزمایشگاهی درجا و عددی)

در شرایط بحران، عملکرد ایمن شریان‌های اصلی نظیر پل‌ها و قابل استفاده بودن آنها پس از وقوع زلزله اهمیت خاصی دارد و وقفه در بهره‌برداری از آنها به‌طور غیرمستقیم موجب افزایش تلفات و خسارات جانی و مالی می‌شود. انجام مطالعات میدانی و آزمایشگاهی بر روی شریان‌های حیاتی اصلی نظیر پل گیشا و استفاده از نتایج آن برای سایر پل‌های موجود و اقدام به اصلاحات، بسیار حائز اهمیت است. بررسی و ارزیابی هرچه دقیق‌تر پل گیشا به‌عنوان یکی از بلندترین پل‌های فلزی کشور می‌تواند گام مهمی در راستای ارتقای علم مهندسی باشد. همچنین استفاده مجدد از این پل به‌عنوان پیاده‌رو برروی زیرگذر نصر اهمیت موضوع را دوچندان می‌کند.

در این پژوهش پس از بازدید و برداشت سازه پل موجود، ارزیابی سازه در نرم‌افزارهای SAP۲۰۰۰ و DIANA FEA صورت گرفت. برای انجام آزمایش‌های میدانی برروی پل از تجهیزاتی نظیر سنسورهای شتاب نگار گورالپ، دستگاه ثبت داده‌ها، شیکرهای تولیدکننده ارتعاش اجباری و سایر ادوات داده‌پردازی استفاده شده است. پس از کالیبراسیون دستگاه‌ها، ۶ عدد شتاب نگار افقی و ۶ عدد شتاب نگار قائم برای آزمایش‌های ارتعاش محیطی و همین تعداد سنسور به همراه ۲ عدد شیکر با ظرفیت ۲۰ هرتز و توان نیرویی یک تن برای آزمایش‌های ارتعاش اجباری برروی عرشه پل گیشا طی ۲ روز متوالی نصب و داده‌ها برداشت شده‌اند.

نتایج نشان می‌دهد که فرکانس‌های مودی به‌دست آمده از آزمایش‌ها تاحدی بیشتر از نتایج مدلسازی عددی بوده و مدلسازی عددی نیاز به اصلاح خواهد داشت. همچنین نتایج آزمایش نشان می‌دهد که سازه اجرا شده دارای سختی و ممان اینرسی بالاتری نسبت به محاسبات سازه‌ای است. لذا این نتایج می‌تواند به بهینه‌تر کردن طرح مقاوم‌سازی پل گیشا و سایر پل‌های مشابه در شهر تهران کمک شایانی کند. **۱**

مدیریت منابع انسانی

سیدمحمد طباطبایی مزدآبادی

دکتری مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی

تبیین مدیریت شهری کار آمد با ارائه الگوی توسعه حرفه‌ای مدیران

برای تحقق مدیریت شهری کارآمد باید دیدگاه و رویکرد سیستمی و کلی‌نگر به عوامل مدیریت شهری و ارتباط نظام‌یافته به عوامل توسعه شهری داشت که یکی از این عوامل خود مدیران سازمان‌های خدمات شهری هستند. توسعه حرفه‌ای مدیران، اقدامی است که با عملکرد مدیریت شهری زمینه توسعه پایدارشهری فراهم شود. به همین منظور با۲۳ نفر از مدیران عالی و ارشد شهرداری تهران مصاحبه‌های عمیق به عمل آمد. برای تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها از تحلیل تفسیری استفاده شد و روایی یافته‌های پژوهش از طریق بررسی توسط اعضا (مصاحبه‌شوندگان) تأیید شد. نتایج حاصل از تحلیل مصاحبه‌ها نشان داد که توسعه حرفه‌ای مدیران، شامل توسعه در ۲ بعد فردی و سازمانی است. در بعد توسعه فردی، ۳ سطح توسعه ویژگی‌های روان‌شناختی، توسعه دانش تخصصی و مدیریتی و توسعه اخلاقی مطرح می‌شود. در بعد توسعه سازمانی، توسعه ویژگی‌های ساختاری و فرایندی سازمان باید صورت گیرد. در حوزه توسعه ویژگی‌های روان‌شناختی عواملی چون تفکر انتقادی، خلاقیت، هوش هیجانی، ریسک‌پذیری و توسعه‌ای مدیران باید توسعه یابد. در حوزه دانش تخصصی و مدیریتی نیازهای توسعه حرفه‌ای مدیران شهرداری شامل؛ توانایی‌های استفاده از تکنولوژی، تسلط بر اصول تصمیم‌گیری و حل مسئله، مدیریت استرس، توانایی تیم‌سازی، مدیریت تعارضات سازمانی، توانایی ارتباطات اثربخش و اصول و فنون مذاکره است. برای توسعه حرفه‌ای مدیران، توسعه ساختاری سازمانی اعم از توجه به مدیریت استعداد، حمایت سازمانی، مدیریت سازمان یادگیرنده، جو سازمانی، کار راهه شغلی و شبکه‌سازی و در حوزه توسعه فرایندهای آموزشی سازمان، عواملی چون مربیگری، یادگیری عملی جانشین‌پروری و یادگیری سازمانی باید مدنظر قرار گیرند و توسعه یابند.
▮

مدیریت و حکمروایی

محمدمهدی مولایی

دکتری علوم ارتباطات دانشگاه تهران

چشم‌انداز تهران ۱۳۹۷ (تحلیل ساختاری مسائل آینده شهر تهران)

هدف اصلی این پژوهش ارائه گزارش کاربردی برای شهر تهران در سال ۱۳۹۷مبتنی بر روش‌های علمی آینده‌پژوهی است. ارائه چشم‌انداز تهران از مسیر شناسایی و تحلیل ساختاری مسائل آینده شهر در افق یک‌ساله در این پژوهش محقق خواهد شد.
براین اساس این پژوهش در چارچوب مکتب فرانسوس «آینده‌نگاری راهبردی» از روش «تحلیل ساختاری» و نرم‌افزار «میک، مک» بهره گرفته است. با استفاده از منابع مختلف، ۲۲متغیر اصلی

مدیریت و حکمروایی

شهری

دکتر طاهرا ربانی

دکتری برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تربیت مدرس

آینده‌نگاری کلانشهر تهران، سناریوهای پیش‌رو در افق ۱۴۱۰

برنامه‌ریزی شهری یک فعالیت اجتماعی است که از آغاز نیاز به میزانی از عمل اجتماعی سنجیده و آگاهانه داشته است. یکی از مهم‌ترین ابعاد برنامه‌ریزی، جمعیت هدف برنامه‌ریزی است و آنچه در این بین حائز اهمیت است، ارتباط جمعیت هدف (شهروندان) با ساختار مدیریت شهری است.

برای ایجاد این ارتباط لازم است مدیران شهری نیازها، علایق و انتظارات شهروندان را شناسایی کرده تا از این طریق بتوانند تصمیمات مؤثرتری را در سیستم شهری اتخاذ کنند. براین اساس نیازسنجی (سنجش نیاز شهروندان) بستری را برای بررسی عملکرد مدیریت شهری و شناسایی تمایلات افراد فراهم می‌کند. نیازسنجی ابزاری برای دستیابی به تصمیم‌های مطلوب‌تر است. «کی‌ت موریس آلیسون» سنجش نیاز مطالعه سیستماتیک را در مورد یک مشکل یا نوآوری، یکی کردن داده‌ها و نظریات منابع مختلف و ایجاد تصمیم‌ها و پیشنهادهای مؤثر در مورد رخدادهای آتی در جامعه تعریف می‌کند؛ به طوری که برای تصمیم‌گیرندگان امکان تصمیم‌گیری توجیه‌پذیر و قابل دفاع را فراهم‌می‌کند.

هنگامی که نیاز تعریف و اولویت‌های نیاز برای تصمیم‌گیرنده (فردی، گروهی، سازمانی و اجتماعی) مشخص شود او می‌تواند فعالیت‌های ممکن برای رفع نیاز و در نتیجه بهبود عملکرد و دستیابی به اهداف تعیین شده را براساس دانش، مهارت و منابع تعیین کند و از این راه به‌صورت نظام‌مند گزینه‌هایی برای بهبود عملکرد خود انتخاب و تصمیم‌هایش را براساس معیارهای مربوط به نتایج مطلوب توجیه کند.
▮

تعیین‌کننده آینده شهر تهران در سال ۱۳۹۷شناسایی شد. این متغیرها در ۶ گروه موضوعی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، ساختاری، اقتصادی، فن‌آوری و محیط‌زیست تعریف شده‌اند. قدم بعدی این پژوهش تحلیل اثرات متقابل این متغیرها توسط پژوهشگران بود. این تحلیل‌ها در ۴سطح تحلیل اثرات متقابل مستقیم، اثرات متقابل غیرمستقیم، اثرات متقابل مستقیم نهفته و تحلیل اثرات متقابل غیرمستقیم نهفته انجام شد. نتایج نشان داد ۴ متغیر (۱) کیفیت حکمروایی شهرداری، (۲) مناسبات مدیریت شهری و حاکمیت(۳) پایداری و کارآمدی زیرساخت و (۴) هوشمندسازی و دانش پایه شدن شهر، اثرگذاری متغیرهای تهران در سال ۱۳۹۷هستند که لازم است هم در وجه پژوهشی و هم در وجه مدیریتی – عملیاتی در کانون توجه قرار گیرند. همچنین تحلیل اثرات نهفته نشان داد متغیر «پایداری منابع درآمدی شهرداری» این قابلیت را دارد که با فعال شدن اثرات بالقوه‌اش درجایگاه «متغیر ریسک» قرار گیرد. در نهایت تحلیل کلیت متغیرها در کنار یکدیگر به‌عنوان یک سیستم نشان داد «تهران ۱۳۹۷» نزدیک به الگوی ساختاری پراکنش متعین است و به‌عنوان سیستمی پایدار برنامه‌ریزی و آینده‌نگاری راهبردی در آن امکان موفقیت بیشتری نسبت به سطح ملی وجود دارد.
▮

مدیریت

و حکمروایی شهری

حسین مرادی

دانشجوی دکتری مدیریت دولتی دانشکده مدیریت و

حسابداری دانشگاه علامه طباطبایی

ارائه الگویی برای مدیریت مناطق پیراشهری کلانشهر تهران

مناطق پیراشهری به‌عنوان فضاهای احاطه‌کننده پیرامون شهر و طی فرایند شهرگرایی تکوین یافته و توسعه مناطق کلانشهری را تحت تأثیر قرار داده‌اند. از این‌رو ضروری است با اتکا به مفاهیم و روش‌های ناظر بر مدیریت شهری یکپارچه فضایی – عملکردی به‌عنوان الگوی مناسب و مؤثر، مسیر مدیریت توسعه پایدار مناطق پیراشهری گام برداشت.

بر همین اساس این مقاله ضمن مطالعه و بررسی مفهوم پیراشهری و پیامدهای آن به بررسی، بازکاوی و ارائه مدلی برای مدیریت یکپارچه شهری منطقه ۲۲ پرداخته است. برای این هدف با استفاده از تکنیک دلفی و ایجاد یک پنل از متخصصان و خبرگان حوزه مدیریت شهری و آشنا به شرایط قلمرو مکانی پژوهش؛ بررسی و شناخت ذی‌نفعان و کنشگران مدیریتی منطقه، تعیین و تفکیک جایگاه ساختاری و عملکردی آنان، تشخیص نوع روابط و همکاری و تعامل آنها با یکدیگر در شرایط فعلی و مطلوب انجام و در نهایت مدل پیشنهادی برای مدیریت این منطقه ارائه شد.

بدین‌ترتیب که ضمن بررسی و شناسایی نهادهای دارای نقش و اقتدار در مدیریت این منطقه؛ شهرداری، وزارت راه و شهرسازی و نهادهای نظامی به‌عنوان مثلث مسلط مدیریت منطقه شناسایی شدند. همچنین با تشخیص نقش‌های دقیق هر نهاد (از میان نقش‌های ۵گانه سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و پشتیبانی) بازندگان و برندگان منطقه از دیدگاه پنلیست‌ها شناسایی و شکل بهینه روابط آنها (افقی یا عمودی) و نحوه ارتباط مناسب، همکاری، هماهنگی و همیاری بررسی شد. در نهایت ایجاد یک شورای راهبردی بهترین مکانیسم در وضعیت فعلی مدیریت این منطقه پیراشهری معرفی و با تشریح کارکردها و ساختار، یک مدل مدیریتی پیراشهری برای این منطقه پیشنهاد شد.
▮

خدمات شهری، محیط

زیست و سازگاری

مهدی مؤمنی نورآبادی

دانشجوی دکتری مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی

سیستم هوشمند کنترل و هشداردهنده مخازن زباله و مدیریت پسماند شهری

یکی از مسائل مهم در مدیریت شهری، توجه به پسماند و زباله است. از طرفی دغدغه بزرگ در حوزه مدیریت پسماند، توجه به پایش و کنترل مخازن جمع‌آوری زباله، به‌عنوان یکی از عناصر اصلی زنجیره مدیریت پسماند است. این مخازن بالقوه دارای مخاطراتی نظیر شیرابه‌های پسماند (که از سمی‌ترین مواد در محیط‌زیست هستند) و نیز مسائلی مانند خطر

مدیریت

و حکمروایی شهری

سعید خاتم

دکتری جغرافیایی سیاسی دانشگاه تهران

آسیب‌شناسی مدیریت سیاسی فضا در کلانشهر تهران و ارائه الگوی بهینه

تحقق اهداف مدیریت سیاسی فضای شهری نیازمند برنامه‌ریزی است تا با سازماندهی نیروها میان بخش‌های مختلف هماهنگی لازم صورت پذیرد. کنترل و نظارت برحسن اجرای برنامه‌ها نیز نیازمند برنامه جامع و مدیریت یکپارچه شهری است. مدل مفهومی مدیریت سیاسی فضایی شهری براساس رویکردها متشکل از مفهوم شهر و مدیریت و مفهوم ساختارهای سیاسی و فضایی است که از آن به‌عنوان علم جغرافیای سیاسی شهری یاد می‌شود. در دهه‌های اخیر با رشد شتابان شهرنشینی، شهرها با مسائل بسیاری روبه‌رو هستندکه دولت‌ها عمدتاً از عهده پاسخگویی به تقاضاهای روزافزون شهروندان برنمی‌آیند و امروزه کشورهای توسعه‌یافته پاسخ‌ناپایداری شهری را در شیوه‌های نوین مدیریت سیاسی فضایی شهری و مباحث آمایش شهری جست‌وجو می‌کنند. این تحقیق با طرح سؤال «مدیریت سیاسی فضایی در کلانشهر تهران با چه آسیب‌ها و چالش‌هایی مواجه است.» آغاز و با استفاده از روش توصیفی – تحلیلی و با شیوه اسنادی انجام شده است، به طوری که علاوه بر بهره‌گیری از کتابها، مقالات و گزارش‌های منتشر شده در سایت‌های معتبر بین‌المللی، با بهره‌گیری از پرسشنامه و مصاحبه این فرایند تکمیل می‌شود. در این تحقیق با بررسی شاخص‌ها و وضعیت موجود به الگوی حکمروایی خوب شهری با تأکید بر مبانی اسلامی برای سازماندهی سیاسی فضا در کلانشهر تهران دست یافته‌ایم و پیشنهاد می‌شود بر این اساس سازماندهی صورت گیرد. تداخل قلمروها و نواحی مدیریتی سیاسی فضا و ابرادات تقسیمات فضای درون‌شهری و همچنین بی‌توجهی مدیریت کلانشهری به مناطق پیرامونی و زنجیره‌های شهری مانند شهرداری‌ها، بخشداری‌ها، فرمانداری‌ها و استانداری‌ها در کلانشهرها به‌خصوص در پایتخت باعث شد که مشکلات و ناهماهنگی درسطوح مختلف به وجود آید که در این تحقیق با توجه به الگوی جامع و یکپارچه شهری و سازگاری آن با حکمروایی مطلوب شهری که از مبانی دیدگاه اسلامی الهام گرفته شده است می‌توان به یک مدل جامع برای رفع نیازها و معایب ساختاری دست یافت.
▮

آتش‌سوزی هستند. در کلانشهرها معمولاً جمع‌آوری زباله‌ها بر اساس زمان (روزانه یا چند نوبت در هفته) است.

ایمن نوع جمع‌آوری که با هزینه بسیار بالا همراه است گاهی ضروری نیست. در این پژوهش، سیستمی هوشمند و کنترلی طراحی شده تا مخازن پسماند بر اساس نیاز تخلیه شوند. این نیاز بر اساس ۵ دسته داده محیطی اساسی که ضرورت جمع‌آوری را منعکس می‌کند صورت می‌پذیرد. این ۵ دسته داده شامل ۱- دمای ۲- رطوبت۳- وزن ۴- درجه اسیدی یا قلیاییPH ۵- دود و گازهای سمی توسط حسگرهای مربوطه جمع‌آوری و ارسال می‌شوند.

همچنین با توجه به اینکه مخازن پسماند بالقوه دارای خطر آتش‌سوزی است، در مدار مستقل متصل و مستقل در مخازن یک عملگر اطفای حریق گازی- پودری تعبیه شده که با دریافت داده‌های دمایی بیش از حد مجاز (۸۰ درجه سانتی‌گراد به بالا) عمل کرده و از آتش‌سوزی‌های احتمالی جلوگیری می‌کند که این مسئله نکته بسیار مهم در مدیریت بحران‌های شهری به شمار می‌رود.
▮

خدمات شهری، محیط زیست و سازگاری

وحید امینی پارسا
دکتری برنامه‌ریزی محیط زیست دانشگاه تهران

ارائه الگوی ارزیابی عرضه و تقاضای خدمات اکوسیستمی تنظیمی زیرساخت‌های سبز شهری مطالعه موردی: شهر تبریز

رشد روزافزون شهری سبب تنزل کیفیت محیط‌زیستی شهرها شده است که نشان‌دهنده نیاز مبرم به تعدیل این معضلات است. جنگل‌های شهری (درختان و درختچه‌ها) از طریق ارائه خدمات اکوسیستمی(ES) مختلف(مثل تعدیل اقلیم جهانی) می‌توانند سبب تعدیل این معضلات شوند. بااین‌حال، پیچیدگی مفهوم ESبه‌خصوص مفهوم‌سازی فرایند تحویل این خدمات به جامعه شهری، سبب ممانعت از ادغام آن در فرایندهای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی شهری شده است؛ بنابراین برای توسعه مدیریت پایدار خدمات اکوسیستمی شهری (URES)، تجزیه و تحلیل عدم تعادل‌های بین عرضه و تقاضای URES ضروری است. از سوی دیگر، کاشت و نگهداری جنگل شهری به‌عنوان یک استراتژی مناسب (راه‌حل طبیعت مینا) برای تعدیل معضلات محیط‌زیست شهری به‌خصوص تغییرات اقلیمی مطرح است. بنابراین ارزیابی پتانسیل آتی ساختار و خدمات اکوسیستمی جنگل شهری از طریق توسعه سناریوهای مختلف کاشت درختان و اثرات بالقوه آن بر روی ارتقای کیفیت محیط‌زیستی شهرها می‌تواند بسیار مفید واقع شود.

بنابراین با هدف پاسخ به این ضروریات، رساله دکتری اینجانب با تمرکز بر روی شهر تبریز درصدد تحقق اهداف زیر بود: ۱) ارزیابی و کمی‌سازی عرضه کنونی خدمات و هزینه‌های اکوسیستمی متعدد جنگل شهری با استفاده از مدل نوین Tree Eco ـ (۲) تعریف و کمی‌سازی شاخص‌های تقاضای خدمات اکوسیستمی، (۳) ارائه الگوی برای ارزیابی عدم تعادل بین عرضه و تقاضای URES و (۴) توسعه سناریوهای مختلف کاشت درختان شهری برای پیش‌بینی تغییرات بالقوه در ساختار و خدمات اکوسیستمی جنگل شهری.

نتایج نشان‌دهنده وجود حدود یک میلیون و ۹۲۸هزار اصله درخت در شهر تبریز بوده که مسئول زدایش ۴.۲۳۸ تن از آلاینده‌های هوا، ذخیره و ترسیب ۵۴هزارو ۴۲۰ و ۹هزارو ۲۰۳تن کربن، تولید ۲۳هزارو ۶۷۰تن اکسیژن و تعدیل ۲۵۰هزارو ۱۰۰مترمکعب رواناب بوده‌اند. همچنین، نتایج نشان‌دهنده مشارکت نسبتاً پایین عرضه خدمات اکوسیستمی تصفیه هوا و تعدیل اقلیم جهانی ارائه‌شده توسط جنگل شهری در برآورده کردن استانداردهای کیفی هوا و اهداف کاهشی انتشار گازهای گلخانه‌ای است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که جنگل شهری تبریز صرفاً می‌تواند به‌عنوان راه‌حل تکمیلی در تعدیل معضلات محیط‌زیستی این شهربه‌خصوص آلودگی هوا تلقی شود. همچنین نتایج سناریوها نشان‌دهنده امکان ارتقای ارائه این خدمات از طریق اقدامات توسعه‌ای و مدیریتی مناسب جنگلداری شهری در سال‌های آینده است. به‌طور کلی این تحقیق بر اهمیت توجه به مشارکت خدمات اکوسیستمی ارائه شده توسط جنگل شهری در تعدیل معضلات محیط‌زیستی شهری تأکید داشته ودرصدد ارائه مستنداتی مبنی بر شمول این خدمات به‌عنوان راه‌حل‌های طبیعت مینا در تعدیل معضلات محیط‌زیست شهری توسط مدیران و سیاست‌گذاران در برنامه‌های آتی مدیریت شهری است. 

کاربست پروژه‌های پژوهشی

شهر داری منطقه ۹

مناسب‌سازی فضاهای شهری شاخص منطقه ۹ برای استفاده گروه‌های خاص (بوستان‌های کوثر، کوکب، شمشیری، معلم و المهدی(عج)، بلوار استاد معین، سهره آذری، سی‌متری جی، ایستگاه‌های بی.آر.تی منطقه و میدان تره‌بار هاشمی)

پژوهش پیش‌رو تلاشی است کاربردی با هدف برنامه‌ریزی جمعی و مشارکت مردم در حوزه اجرای طرح‌های شهری؛ زیرا اگر این همیاری انجام نشود نتایج بهتری به دست خواهد آمد. از سویی، قطعاً مشارکت مردم در نگهداری فضاهای شهری و طرح‌ها و اقدامات آتی نیز مؤثر است.

فرایند طراحی و برنامه‌ریزی جمعی علاوه بر مزایایی چون انتخاب درست اولویت‌ها و صرفه‌جویی در منابع بر آگاهی مردم درباره اقدامات انجام شده، درحال انجام و آتی، نگهداری و حفاظت از فضاها و امکان توسط شهروندان می‌افزاید. این پژوهش با تمرکز بر مسئله دسترسی گروه‌های خاص به فضاهای شهری یا «حق دسترسی» آغاز شده است. به‌صورت دقیق‌تر، هدف این پژوهش مناسب‌سازی فضاهای شهری برای گروه‌های خاص است. این هدف در عنوان پژوهش نیز آمده است.

محدوده مورد مطالعه منطقه ۹ شهرداری تهران و فضاهای شاخص آن (بوستان‌های کوثر، کوکب، شمشیری، معلم و المهدی(عج)، بلوار استاد معین، سهره آذری، سی‌متری جی، ایستگاه‌های بی.آر.تی منطقه و میدان تره‌بار هاشمی) است. رویکرد این پژوهش مشارکتی است و تکنیک استفاده شده «کارگاه طراحی» است.

این تکنیک از آن رو مؤثر است که به شیوه‌ای کیفی حضور مستقیم گروه‌های هدف را میسر می‌کند و نتایجی جدید و غیرمنتظره به همراه دارد، نتایجی که تأکیدی بر اهمیت مسائل نادیده گرفته شده از سوی متخصصان و مدیران است و لزوم حضور مستقیم مردم در تصمیم‌سازی در زمینه فضاهای شهری را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه گروه هدف این پژوهش گروه‌های خاص است کارگاه‌های طراحی نیز با تمرکز بر سالمندان و افراد دارای معلولیت طراحی شد. در طراحی کارگاه با توجه به داده‌های ارتباطی و محدودیت‌های اجرایی، تمرکز بر دو دسته معلولیت (محدودیت حرکتی و محدودیت بینایی) انجام شد. در مرحله بعد از برگزاری کارگاه طراحی با توجه به نتایج به‌دست آمده، مرحله سوم برنامه‌ریزی آغاز شد. در این مرحله ابتدا چشم‌انداز و سیاست‌های مرتبط تدوین و در پایان طراحی راهبردی انجام شد و راهکارهای کالبدی و اجتماعی در زمینه بهبود و مناسب‌سازی وضعیت فضاهای شهری در منطقه ارائه شد. 

طرح‌ها و ایده‌های نوآورانه

یوسف حجت
استاد دانشگاه تربیت مدرس
با مشارکت: یعقوب آزاده‌دل، مریم عسگری‌پور

توسعه دوچرخه در شهر تهران

پروژه توسعه دوچرخه در کلانشهر تهران به‌عنوان یک شیوه حمل‌ونقل پایدار و بر اساس سیاست‌های ارائه شده در سند بالادستی «توسعه دوچرخه در کلانشهر تهران» که یک برنامه ۵ ساله تا سال ۱۴۰۱ است و به تصویب مراجع ذی‌ربط رسیده، از ابتدای سال ۱۳۹۷ تعریف و اجرایی شده است. بر اساس هدف‌گذاری انجام شده، ترویج دوچرخه در مناطق مرکزی کلانشهر تهران (شامل مناطق ۶، ۷، ۱۱ و ۱۲) با استفاده از دوچرخه اشتراکی و در مناطق غیرمرکزی بر مبنای توسعه دوچرخه‌سواری شخصی برنامه‌ریزی شده است. در این طرح همه شهروندان به‌خصوص دانش‌آموزان، دانشجویان و کارمندان ساکن شهر تهران، با توجه به اینکه بیشترین سفرهای ساعت اوج و با طول متوسط و کوتاه را انجام می‌دهد، به‌عنوان گروه هدف اصلی تعیین شده‌اند. بنابراین هدف‌گذاری‌ها برای ایجاد زیرساخت شامل ساخت مسیر ویژه دوچرخه، پارکینگ دوچرخه، امکان سفر ترکیبی با مترو و اتوبوس، سیستم دوچرخه اشتراکی، آموزش و اطلاع‌رسانی، برگزاری همایش‌ها، نمایشگاه‌ها، کنفرانس‌ها و کارگاه‌های تخصصی، ایجاد گروهان پلیس دوچرخه‌سوار، تدوین قوانین حمایتی، ارائه تسهیلات خرید دوچرخه، بیمه دوچرخه‌سواران شهری و... با توجه به گروه هدف اصلی تعیین شده است. حوزه نفوذ تعریف شده برای این پروژه مرز شهر تهران شامل مناطق ۲۲گانه شهر بوده و جمعیت ساکن و شناور شهر تهران را که در حال حاضر حدود ۱۴ میلیون نفر است، شامل می‌شود. با توجه به اینکه بر اساس آمارهای منتشر شده متوسط سرعت تردد خودروها در ساعات اوج در شهر در حدود ۲۴ کیلومتر بر ساعت و در مناطق مرکزی تهران (۶، ۷، ۱۱ و ۱۲) حدود ۱۳کیلومتر بر ساعت است، همچنین‌درصد قابل‌توجهی از سفرهای روزانه با طول کوتاه و متوسط انجام است، ایجاد تسهیلاتی نظیر دوچرخه اشتراکی، پارکینگ مناسب، مسیر ویژه، بیمه، حمایت قانونی و... برای تشویق شهروندان برای تغییر شیوه (مد) حمل‌ونقل و تردد با دوچرخه، علاوه بر صرفه‌جویی در زمان منجر به کاهش ترافیک و آلودگی، افزایش سلامت شهروندان و عدالت اجتماعی، بهبود وضعیت اقتصادی، افزایش تعلقات اجتماعی آنها و... خواهد شد. 

طرح‌ها و ایده‌های نوآورانه

دکتر سید حمید موسوی
شهردار منطقه یک تهران

دکتر آسیه اقدسی

رئیس اداره محیط زیست شهرداری منطقه یک تهران

دکتر مژگان قنبری

معاون برنامه‌ریزی و توسعه شهری

شهرداری منطقه یک تهران

طراحی و اجرای سیستم پمپ حرارتی زمین‌گرمایی، روشی نو برای سرمایه‌ش و گرمایش ساختمان بوستان مهرگان

پمپ حرارتی زمین گرمایی وسیله‌ای است که برای سرمایه‌ش و گرمایش ساختمان‌های مسکونی، اداری، محیط‌های صنعتی و همچنین تأمین آب گرم مصرفی منازل کاربرد دارد. پمپ‌های حرارتی زمین گرمایی بنا به دلایل متعددی از قبیل تجدیدپذیر بودن، تمیز بودن و کمک به کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای، هزینه تعمیرات و نگهداری پایین و کاهش مصرف برق، به سرعت در حال رشد هستند. پروژه «امکان‌سنجی، طراحی و اجرای سیستم پمپ حرارتی زمین گرمایی برای سرمایه‌ش و گرمایش ساختمان بوستان مهرگان» توسط گروه مهندسی انرژی‌های نو و محیط‌زیست دانشکده علوم و فنون نوین دانشگاه تهران با هدف تأمین حرارت و سرمایه‌ش ساختمانی یک طبقه با حدود ۱۱۰مترمربع مساحت در داخل پارک مهرگان در منطقه یک شهرداری تهران انجام شده است. پس از مطالعات شناخت و امکان‌سنجی و بررسی‌های اولیه، طراحی دقیق سیستم انجام شد. مهم‌ترین بخش طراحی سیستم‌های زمین گرمایی طراحی کویل زمینی است که ۴ حلقه چاه حدود ۷۰ متری با قطر ۶ اینچ برای این پروژه در نظر گرفته و در محوطه ساختمان حفاری شد. با توجه به میزان گرمایش و سرمایه‌ش مورد نیاز ساختمان در فصل تابستان و زمستان یک دستگاه پمپ حرارتی ۴ کیلوواتی برای این سیستم انتخاب و توسط پیمانکار (دانشگاه تهران) نصب و در اوایل سال ۱۳۹۶ بهره‌برداری واقعی از سیستم شروع شد. طی ۲ سال گذشته این سیستم به‌طور کامل مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. در فصل تابستان سرمایه‌ش ساختمان و در فصل زمستان گرمایش ساختمان به‌طور کامل و با قابلیت اطمینان بالا تأمین شده است. مطالعات و بررسی‌ها نشان می‌دهد سیستم با بازدهی بسیار بالا در حال کار است و با راندمان ۴۵۰درصد (COP/۵=۴) یعنی به ازای یک کیلووات الکتریسیته مصرفی ۴/۵ کیلووات حرارت به ساختمان تحویل داده است. با نصب این سیستم در فصل سرد نیاز به گاز طبیعی کامل حذف شده است؛ یکی از مشکلات این ساختمان نبود گاز شهری در آن بود، میزان مصرف برق هم تا ۵۰درصد کاهش پیدا کرده است. طراحی انجام شده برای سیستم پمپ حرارتی زمین گرمایی در پارک مهرگان در شکل زیر نمایش داده شده است. 

طرح‌ها و ایده‌های نوآورانه

رضا کرمی محمدی
دانشیار دانشگاه صنعتی خواجه نصیرالدین طوسی
با مشارکت: سعید منتظرالقائم، خدیجه شریفی

مدیریت شبکه راه‌های اضطراری شهر تهران

شهر چندمیلیونی تهران که مرکز سیاسی و اقتصادی کشور است، در مناطقی با شدت لرزه‌خیزی بسیار زیاد قرار گرفته و احتمال زیادی وجود دارد که در آینده نزدیک، زلزله‌ای بزرگ را تجربه کند. برخورداری از جمعیت زیاد و مقاوم نبودن بسیاری از ساختمان‌ها، عملیات مقابله با هرگونه حادثه‌ای بویژه زلزله‌ای با خسارات و تلفات زیاد را در آن بسیار پیچیده و دامنه‌دار می‌کند.

هرگونه عملیات امدادرسانی در زمان بحران نیازمند حمل و نقل است؛ در شرایطی که این شهر در شرایط عادی نیز غالباً با ترافیک سنگین روبه‌روست، بیم آن می‌رود که وقوع زلزله و تأثیرات آن موجب قفل شدن ترافیک شده و عملیات امدادرسانی را فلج کند. طراحی شبکه اضطراری و اولویت‌بندی در ترمیم و بازگشایی این مسیرها می‌تواند زمان واکنش را کاهش داده و عملکرد آن را بهبود بخشد. این مسیرها، بخشی از مسیرهای ترافیک هستند که در شرایط اضطراری بعد از زلزله‌ای شدید (یا بحران‌های دیگر، برای استفاده خودروهای مخصوص عملیات مقابله با حادثه، برای عبور و مرور خودروهای غیراضطراری در آنها محدودیت‌هایی اعمال خواهد شد.

داشتن نقشه مسیرهای اضطراری و برنامه مقابله در حمل و نقل می‌تواند تصویری پایدار از شهر تهران در مقابل مخاطرات زلزله، در بین ساکنان و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی ایجاد کند؛ شهری که آسیب‌پذیری پل‌ها و راه‌های آن شناخته شده و برنامه‌های لازم برای کاهش آسیب‌پذیری آنها تهیه و اجرایی شده است.

با اجرایی کردن شبکه مسیرهای اضطراری شهر تهران و برنامه‌های عملیاتی پیوست آن، قابلیت پایداری اجتماعی به سطح بالاتری ارتقاء خواهد یافت. مقیاس این تأثیر محلی است ولیکن با توجه به شرایط سیاسی و اقتصادی تهران، اثرات منطقه‌ای و ملی نیز خواهد داشت.

برنامه‌های تکمیلی نیز پروسه مداومی است که انجام این پروژه، باعث تحریک به تعریف و اجرای پروژه‌های دیگری در زمینه افزایش آمادگی سامانه‌های مختلف حمل‌ونقل نظیر مترو، اتوبوسرانی، تاکسیرانی و نهادهای نظیر پلیس، راهدان، و... اقدامات شناسایی و مقاوم کردن آنها و سازه‌های دیگر مجاور رها شده است.

در پروژه طراحی و مدیریت شبکه راه‌های اضطراری شهر تهران، طراحی اولیه شبکه اضطراری با استفاده از الگوریتم کوتاه‌ترین مسیر انجام شده و سپس نتایج با استفاده از روش مبتنی بر مشاهده عینی و قضاوت بهینه‌سازی شده است. شبکه حمل‌ونقل اضطراری شهر تهران به دو دسته مسیرهای ویژه (مختص خودروهای امدادی) و مشترک (قابل استفاده خودروهای امدادی و شخصی) تفکیک شده است. در مجموع ۵۱۸ کیلومتر از معابر شهر تهران به‌عنوان مسیرهای اضطراری اصلی (ویژه و مشترک) تعیین شدند. از مسیرهای اضطراری اصلی، حدود ۲۴۲ کیلومتر ویژه و ۲۷۶ کیلومتر مشترک هستند.

طرح‌ها و ایده‌های نوآورانه

رسول کشت پور
شہر دار منطقه ۲ تهران
با مشارکت: سید امیر ناصر هراتی، معصومه رضایی

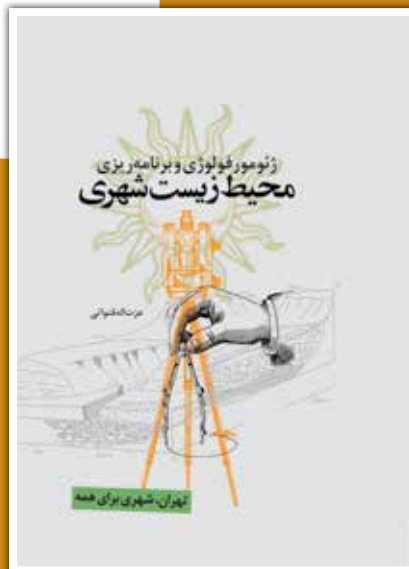
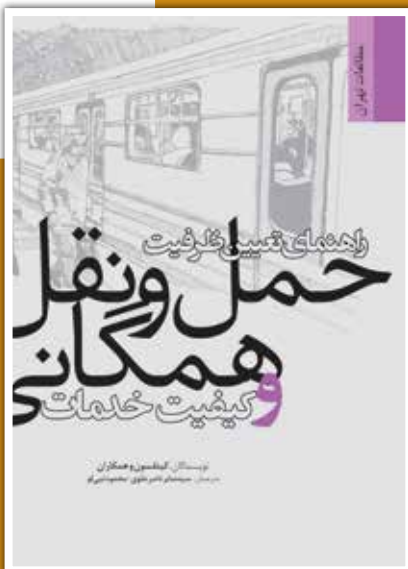
نظارت هوشمند بر بازیابی پسماند شهری

مرکز هوشمند بازیابی پسماند خشک به همراه مرکز آموزش شهروندی در منطقه ۲ با زیر بنای ۲۲۰۰ مترمربع شامل ۱۵۰۰ مترمربع فضای سبز پوشیده ۵۰ متر خط جداسازی پسماند (سورتینگ) و متعلقات آن با ظرفیت ۵۰ تن پسماند خشک در روز و ۲ فضای مجازی آموزشی و اداری که هر کدام ۳۵۰ مترمربع مساحت دارند در تیر ماه سال جاری افتتاح شد. این مرکز با در نظر گرفتن مشکلات و معضلات منطقه و سهم و نقش هر رنگی از مدیریت شهری را به خود اختصاص داده است. روش غیراصولی تفکیک پسماند اکنون توسط عوامل غیرمجاز از مخازن سطح شهر انجام می‌شود که تبعات بهداشتی، ایمنی و فرهنگی زیادی را بر جامعه مرتب می‌دارد. راهکار: با حمایت دو ساله مدیریت ارشد منطقه ۲، اپلیکیشن تفکیک از مبدأ پسماند به‌صورت آنلاین و هوشمند با معامله پایاپای (وجه نقد در ازای پسماند خشک) پسماند خشک شهروندان و متقاضیان منطقه را از مبدأ تولید جمع‌آوری کرده که در این مرکز پردازش و بازیابی می‌شود. نظرات و پیشنهادات اصلی مردم و تأثیرگذار بر بهبود سهم مدیریت خدمات شهری از دیر باز با چالش‌هایی مواجه بوده است.

راهکار: با مجهز شدن تجهیزات خدمات شهری از جمله مخازن زباله و چاه‌های آب به تگ‌های RFID و نصب سنسور و Reader بر روی ماشین آلات جمع‌آوری و فرارپذیر شوی و تانکرهای ابرسان در عملیات نگهداشت شهر؛ و همچنین با ایجاد اتاق کنترل هوشمند و تجهیزات فنی در این مرکز به‌صورت آنلاین و در صورت نیاز گزارش‌گیری روزهای گذشته تمام عملیات نگهداشت شهر در سطح منطقه‌ای و شهری رصد و پایش می‌شود که با راه‌اندازی صورت وضعیت الکترونیکی عملیات نظارت بدون خطای انسانی لحاظ می‌گردد. نظارت مستقیم شهروندان علاوه بر افزایش سطح مشارکت شهروندی سبب بهبود عملکرد مدیریت شهری می‌شود که به رغم کدهای QR نصب شده بر روی المان‌ها و تجهیزات شهر، شهروندان می‌توانند با ارسال عکس و نظر، پیشنهاد و انتقاد خود را اعلام کنند که در اتاق مایکتورینگ این مرکز با عنوان دیدبان گزارش‌گیری روزانه‌ای از نظرات شهروندان در عملیات نگهداشت شهر گرفته شده و به ادارات مربوطه ارسال می‌شود.

در مبحث تفکیک پسماند از مبدأ، آموزش شهروندی سهم بسزایی در مدیریت اصولی و بهینه پسماند شهری دارد که در این مرکز امکان مشاهده عملیات پردازش و بازیابی پسماند خشک در وزن و حجم واقعی قابل توجه است و عملیات پردازش توسط ۱۷ نفر از بانوان سرپرست خانوار آموزش دیده انجام می شود که این انتخاب در جهت اثرگذاری بیشتر آموزش و فرهنگسازی صورت گرفته است.

ضمناً با اختصاص ۳۵۰ مترمربع مرکز آموزشی شامل کلاس‌های درسی و سالن‌هایش با ظرفیت ۱۵۰ نفر مجهز به آخرین سیستم‌های صوتی و تصویری امکان آموزش‌های نظری و عملی که اثرگذاری آموزش را صد چندان می‌کند فراهم شده است و لذا تمام مخاطبان اعم از (دانش‌آموزان، شهروندان، ذینفعان پسماند، دانش‌جویمان، محققان، استادان، گروه‌های داوطلب مردمی و...) می‌توانند بخشی از مدیریت پسماند را که پیش از این برای مشاهده آن نیازمند طی مسافت ۴۰ کیلومتری تا مرکز دفن اراد بود را در شرایط ایمن و مطمئن در این مرکز مشاهده کنند. بخشی از طبقه اداری این مجموعه در جهت حمایت از کسب و کارهای نوآورانه به‌صورت رایگان با هدایت و راهبری معاونت خدمات شهری منطقه به استاتر آنها اختصاص داده شده است. با بسترسازی‌های صورت گرفته و انجام تمام تمهیدات لازم در مدیریت اصولی پسماند، درآمد منطقه ۲ در حوزه پسماند از ماهانه ۲۰۰ میلیون تومان به ۱/۴ میلیارد تومان افزایش یافته و نظارت بر عملیات نگهداشتن شهر از نظارت نقطه‌ای و محلی به نظارت جامع و کلان ارتقا یافته است.

کتاب‌های منتشر شده

مرکز مطالعات
و برنامه ریزی شهر تهران

